

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**В.О. Боняк, В.А. Завгородній, С.М. Перепьолкін,
Л.А. Філяніна, Ю.В. Христова**

**МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРАВ ЛЮДИНИ
У ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Практикум

Дніпропетровськ
2014

ББК 67.51+67.9 (4 УКР) 300.5

М 58

*Рекомендовано до друку вченою радою
Дніпропетровського державного уні-
верситету внутрішніх справ
30 січня 2014 р. протокол № 5*

РЕЦЕНЗЕНТИ

Мазур А. В. – кандидат юридичних наук, доцент – доцент кафедри адміністративного та митного права Академії митної служби України;

Внуков І. В. – заступник начальника – начальник відділу ДІМ Управління громадської безпеки ГУМВС України в Дніпропетровській області.

М 58 Міжнародні стандарти прав людини у правоохоронній діяльності : практикум / Боняк В.О., Завгородній В.А., Перепьолкін С.М., Філяніна Л.А., Христова Ю.В. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2014. – 284 с.

У практикумі викладено основоположні універсальні та регіональні міжнародні стандарти забезпечення прав людини у правоохоронній діяльності, вираження згоди на обов'язковість яких здійснювалося державами шляхом укладення багатосторонніх міжнародних договорів або визнання актів, ухвалених провідними у галузі захисту прав людини та основоположних свобод міжнародними організаціями. До кожного запропонованого міжнародно-правового акта додається вступне слово, яке містить його загальну характеристику.

Видання підготовлене з урахуванням існуючого рівня досягнень у галузі юриспруденції і містить сучасний міжнародно-правовий лексикон, де поряд із термінами, що увійшли до юридичних документів, розтлумачуються окремі поняття науки міжнародного права та суміжних юридичних наук; надаються тестові завдання та задачі, що допоможуть перевірити рівень засвоєння положень того чи іншого міжнародно-правового акта.

Для викладачів вищих навчальних закладів, науковців, аспірантів та ад'юнктів, курсантів і студентів, працівників правоохоронних органів, державних і муніципальних службовців, усіх, хто цікавиться проблемами захисту прав людини як на внутрішньодержавному, так і міжнародному рівнях.

ББК 67.51+67.9 (4 УКР) 300.5

© ДДУВС, 2014

© Автори, 2014

Передмова

Конституція України проголосила нашу державу суверенною, демократичною, соціальною та правовою, головним обов'язком якої є утвердження і забезпечення прав та свобод людини. Цим самим український народ свідомо розпочав рух у напрямку входження до міжнародної системи захисту прав людини. Разом з тим, враховуючи спадщину, яка дісталася нам від тоталітарної держави, а також як об'єктивні, так і суб'єктивні труднощі перехідного періоду, слід констатувати, що відповідний процес у нашій країні ще не завершений, що й вимагає додаткового звернення до даної проблематики.

Закріплення норм з прав людини в актах національного законодавства, сучасні євроінтеграційні процеси потребують якнайшвидшого створення реальних механізмів застосування міжнародних стандартів з прав людини у внутрішньому правопорядку, що надасть змогу Україні всебічно та повно виконувати свої міжнародні зобов'язання. Це стосується як продовження приведення національного законодавства у відповідність із загальноновизнаними у міжнародних відносинах стандартами у галузі прав людини, так і належного застосування міжнародно-правових норм органами державної влади та органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами та, насамперед, співробітниками правоохоронних органів.

Сьогодні, як ніколи раніше, у нашій державі реально прослідковується прагнення до недопущення випадків порушень конституційних прав та свобод людини і громадянина в діяльності правоохоронних органів. Потреба повсякчасного зосередження уваги співробітників цих органів на стандартах основоположних універсальних та регіональних міжнародно-правових актів у галузі захисту прав людини спонукала авторський колектив кафедри теорії та історії держави та права Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ до підготовки даного видання.

Запропоновані офіційні тексти міжнародно-правових актів доповнені загальною характеристикою (вступним словом); до кожного із них надано тестові завдання та задачі для самоконтролю. Це надасть змогу найбільш повно ознайомитися з їх змістом у процесі навчання та правильно використовувати основні положення у правозастосовній діяльності.

Користування практикумом допоможе закріпити знання та вміння, отримані в результаті вивчення таких навчальних дисципліни, як «Конституційне право України» та «Міжнародне право», а також сприятиме засвоєнню основних положень спеціальних курсів з питань захисту та дотримання прав і свобод людини в діяльності правоохоронних органів України.

ЗАГАЛЬНА ДЕКЛАРАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ **Від 10 грудня 1948 р.**

Вступне слово

10 грудня 1948 року в Парижі Генеральна Асамблея ООН урочисто прийняла Загальну Декларацію прав людини – перший документ, який на міжнародному рівні проголосив основні громадянські, політичні, соціальні, економічні та культурні права і таким чином встановив їх стандарти, став наріжним каменем у побудові міжнародної системи захисту прав людини. Уперше людська спільнота, яка щойно пройшла через Другу світову війну, згуртувалася у своєму прагненні не допустити повторення пережитого шляхом надання колективних гарантій прав і свобод кожній людині на планеті.

Цей документ фактично став маніфестом людства щодо необхідності забезпечення прав людини. І хоча положення Загальної Декларації прав людини мають рекомендаційний характер, вони були покладені в основу розбудови всієї системи міжнародного законодавства в царині прав і свобод людини. Декларація, яку сьогодні перекладено рекордною кількістю мов, є першим міжнародним офіційним визнанням того, що всі люди мають рівні права та свободи від народження. Цей документ і нині не втратив своєї значущості та актуальності.

Водночас у сучасних умовах декларативне ствердження незаперечності прав і свобод людини ще не є правовим фактом як таким, а потребує ретельного, всеохоплюючого законодавчого і нормативного наповнення. Тому ми маємо усвідомити, що захист прав і свобод людини, її законних інтересів повинен стати сферою виняткової уваги та спільних зусиль влади, суспільства, всіх громадян України.

Невеликий за обсягом текст Загальної декларації прав людини складається з преамбули та 30 статей, що не тільки визначив цивілізаційні ознаки суспільства, центром якого є людина, а й загалом утвердив повагу до прав людини як первісний обов'язок держави.

Перші статті присвячені проголошенню свободи і рівності всіх людей, а також прав, що закріплені за кожним. Наступні 19 статей (ст. 3–21) Загальної декларації прав людини присвячені громадянським і політичним правам, які повинні бути гарантовані особі в демократичному суспільстві. Серед них: право на життя, свободу і безпеку; право на свободу від рабства і підневільного стану, право на невтручання в особисте життя і на володіння майном, а також права на свободу віросповідання, мови, мирних зборів і свободу пересування, ряд прав стосовно захисту від необґрунтованого кримінального переслідування й інші. Статті 22–29 містять економічні, соціальні та культурні права, включаючи соціальне забезпечення, право на працю, освіту, участь у культурному житті та інші. Проголошуючи права і свободи людини, Загальна декларація прав людини в той же час встановлює, що кожен має обов'язки

перед суспільством, у силу цього при здійсненні своїх прав і свобод громадянин може піддаватися деяким розумним обмеженням. Але вони повинні бути встановлені законом і винятково з метою забезпечення прав і свобод інших людей і задоволення вимог моралі, суспільного порядку і загального добробуту.

Загальна декларація прав людини стала фундаментом, на основі якого відбувалася вся міжнародна та внутрішньодержавна нормотворчість у галузі прав людини. Наша держава є стороною практично всіх конвенцій ООН у галузі прав людини. Положення декларації прав людини були повною мірою закріплені в Конституції України. Значного досвіду у застосуванні Загальної декларації набув Конституційний Суд України, що часто використовує її положення при визначенні відповідності українського законодавства Основному Закону і міжнародним стандартам в області прав людини. Проте значимість Загальної декларації полягає не тільки в тому, що вона стала першим міжнародним стандартом у сфері прав людини, але й у тому, що вона створила правову базу для подальшого кодифікаційного процесу в цій галузі, що сприяв еволюції концепції прав людини.

Із Загальної декларації прав людини «виросли» відповідні спеціальні міжнародно-правові акти:

- Конвенція про захист прав і основоположних свобод людини (1950 р.);
- Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966 р.);
- Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.);
- Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських, або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10 грудня 1984 р. та інші.

Текст міжнародно-правового акта

Преамбула

Беручи до уваги, що визнання гідності, яка властива всім членам людської сім'ї, і рівних та невід'ємних їх прав є основою свободи, справедливості та загального миру; і беручи до уваги, що зневажання і нехтування правами людини призвели до варварських актів, які обурюють совість людства, і що створення такого світу, в якому люди будуть мати свободу слова і переконань і будуть вільні від страху і нужди, проголошено як високе прагнення людей; і беручи до уваги, що необхідно, щоб права людини охоронялися силою закону з метою забезпечення того, щоб людина не була змушена вдаватися як до останнього засобу до повстання проти тиранії і гноблення; і беручи до уваги, що необхідно сприяти розвиткові дружніх відносин між народами; і беручи до уваги, що народи Об'єднаних Націй підтвердили в Статуті свою віру в основні права людини, в гідність і цінність людської особи і в рі-

вноправність чоловіків і жінок та вирішили сприяти соціальному прогресові і поліпшенню умов життя при більшій свободі; і беручи до уваги, що держави-члени зобов'язались сприяти у співробітництві з Організацією Об'єднаних Націй загальній повазі і додержанню прав людини і основних свобод; і беручи до уваги, що загальне розуміння характеру цих прав і свобод має величезне значення для повного виконання цього зобов'язання, Генеральна асамблея проголошує цю Загальну декларацію прав людини як завдання, до виконання якого повинні прагнути всі народи і всі держави з тим, щоб кожна людина і кожний орган суспільства, завжди маючи на увазі цю Декларацію, прагнули шляхом освіти сприяти поважанню цих прав і свобод і забезпеченню, шляхом національних і міжнародних прогресивних заходів, загального й ефективного визнання і здійснення їх як серед народів держав – членів Організації, так і серед народів територій, що перебувають під їх юрисдикцією.

Стаття 1

Всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах.

Вони наділені розумом і совістю і повинні діяти стосовно один одного в дусі братерства.

Стаття 2

Кожна людина повинна мати всі права і всі свободи, проголошені цією Декларацією, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища. Крім того, не повинно проводитися ніякого розрізнення на основі політичного, правового або міжнародного статусу країни або території, до якої людина належить, незалежно від того, чи є ця територія незалежною, підопічною, несамоврядною або як-небудь інакше обмеженою у своєму суверенітеті.

Стаття 3

Кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність.

Стаття 4

Ніхто не повинен бути в рабстві або у підневільному стані; рабство і работоргівля забороняються в усіх їх видах.

Стаття 5

Ніхто не повинен зазнавати тортур або жорстокого, нелюдського, або такого, що принижує його гідність, поводження і покарання.

Стаття 6

Кожна людина, де б вона не перебувала, має право на визнання її правосуб'єктності.

Стаття 7

Всі люди рівні перед законом і мають право, без будь-яких відмінностей, на рівний їх захист законом. Усі люди мають право на рівний захист від будь-якої дискримінації, що порушує цю Декларацію, і від будь-якого підбурювання до такої дискримінації.

Стаття 8

Кожна людина має право на ефективне поновлення у правах компетентними національними судами в разі порушення її основних прав, наданих їй конституцією або законом.

Стаття 9

Ніхто не може зазнавати безпідставного арешту, затримання або вигнання.

Стаття 10

Кожна людина, для визначення її прав і обов'язків і для встановлення обґрунтованості пред'явленого їй кримінального обвинувачення, має право, на основі повної рівності, на те, щоб її справа була розглянута прилюдно і з додержанням усіх вимог справедливості незалежним і безстороннім судом.

Стаття 11

1. Кожна людина, обвинувачена у вчиненні злочину, має право вважатися невинуватою доти, поки її вина не буде встановлена в законному порядку шляхом прилюдного судового розгляду, при якому їй забезпечують усі можливості для захисту.

2. Ніхто не може бути засуджений за злочин на підставі вчинення будь-якого діяння або за бездіяльність, які під час їх вчинення не становили злочину за національними законами або за міжнародним правом. Не може також накладатись покарання, тяжче від того, яке могло бути застосоване на час вчинення злочину.

Стаття 12

Ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте і сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, таємницю його кореспонденції або на його честь і репутацію. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання або таких посягань.

Стаття 13

1. Кожна людина має право вільно пересуватися і обирати собі місце проживання у межах кожної держави.

2. Кожна людина має право покинути будь-яку країну, включаючи й свою власну, і повертатися у свою країну.

Стаття 14

Кожна людина має право шукати притулку від переслідувань в інших країнах і користуватися цим притулком. Це право не може бути використане в разі переслідування, яке в дійсності ґрунтується на вчиненні не політичного злочину, або діяння, що суперечить цілям і принципам Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 15

1. Кожна людина має право на громадянство.
2. Ніхто не може бути безпідставно позбавлений громадянства або права змінити своє громадянство.

Стаття 16

1. Чоловіки і жінки, які досягли повноліття, мають право без будь-яких обмежень за ознакою раси, національності або релігії одружуватися і засновувати сім'ю. Вони користуються однаковими правами щодо одруження під час шлюбу та під час його розірвання.
2. Шлюб може укладатися тільки при вільній і повній згоді сторін, що одружуються.
3. Сім'я є природним і основним осередком суспільства і має право на захист з боку суспільства та держави.

Стаття 17

1. Кожна людина має право володіти майном як одноособово, так і разом з іншими.
2. Ніхто не може бути безпідставно позбавлений свого майна.

Стаття 18

Кожна людина має право на свободу думки, совісті і релігії; це право включає свободу змінювати свою релігію або переконання і свободу сповідувати свою релігію або переконання як одноособово, так і разом з іншими, прилюдним або приватним порядком в ученні, богослужінні і виконанні релігійних та ритуальних обрядів.

Стаття 19

Кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх виявлення; це право включає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань та свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів.

Стаття 20

1. Кожна людина має право на свободу мирних зборів і асоціацій.
2. Ніхто не може бути примушений вступати до будь-якої асоціації.

Стаття 21

1. Кожна людина має право брати участь в управлінні своєю країною безпосередньо або через вільно обраних представників.

2. Кожна людина має право рівного доступу до державної служби в своїй країні.

3. Воля народу повинна бути основою влади уряду; ця воля повинна виявлятися у періодичних і нефальсифікованих виборах, які повинні проводитись при загальному і рівному виборчому праві шляхом таємного голосування або ж через інші рівнозначні форми, що забезпечують свободу голосування.

Стаття 22

Кожна людина, як член суспільства, має право на соціальне забезпечення і на здійснення необхідних для підтримання її гідності і для вільного розвитку її особи прав у економічній, соціальній і культурній галузях за допомогою національних зусиль і міжнародного співробітництва та відповідно до структури і ресурсів кожної держави.

Стаття 23

1. Кожна людина має право на працю, на вільний вибір роботи, на справедливі і сприятливі умови праці та на захист від безробіття.

2. Кожна людина, без будь-якої дискримінації, має право на рівну оплату за рівну працю.

3. Кожний працюючий має право на справедливу і задовільну винагороду, яка забезпечує гідне людини існування, її самої та її сім'ї і яка в разі необхідності доповнюється іншими засобами соціального забезпечення.

4. Кожна людина має право створювати професійні спілки і входити до професійних спілок для захисту своїх інтересів.

Стаття 24

Кожна людина має право на відпочинок і дозвілля, включаючи право на розумне обмеження робочого дня та на оплачувану періодичну відпустку.

Стаття 25

1. Кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, і право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдівства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини.

2. Материнство і дитинство дають право на особливе піклування і допомогу. Всі діти, народжені у шлюбі або поза шлюбом, повинні користуватися однаковим соціальним захистом.

Стаття 26

1. Кожна людина має право на освіту. Освіта повинна бути безплатною, хоча б початкова і загальна. Початкова освіта повинна бути обов'язковою. Технічна і професійна освіта повинні бути загальнодоступними, а вища освіта повинна бути однаково доступною для всіх на основі здібностей кожного.

2. Освіта повинна бути спрямована на повний розвиток людської особистості і збільшення поваги до прав людини і основоположних свобод. Освіта повинна сприяти взаєморозумінню, терпимості і дружбі між усіма народами, расовими або релігійними групами і повинна сприяти діяльності Організації Об'єднаних Націй по підтриманню миру.

3. Батьки мають право пріоритету у виборі виду освіти для своїх малолітніх дітей.

Стаття 27

1. Кожна людина має право вільно брати участь у культурному житті суспільства, втішатися мистецтвом, брати участь у науковому прогресі і користуватися його благами.

2. Кожна людина має право на захист її моральних і матеріальних інтересів, що є результатом наукових, літературних або художніх праць, автором яких вона є.

Стаття 28

Кожна людина має право на соціальний і міжнародний порядок, при якому права і свободи, викладені в цій Декларації, можуть бути повністю здійснені.

Стаття 29

1. Кожна людина має обов'язки перед суспільством, у якому тільки й можливий вільний і повний розвиток її особистості.

2. При здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві.

3. Здійснення цих прав і свобод ні в якому разі не повинно суперечити цілям і принципам Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 30

Ніщо у цій Декларації не може бути витлумачено як надання будь-якій державі, групі осіб або окремим особам права займатися будь-якою діяльністю або вчиняти дії, спрямовані на знищення прав і свобод, викладених у цій Декларації.

Тестові завдання та задачі для самоконтролю

1. Україна брала участь у підготовці та прийнятті таких важливих міжнародно-правових документів у галузі прав і свобод людини:

- А) Велика хартія вольностей;
- Б) Загальна декларація прав людини;
- В) Хартія про місцеве самоврядування;
- Г) Декларація прав людини і громадянина.

2. Міжнародний день прав людини святкується у всьому світі:

- А) 24 серпня;
- Б) 10 грудня;
- В) 16 грудня;
- Г) 28 червня.

3. Загальну декларацію прав людини було затверджено і проголошено:

- А) Верховною Радою України;
- Б) Всеукраїнським референдумом;
- В) Генеральною Асамблеєю ООН;
- Г) Комісією з прав людини.

3. Загальна декларація прав людини складається із:

- А) вступу і 80 статей;
- Б) 64 статей;
- В) преамбули і 30 статей;
- Г) 161 статті.

4. Природний характер прав людини Загальна декларація прав людини:

- А) визнає;
- Б) не визнає;
- В) з цього приводу нічого не зазначено;
- Г) визнає частково.

5. Закріплені в Загальній декларації прав людини норми мають:

- А) обов'язковий характер;
- Б) рекомендаційний характер;
- В) обов'язковий характер мають лише перші 15 статей;
- Г) не мають ні обов'язкового, ні рекомендаційного характеру.

Задача № 1

На черговому занятті з проблематики прав людини студентами обговорювалося питання права на освіту, що знайшло своє відображення в одній із статей Загальної декларації прав людини. Іван вказав, що право на освіту, згідно з Декларацією, має кожен.

Світлана зауважила, що освіта повинна бути спрямована на повний розвиток людської особистості і збільшення поваги до прав людини і основних свобод, але цим правом наділяються перш за все громадяни держави.

Петро акцентував увагу на тому, що освіта повинна бути безплатною (хоча б початкова і загальна); початкова освіта повинна бути обов'язковою, технічна і професійна освіта – загальнодоступною, а вища освіта – однаково доступною для всіх на основі здібностей кожного; що освіта повинна сприяти взаєморозумінню, терпимості і дружбі між усіма народами, расовими або релігійними групами і повинна сприяти діяльності Організації Об'єднаних Націй з підтримання миру.

Із чією позицією не можна погодитися цілком? Відповідь аргументуйте.

МІЖНАРОДНИЙ ПАКТ ПРО ГРОМАДЯНСЬКІ І ПОЛІТИЧНІ ПРАВА від 16 грудня 1966 р.

Вступне слово

Одним із основоположних міжнародно-правових актів у галузі захисту прав людини і громадянина є Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, прийнятий 16 грудня 1966 р. Генеральною Асамблеєю ООН.

За структурою Міжнародний пакт про громадянські і політичні права складається з преамбули і 53 статей основного тексту, а також двох факультативних протоколів.

Україна ратифікувала Пакт у 1973 р., а його положення набули чинності для нашої держави 23 березня 1976 р.

Водночас до Факультативного протоколу до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, положення якого набули чинності для України 25 жовтня 1991 р., наша держава висловила бажання приєднатися лише 25 грудня 1990 р. Щодо Другого Факультативного протоколу до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, прийнятого резолюцією 44/128 Генеральної Асамблеї ООН від 15 грудня 1989 р., то для України його положення набули чинності з 25 жовтня 2007 р., на основі Закону України «Про приєднання України до Другого Факультативного протоколу до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, що стосується скасування смертної кари» від 16 березня 2007 р.

Станом на початок 2014 р. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права нараховує 167 держав-учасниць, Факультативний протокол, який було прийнято одночасно з Пактом – 115 договірних сторін, а Другий факультативний протокол – 78 сторін.

Громадянські і політичні права – перше покоління прав людини. Зміст Міжнародного пакту про громадянські і політичні права умовно можна розділити на дві частини. Перша його частина присвячена проголошенню зобов'язань держав-учасниць забезпечувати захист передбачених у Пакті прав та свобод (ст. 1–5), а також характеристиці традиційних громадянських (особистих) і політичних прав, які сформульовані у Загальній декларації прав людини 1948 р. (ст. 6–27).

Щодо другої частини Пакту, то у його статтях (ст. 28–45) основну увагу приділено визначенню порядку формування і функціонування спеціального контролюючого органу – Комітету по правах людини, а також фіксації порядку вираження згоди на його обов'язковість для держав, набуття ним чинності та внесення поправок до його змісту, діяльності Генерального секретаря ООН, як депозитарію Пакту (ст. 46–53).

Держави, які беруть участь у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права, зобов'язуються забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користування всіма громадянськими і політичними правами, передбаченими в цьому Пакті.

Держави, які беруть участь у цьому Пакті, беручи до уваги, що відповідно до принципів, проголошених Статутом Організації Об'єднаних Націй, визнання гідності, властивої всім членам людської сім'ї, та рівних і невід'ємних прав їх є основою свободи, справедливості і загального миру, визнаючи, що ці права випливають із властивої людській особі гідності, визнаючи, що згідно із Загальною декларацією прав людини ідеал вільної людської особи, яка користується громадянською і політичною свободою і свободою від страху та нужди, можна здійснити, тільки якщо будуть створені такі умови, за яких кожен може користуватися своїми економічними, соціальними і культурними правами, так само, як і своїми громадянськими та політичними правами, беручи до уваги, що за Статутом Організації Об'єднаних Націй держави зобов'язані заохочувати загальне поважання і додержання прав і свобод людини, беручи до уваги, що кожна окрема людина, маючи обов'язки щодо інших людей і того колективу, до якого вона належить, повинна добиватися заохочення і додержання прав, визнаних у цьому Пакті, погоджуються про такі статті:

ЧАСТИНА I

Стаття 1

1. Всі народи мають право на самовизначення. На підставі цього права вони вільно встановлюють свій політичний статус і вільно забезпечують свій економічний, соціальний і культурний розвиток.

2. Всі народи для досягнення своїх цілей можуть вільно розпоряджатися своїми природними багатствами і ресурсами без шкоди для будь-яких зобов'язань, що випливають з міжнародного економічного співробітництва, ґрунтованого на принципі взаємної вигоди, та з міжнародного права. Жоден народ ні в якому разі не може бути позбавлений належних йому засобів існування.

3. Всі держави, які беруть участь у цьому Пакті, в тому числі ті, що несуть відповідальність за управління несамоверхніми і підопічними територіями, повинні, відповідно до положень Статуту Організації Об'єднаних Націй, заохочувати здійснення права на самовизначення і поважати це право.

ЧАСТИНА II

Стаття 2

1. Кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті, зобов'язується поважати і забезпечувати всім хто перебуває у межах її території та під її юрис-

дикцією особам права, визнані в цьому Пакті, без будь-якої різниці щодо раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи іншої обставини.

2. Якщо це вже не передбачено існуючими законодавчими чи іншими заходами, кожна держава-учасниця цього Пакту зобов'язується вжити необхідних заходів відповідно до своїх конституційних процедур і положень цього Пакту для вжиття таких законодавчих або інших заходів, які можуть виявитися необхідними для здійснення прав, визнаних у цьому Пакті.

3. Кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті, зобов'язується:

а) забезпечити всякій особі, права і свободи якої, визнані в цьому Пакті, порушено, ефективний засіб правового захисту, навіть коли це порушення було вчинене особами, що діяли як особи офіційні;

б) забезпечити, щоб право на правовий захист для будь-якої особи, яка потребує такого захисту, встановлювалося компетентними судовими, адміністративними чи законодавчими властями або будь-яким іншим компетентним органом, передбаченим правовою системою держави, і розвивати можливості судового захисту;

с) забезпечити застосування компетентними властями засобів правового захисту, коли вони надаються.

Стаття 3

Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користування всіма громадянськими і політичними правами, передбаченими в цьому Пакті.

Стаття 4

1. Під час надзвичайного становища в державі, при якому життя нації перебуває під загрозою і про наявність якого офіційно оголошується, держави-учасниці цього Пакту можуть вживати заходів на відступ від своїх зобов'язань за цим Пактом тільки в такій мірі, в якій це диктується гостротою становища, при умові, що такі заходи не є несумісними з їх іншими зобов'язаннями за міжнародним правом і не тягнуть за собою дискримінації виключно на основі раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії чи соціального походження.

2. Це положення не може бути підставою для якихось відступів від статей 6, 7, 8 (пункти 1 і 2), 11, 15, 16 і 18.

3. Будь-яка держава, що бере участь у цьому Пакті і використовує право відступу, повинна негайно інформувати інші держави, що беруть участь у цьому Пакті, за посередництвом Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй про положення, від яких вона відступила, і про причини, що спонукали до такого рішення. Має бути також зроблено повідомлення через того ж посередника про дату, коли вона припиняє такий відступ.

Стаття 5

1. Ніщо в цьому Пакті не може тлумачитись як таке, що означає, що якась держава, якась група чи якась особа має право займатися будь-якою діяльністю або чинити будь-які дії, спрямовані на знищення яких-небудь прав чи свобод, визнаних у цьому Пакті, або на обмеження їх у більшій мірі, ніж передбачається в цьому Пакті.

2. Ніяке обмеження чи приниження будь-яких основних прав людини, визнаних або існуючих в якій-небудь державі-учасниці цього Пакту на підставі закону, конвенцій, правил чи звичаїв, не допускається під тим приводом, що в цьому Пакті не визнаються такі права або що в ньому вони визнаються в меншому обсязі.

ЧАСТИНА ІІІ

Стаття 6

1. Право на життя є невід'ємне право кожної людини. Це право охороняється законом. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя.

2. В країнах, які не скасували смертної кари, смертні вироки можуть виноситись тільки за найтяжчі злочини відповідно до закону, який діяв під час вчинення злочину і який не суперечить постановам цього Пакту і Конвенції про запобігання злочиніві геноциду і покарання за нього. Це покарання може бути здійснене тільки на виконання остаточного вироку, винесеного компетентним судом.

3. Коли позбавлення життя становить злочин геноциду, слід мати на увазі, що ніщо в цій статті не дає державам-учасникам цього Пакту права яким би то не було шляхом відступати від будь-яких зобов'язань, прийнятих згідно з постановами Конвенції про запобігання злочиніві геноциду і покарання за нього.

4. Кожен, кого засуджено до смертної кари, має право просити про помилування чи про пом'якшення вироку. Амністія, помилування або заміна смертного вироку можуть бути даровані в усіх випадках.

5. Смертний вирок не виноситься за злочини, вчинені особами, молодшими за вісімнадцять років, і не виконується щодо вагітних жінок.

6. Ніщо в цій статті не може бути підставою для відстрочення або недопущення скасування смертної кари будь-якою державою-учасницею цього Пакту.

Стаття 7

Нікого не може бути піддано катуванню чи жорстокому, нелюдському або принижуючому гідність поведженню чи покаранню. Зокрема, жодну особу не може бути без її вільної згоди піддано медичним чи науковим досліддам.

Стаття 8

1. Нікого не можуть, держати в рабстві: рабство і работоргівля забороняються в усіх їх видах.

2. Нікого не можуть держати в підневільному стані.

3. а) нікого не можуть приневолювати до примусової чи обов'язкової праці;

б) в тих країнах, де у вигляді покарання за злочин може призначатися позбавлення волі, пов'язане з каторжними роботами, пункт 3(а) не вважається перешкодою для виконання каторжних робіт за вироком компетентного суду, що призначив таке покарання;

с) терміном «примусова чи обов'язкова праця» в цьому пункті не охоплюється:

i) будь-яка не згадана в підпункті (b) робота чи служба, котру, як правило, повинна виконувати особа, що перебуває в ув'язненні на підставі законного розпорядження суду, або особа, умовно звільнена від такого ув'язнення;

ii) будь-яка служба військового характеру, а в тих країнах, де визнається відмовлення від військової служби з політичних чи релігійно-етичних мотивів, будь-яка служба, передбачена законом для осіб, що відмовляються від військової служби з таких мотивів;

iii) будь-яка служба, обов'язкова у випадках надзвичайного становища або лиха, що загрожують життю чи благополуччю населення;

iv) будь-яка робота чи служба, що входять до звичайних громадських обов'язків.

Стаття 9

1. Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути піддано свавільному арешту чи триманню під вартою. Нікого не може бути позбавлено волі інакше, як на підставах і відповідно до такої процедури, які встановлено законом.

2. Кожному заарештованому повідомляються при арешті причини його арешту і в терміновому порядку повідомляється будь-яке пред'явлене йому обвинувачення.

3. Кожна заарештована або затримана за кримінальним обвинуваченням особа в терміновому порядку доставляється до судді чи до іншої службової особи, якій належить за законом право здійснювати судову владу, і має право на судовий розгляд протягом розумного строку або на звільнення. Тримання під вартою осіб, які чекають судового розгляду, не має бути загальним правилом, але звільнення може ставитись у залежність від подання гарантій явки на суд, явки на судовий розгляд у будь-якій іншій його стадії і, в разі необхідності, явки для виконання вироку.

4. Кожному, хто позбавлений волі внаслідок арешту чи тримання під вартою, належить право на розгляд його справи у суді, щоб цей суд міг невідкладно винести постанову щодо законності його затримання і розпорядитися про його звільнення, якщо затримання є незаконним.

5. Кожен, хто був жертвою незаконного арешту чи тримання під вартою, має право на компенсацію, якій надано позовної сили.

Стаття 10

1. Всі особи, позбавлені волі, мають право на гуманне поводження і поважання гідності, властивої людській особі.

2. а) обвинувачені у випадках, коли немає виняткових обставин, поміщаються окремо від засуджених, і їм надається окремий режим, що відповідає їх статусу незасуджених осіб.

б) обвинувачені неповнолітні відокремлюються від повнолітніх і в найкоротший строк доставляються до суду для винесення рішення.

3. Пенітенціарною системою передбачається режим для ув'язнених, істотною метою якого є їх виправлення і соціальне перевиховання. Неповнолітні правопорушники відокремлюються від повнолітніх, і їм надається режим, що відповідає їх віку і правовому статусу.

Стаття 11

Ніхто не може бути позбавлений волі на тій лише підставі, що він не в змозі виконати якесь договірне зобов'язання.

Стаття 12

1. Кожному, хто законно перебуває на території будь-якої держави, належить, у межах цієї території, право на вільне пересування і свобода вибору місця проживання.

2. Кожна людина має право покидати будь-яку країну, включаючи свою власну.

3. Згадані вище права не можуть бути об'єктом ніяких обмежень, крім тих, які передбачено законом, які є необхідними для охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я чи моральності населення або прав та свобод інших і є сумісними з іншими правами, визначеними в цьому Пакті.

4. Ніхто не може бути свавільно позбавлений права на в'їзд у свою власну країну.

Стаття 13

Іноземець, що законно перебуває на території будь-якої держави-учасниці цього Пакту, може бути висланий тільки на виконання рішення, винесеного відповідно до закону, і, якщо імперативні міркування державної безпеки не вимагають іншого, має право на подання доводів проти свого вислання, на перегляд своєї справи компетентною владою чи особою або особами, спеціально призначеними компетентною владою, і на те, щоб бути представленим для цієї мети перед цією владою, особою чи особами.

Стаття 14

1. Всі особи є рівними перед судами і трибуналами. Кожен має право

при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, пред'явленого йому, або при визначенні його права та обов'язків у будь-якому цивільному процесі на справедливий і публічний розгляд справи компетентним, незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону. Преса і публіка можуть не допускатися на весь судовий розгляд або частину його з міркувань моралі, громадського порядку чи державної безпеки в демократичному суспільстві, або коли того вимагають інтереси приватного життя сторін, або – в тій мірі, в якій це, на думку суду, є строго необхідним, – при особливих обставинах, коли публічність порушувала б інтереси правосуддя; однак будь-яка судова постановка в кримінальній або цивільній справі повинна бути публічною, за винятком тих випадків, коли інтереси неповнолітніх вимагають іншого чи коли справа стосується матримоніальних спорів або опіки над дітьми.

2. Кожен обвинувачений в кримінальному злочині має право вважатися невинним, поки винність його не буде доведена згідно із законом.

3. Кожен має право при розгляді будь-якого пред'явленого йому кримінального обвинувачення як мінімум на такі гарантії на основі цілковитої рівності:

a) бути терміново і докладно повідомленим мовою, яку він розуміє, про характер і підставу пред'явленого йому обвинувачення;

b) мати достатній час і можливості для підготовки свого захисту і спілкуватися з обраним самим ним захисником;

c) бути судженим без невинуваченої затримки;

d) бути судженим в його присутності і захищати себе особисто або за посередництвом обраного ним захисника; якщо він не має захисника, бути повідомленим про це право і мати призначеного йому захисника в будь-якому разі, коли інтереси правосуддя того вимагають, безплатно для нього в усякому такому випадку, коли у нього немає достатньо коштів для оплати цього захисника;

e) допитувати свідків, які дають проти нього показання, або мати право на те, щоб цих свідків було допитано, і мати право на виклик і допит його свідків на тих самих умовах, які існують для свідків, що дають показання проти нього;

f) користуватися безплатною допомогою перекладача, якщо він не розуміє мови, використовуваної в суді, або не говорить цією мовою;

g) не бути приневоленим до давання свідчень проти самого себе чи до визнання себе винним.

4. Щодо неповнолітніх процес повинен бути таким, щоб враховувались їх вік і бажаність сприяння їх перевихованню.

5. Кожен, кого засуджено за будь-який злочин, має право на те, щоб його засудження і вирок були переглянуті вищестоящою судовою інстанцією згідно із законом.

6. Коли будь-яку особу остаточним рішенням було засуджено за кримінальний злочин і коли винесений їй вирок був потім скасований або їй було даровано помилування на тій підставі, що якась нова чи нововиявлена обста-

вина незаперечно доводить наявність судової помилки, то ця особа, котра зазнала покарання в результаті такого засудження, одержує компенсацію згідно із законом, коли не буде доведено, що зазначена невідома обставина не була свого часу виявлена виключно або частково з її вини.

7. Ніхто не повинен бути вдруге засуджений чи покараний за злочин, за який він уже був остаточно засуджений або виправданий відповідно до закону і кримінально-процесуального права кожної країни.

Стаття 15

1. Ніхто не може бути визнаний винним у вчиненні будь-якого кримінального злочину внаслідок якоїсь дії чи упущення, що, згідно з діючим на момент його вчинення внутрішньодержавним законодавством або міжнародним правом, не були кримінальним злочином. Так сам не може призначатися більш тяжке покарання, ніж те, яке підлягало застосуванню на момент вчинення кримінального злочину. Якщо після вчинення злочину законом встановлюється більш легке покарання, дія цього закону поширюється на даного злочинця.

2. Ніщо в цій статті не перешкоджає відданню під суд і покаранню будь-якої особи за будь-яке діяння чи упущення, що на момент вчинення були кримінальним злочином згідно із загальними принципами права, визнаними міжнародним товариством.

Стаття 16

Кожна людина, де б вона не перебувала, має право на визнання її правосуб'єктності.

Стаття 17

1. Ніхто не повинен зазнавати свавільного чи незаконного втручання в його особисте і сімейне життя, свавільних чи незаконних посягань на недоторканність його житла або таємницю його кореспонденції чи незаконних посягань на його честь і репутацію.

2. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання чи таких посягань.

Стаття 18

1. Кожна людина має право на свободу думки, совісті і релігії. Це право включає свободу мати чи приймати релігію або переконання на свій вибір і свободу сповідувати свою релігію та переконання як одноосібно, так і спільно з іншими, публічно чи приватно, у відправленні культу, виконанні релігійних і ритуальних обрядів та вчень.

2. Ніхто не повинен зазнавати примусу, що принижує його свободу мати чи приймати релігію або переконання на свій вибір.

3. Свобода сповідувати релігію або переконання підлягає лише обмеженням, які встановлено законом і які є необхідними для охорони суспільної

безпеки, порядку, здоров'я і моралі, так само як і основних прав та свобод інших осіб.

4. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються поважати свободу батьків і у відповідних випадках законних опікунів забезпечувати релігійне і моральне виховання своїх дітей відповідно до своїх власних переконань.

Стаття 19

1. Кожна людина має право безперешкодно дотримуватися своїх поглядів.

2. Кожна людина має право на вільне вираження свого погляду; це право включає свободу шукати, одержувати і поширювати будь-яку інформацію та ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір.

3. Користування передбаченими в пункті 2 цієї статті правами накладає особливі обов'язки і особливу відповідальність. Воно може бути, отже, пов'язане з певними обмеженнями, які, однак, мають встановлюватися законом і бути необхідними:

- а) для поважання прав і репутації інших осіб;
- б) для охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я чи моральності населення.

Стаття 20

1. Будь-яка пропаганда війни повинна бути заборонена законом.

2. Будь-який виступ на користь національної, расової чи релігійної ненависті, що являє собою підбурювання до дискримінації, ворожнечі або насильства, повинен бути заборонений законом.

Стаття 21

Визнається право на мирні збори. Користування цим правом не підлягає ніяким обмеженням, крім тих, які накладаються відповідно до закону і які є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах державної чи суспільної безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я і моральності населення або захисту прав та свобод інших осіб.

Стаття 22

1. Кожна людина має право на свободу асоціації з іншими, включаючи право створювати профспілки і вступати до них для захисту своїх інтересів.

2. Користування цим правом не підлягає ніяким обмеженням, крім тих, які передбачаються законом і які є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах державної чи громадської безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я і моральності населення або захисту прав та свобод інших осіб. Ця стаття не перешкоджає запровадженню законних обмежень користування цим правом для осіб, що входять до складу збройних сил і поліції.

3. Ніщо в цій статті не дає права державам, які беруть участь у Конвенції Міжнародної організації праці 1948 року щодо свободи асоціацій і захисту прав на організацію, приймати законодавчі акти на шкоду гарантіям, передбаченим у зазначеній Конвенції, або застосовувати закон так, щоб завдавалося шкоди цим гарантіям.

Стаття 23

1. Сім'я є природним і основним осередком суспільства і має право на захист з боку суспільства і держави.

2. За чоловіками і жінками, які досягли шлюбного віку, визнається право на одруження і право заснувати сім'ю.

3. Жоден шлюб не може бути укладений без вільної і цілковитої згоди тих, що одружуються.

4. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, повинні вжити належних заходів для забезпечення рівності прав і обов'язків обох з подружжя щодо одруження, під час перебування в шлюбі і при його розірванні. В разі розірвання шлюбу має передбачатися необхідний захист усіх дітей.

Стаття 24

1. Кожна дитина без будь-якої дискримінації за ознакою раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, національного чи соціального походження, майнового стану або народження має право на такі заходи захисту, які є необхідними в її становищі, як малолітньої, з боку її сім'ї, суспільства і держави.

2. Кожна дитина повинна бути зареєстрована негайно після її народження і повинна мати ім'я.

3. Кожна дитина має право на набуття громадянства.

Стаття 25

Кожний громадянин повинен мати без будь-якої дискримінації, згаданої в статті 2, і без необґрунтованих обмежень право і можливість:

а) брати участь у веденні державних справ як безпосередньо, так і за посередництвом вільно обраних представників;

б) голосувати і бути обраним на справжніх періодичних виборах, які проводяться на основі загального і рівного виборчого права при таємному голосуванні і забезпечують свободу волевиявлення виборців;

с) допускатися в своїй країні на загальних умовах рівності до державної служби.

Стаття 26

Всі люди є рівними перед законом і мають право без будь-якої дискримінації на рівний захист закону.

В цьому відношенні всякого роду дискримінація повинна бути заборонена законом, і закон повинен гарантувати всім особам рівний і ефективний захист проти дискримінації за будь-якою ознакою, як-от: раса, колір шкіри,

стать, мова, релігія, політичні чи інші переконання, національне чи соціальне походження, майновий стан, народження чи інші обставини.

Стаття 27

У тих країнах, де існують етнічні, релігійні та мовні меншості, особам, які належать до таких меншостей, не може бути відмовлено в праві разом з іншими членами тієї ж групи користуватися своєю культурою, сповідувати свою релігію і виконувати її обряди, а також користуватися рідною мовою.

ЧАСТИНА IV

Стаття 28

1. Створюється Комітет по правах людини (іменованій нижче в цьому Пакті «Комітет»). Він складається з вісімнадцяти членів і виконує функції, передбачені нижче.

2. До складу Комітету входять особи, які є громадянами держав-учасниць цього Пакту і мають високі моральні якості та визнану компетентність у галузі прав людини, причому береться до уваги корисність участі кількох осіб, що мають юридичний досвід.

3. Члени Комітету обирають
ся і працюють як такі.

Стаття 29

1. Члени Комітету обираються таємним голосуванням із списку осіб, що відповідають вимогам, передбаченим у статті 28, і були висунуті для цієї мети державами-учасницями цього Пакту.

2. Кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті, може висунути не більше двох осіб. Ці особи повинні бути громадянами держави, що їх висуває.

3. Будь-яка особа має право на повторне висунення.

Стаття 30

1. Перші вибори проводяться не пізніше як через шість місяців з дня набрання чинності цим Пактом.

2. Принаймні за чотири місяці до дня кожних виборів до Комітету, крім виборів для заповнення тих вакансій, про відкриття яких оголошується відповідно до статті 34, Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй звертається з письмовим запрошенням до держав-учасниць цього Пакту подати протягом трьох місяців кандидатури в члени Комітету.

3. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй складає в алфавітному порядку список усіх висунутих таким чином осіб із зазначенням держав-учасниць цього Пакту, які висунули даних осіб, і подає цей список державам, що беруть участь у цьому Пакті, не пізніше як за місяць до дати проведення кожних виборів.

4. Обрання членів Комітету проводиться на засіданні держав-учасниць

цього Пакту, яке скликає Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй в центральних установах Організації Об'єднаних Націй. На цьому засіданні, для якого кворумом є присутність двох третин держав-учасниць цього Пакту, обраними до Комітету є ті особи, кандидатури яких дістають найбільше число голосів присутніх і голосуючих представників держав-учасниць.

Стаття 31

1. До Комітету не може входити більш як по одному громадянину однієї і тієї ж держави.

2. При виборах до Комітету береться до уваги справедливий географічний розподіл членів і представництво різних форм цивілізації та основних правових систем.

Стаття 32

1. Члени Комітету обираються на чотирирічний строк. Вони мають право бути переобраними при повторному висуненні їх кандидатур. Однак строк повноважень дев'яти з тих членів, яких обрано на перших виборах, минає в кінці дворічного періоду; негайно після перших виборів імена цих дев'яти членів визначає за жеребом голова засідання, про яке згадується в пункті 4 статті 30.

2. По закінченні повноважень вибори проводяться відповідно до попередніх статей даної частини цього Пакту.

Стаття 33

1. Якщо, на одностайну думку інших членів, якийсь член Комітету припинив виконання своїх функцій з будь-якої причини, крім тимчасової відсутності, Голова Комітету повідомляє Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй, який оголошує потім місце цього члена вакантним.

2. У разі смерті або виходу у відставку якогось члена Комітету Голова негайно повідомляє Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй, який оголошує це місце вакантним з дня смерті або з того дня, коли вихід у відставку стає дійсним.

Стаття 34

1. Коли оголошується відкриття вакансії відповідно до статті 33 і коли строк повноважень члена, що його має бути замінено, не скінчується протягом шести місяців після оголошення цієї вакансії, Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй повідомляє про це кожну державу-учасницю цього Пакту, яка може протягом двох місяців подати відповідно до статті 29 кандидатуру для заповнення цієї вакансії.

2. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй складає в алфавітному порядку список висунутих таким чином осіб і подає цей список державам, які беруть участь у цьому Пакті. Вибори для заповнення вакансії проводяться потім згідно з відповідними положеннями даної частини цього Пак-

ту.

3. Член Комітету, обраний для зайняття вакансії, оголошеної відповідно до статті 33, займає посаду протягом решти частини строку повноважень члена, який звільнив місце в Комітеті, згідно з положеннями зазначеної статті.

Стаття 35

Члени Комітету одержують затверджену Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй винагороду з коштів Організації Об'єднаних Націй в порядку і на умовах, встановлених Генеральною Асамблеєю з урахуванням важливості обов'язків Комітету.

Стаття 36

Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй надає необхідний персонал і матеріальні засоби для ефективного здійснення функцій Комітету відповідно до цього Пакту.

Стаття 37

2. Після свого першого засідання Комітет збирається в такий час, який передбачено в його правилах процедури.

3. Комітет звичайно збирається в центральних установах Організації Об'єднаних Націй або у Відділенні Організації Об'єднаних Націй у Женеві.

Стаття 38

Кожний член Комітету до того, як почати виконання своїх обов'язків, робить урочисту заяву на відкритому засіданні Комітету про те, що здійснюватиме свої функції безсторонньо і сумлінно.

Стаття 39

1. Комітет обирає своїх службових осіб на дворічний строк. Вони можуть бути переобрані.

2. Комітет встановлює свої власні правила процедури, але ці правила повинні, зокрема, передбачити, що:

- a) дванадцять членів Комітету утворюють кворум;
- b) постанови Комітету приймаються більшістю голосів присутніх членів.

Стаття 40

1. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються подавати доповіді про здійснені ними заходи для втілення у життя прав, визнаних у цьому Пакті, і про прогрес, досягнутий у використанні цих прав:

- a) протягом одного року після набрання чинності цим Пактом щодо відповідних держав-учасниць;
- b) після цього в усіх випадках, коли того зажадає Комітет.

2. Всі доповіді подаються Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй, який надсилає їх у Комітет для розгляду. В доповідях зазначаються фактори та утруднення, коли такі є, що впливають на втілення у життя цього Пакту.

3. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй після консультацій з Комітетом може послати заінтересованим спеціалізованим установам примірники тих частин доповідей, які можуть стосуватися сфери їх компетенції.

4. Комітет вивчає доповіді, подані державами, які беруть участь у цьому Пакті. Він надсилає державам-учасникам свої доповіді і такі зауваження загального порядку, які вважатиме доцільними. Комітет може також послати Економічній і Соціальній Раді ці зауваження разом з примірниками доповідей, одержаними ним від держав, які беруть участь у цьому Пакті.

5. Держави-учасниці цього Пакту можуть подавати до Комітету свої міркування щодо будь-яких зауважень, що їх може бути зроблено відповідно до пункту 4 цієї статті.

Стаття 41

1. Відповідно до цієї статті держава, яка бере участь у цьому Пакті, може в будь-який час заявити, що вона визнає компетенцію Комітету одержувати і розглядати повідомлення про те, що якась держава-учасниця твердить, що інша держава-учасниця не виконує своїх зобов'язань за цим Пактом. Повідомлення, передбачені цією статтею, можуть прийматися і розглядатися тільки в тому разі, коли їх подала держава-учасниця, яка зробила заяву про визнання для себе компетенції цього Комітету. Комітет не приймає ніяких повідомлень, коли вони стосуються держави-учасниці, яка не зробила такої заяви. Повідомлення, одержані згідно з цією статтею, розглядаються відповідно до такої процедури:

а) коли якась держава-учасниця цього Пакту вважає, що інша держава-учасниця не втілює в життя постанов цього Пакту, то вона може письмовим повідомленням довести це питання до відома зазначеної держави-учасниці. Протягом трьох місяців після одержання цього повідомлення держава, яка одержала його, подає в письмовій формі тій державі, яка надіслала таке повідомлення, пояснення чи будь-яку іншу заяву з роз'ясненням у цьому питанні, де має бути, наскільки це є можливим і доцільним, зазначено внутрішні процедури і заходи, яких було вжито, буде вжито або може бути вжито в цьому питанні;

б) коли питання не вирішено на задоволення обох заінтересованих держав-учасниць протягом шести місяців після отримання одержуючою державою першого повідомлення, будь-яка з цих держав має право передати це питання в Комітет, повідомивши про це Комітет і другу державу;

с) Комітет розглядає передане йому питання тільки після того, як переконається, що відповідно до загальновизнаних принципів міжнародного права всі доступні внутрішні засоби було випробувано і вичерпано в даному ра-

зі. Це правило не діє в тих випадках, коли застосування цих засобів не виправдано зтягується;

d) при розгляді повідомлень, передбачених цією статтею, Комітет проводить закриті засідання;

e) з додержанням постанов підпункту (c) Комітет надає свої добрі послуги заінтересованим державам-учасницям з метою дружнього вирішення питання на основі поважання прав людини та основних свобод, визнаних в цьому Пакті;

f) в будь-якому переданому на його розгляд питанні Комітет може звернутися до заінтересованих держав-учасниць, згаданих у підпункті (b), з проханням подати будь-яку інформацію, що стосується справи;

g) заінтересовані держави-учасниці, згадані в підпункті (b), мають право бути представленими при розгляді в Комітеті питання і робити заяви усно і (або) письмово;

h) Комітет подає протягом дванадцяти місяців з дня одержання повідомлення відповідно до підпункту (b) доповідь:

i) коли досягається вирішення в рамках постанов підпункту (e), то Комітет обмежується в своїй доповіді коротким викладом фактів і досягнутого рішення;

ii) коли вирішення в рамках постанов підпункту (e) не досягнуто, то Комітет обмежується в своїй доповіді коротким викладом фактів; письмові заяви і запис усних заяв, що їх виклали заінтересовані держави-учасниці, додаються до доповіді. У кожному питанні доповідь надсилається заінтересованим державам-учасницям.

2. Постанови цієї статті набирають чинності, коли десять держав, які беруть участь у цьому Пакті, зроблять заяву відповідно до пункту 1 цієї статті. Такі заяви депонуються державами-учасницями у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй, який надсилає їх копії решті держав-учасниць. Заява може бути в будь-який час взята назад повідомленням Генерального секретаря. Така дія не перешкоджає розглядові будь-якого питання, що є предметом повідомлення, вже переданого відповідно до цієї статті, ніякі подальші повідомлення будь-якої держави-учасниці не приймаються після одержання Генеральним секретарем повідомлення про взяття заяви назад, якщо заінтересована держава-учасниця не зробила нової заяви.

Стаття 42

1. a) коли будь-яке запитання, передане Комітету відповідно до статті 41, не вирішено на задоволення заінтересованих держав-учасниць, Комітет може за попередньою згодою заінтересованих держав-учасниць призначити спеціальну Погоджувальну комісію (далі іменовану Комісія). Добрі послуги Комісії надаються заінтересованим державам-учасницям з метою полюбовного вирішення даного питання на основі додержання положень цього Пакту;

b) Комісія складається з п'яти осіб, прийнятних для заінтересованих держав-учасниць. Якщо заінтересовані держави-учасниці не досягнуть про-

тягом трьох місяців згоди щодо всього складу або частини складу Комісії, то ті члени Комісії, про призначення яких не було досягнуто згоди, обираються шляхом таємного голосування більшістю в дві третини голосів Комітету із складу його членів.

2. Члени Комісії як такі виконують свої обов'язки. Вони не повинні бути громадянами заінтересованих держав-учасниць або держави, що не бере участі в цьому Пакті, чи держави-учасниці, яка не зробила заяви відповідно до статті 41.

3. Комісія обирає свого Голову і встановлює свої власні правила процедури.

4. Засідання Комісії звичайно проводяться в центральних установах Організації Об'єднаних Націй або у Відділенні Організації Об'єднаних Націй у Женеві. Однак вони можуть проводитися в інших місцях, які може визначити Комісія в консультації з Генеральним секретарем Організації Об'єднаних Націй і відповідними державами-учасницями.

5. Секретаріат, наданий відповідно до статті 36, також обслуговує комісії, що призначаються на підставі цієї статті.

6. Одержана і вивчена Комітетом інформація надається в розпорядження Комісії, і Комісія може звернутися до заінтересованих держав-учасниць з проханням подати будь-яку інформацію, що стосується справи.

7. Коли Комісія повністю розгляне питання, але в усякому разі не пізніше ніж через дванадцять місяців після того, як їй було передано це питання, вона подає Голові Комітету доповідь для надіслання її заінтересованим державам-учасницям:

а) якщо Комісія не може завершити розгляд даного питання в межах дванадцяти місяців, вона обмежує свою доповідь коротким викладом про стан розгляду нею даного питання;

б) якщо досягається полюбовне вирішення даного питання на основі додержання прав людини, визнаних у цьому Пакті, Комісія обмежує свою доповідь коротким викладом фактів і досягнутого вирішення;

с) якщо вирішення, зазначене в підпункті (б), не досягається, доповідь Комісії містить її висновки в усіх питаннях фактичного характеру, що стосується спору між заінтересованими державами-учасницями, та її міркування про можливість полюбовного врегулювання цього питання. Ця доповідь також містить письмові заяви і запис усних заяв, зроблених заінтересованими державами-учасницями;

д) якщо доповідь Комісії подається згідно з підпунктом (с), заінтересовані держави-учасниці протягом трьох місяців після одержання цієї доповіді повідомляють Голову Комітету про те, чи згодні вони із змістом доповіді Комісії.

8. Постанови цієї статті не принижують обов'язків Комітету, передбачених у статті 41.

9. Заінтересовані держави-учасниці рівною мірою несуть усі витрати членів Комісії відповідно до кошторису, що подається Генеральним секретарем

рем Організації Об'єднаних Націй.

10. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй має право оплачувати витрати членів Комісії, коли необхідно, до їх відшкодування заінтересованими державами-учасницями відповідно до пункту 9 цієї статті.

Стаття 43

Члени Комітету і спеціальних погоджувальних комісій, яких може бути призначено згідно із статтею 42, мають право на пільги, привілеї та імунітети експертів, що посилаються Організацією Об'єднаних Націй у відрядження, як це передбачено у відповідних розділах Конвенції про привілеї та імунітети Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 44

Положення про здійснення цього Пакту застосовуються без шкоди для процедур у галузі прав людини, визначених установчими актами і конвенціями Організації Об'єднаних Націй та спеціалізованих установ або відповідно до них, і не перешкоджають державам, які беруть участь у цьому Пакті, вдаватися до інших процедур вирішення спору на підставі діючих між ними загальних і спеціальних міжнародних угод.

Стаття 45

Комітет подає Генеральній Асамблеї Організації Об'єднаних Націй через економічну і соціальну раду щорічну доповідь про свою роботу.

ЧАСТИНА V

Стаття 46

Ніщо в цьому Пакті не може тлумачитись як приниження значення постанов Статуту Організації Об'єднаних Націй і статутів спеціалізованих установ, що визначають відповідні обов'язки різних органів Організації Об'єднаних Націй і спеціалізованих установ щодо тих предметів, яких стосується цей Пакт.

Стаття 47

Ніщо в цьому Пакті не може тлумачитись як ущемлення невід'ємного права всіх народів володіти і користуватися повною мірою і вільно своїми природними багатствами та ресурсами.

ЧАСТИНА VI

Стаття 48

1. Цей Пакт відкрито для підписання будь-якою державою-членом Організації Об'єднаних Націй або членом будь-якої з її спеціалізованих установ,

будь-якою державою-учасницею Статуту Міжнародного Суду та будь-якою іншою державою, запрошеною Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй до участі в цьому Пакті.

2. Цей Пакт підлягає ратифікації. Ратифікаційні грамоти депонуються у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

3. Цей Пакт відкрито для приєднання будь-якої держави, зазначеної в пункті 1 цієї статті.

4. Приєднання здійснюється депонуванням документа про приєднання у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

5. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй повідомляє всі держави, які підписали цей Пакт або приєдналися до нього, про депонування кожної ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

Стаття 49

1. Цей Пакт набирає чинності через три місяці з дня депонування Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй тридцять п'ятої ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

2. Для кожної держави, яка ратифікує цей Пакт або приєднається до нього після депонування тридцять п'ятої ратифікаційної грамоти або документа про приєднання, цей Пакт набирає чинності через три місяці з дня депонування її власної ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

Стаття 50

Постанови цього Пакту поширюються на всі частини федеративних держав без будь-яких обмежень чи винятків.

Стаття 51

1. Будь-яка держава, що бере участь у цьому Пакті, може пропонувати поправки і подавати їх Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй пересилає потім будь-які запропоновані поправки державам-учасникам цього Пакту з проханням повідомити його, чи висловлюються вони за скликання конференції держав-учасниць з метою розгляду цих пропозицій і проведення щодо них голосування. Якщо принаймні третина держав-учасниць висловиться за таку конференцію, Генеральний секретар скликає цю конференцію під егідою Організації Об'єднаних Націй. Будь-яка поправка, прийнята більшістю держав-учасниць, що були присутні і брали участь у голосуванні на цій конференції, подається Генеральній Асамблеї Організації Об'єднаних Націй на затвердження.

2. Поправки набирають чинності після затвердження їх Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй і прийняття їх більшістю в дві третини держав-учасниць цього Пакту відповідно до їх конституційних процедур.

3. Коли поправки набирають чинності, вони стають обов'язковими для тих держав-учасниць, які їх прийняли, а для інших держав-учасниць залишаються обов'язковими постанови цього Пакту та будь-які попередні поправки, ними прийняті.

Стаття 52

Незалежно від повідомлень, зроблених згідно з пунктом 5 статті 48, Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй повідомляє всі держави, про які йдеться в пункті 1 тієї ж статті, про таке:

- а) підписання, ратифікації і приєднання згідно зі статтею 48;
- б) дату набрання чинності цим Пактом згідно зі статтею 49 і дату набрання чинності будь-якими поправками згідно зі статтею 51.

Стаття 53

1. Цей Пакт, англійський, іспанський, китайський, російський і французький тексти якого є цілком автентичними, підлягає здачі на зберігання в архів Організації Об'єднаних Націй.

2. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй пересилає засвідчені копії цього Пакту всім державам, зазначеним у статті 48.

Прийнято 16 грудня 1966 року Генеральною Асамблеєю ООН.

Тестові завдання та задачі для самоконтролю

1. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права було прийнято Генеральною Асамблеєю ООН:

- А) 10 грудня 1948 р.;
- Б) 16 грудня 1966 р.;
- В) 23 березня 1976 р.;
- Г) 25 жовтня 1991 р.

2. До якого покоління прав людини належать громадянські і політичні права:

- А) до першого;
- Б) до другого;
- В) до третього;
- Г) до четвертого.

3. Яке з нижченазваних прав не належить до громадянських і політичних прав:

- А) право на освіту;
- Б) право на життя;
- В) право на вільне пересування;
- Г) право на свободу думки, совісті і релігії.

4. Відповідно до положень Міжнародного пакту про громадянські і

політичні права було створено такий контролюючий орган:

- А) Рада ООН з прав людини;
- Б) Комісія по правах людини;
- В) Рада ООН із захисту громадянських і політичних прав;
- Г) Комітет по правах людини.

5. Положення якого з нижчевказаних міжнародно-правових актів стосуються скасування смертної кари?

- А) Міжнародного пакту про громадянські і політичні права;
- Б) Факультативного протоколу до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права;
- В) Другого Факультативного протоколу до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права;
- Г) Третього Факультативного протоколу до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права.

Задача № 1

На основі положень тексту Міжнародного пакту про громадянські та політичні права визначте, стосовно яких осіб, за вчинені ними найтяжчі злочини, смертний вирок не виноситься, а вже винесений не виконується?

Задача № 2

На семінарі виникла дискусія з приводу визначення кола осіб, здатних звертатися до Комітету з прав людини із повідомленнями про порушення певною державою якогось із прав, викладених у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права.

Студент Файзуліна В.В. відстоювала позицію, що такими суб'єктами можуть бути виключно держави – учасниці Пакту, в особі уповноважених з прав людини, та Верховний комісар ООН із заохочення та захисту всіх прав людини. Студент Симоненко А.С. додав, що до таких осіб також належать громадяни держави, стосовно яких допущено порушення громадянських та політичних прав на території їхньої держави-громадянства. У свою чергу, студент Козедуб В.О. стверджував, що до такого переліку можуть бути віднесені будь-які особи, які підпадатимуть під юрисдикцію Пакту та стверджуватимуть, що вони є жертвами порушень якогось із прав, викладених у Пакті.

Визначте, позиція якого студента є правильною? Відповідь обґрунтуйте.

Визначте положення Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, які не перешкоджають запровадженню внутрішньодержавних законних обмежень прав осіб, що входять до складу збройних сил, поліції або адміністрації держави.

Смертний вирок не виноситься за злочини, вчинені особами, молодшими за вісімнадцять років, і не виконується щодо вагітних жінок.

**МІЖНАРОДНИЙ ПАКТ
ПРО ЕКОНОМІЧНІ, СОЦІАЛЬНІ І КУЛЬТУРНІ ПРАВА
від 16 грудня 1966 р.**

Вступне слово

Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права було прийнято Генеральною Асамблеєю ООН одночасно з Міжнародним пактом про громадянські і політичні права, 16 грудня 1966 р.

За структурою Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права складається з преамбули і 31 статті основного тексту, а також одного факультативного протоколу.

Україна ратифікувала Пакт 19 жовтня 1973 р., а його положення набули чинності для нашої держави 3 січня 1976 р.

Щодо Факультативного протоколу до Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, прийнятого 10 грудня 2008 р., то Україна підписала його 24 вересня 2009 р., але ратифікаційну грамоту або документ про приєднання до сьогодні так і не передано Генеральному секретарю ООН для зберігання.

Станом на початок 2014 р. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права нараховує 161 договірну сторону, а факультативний протокол, який набув чинності 5 травня 2013 р. – 11 сторін.

Економічні, соціальні і культурні права – права другого покоління. Відповідно до статей Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, його держави-учасниці зобов'язуються як в індивідуальному порядку, так і в рамках міжнародної допомоги і співробітництва, зокрема в економічній і технічній галузях, докладати максимум зусиль для поступового забезпечення рівного для чоловіків і жінок користування всіма правами, які передбачені в даному Пакті.

У зв'язку з цим, держави зобов'язуються укладати конвенції, розробляти і приймати рекомендації, надавати технічну допомогу та скликати міжнародні конференції з метою проведення консультацій та досліджень, спрямованих сприяти повноцінному здійсненню економічних, соціальних і культурних прав, передбачених ст. 6 – 15 Пакту.

На відміну від Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, статті Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права не містять положень, які б визначали порядок формування і функціонування спеціального контролюючого органу, яким відповідно до факультативного протоколу від 10 грудня 2008 р. є Комітет з економічних, соціальних та культурних прав.

До його утворення, відповідно до ст. 16 – 22, інституційний механізм додержання державами – учасницями Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права складала наступні органи ООН: Генеральний секретар; Економічна і соціальна рада; Комісія по правах людини (з 28 березня

2006 р., Рада ООН з прав людини).

Разом із Міжнародним пактом про громадянські і політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права є невід'ємною складовою Хартії прав людини.

Текст міжнародно-правового акта

Держави, які беруть участь у цьому Пакті, беручи до уваги, що відповідно до принципів, проголошених Статутом Організації Об'єднаних Націй, визнання гідності, властивої всім членам людської сім'ї, та рівних і невід'ємних прав їх є основою свободи, справедливості і загального миру, визнаючи, що ці права впливають з властивої людській особі гідності, визнаючи, що згідно з загальною декларацією прав людини ідеал вільної людської особи, вільної від страху та нужди, можна здійснити, тільки якщо будуть створені такі умови, за яких кожен може користуватися своїми економічними, соціальними і культурними та політичними правами, беручи до уваги, що за Статутом Організації Об'єднаних Націй держави зобов'язані заохочувати загальне поважання і додержання прав і свобод людини, беручи до уваги, що кожна окрема людина, маючи обов'язки щодо інших людей і того колективу, до якого вона належить, повинна добиватися заохочення і додержання прав, визнаних у цьому Пакті, погоджуються про такі статті:

ЧАСТИНА I

Стаття 1

1. Всі народи мають право на самовизначення. На підставі цього права вони вільно встановлюють свій політичний статус і вільно забезпечують свій економічний, соціальний і культурний розвиток.

2. Всі народи для досягнення своїх цілей можуть вільно розпоряджатися своїми природними багатствами і ресурсами без шкоди для будь-яких зобов'язань, що впливають з міжнародного економічного співробітництва, ґрунтованого на принципі взаємної вигоди, та з міжнародного права. Жоден народ ні в якому разі не може бути позбавлений належних йому засобів існування.

3. Всі держави, які беруть участь у цьому Пакті, в тому числі ті, що несуть відповідальність за управління несамоверхніми і підопічними територіями, повинні, відповідно до положень Статуту Організації Об'єднаних Націй, заохочувати здійснення права на самовизначення і поважати це право.

ЧАСТИНА II

Стаття 2

1. Кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті, зобов'язується в індивідуальному порядку і в порядку міжнародної допомоги та співробітництва, зокрема в економічній і технічній галузях, вжити в максимальних межах наявних ресурсів заходів для того, щоб забезпечити поступово повне здійснення визнаних у цьому Пакті прав усіма належними способами, включаючи, зокрема, вжиття законодавчих заходів.

2. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються гарантувати, що права, проголошені в цьому Пакті, здійснюватимуться без будь-якої дискримінації щодо раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи іншої обставини.

3. Країни, що розвиваються, можуть з належним урахуванням прав людини і свого народного господарства визначати, в якій мірі вони гарантуватимуть визнані в цьому Пакті економічні права особам, котрі не є їх громадянами.

Стаття 3

Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користування всіма економічними, соціальними і культурними правами, передбаченими в цьому Пакті.

Стаття 4

Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають, що відносно користування тими правами, що їх та чи інша держава забезпечує відповідно до цього Пакту, дана держава може встановлювати тільки такі обмеження цих прав, які визначаються законом, і лише остільки, оскільки це є сумісним з природою зазначених прав, і виключно з метою сприяти загальному добробуту в демократичному суспільстві.

Стаття 5

1. Ніщо в цьому Пакті не може тлумачитись як таке, що означає, що якась держава, якась група чи якась особа має право займатися будь-якою діяльністю або чинити будь-які дії, спрямовані на знищення будь-яких прав чи свобод, визнаних у цьому Пакті, або на обмеження їх у більшій мірі, ніж передбачається у цьому Пакті.

2. Ніяке обмеження чи приниження будь-яких основних прав людини, визнаних або існуючих в якій-небудь країні на підставі закону, конвенцій, правил чи звичаїв, не допускається під тим приводом, що в цьому Пакті не визнаються такі права або що в ньому вони визнаються у меншому обсязі.

ЧАСТИНА ШІІ

Стаття 6

1. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право на працю, що включає право кожної людини дістати можливість заробляти собі на життя працюю, яку вона вільно обирає або на яку вона вільно погоджується, і роблять належні кроки до забезпечення цього права.

2. Заходи, яких повинні вжити держави-учасниці цього Пакту з метою повного здійснення цього права, включають програми професійно-технічного навчання і підготовки, шляхи і методи досягнення продуктивної зайнятості в умовах, що гарантують основні політичні і економічні свободи людини.

Стаття 7

Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожного на справедливі і сприятливі умови праці, включаючи, зокрема:

а) винагороду, що забезпечувала б як мінімум усім трудящим:

і) справедливу зарплату і рівну винагороду за працю рівної цінності без будь-якої різниці, причому, зокрема, жінкам повинні гарантуватись умови праці, не гірші від тих, якими користуються чоловіки, з рівною платою за рівну працю;

іі) задовільне існування для них самих та їхніх сімей відповідно до постанов цього Пакту;

б) умови роботи, що відповідають вимогам безпеки та гігієни;

с) однакову для всіх можливість просування по роботі на відповідні більш високі ступені виключно на підставі трудового стажу і кваліфікації;

д) відпочинок, дозвілля і розумне обмеження робочого часу та оплачувану періодичну відпустку так само, як і винагороду за святкові дні.

Стаття 8

1. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються забезпечити:

а) право кожної людини створювати для здійснення і захисту своїх економічних та соціальних інтересів професійні спілки і вступати до них на свій вибір при єдиній умові додержання правил відповідної організації. користування зазначеним правом не підлягає жодним обмеженням, крім тих, які передбачаються законом і які є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах державної безпеки чи громадського порядку або для захисту прав і свобод інших;

б) право професійних спілок утворювати національні федерації чи конфедерації і право цих останніх засновувати міжнародні професійні організації або приєднуватися до них;

с) право професійних спілок функціонувати безперешкодно без будь-яких обмежень, крім тих, які передбачаються законом і які є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах державної безпеки чи громадського

порядку або для захисту прав і свобод інших;

d) право на страйки при умові його здійснення відповідно до законів кожної країни.

2. Ця стаття не перешкоджає запровадженню законних обмежень користування цими правами для осіб, що входять до складу збройних сил, поліції або адміністрації держави.

3. Ніщо в цій статті не дає права державам, які беруть участь у Конвенції Міжнародної організації праці 1948 року щодо свободи асоціацій і захисту права на організацію, приймати законодавчі акти на шкоду гарантіям, передбаченим у зазначеній Конвенції, або застосовувати закон так, щоб завдавалося шкоди цим гарантіям.

Стаття 9

Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на соціальне забезпечення, включаючи соціальне страхування.

Стаття 10

Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають, що:

1. Сім'я, яка є природним і основним осередком суспільства, повинні надаватися по можливості якнайширша охорона і допомога, особливо при її утворенні і поки на її відповідальності лежить турбота про несамотійних дітей та їх виховання. Шлюб повинен укладатися за вільною згодою тих, хто одружується.

2. Особлива охорона повинна надаватися матерям протягом розумного періоду до і після пологів. Протягом цього періоду працюючим матерям повинна надаватися оплачувана відпустка або відпустка з достатньою допомогою по соціальному забезпеченню.

3. Особливих заходів охорони і допомоги має вживатися щодо всіх дітей і підлітків без будь-якої дискримінації за ознакою сімейного походження чи за іншою ознакою. Дітей і підлітків має бути захищено від економічної і соціальної експлуатації. Застосування їх праці в галузі, шкідливій для їх моральності і здоров'я чи небезпечній для життя або такій, що може завдати шкоди їх нормальному розвитку, повинно бути каране за законом. Крім того, держави повинні встановити межі віку, нижче яких користування платною дитячою працею забороняється і карається законом.

Стаття 11

1. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожного на достатній життєвий рівень для нього і його сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг і житло, і на неухильне поліпшення умов життя. Держави-учасниці вживуть належних заходів щодо забезпечення здійснення цього права, визнаючи важливе значення в цьому відношенні міжнародного співробітництва, ґрунтованого на вільній згоді.

2. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнаючи основне право кожної людини на свободу від голоду, повинні вживати необхідних заходів індивідуально і в порядку міжнародного співробітництва, які б включали проведення конкретних програм для того, щоб:

а) поліпшити методи виробництва, зберігання і розподілу продуктів харчування шляхом широкого використання технічних і наукових знань, поширення знань про принципи харчування і вдосконалення або реформи аграрних систем так, щоб досягти найбільш ефективного освоєння і використання природних ресурсів, і

б) забезпечити справедливий розподіл світових запасів продовольства відповідно до потреб і з урахуванням проблем країн, що як імпортують, так і експортують продукти.

Стаття 12

1. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я.

2. Заходи, яких повинні вжити держави-учасниці цього Пакту для повного здійснення цього права, включають ті, які є необхідними для:

а) забезпечення скорочення мертвонароджуваності та дитячої смертності і здорового розвитку дитини;

б) поліпшення всіх аспектів гігієни зовнішнього середовища і гігієни праці в промисловості;

с) запобігання і лікування епідемічних, ендемічних, професійних та інших хвороб і боротьби з ними;

д) створення умов, які б забезпечували всім медичну допомогу і медичний догляд у разі хвороби.

Стаття 13

1. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на освіту. Вони погоджуються, що освіта повинна спрямовуватись на повний розвиток людської особи та усвідомлення її гідності і повинна зміцнювати повагу до прав людини і основних свобод. Вони, далі, погоджуються в тому, що освіта повинна дати можливість усім бути корисними учасниками вільного суспільства, сприяти взаєморозумінню, терпимості і дружбі між усіма націями і всіма расовими, етнічними та релігійними групами і сприяти роботі Організації Об'єднаних Націй по підтриманню миру.

2. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають, що для повного здійснення цього права:

а) початкова освіта повинна бути обов'язковою і безплатною для всіх;

б) середня освіта в її різних формах, включаючи професійно-технічну середню освіту, повинна бути відкрита і зроблена доступною для всіх шляхом вжиття всіх необхідних заходів і, зокрема, поступового запровадження безплатної освіти;

с) вища освіта повинна бути зроблена однаково доступною для всіх на

основі здібностей кожного шляхом вжиття всіх необхідних заходів і, зокрема, поступового запровадження безплатної освіти;

d) елементарна освіта повинна заохочуватися або інтенсифікуватися по можливості для тих, хто не проходив чи не закінчив повного курсу початкової освіти;

e) має активно проводитися розвиток мережі шкіл усіх ступенів, повинна бути встановлена задовільна система стипендій і повинні постійно поліпшуватися матеріальні умови викладацького персоналу.

3. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються поважати свободу батьків і у відповідних випадках законних опікунів обирати для своїх дітей не тільки запроваджені державними властями школи, а й інші школи, що відповідають тому мінімуму вимог щодо освіти, який може бути встановлено чи затверджено державою, і забезпечувати релігійне та моральне виховання своїх дітей відповідно до власних переконань.

4. Ніяка частина цієї статті не повинна тлумачитись у розумінні приниження свободи окремих осіб та установ створювати навчальні заклади і керувати ними при незмінній умові додержання принципів, викладених у пункті 1 цієї статті, і вимоги, щоб освіта, яку дають у таких закладах, відповідала тому мінімуму вимог, що його може бути встановлено державою.

Стаття 14

Кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті і яка на час свого вступу до числа учасників не змогла встановити на території своєї метрополії або на інших територіях, що перебувають під її юрисдикцією, обов'язкової безплатної початкової освіти, зобов'язується протягом двох років виробити і прийняти докладний план заходів для поступового втілення у життя - протягом розумної кількості років, яка повинна бути зазначена в цьому плані, - принципу обов'язкової безплатної загальної освіти.

Стаття 15

1. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на:

a) участь у культурному житті;

b) користування результатами наукового прогресу та їх практичне застосування;

c) користування захистом моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з будь-якими науковими, літературними чи художніми працями, автором яких вона є.

2. Заходи, яких повинні вживати держави-учасниці цього Пакту для повного здійснення цього права, включають ті, які є необхідними для охорони, розвитку і поширення досягнень науки та культури.

3. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються поважати свободу, безумовно необхідну для наукових досліджень і творчої діяльності.

4. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають користь, що її

дають заохочення і розвиток міжнародних контактів та співробітництва в науковій і культурній галузях.

ЧАСТИНА IV

Стаття 16

1. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються подавати відповідно до цієї частини даного Пакту доповіді про вживані ними заходи і про прогрес на шляху до додержання прав, визнаних у цьому Пакті.

2. а) Всі доповіді подаються Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй, який надсилає їх примірники на розгляд в Економічну і соціальну раду відповідно до положень цього Пакту.

б) Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй також пересилає спеціалізованим установам примірники доповідей або будь-які відповідні частини доповідей держав-учасниць цього Пакту, які також є членами цих спеціалізованих установ, оскільки такі доповіді або частини цих доповідей стосуються якихось питань, що входять до рамок обов'язків вищезазначених установ відповідно до їх конституційних актів.

Стаття 17

1. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, подають свої доповіді по етапах відповідно до програми, що повинна бути встановлена Економічною і соціальною радою протягом року після набрання чинності цим Пактом по консультації з державами-учасницями і заінтересованими спеціалізованими установами.

2. У доповідях можуть зазначатися фактори та труднощі, що впливають на ступінь виконання обов'язків за цим Пактом.

3. Коли відповідні відомості були раніше передані Організації Об'єднаних Націй або якійсь спеціалізованій установі якою-небудь державою-учасницею цього Пакту, то немає потреби відтворювати ці відомості, і буде достатнім точне посилання на відомості, передані таким чином.

Стаття 18

На виконання своїх обов'язків за Статутом ООН у галузі прав людини та основних свобод Економічна і соціальна рада може вступати в угоди з спеціалізованими установами про надання ними їх доповідей про прогрес на шляху до досягнення додержання постанов цього Пакту, що належать до сфери їх діяльності. Ці доповіді можуть включати подробиці прийнятих їх компетентними органами рішень і рекомендацій про таке здійснення.

Стаття 19

Економічна і соціальна рада може передавати в Комісію по правах людини для розгляду і дачі загальних рекомендацій або у відповідних випадках до відома доповіді, що стосуються прав людини і подаються державами від-

повідно до статей 16 та 17, і доповіді, що стосуються прав людини і подаються спеціалізованими установами відповідно до статті 18.

Стаття 20

Заінтересовані держави-учасниці цього Пакту і спеціалізовані установи можуть подавати Економічній і соціальній раді зауваження щодо будь-якої загальної рекомендації згідно з статтею 19 чи щодо посилання на таку загальну рекомендацію в будь-якій доповіді Комісії по правах людини або в будь-якому документі, що на нього там дається посилання.

Стаття 21

Економічна і соціальна рада може подавати час від часу Генеральній Асамблеї доповіді з рекомендаціями загального характеру і з коротким викладом відомостей, одержуваних від держав-учасниць цього Пакту і від спеціалізованих установ, про вжиті заходи і досягнуті результати в галузі забезпечення загального додержання прав, визнаних у цьому Пакті.

Стаття 22

Економічна соціальна рада може звертати увагу інших органів Організації Об'єднаних Націй, її допоміжних органів і спеціалізованих установ, які займаються поданням технічної допомоги, на будь-які питання, що виникають у зв'язку з доповідями, згаданими в цій частині даного Пакту, які можуть бути корисні цим органам при винесенні кожним з них у межах своєї компетенції рішень щодо доцільності міжнародних заходів, що могли б сприяти ефективному поступовому втіленню у життя цього Пакту.

Стаття 23

Держави, які беруть участь у цьому Пакті, погоджуються, що до числа міжнародних заходів, які сприяють здійсненню прав, визнаних у цьому Пакті, належить застосування таких засобів, як укладання конвенцій, прийняття рекомендацій, подання технічної допомоги та проведення регіональних нарад і технічних нарад з метою консультацій, а також дослідження, організовані спільно з заінтересованими урядами.

Стаття 24

Ніщо в цьому Пакті не може тлумачитись як пониження значення постанов Статуту Організації Об'єднаних Націй і статутів спеціалізованих установ, що визначають відповідні обов'язки різних органів Організації Об'єднаних Націй і спеціалізованих установ щодо питань, яких стосується цей Пакт.

Стаття 25

Ніщо в цьому Пакті не може тлумачитись як пониження невід'ємного права всіх народів повністю і вільно володіти і користуватися своїми природними багатствами та ресурсами.

ЧАСТИНА V

Стаття 26

1. Цей Пакт відкрито для підписання будь-якою державою-членом Організації Об'єднаних Націй або членом будь-якої з її спеціалізованих установ, будь-якою державою-учасницею Статуту Міжнародного Суду та будь-якою іншою державою, запрошеною Генеральною Асамблеєю організації Об'єднаних Націй до участі в цьому Пакті.

2. Цей Пакт підлягає ратифікації. Ратифікаційні грамоти депонуються у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

3. Цей Пакт відкрито для приєднання будь-якої держави, зазначеної в пункті 1 цієї статті.

4. Приєднання здійснюється депонуванням документа про приєднання у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

5. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй повідомляє всі держави, які підписали цей Пакт або приєдналися до нього, про депонування кожної ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

Стаття 27

1. Цей Пакт набирає чинності через три місяці з дня депонування у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй тридцять п'ятої ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

2. Для кожної держави, яка ратифікує цей Пакт або приєднається до нього після депонування тридцять п'ятої ратифікаційної грамоти або документа про приєднання, цей Пакт набирає чинності через три місяці з дня депонування її власної ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

Стаття 28

Постанови цього Пакту поширюються на всі частини федеративних держав без будь-яких обмежень чи винятків.

Стаття 29

1. Будь-яка держава, що бере участь у цьому Пакті, може пропонувати поправки і подавати їх Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй. Генеральний секретар пересилає потім будь-які запропоновані поправки державам-учасникам цього Пакту з проханням повідомити його, чи висловлюються вони за скликання конференції держав-учасниць з метою розгляду цих пропозицій і проведення по них голосування. Якщо принаймні третина держав-учасниць висловиться за таку конференцію, Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй скликає цю конференцію під егідою Організації, Об'єднаних Націй. Будь-яка поправка, прийнята більшістю держав-учасниць, що були присутні і брали участь у голосуванні на цій конференції, подається Генеральній Асамблеї Організації Об'єднаних Націй на затвер-

дження.

2. Поправки набирають чинності після затвердження їх Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй і прийняття їх більшістю в дві третини держав-учасниць цього Пакту, відповідно до їх конституційних процедур.

3. Коли поправки набирають чинності, вони стають обов'язковими для тих держав-учасниць, які їх прийняли, а для інших держав-учасниць залишаються обов'язковими постанови цього Пакту і всі попередні поправки, ними прийняті.

Стаття 30

Незалежно від повідомлень, зроблених згідно з пунктом 5 статті 26, Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй повідомляє всі держави, про які йдеться в пункті 1 тієї ж статті, про таке:

- а) підписання, ратифікації і приєднання згідно з статтею 26;
- б) дату набрання чинності цим Пактом згідно з статтею 27 і дату набрання чинності будь-якими поправками згідно з статтею 29.

Стаття 31

1. Цей Пакт, англійський, іспанський, китайський, російський і французький тексти якого є цілком автентичними, підлягає здачі на зберігання в архів Організації Об'єднаних Націй.

2. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй пересилає засвідчені копії цього Пакту всім державам, зазначеним у статті 26.

Прийнято 16 грудня 1966 року Генеральною Асамблеєю ООН.

Тестові завдання та задачі для самоконтролю

1. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права було прийнято Генеральною Асамблеєю ООН:

- А) 10 грудня 1948 р.;
- Б) 16 грудня 1966 р.;
- В) 23 березня 1976 р.;
- Г) 25 жовтня 1991 р.

2. До якого покоління прав людини належать економічні, соціальні і культурні права:

- А) до першого;
- Б) до другого;
- В) до третього;
- Г) до четвертого.

3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права є

невід'ємною складовою:

- А) Хартії прав людини;
- Б) Статуту Організації Об'єднаних Націй;
- В) Статуту Ради Європи;
- Г) Хартії Європейського Союзу з прав людини.

4. Порядок формування і функціонування Комітету з економічних, соціальних та культурних прав закріплено у статтях:

- А) Загальної декларації прав людини;
- Б) Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права;
- В) Факультативного протоколу до Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права;
- Г) Статуту Організації Об'єднаних Націй.

5. До утворення Комітету з економічних, соціальних та культурних прав інституційний механізм додержання державами – учасницями Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права складався з:

- А) Генерального секретаря ООН;
- Б) Економічної і соціальної ради ООН;
- В) Ради ООН з прав людини;
- Г) Генерального секретаря ООН; Економічної і соціальної ради ООН; Ради ООН з прав людини.

Задача № 1

Громадянин України Петренко А.В. 30 червня 2014 р., після використання всіх доступних внутрішніх засобів правового захисту, звернувся до Комітету з економічних, соціальних та культурних прав із повідомленням про порушення його права на працю.

Проте, незважаючи на те, що Петренко А.В. було дотримано всіх вимог прийнятності повідомлення, визначених Факультативним протоколом до Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, Комітетом було прийнято рішення про відмову у прийнятті його повідомлення.

Обґрунтуйте, чому Комітет з економічних, соціальних та культурних прав відмовив у прийнятті повідомлення від громадянина України Петренка А.В., якщо відомо, що для України Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права набув чинності 3 січня 1976 р., а Факультативний протокол до Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права наша держава підписала 24 вересня 2009 р.

Задача № 2

Визначте положення Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, які не перешкоджають запровадженню внутрішньодержавних законних обмежень прав осіб, що входять до складу збройних сил, поліції або адміністрації держави.

**КОНВЕНЦІЯ
ПРО БОРТЬБУ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ
І З ЕКСПЛУАТАЦІЄЮ ПРОСТИТУЦІЇ ТРЕТІМИ ОСОБАМИ
від 2 грудня 1949 р.**

Вступне слово

Проституція та торгівля людьми являють собою тяжкі порушення основних прав особистості та людської гідності, боротьбу з якими держави та їх об'єднання – міжнародні організації намагаються вести на різних рівнях міжнародної співпраці вже не одне десятиліття.

Основоположним міжнародним актом у цій галузі міжнародного співробітництва виступає укладена 2 грудня 1949 р. Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами, до якої Українська РСР приєдналася 15 листопада 1954 р.

Конвенція набрала чинності 25 липня 1951 р., а для України – 15 лютого 1955 р.

За структурою Конвенція складається з преамбули та 28 статей основного тексту та заключного протоколу. Її договірними сторонами є 82 держави.

Положення даної Конвенції нині розвинуто у численних міжнародно-правових актах регіонального та універсального характеру. Поміж них можна виділити: Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18 грудня 1979 р.; Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р.; Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії від 1 січня 2000 р.; Конвенцію Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16 травня 2005 р.; Рамкове Рішення Ради Європейського Союзу «Про боротьбу з торгівлею людьми» від 19 липня 2002 р. та Директиву Ради Європейського Союзу «Про дозвіл на проживання для громадян третіх країн, які стали жертвами торгівлі людьми або дій зі сприяння нелегальній імміграції, які співпрацюють з компетентними органами» від 29 квітня 2004 р. тощо.

Основну увагу в Конвенції про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами приділено визначенню національних законодавчих та інших заходів, необхідних для забезпечення належного застосування цієї Конвенції.

Водночас, оскільки проституція та торгівля людьми визнані загальносвітовими проблемами, які не можуть бути розв'язані державами самостійно, виключно в межах власної території, положення Конвенції визначають також і можливі заходи міжнародного співробітництва між її договірними сторонами.

Захист та підтримка з боку всіх держав – учасниць Конвенції про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами повинні надаватися всім постраждалим від згаданих у її змісті злочинів, без будь-якої дискримінації та зволікань.

Преамбула

Беручи до уваги, що проституція і зло, яке супроводжує її, яким є торгівля людьми, що має на меті проституцію, несумісні з гідністю і цінністю людської особи і загрожують добробуту людини, сім'ї і суспільства, беручи до уваги, що відносно боротьби з торгівлею жінками і дітьми мають силу такі міжнародні акти:

1. Міжнародний договір від 18 травня 1904 р. про боротьбу з торгівлею білими рабіннями, із змінами, внесеними у нього Протоколом, затвердженим Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 3 грудня 1948 року;

2. Міжнародна конвенція від 4 травня 1910 р. про боротьбу з торгівлею білими рабіннями, із змінами, внесеними в неї згаданим вище Протоколом;

3. Міжнародна конвенція від 30 вересня 1921 р. про боротьбу з торгівлею жінками і дітьми, із змінами, внесеними в неї Протоколом, прийнятим Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 20 жовтня 1947 року;

4. Міжнародна конвенція від 11 жовтня 1933 р. про боротьбу з торгівлею повнолітніми жінками, із змінами, внесеними в неї зазначеним Протоколом, беручи до уваги, що в 1937 р. Лігою Націй був складений проект конвенції, який розширив коло діяння зазначених вище актів, беручи до уваги, що нові фактори, які виникли з 1937 р., роблять можливим укладення конвенції, що об'єднала б в собі названі вище акти і включала б основні положення проекту конвенції 1937 р., так само як і бажані поправки до нього, тому Договірні Сторони погодилися з таким:

Стаття 1

Сторони в цій Конвенції зобов'язуються накладати кару на кожного, хто для вдоволення похоті іншої особи:

1) зводить, умовляє або спокушає з метою проституції іншу особу, навіть за згодою цієї особи;

2) експлуатує проституцію іншої особи, навіть за згодою цієї особи.

Стаття 2

Сторони в цій Конвенції зобов'язуються, далі, накладати кару на кожного, хто:

1) утримує будинок розпусти чи управляє ним або свідомо фінансує чи бере участь у фінансуванні будинку розпусти;

2) здає в оренду або наймає будівлю чи інше місце, або частину такого, знаючи, що вони будуть використані з метою проституції третіми особами.

Стаття 3

Оскільки це сумісно з вимогами внутрішнього законодавства, замах на вчинення будь-якого з передбачених у статтях 1 і 2 правопорушень, так само як і дії, підготовчі до вчинення таких, теж підлягають покаранню.

Стаття 4

Оскільки це сумісно з вимогами внутрішнього законодавства, навмисна

участь у передбачених у статтях 1 і 2 актах також карається. Оскільки це допускається вимогами внутрішнього законодавства, акти співучасті розглядаються як окремі злочини, коли це є необхідним для запобігання безкарності.

Стаття 5

У тих випадках, коли потерпілі особи мають право на підставі внутрішнього законодавства виступати позивачами в справах, що стосуються будь-яких злочинів, передбачених цією Конвенцією, іноземці користуються цим правом нарівні з громадянами даної держави.

Стаття 6

Кожна сторона у цій Конвенції зобов'язується вживати всіх необхідних заходів для скасування або анулювання будь-якого діючого закону, постанови чи адміністративного розпорядження, на підставі яких особи, які займаються чи підозрювані в зайнятті проституцією, або підлягають спеціальній реєстрації, або повинні мати спеціальний документ, або підпорядковуються винятковим вимогам, що мають на меті контроль чи оповіщення.

Стаття 7

Вироки, винесені раніше в інших державах за злочини, передбачені даною Конвенцією, беруться до уваги, оскільки це допускається внутрішнім законодавством, для:

- 1) встановлення факту рецидивізму;
- 2) позбавлення злочинця політичних і громадянських прав.

Стаття 8

Злочини, передбачені в статтях 1 і 2 цієї Конвенції, розглядаються як злочини, що тягнуть за собою видачу, і на них поширюється будь-який договір про видачу злочинців, що був або буде укладений між будь-якими сторонами в цій Конвенції. Ті сторони в цій Конвенції, які не обумовлюють видачу злочинців існуванням про те договорів, віднині у своїх взаємовідносинах визнають злочини, передбачені в статтях 1 і 2 цієї Конвенції, злочинами, які ведуть за собою видачу. Видача провадиться згідно із законом тієї держави, до якої звернена вимога про видачу.

Стаття 9

В державах, в яких принцип видачі своїх громадян не визнається законом, громадяни, які повертаються до своєї держави після вчинення ними в іншій державі будь-якого із злочинів, зазначених у статтях 1 і 2 цієї Конвенції, підлягають переслідуванню і покаранню судом їх власної держави. Це положення не застосовується, якщо у справах такого роду, які виникають між сторонами цієї Конвенції, вимога про видачу іноземця не може бути задоволена.

Стаття 10

Положення статті 9 не застосовуються, якщо особа, обвинувачувана у вчиненні злочину, судилася в іншій державі, і в разі обвинувального вироку відбула покарання або була звільнена від покарання, або строк її покарання

був скорочений відповідно до законів цієї держави.

Стаття 11

Ніщо у цій Конвенції не повинно тлумачитись як визначення ставлення тієї або іншої сторони в ній до загального питання про межі кримінальної юрисдикції відповідно до норм міжнародного права.

Стаття 12

Ця Конвенція не порушує принципу, за яким передбачені Конвенцією злочини визначаються у кожній окремій державі, так само, як винні у вчиненні їх особи переслідуються і караються за законами цієї держави.

Стаття 13

Сторони в цій Конвенції зобов'язуються виконувати, відповідно до своїх власних законів і практики, судові доручення, що стосуються передбачених у цій Конвенції злочинів.

Передача судових доручень провадиться:

- 1) шляхом безпосередніх зносин між судовими властями; або
- 2) шляхом безпосередніх зносин між міністрами юстиції двох держав чи шляхом безпосереднього звернення інших відповідних властей держави, від якої виходить доручення, до міністра юстиції держави, до якої воно звернено;
- 3) за посередництвом дипломатичних чи консульських представників держави, від якої виходить доручення, державі, до якої воно звернено. Зазначений представник надсилає судові доручення безпосередньо відповідним судовим властям або ж властям, зазначеним урядом тієї держави, до якої доручення звернено, причому він одержує від цих властей безпосередньо документи, які є актом виконання судового доручення.

У передбачених у пунктах 1 і 3 випадках судові доручення надсилається в копії найвищим властям тієї держави, до якої воно звернено. Якщо немає якої-небудь іншої угоди, судові доручення завжди складається мовою тих властей, від яких воно виходить, при неодмінній умові, що держава, до якої доручення звернено, може вимагати подання перекладу на свою мову, засвідченого тими властями, від яких доручення виходить. Кожна сторона в цій Конвенції повідомляє кожну іншу сторону в цій Конвенції про той метод або про ті методи із згаданих вище, які вважатимуться нею прийнятними при надісланні їй судових доручень цією іншою державою. Поки яка-небудь держава не зробить такого повідомлення, існуючий у ній порядок щодо судових доручень залишається в силі. Виконання судових доручень не може бути підставою для вимоги про відшкодування будь-яких витрат або видатків, за винятком витрат по експертизі. Ніщо в даній статті не повинно тлумачитись як зобов'язання сторін у цій Конвенції застосовувати у кримінальних справах яку-небудь форму або які-небудь методи доказу, несумісні з їх власними законами.

Стаття 14

Кожна сторона у цій Конвенції засновує і утримує орган, якому доручається координація і централізація результатів розслідування передбачених у цій Конвенції злочинів. Ці органи компілюють всю інформацію, збирану для

того, щоб полегшити запобігання передбачуваним у даній Конвенції злочинам і накладання покарань за них, причому ці органи підтримують тісний контакт з аналогічними органами інших країн.

Стаття 15

Оскільки це сумісно з вимогами внутрішнього законодавства і оскільки це буде визнано бажаним властями, яким підпорядковані зазначені у статті 14 органи, ці останні передають властям, яким підпорядковані аналогічні органи в інших державах, таку інформацію:

1) подробиці про кожний із передбачених у цій Конвенції злочинів і про кожний замах на вчинення такого злочину;

2) подробиці про всі випадки розшуку, а також кримінального переслідування, арешту, засудження, відмов у допущенні і висилці осіб, винних у вчиненні злочинів, передбачуваних у цій Конвенції, а також про зміну місця проживання таких осіб і будь-яку іншу корисну інформацію, що стосується їх. Повідомлювана таким шляхом інформація включає опис злочинців, їх дактилоскопічні відбитки, фотознімки, повідомлення про метод роботи, поліцейські довідки і довідки про судимість.

Стаття 16

Сторони у цій Конвенції – за посередництвом своїх урядових або приватних установ у галузі освіти, охорони здоров'я, соціального та економічного обслуговування й інших пов'язаних з ним видів обслуговування – зобов'язуються вживати або заохочувати всі необхідні заходи по боротьбі з проституцією та по поверненню і пристосуванню жертв проституції і передбачуваних у цій Конвенції злочинів до нормальних соціальних умов.

Стаття 17

Щодо імміграції та еміграції сторони в цій Конвенції зобов'язуються вживати і здійснювати всі заходи, які потрібні, згідно із зобов'язаннями, взятими ними на себе відповідно до цієї Конвенції, щоб покласти край торгівлі людьми обох статей, яка має на меті проституцію. Зокрема, вони зобов'язуються:

1) видавати всі необхідні постанови для захисту іммігрантів та емігрантів і, особливо, жінок і дітей у пунктах їхнього прибуття і відправлення, а також під час їх слідування;

2) вживати заходів для відповідного оповіщення населення про небезпеки згаданої торгівлі;

3) вживати належних заходів для забезпечення нагляду за залізничними станціями, авіапортами, портами та іншими громадськими місцями, а також на шляху слідування, для запобігання міжнародній торгівлі людьми, що має на меті проституцію;

4) вживати всіх необхідних заходів з метою повідомлення відповідних властей про прибуття осіб, які, за наявними відомостями prima facie, є головними винуватцями, співучасниками або жертвами цієї торгівлі.

Стаття 18

Сторони у цій Конвенції зобов'язуються – відповідно до умов, установлених їх власними законами – збирати відомості про всіх іноземців, які займаються проституцією, з метою встановлення їх особи і соціального стану, а також з метою виявлення осіб, які спонукали їх покинути свою державу. Ці відомості сповіщаються властями держави походження зазначених осіб з метою їх наступної репатріації.

Стаття 19

Сторони у цій Конвенції зобов'язуються, відповідно до умов, установлених їх власними законами, і не скасовуючи цим переслідування або інших заходів, що викликаються порушенням цих законів, і оскільки це можливо:

1) аж до проведення остаточних заходів по репатріації бідуючих осіб, які стали жертвами міжнародної торгівлі людьми, що мають на меті проституцію, вживати належних заходів по наданню їм тимчасової допомоги і підтримки;

2) репатріювати зазначених у статті 18 осіб, якщо вони цього захочуть або якщо надійшла вимога про їх репатріацію від осіб, у чиєму розпорядженні вони перебувають, або якщо є оснований на законі наказ про їх висилку із країни. Репатріація провадиться лише після того, як досягнута угода з державою призначення про особистість і громадянство репатрійованої особи або про місце і дату їх прибуття за кордон. Кожна сторона у цій Конвенції сприяє проїздові такої особи через свою територію. У випадках, коли зазначені у попередньому абзаці особи не можуть самі відшкодувати витрат по репатріації, не мають ні чоловіка, ні рідних, ні опікуна, які заплатили б за них, витрати по репатріації до кордону, порту відправлення або авіапорту, найближчих до держави їх походження, оплачуються державою, у якій дані особи проживають, а решту пов'язаних з цим витрат бере на себе держава їх походження.

Стаття 20

Сторони у цій Конвенції вживають всіх необхідних заходів для нагляду за конторами по найму праці, якщо ці заходи ними ще не вжиті, з метою захисту осіб, які шукають роботу, особливо жінок і дітей, від небезпеки можливої їх експлуатації з метою проституції.

Стаття 21

Сторони у цій Конвенції повідомляють Генерального Секретаря Організації Об'єднаних Націй про закони і постанови, що стосуються предмета цієї Конвенції і видані в їх державах, і щороку після цього повідомляють про закони і постанови, які будуть видані у зв'язку з Конвенцією, а також про всі вжиті заходи, що відносяться до застосування цієї Конвенції. Ця інформація періодично опубліковується Генеральним Секретарем і розсилається ним усім членам Організації Об'єднаних Націй, а також державам, що не є членами Організації, яким ця Конвенція офіційно повідомляється відповідно до статті 23.

Стаття 22

Якщо між сторонами у цій Конвенції виникає спір відносно її тлумачення

або застосування і якщо цей спір не може бути вирішений іншим шляхом, на вимогу будь-якої із сторін у спорі, останній передається в Міжнародний Суд.

Стаття 23

Ця Конвенція відкрита для підписання від імені будь-якого члена Організації Об'єднаних Націй, а також від імені будь-якої іншої держави, якій Економічна і Соціальна Рада надіслала відповідне запрошення. Ця Конвенція підлягає ратифікації, і акти ратифікації депонуються у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй. Держави, згадувані у першому абзаці, які не підписали цю Конвенцію, можуть до неї приєднатися. Приєднання здійснюється депонуванням у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй акта про приєднання. У цій Конвенції слово «держави» включає всі колонії і підопічні території держави, яка підписала цю Конвенцію або приєдналася до неї, і всі території, за які дана держава несе міжнародну відповідальність.

Стаття 24

Ця Конвенція набирає чинності на дев'яностий день після дати депонування другого акта про ратифікацію або приєднання. Щодо кожної держави, яка ратифікує цю Конвенцію або приєднується до неї після депонування другого акта про ратифікацію або приєднання, ця Конвенція набирає чинності через дев'яносто днів після депонування даною державою свого акта про ратифікацію або приєднання.

Стаття 25

Після закінчення п'яти років від часу, коли ця Конвенція набере чинності, будь-яка сторона у цій Конвенції може денонсувати її письмовим повідомленням про це, адресованим Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй. Така денонсація набирає чинності щодо сторони, яка про неї заявляє, через рік після дати одержання її заяви Генеральним секретарем Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 26

Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй повідомляє всіх членів Організації Об'єднаних Націй і держави, які не є членами Організації і згадані у статті 23:

- а) про акти підписання, ратифікації і приєднання, одержані відповідно до статті 23;
- б) про дату, коли ця Конвенція набере чинності, відповідно до статті 24;
- с) про денонсації, заяви про які одержані відповідно до статті 25.

Стаття 27

Кожна сторона у цій Конвенції зобов'язується вжити, відповідно до своєї конституції, законодавчих чи інших заходів, необхідних для того, щоб забезпечити застосування цієї Конвенції.

Стаття 28

Положення цієї Конвенції, оскільки це стосується взаємовідносин між сторонами в ній, скасовують положення міжнародних актів, згадуваних у пунктах 1, 2, 3 і 4 другого абзацу преамбули, причому кожний з цих актів вважається анульованим після того, як усі сторони в них стануть сторонами у цій Конвенції.

Заключний протокол

Ніщо в цій Конвенції не повинно розглядатися як перешкода до виконання вимог будь-яких законів, що встановлюють більш суворі умови для здійснення положень, що забезпечують боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією інших осіб з метою проституції, ніж умови, передбачені цією Конвенцією.

Положення статей 23–26 цієї Конвенції застосовуються до цього Протоколу.

Тестові завдання та задачі для самоконтролю

1. Основоположним міжнародним актом у галузі боротьби з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами виступає:

А) Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами від 2 грудня 1949 р.;

Б) Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р.;

В) Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії від 1 січня 2000 р.;

Г) Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16 травня 2005 р.

2. Проституція та торгівля людьми являють собою:

А) тяжкі порушення основних прав особистості та людської гідності;

Б) правопорушення у сфері економічних, соціальних та культурних прав;

В) незаборонену діяльність, за умови наявності згоди всіх осіб-учасників;

Г) незаборонений міжнародним правом вид діяльності.

3. Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами від 2 грудня 1949 р. набрала чинності для України:

А) 25 липня 1951 р.;

Б) 15 лютого 1955 р.;

В) 1 грудня 1991 р.;

Г) 8 березня 1994 р.

4. У зв'язку з прийняттям Конвенції про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами щороку 2 грудня світ відзначає:

- А) Міжнародний день боротьби з торгівлею людьми;
- Б) Міжнародний день боротьби з експлуатацією проституції третіми особами;
- В) Міжнародний день боротьби за скасування рабства;
- Г) Міжнародний день боротьби із злочинами проти особи.

5. Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами від 2 грудня 1949 р. набрала чинності:

- А) 8 березня 1994 р.;
- Б) 1 грудня 1991 р.;
- В) 15 лютого 1955 р.;
- Г) 25 липня 1951 р.

Задача № 1

На семінарському занятті виникла дискусія з приводу можливості притягнення до юридичної відповідальності особи, яка для вдоволення похоті іншої особи зводить, умовляє або спокушає з метою проституції іншу особу або експлуатує з цією метою проституцію іншої особи. Студент Федорчук Д.Д. зазначив, якщо внутрішньодержавне законодавство розглядає відповідну поведінку як протиправну, то всі особи, що беруть участь у вищезгаданій діяльності, обов'язково повинні притягатися до юридичної відповідальності.

Йому заперечив студент Лось В.В., зазначивши, що у випадку, якщо зведення, умовляння або спокушання з метою проституції іншої особи або експлуатація з метою проституції іншої особи здійснювалися за згодою такої особи, то притягнення до юридичної відповідальності неможливе. Виняток з цього правила можливий лише за умови, якщо особа, яка експлуатується, не досягла повноліття.

Визначте, позиція якого студента є правильною? Відповідь обґрунтуйте.

Задача № 2

Громадянка Молдови Мунтяну Л.Л. звернулася до Бабушкінського районного відділу міліції м. Дніпропетровська із заявою проти громадянина Молдови Унгуряну О.Д., який силою примушував займатися її проституцією та привласнював всі зароблені нею гроші. У прийнятті заяви співробітниками райвідділу було відмовлено, оскільки Мунтяну Л.Л. не є громадянкою України, а отже не має права звертатися до органів державної влади України за захистом порушених прав.

Визначте правомірність відмови у прийнятті заяви. Відповідь обґрунтуйте.

КОНВЕНЦІЯ ПРО СТАТУС БІЖЕНЦІВ **від 28 липня 1951 р.**

Вступне слово

28 липня 1951 р. Генеральна Асамблея ООН на спеціальній конференції прийняла Конвенцію про статус біженців. Це основний міжнародний документ, який зумовлює права біженців і порядок поводження з ними. Конвенція складається з преамбули та 46 статей, об'єднаних у 7 глав. Конвенція чітко визначає, хто є біженцем і які види юридичного захисту, іншої допомоги та соціальних прав він чи вона повинні отримувати від держав, що приєдналися до документа. Вона також дає визначення зобов'язань біженця стосовно уряду, що його приймає, та визначення певних категорій осіб, таких, як воєнні злочинці, які не можуть отримати статус біженця.

Конвенція є першою справді міжнародною угодою, що охоплює найбільш фундаментальні аспекти життя біженця. У ній визначено набір основних прав людини, які повинні бути принаймні еквівалентними свободам, якими користуються іноземці, що легально мешкають у певній країні, а також у багатьох випадках тим свободам, якими користуються громадяни цієї держави. Конвенція визнала міжнародне значення кризових ситуацій з біженцями та необхідність міжнародної співпраці, в тому числі через розподіл тягаря у подоланні проблеми.

Перший Верховний комісар ООН у справах біженців почав свою роботу 1 січня 1951 р. за кілька місяців до ухвалення Конвенції. У наступні десятиліття цей документ став підґрунтям для зусиль агенції, спрямованих на захист і допомогу близько 50 мільйонам біженців.

Цей перший інструмент обмежувався захистом переважно європейських біженців після Другої світової війни. Однак Нью-Йоркський Протокол 1967 р. розширив сферу застосування Конвенції, оскільки проблема переміщення поширилася у всьому світі. Початковий документ також став прикладом для регіональних ініціатив, таких, як африканська Конвенція про біженців 1969 р. та латиноамериканська Картахенська декларація 1984 р.

Конвенція ґрунтується на таких важливих принципах: а) держави повинні встановити якомога менше відмінностей між своїми громадянами та біженцями; б) не допускати будь-якої дискримінації щодо біженців за ознакою раси, релігії або країни походження. Згідно з Конвенцією, держави-учасниці зобов'язуються ставитися до біженців «як до своїх власних громадян», тобто зрівняти їх у таких правах, як свобода віросповідання, звернення до суду, початкова освіта, урядова допомога. Щодо інших прав (праця за наймом, право об'єднань), то біженцям надається режим найбільшого сприяння, тобто такий, яким користуються у державі перебування іноземні громадяни. В інших сферах (підприємництво, освіта тощо) їм у міру можливості і за будь-яких умов створюють становище, не менш сприятливе, ніж те, яким звичайно користуються іноземці.

У преамбулі Конвенції підкреслюється, що Статут ООН і Загальна декларація прав людини 1948 р. встановили принцип, за яким усі люди мають користуватися основними правами і свободами без будь-якої дискримінації. Висловлено побажання, щоб держави, визначаючи соціальний і гуманітарний характер проблем біженців, вжили необхідних заходів для запобігання непорозумінням між державами у зв'язку з проблемою біженців.

4 грудня 1952 р. Данія стала першою країною, яка ратифікувала Конвенцію. З того часу більш ніж 150 держав приєдналися до одного чи обох інструментів. Україна приєдналася до цього міжнародного договору 10 січня 2002 р. Законом України «Про приєднання України до Конвенції про статус біженців та Протоколу щодо статусу біженців».

Однак слід зазначити, що з часом змінилися шляхи глобальної міграції, а останніми роками значно збільшилася кількість людей, що мігрують. Тому відповідність до вимог часу Конвенції 1951 р. іноді ставиться під сумнів, особливо в Європі, на континенті, де її було ухвалено.

Текст міжнародно-правового акта

Преамбула

Високі Договірні Сторони, беручи до уваги, що Статут Організації Об'єднаних Націй і Загальна декларація прав людини, ухвалена Генеральною Асамблеєю 10 грудня 1948 р., встановили принцип, згідно з яким всі люди повинні користуватися основними правами та свободами без будь-якої дискримінації у цьому відношенні, беручи до уваги, що Організація Об'єднаних Націй неодноразово виявляла свій глибокий інтерес до долі біженців і доклала всіх зусиль для того, щоб забезпечити біженцям якомога ширше користування зазначеними основними правами та свободами, беручи до уваги, що бажано переглянути та об'єднати укладені раніше міжнародні угоди про статус біженців і розширити сферу застосування цих договорів та захист, який вони надають, шляхом укладення нової угоди, беручи до уваги, що надання права притулку може покласти на деякі країни надмірний тягар і що задовільне вирішення проблеми, міжнародний масштаб і характер якої визнані Організацією Об'єднаних Націй, не може через це бути досягнуте без міжнародного співробітництва, висловлюючи побажання, щоб всі держави, визнаючи соціальний і гуманітарний характер проблеми біженців, вжили всіх заходів для запобігання непорозумінню між державами у зв'язку з цією проблемою, відмічаючи, що Верховному комісару Організації Об'єднаних Націй у справах біженців доручено нагляд за дотриманням міжнародних конвенцій із захисту біженців, і визнаючи, що ефективність координації заходів, які вживаються для вирішення цієї проблеми, залежатиме від співпраці держав з Верховним комісаром, уклали таку угоду:

Розділ I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1

Визначення терміна «біженець»

А. У цій Конвенції термін «біженець» означає особу, яка:

1) вважалася біженцем згідно з угодами від 12 травня 1926 р. і 30 червня 1928 р. або згідно з конвенціями від 28 жовтня 1933 р. і 10 лютого 1938 р., Протоколом від 14 вересня 1939 р. або згідно зі Статутом Міжнародної організації у справах біженців; постанови про відмову в праві вважатися біженцями, ухвалені Міжнародною організацією у справах біженців у період її діяльності, не перешкоджають тому, щоб статус біженця надавався особам, які задовольняють умовам, викладеним у пункті 2 цього розділу;

2) внаслідок подій, які відбулися до 1 січня 1951 р., і через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою расової належності, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів знаходиться за межами країни своєї національної належності і не в змозі користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань; або, не маючи визначеного громадянства і знаходячись за межами країни свого колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок таких побоювань.

У тих випадках, коли будь-яка особа є громадянином декількох країн, вислів «країна її національної належності» означає будь-яку з країн, громадянином якої вона є, і така особа не вважається такою, що позбавлена захисту країни своєї національної належності, якщо без будь-якої поважної причини, яка впливає з обґрунтованих побоювань, вона не скористалася захистом однієї з країн, громадянином якої вона є.

В. 1) у цій Конвенції слова «події, які відбулися до 1 січня 1951 р.» в статті 1 розділу А означають: або а) «події, які відбулися в Європі до 1 січня 1951 р.»; або б) «події, які відбулися в Європі або в інших місцях до 1 січня 1951 р.»; кожна Договірна Держава зазначить під час підписання, ратифікації або приєднання, яке з цих значень вона використовує щодо своїх зобов'язань за цією Конвенцією;

2) будь-яка Договірна Держава, яка прийняла альтернативне значення «а», може будь-коли розширити свої зобов'язання, прийнявши альтернативне значення «б» шляхом повідомлення на адресу Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

С. Положення цієї Конвенції більше не поширюються на особу, яка підпадає під визначення розділу А, та яка

1) добровільно повторно скористалася захистом країни своєї громадянської належності; або

2) втративши своє громадянство, знову добровільно набула його; або

3) набула нового громадянства і користується захистом країни своєї но-

вої громадянської належності; або

4) добровільно знову влаштувалася в країні, яку вона залишила або за межами якої вона перебувала через побоювання щодо переслідувань; або

5) більше не може відмовлятися від користування захистом країни своєї громадянської належності, оскільки обставини, за яких вона була визнана біженцем, більше не існують; положення цього пункту не застосовуються до біженців, які підпадають під визначення пункту 1 розділу А цієї статті, якщо вони в змозі привести достатні підстави, які впливають з попередніх переслідувань, для своєї відмови користуватися захистом країни своєї громадянської належності;

б) будучи особою без визначеного громадянства, може повернутися до країни свого попереднього звичайного місця проживання, оскільки обставини, за яких вона була визнана біженцем, більше не існують; положення цього пункту не застосовуються до біженців, які підпадають під визначення пункту 1 розділу А цієї статті, якщо вони можуть навести переконливі причини, які впливають з попередніх переслідувань, для своєї відмови повернутися до країни свого колишнього місця проживання.

Д. Положення цієї Конвенції не поширюються на осіб, які в цей час користуються захистом або допомогою інших органів або установ Організації Об'єднаних Націй, окрім Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців.

У разі, коли такий захист або допомога з будь-якої причини були припинені до того, як становище цих осіб було остаточно врегульоване згідно з відповідними резолюціями, прийнятими Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй, ці особи автоматично набувають прав, які впливають з цієї Конвенції.

Е. Положення цієї Конвенції не поширюються на осіб, за якими компетентні органи країни, в якій вони проживають, визнають права та обов'язки, пов'язані з громадянством цієї країни.

Ф. Положення цієї Конвенції не поширюються на тих осіб, щодо яких є серйозні підстави вважати, що вони:

а) вчинили злочин проти миру, військовий злочин або злочин проти людяності, як це визначено в міжнародних актах, укладених з метою вжиття заходів щодо подібних злочинів;

б) вчинили тяжкий злочин не політичного характеру за межами країни, яка надала їм притулок, і до того, як вони були допущені до цієї країни як біженці;

с) винні у вчиненні дій, які суперечать цілям і принципам Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 2

Загальні зобов'язання

У кожного біженця є зобов'язання перед країною, в якій він знаходиться, згідно з якими, зокрема, він повинен дотримуватися законів та розпоря-

джень цієї країни, а також заходів, які застосовуються для підтримання громадського порядку.

Стаття 3

Неприпустимість дискримінації

Договірні Держави застосовуватимуть положення цієї Конвенції до біженців без будь-якої дискримінації за ознакою їхньої раси, релігії або країни їхнього походження.

Стаття 4

Релігійні переконання

Договірні Держави надаватимуть біженцям, які знаходяться на їхніх територіях, принаймні таке ж сприятливе становище, як і своїм власним громадянам, щодо свободи сповідувати свою релігію і свободи надавати своїм дітям релігійне виховання.

Стаття 5

Права, які надаються незалежно від цієї Конвенції

Ніщо в цій Конвенції не порушує жодних прав і переваг, наданих біженцям будь-якою Договірною Державою незалежно від цієї Конвенції.

Стаття 6

Вираз «за таких самих обставин»

У цій Конвенції вираз «за таких самих обставин» означає, що біженець повинен задовольняти будь-які вимоги (включаючи вимоги щодо терміну та умов перебування або проживання в країні), які конкретна особа мала б виконати аби скористатися відповідним правом, якби вона не була біженцем, за винятком вимог, які біженець не в змозі виконати у зв'язку з їхнім характером.

Стаття 7

Вилучення з принципу взаємності

1. Крім тих випадків, коли біженцям на підставі цієї Конвенції надається більш сприятливе правове становище, Договірна Держава надаватиме їм становище, яким взагалі користуються іноземці.

2. Після закінчення трирічного періоду проживання на території Договірних Держав усі біженці звільнитимуться від встановленої законодавчим шляхом вимоги взаємності.

3. Кожна Договірна Держава й надалі надаватиме біженцям права та переваги, на які вони, без усякої взаємності, мали право в день набуття чинності цією Конвенцією щодо цієї держави.

4. Договірні Держави прихильно ставляться до можливості надання біженцям, без усякої взаємності, прав і переваг, окрім тих, на які вони мають право згідно з пунктами 2 і 3, і до можливого звільнення від вимоги взаємно-

сті біженців, які не відповідають умовам, передбаченим у пунктах 2 і 3.

5. Положення пунктів 2 і 3 застосовуються як до прав і переваг, згаданих у статтях 13, 18, 19, 21 і 22 цієї Конвенції, так і до прав і переваг, не передбачених в ній.

Стаття 8

Вилучення з виключних заходів

Виключні заходи, які можуть бути вжиті щодо осіб, майна або інтересів громадян іноземної держави, не застосовуватимуться Договірними Державами до біженців, які формально є громадянами цієї держави, лише на підставі їхнього громадянства. Договірні Держави, законодавство яких не допускає застосування висловленого у цій статті загального принципу, у відповідних випадках встановлюватимуть вилучення в інтересах таких біженців.

Стаття 9

Тимчасові заходи

Ніщо в цій Конвенції не позбавляє Договірну Державу права під час війни або за інших надзвичайних і виняткових обставин вживати тимчасових заходів, які вона вважає необхідними в інтересах державної безпеки, щодо тієї чи іншої окремої особи, ще до того, як ця Договірна Держава з'ясує, що ця особа дійсно є біженцем і що подальше застосування цих заходів щодо неї є необхідним в інтересах державної безпеки.

Стаття 10

Безперервність проживання

1. Якщо біженець був депортований під час Другої світової війни та відправлений на територію однієї з Договірних Держав і там проживає, то період такого примусового перебування розглядатиметься як період законного проживання в межах цієї території.

2. Якщо біженець був депортований під час Другої світової війни з території однієї з Договірних Держав і до набуття чинності цією Конвенцією повернувся туди для постійного проживання, то період проживання до та після такої депортації розглядатиметься як один безперервний період у всіх тих випадках, коли потрібне безперервне проживання.

Стаття 11

Біженці-моряки

Якщо біженцями є особи, які несуть регулярну службу в екіпажах суден, які плавають під прапором однієї з Договірних Держав, то ця держава прихильно поставиться до поселення цих осіб на своїй території і до видачі їм проїзних документів або до надання їм тимчасового права в'їзду на її територію, зокрема з метою полегшення їхнього поселення в будь-якій іншій країні.

Розділ II ПРАВОВИЙ СТАТУС

Стаття 12 Особистий статус

1. Особистий статус біженця визначається законами країни його доміцилія або, якщо у нього такого немає, – законами країни його проживання.

2. Права, раніше набуті біженцем і пов'язані з його особистим статусом, зокрема права, які стосуються шлюбу, дотримуватимуться Договірними Державами після виконання, якщо необхідно, формальностей, які вимагаються законами цієї держави, за умови, що відповідне право є одним з тих прав, які були б визнані законами цієї держави, якби ця особа не стала біженцем.

Стаття 13 Рухоме та нерухоме майно

Щодо придбання рухомого та нерухомого майна та інших пов'язаних з ним прав, а також щодо орендних та інших договорів, які стосуються рухомого та нерухомого майна, Договірні Держави надаватимуть біженцям найсприятливіше становище і, у будь-якому разі, не менш сприятливе, ніж те, яким користуються іноземці за таких самих обставин.

Стаття 14 Авторські та промислові права

Що стосується захисту промислових прав, таких як права на винаходи, креслення та моделі, торгові марки, назву фірми, та прав на літературні, художні та наукові твори, то біженцям у тій країні, де вони мають своє звичайне місце проживання, надаватиметься такий самий захист, що й громадянам цієї країни. На території будь-якої іншої Договірної Держави їм надаватиметься такий самий захист, який надається на цій території громадянам країни, в якій вони мають звичайне місце проживання.

Стаття 15 Право асоціацій

Щодо асоціацій неполітичного характеру, які не мають на меті отримувати вигоду, та щодо професійних спілок Договірні Держави надаватимуть біженцям, які законно проживають на їхній території, найсприятливіше становище, яке відповідає становищу громадян іноземної держави за таких самих обставин.

Стаття 16 Право звернення до суду

1. Кожний біженець має право вільного звернення до суду на території всіх Договірних Держав.

2. На території Договірної Держави, в якій знаходиться його звичайне місце проживання, кожний біженець користуватиметься щодо права звернення до суду таким самим правом, що й громадяни, зокрема з питань юридичної допомоги та звільнення від забезпечення сплати судових витрат (*cautio judicatum solvi*).

3. Кожному біженцю в усіх інших країнах, крім країни його звичайного місця проживання, з питань, згаданих у пункті 2, надаватиметься те ж становище, що й громадянам країни його звичайного місця проживання.

Розділ III

ЗАНЯТТЯ, ЯКІ ПРИНОСЯТЬ ДОХОД

Стаття 17

Робота за наймом

1. Договірні Держави надаватимуть біженцям, які законно проживають на їхній території, щодо права роботи за наймом, найсприятливіше правове становище, яким користуються громадяни іноземних держав за таких самих обставин.

2. У будь-якому разі обмежувальні заходи, які стосуються іноземців або найму іноземців і застосовуються з метою охорони внутрішнього ринку праці, не застосовуватимуться до біженців, на яких ці заходи не поширювалися в день набуття чинності цією Конвенцією для відповідної Договірної Держави або які задовольняють одну з таких умов:

- а) проживають у межах країни не менше трьох років;
- б) дружини/чоловіки яких мають громадянство країни проживання. Біженець не може посилатися на цю постанову, якщо він/вона залишив/залишила сім'ю;
- с) одна дитина або декілька дітей яких мають громадянство країни проживання.

3. Договірні Держави прихильно поставляться до можливості зрівняти права всіх біженців щодо роботи за наймом з правами громадян і, зокрема, тих біженців, які потрапили на їхню територію в порядку виконання програми вербування робочої сили або згідно з планами імміграції.

Стаття 18

Робота на власному підприємстві

Договірні Держави надаватимуть біженцям, які законно проживають на їхній території, найсприятливіше правове становище, і в будь-якому разі не менш сприятливе становище, ніж те, яким зазвичай користуються іноземці за таких самих обставин щодо права самостійно займатися сільським господарством, промисловістю, ремеслами і торгівлею, а також права засновувати торгові та промислові компанії.

Стаття 19

Вільні професії

1. Кожна Договірна Держава надаватиме біженцям, які законно проживають на її території та мають дипломи, визнані компетентними органами цієї держави, а також бажають займатися вільними професіями, найсприятливіше правове становище і, в будь-якому разі, не менш сприятливе становище, ніж те, яким зазвичай користуються іноземці за таких самих обставин.

2. Договірні Держави вживатимуть усіх заходів, які допускаються їхніми законами та конституцією, для того, щоб забезпечити влаштування таких біженців на позаметропольних територіях, за міжнародні відносини яких вони відповідають.

Розділ IV

СОЦІАЛЬНЕ ПІКЛУВАННЯ

Стаття 20

Система пайків

Там, де існує обов'язкова для всього населення система пайків, яка регулює загальний розподіл дефіцитних продуктів, така система застосовується щодо біженців на рівних умовах з громадянами.

Стаття 21

Житлове питання

Оскільки житлове питання регулюється законами або розпорядженнями або знаходиться під контролем публічної влади, Договірні Держави надаватимуть біженцям, які законно проживають на їхній території, найсприятливіше правове становище, у будь-якому разі, положення не менш сприятливе, ніж те, яким звичайно користуються іноземці за таких самих обставин.

Стаття 22

Народна освіта

1. Щодо початкової освіти Договірні Держави надаватимуть біженцям те ж правове становище, що й громадянам.

2. Щодо інших видів народної освіти, окрім початкової, і зокрема щодо можливості навчатися, визнання іноземних атестатів, дипломів та ступенів, звільнення від плати за право навчання та зборів, а також щодо надання стипендій Договірні Держави надаватимуть біженцям найсприятливіше правове становище, принаймні становище не менш сприятливе, ніж те, яким звичайно користуються іноземці за таких самих обставин.

Стаття 23

Урядова допомога

Договірні Держави надаватимуть біженцям, які законно проживають на їхній території, таке саме становище щодо урядової допомоги та підтримки, яким користуються їхні громадяни.

Стаття 24

Трудове законодавство та соціальне забезпечення

1. Договірні Держави надаватимуть біженцям, які законно проживають на їхній території, таке саме становище, що й громадянам, щодо нижченаведеного:

а) винагороди за працю, включаючи допомогу на сім'ю, якщо така допомога є частиною винагороди за працю, тривалості робочого дня, понаднормових робіт, оплачуваних відпусток, обмеження роботи на дому, мінімального віку осіб, які працюють за наймом, учнівства та професійної підготовки, праці жінок та підлітків і користування перевагами колективних договорів, оскільки ці питання регулюються законами або розпорядженнями, або контролюються адміністративною владою;

б) соціального забезпечення (законоположень стосовно нещасних випадків на роботі, професійних захворювань, материнства, хвороби, інвалідності, старості, смерті, безробіття, обов'язків щодо сім'ї та інших випадків, які згідно з внутрішніми законами або розпорядженнями передбачаються системою соціального забезпечення) з такими обмеженнями:

i) може існувати належний порядок збереження набутих прав та прав, які знаходяться в процесі набуття;

ii) закони або розпорядження країни проживання можуть приписувати спеціальний порядок отримання повної або часткової допомоги, яка виплачується повністю з державних коштів, і допомоги, яка виплачується особам, які не виконали всіх умов щодо внесків, які вимагаються для отримання нормальної пенсії.

2. На право на компенсацію в разі смерті біженця внаслідок нещасного випадку на роботі або професійного захворювання не впливатиме та обставина, що вигодоотримувач проживає не на території Договірної Держави.

3. Договірні Держави надаватимуть біженцям переваги, які випливають з угод, укладених між ними або з таких, які можуть бути укладені в майбутньому, про збереження набутих прав та прав, які знаходяться в процесі набуття, щодо соціального забезпечення, з дотриманням лише тих умов, які застосовуються до громадян держав, які підписали згадані угоди.

4. Договірні Держави прихильно віднесуться до питання про надання, наскільки це можливо, біженцям переваг, що випливають з подібних угод, які в кожний даний момент можуть бути чинними між цими Договірними Державами та державами, які не беруть участі в договорі.

Розділ V АДМІНІСТРАТИВНІ ЗАХОДИ

Стаття 25

Адміністративне сприяння

1. Коли користування будь-яким правом біженцями зазвичай потребує сприяння з боку органів влади іноземної держави, до яких ці біженці не мо-

жуть звертатися, Договірні Держави, на території яких проживають згадані біженці, вживатимуть заходів для того, щоб таке сприяння надавалося їм властями цієї держави або будь-якою міжнародною владою.

2. Орган або органи влади, згадані в пункті 1, видають або забезпечують під своїм наглядом видачу біженцям таких документів або посвідчень, які зазвичай видаються іноземцям органами влади або через посередництво органів влади держав, громадянами яких вони є.

3. Документи або посвідчення, видані таким чином, замінятимуть офіційні документи, які видаються іноземцям органами влади або через посередництво органів влади держав, громадянами яких вони є, і визнаватимуться дійсними доти, доки не доведено, що вони недійсні.

4. За винятком випадків особливих пільг, які надаються незаможним особам, за згадані в цій статті послуги може стягуватися плата; однак така плата буде помірною та відповідатиме тій, яка стягується за аналогічні послуги з громадян.

5. Положення цієї статті не зачіпають положень статей 27 та 28.

Стаття 26

Свобода пересування

Кожна Договірна Держава надаватиме біженцям, які законно проживають на її території, право обирати місце проживання та вільно пересуватися в межах її території за умови дотримання всіх правил, які зазвичай застосовуються до іноземців за тих же обставин.

Стаття 27

Посвідчення особи

Договірні Держави видаватимуть посвідчення особи біженцям, які знаходяться на їхній території та не мають дійсних проїзних документів.

Стаття 28

Проїзні документи

1. Договірні Держави видаватимуть біженцям, які законно проживають на їхній території, проїзні документи для пересування за межами їхньої території, оскільки цьому не перешкоджають поважні причини державної безпеки та громадського порядку; до таких документів застосовуватимуться положення правил, які додаються до цієї Конвенції. Договірні Держави можуть видавати такі проїзні документи будь-якому іншому біженцю, який знаходиться на їхній території; вони, зокрема, прихильно поставляться до питання про видачу подібних проїзних документів біженцям, які знаходяться на їхній території та не мають можливості отримати проїзний документ у країні свого законного проживання.

2. Проїзні документи, видані біженцям на підставі попередніх міжнародних угод учасниками таких, визнаватимуться та розглядатимуться Договірними Державами так, як би вони були видані на підставі цієї статті.

Стаття 29

Податки

1. Договірні Держави не обкладатимуть біженців жодним митом, зборами або податками, окрім або понад тих, які стягуються чи можуть стягуватися із своїх громадян у подібних ситуаціях.

2. Ніщо у положеннях попереднього пункту не виключає застосування до біженців законів і розпоряджень щодо зборів за видачу іноземцям адміністративних документів, включаючи посвідчення особи.

Стаття 30

Вивіз майна

1. Договірні Держави згідно зі своїми законами та розпорядженнями дозволятимуть біженцям вивіз майна, яке вони привезли з собою на їхні території, до іншої країни, в яку їм було надано право в'їзду для поселення.

2. Договірні Держави прихильно поставляться до клопотань біженців про дозвіл на вивіз майна, яке необхідне їм для поселення в інших країнах, в які їм надано право в'їзду, де б це майно не знаходилося.

Стаття 31

Біженці, які перебувають у країні притулку незаконно

1. Договірні Держави не накладатимуть стягнень за незаконний в'їзд або незаконне перебування на їхній території біженців, які, прибувши з території, де їхньому життю і свободі загрожувала небезпека, як зазначено у статті 1, в'їжджають або знаходяться на території цих держав без дозволу, за умови, що такі біженці без зволікань самі з'являться до органів влади і наведуть переконливі пояснення щодо свого незаконного в'їзду або перебування.

2. Договірні Держави не обмежуватимуть свободу пересування таких біженців обмеженнями, окрім тих, що необхідні; такі обмеження застосовуватимуться лише доти, доки статус цих біженців у цій країні не буде врегульований або поки вони не отримують право на в'їзд до іншої країни. Договірні Держави надаватимуть таким біженцям достатній термін і всі необхідні умови для отримання ними права на в'їзд до іншої країни.

Стаття 32

Вислання

1. Договірні Держави не будуть висилати біженців, які законно проживають на їхній території, окрім як з міркувань державної безпеки або громадського порядку.

2. Вислання таких біженців проводитиметься лише на виконання рішень, винесених у судовому порядку. Крім випадків, коли цьому перешкоджають поважні міркування державної безпеки, біженцям буде надано право надати для свого виправдання докази та оскарження відповідним інстанціям чи особі або особам, спеціально призначеним відповідними інстанціями, а також право мати для цих цілей своїх представників.

3. Договірні Держави надаватимуть таким біженцям достатній строк для отримання законного права на в'їзд до іншої країни. Договірні Держави зберігають за собою право застосовувати протягом цього строку такі заходи внутрішнього характеру, які вони вважатимуть необхідними.

Стаття 33

Заборона вислання біженців або їхнього примусового повернення (в країні, з яких вони прибули)

1. Договірні Держави не будуть жодним чином вислати або повертати біженців до кордонів країни, де їхньому життю чи свободі загрожуватиме небезпека через їхню расу, релігію, громадянство, належність до певної соціальної групи або політичні переконання.

2. Ця постанова, однак, не може застосовуватися до біженців, які розглядаються з поважних причин як такі, що є суспільно небезпечними і становлять загрозу безпеці країни, в якій вони знаходяться, або засуджені чинним вироком за вчинення особливо тяжкого злочину.

Стаття 34

Натуралізація

Договірні Держави будуть по можливості полегшувати асиміляцію та натуралізацію біженців. Вони, зокрема, робитимуть все, що від них залежить, для прискорення діловодства з натуралізації та можливого зменшення пов'язаних з цим зборів та витрат.

Розділ VI

ПОЛОЖЕННЯ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ЗАСТОСУВАННЯ КОНВЕНЦІЇ І ПЕРЕХІДНОГО ПЕРІОДУ

Стаття 35

Співпраця національної влади з Організацією Об'єднаних Націй

1. Договірні Держави зобов'язуються співпрацювати з Управлінням Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців чи будь-яким іншим органом Об'єднаних Націй, на який може перейти виконання його функцій, і, зокрема, сприятимуть виконанню ним обов'язків щодо нагляду за застосуванням положень цієї Конвенції.

2. Щоб дати Управлінню Верховного комісара чи будь-якому іншому органу Організації Об'єднаних Націй, що може перейти на його місце, можливість подавати доповіді відповідним органам Організації Об'єднаних Націй, Договірні Держави зобов'язуються забезпечувати їх у належній формі потрібними їм відомостями та статистичними даними, стосовно:

а) стану біженців;

б) виконання цієї Конвенції і

с) законів, розпоряджень та декретів, які чинні або які можуть набути чинності, з питання про біженців.

Стаття 36

Інформація про національні та законодавчі акти

Договірні Держави повідомлять Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй текст законів і розпоряджень, виданих ними з метою виконання цієї Конвенції.

Стаття 37

Конвенції, укладені раніше

Із збереженням чинності пункту 2 статті 28 цієї Конвенції ця Конвенція для сторін, які в ній беруть участь, замінює акти від 5 липня 1922 р., 31 травня 1924 р., 12 травня 1926 р., 30 червня 1928 р. і 30 липня 1935 р., конвенції від 28 жовтня 1933 р. і 10 лютого 1938 р., Протокол від 14 вересня 1939 р. і Угоду від 15 жовтня 1946 року.

Розділ VII

ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 38

Вирішення спорів

Усі спори між учасниками цієї Конвенції щодо її тлумачення чи застосування, які не можуть бути вирішені іншим шляхом, на прохання будь-якої сторони у спорі передаватимуться до Міжнародного Суду.

Стаття 39

Підписання, ратифікація та приєднання

1. Ця Конвенція буде відкрита для підписання в Женеві 28 липня 1951 р. і після цього буде депонована у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй. Вона буде відкрита для підписання в Європейському відділенні Організації Об'єднаних Націй з 28 липня до 31 серпня 1951 р. і буде знову відкрита для підписання в Центральних Установах Організації Об'єднаних Націй з 17 вересня 1951 р. до 31 грудня 1952 року.

2. Ця Конвенція буде відкрита для підписання від імені усіх держав-членів Організації Об'єднаних Націй, а також від імені будь-якої іншої держави, яка отримала запрошення брати участь у Конференції повноважних представників з питання про статус біженців і апатридів, або будь-якої держави, якій Генеральна Асамблея запропонує її підписати. Ця Конвенція підлягає ратифікації, причому ратифікаційні грамоти будуть депоновані у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

3. Ця Конвенція буде відкрита з 28 липня 1951 р. для приєднання держав, згаданих у пункті 2 цієї статті. Приєднання проводитиметься шляхом депонування у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй акта про приєднання.

Стаття 40

Постанова про територіальне застосування Конвенції

1. Будь-яка держава під час підписання або ратифікації Конвенції чи приєднання до неї може заявити, що дія цієї Конвенції поширюється на всі або деякі території, за міжнародні відносини яких ця держава відповідає. Така заява набуде чинності в день набуття чинності Конвенцією для цієї держави.

2. У будь-який час після цього подібне поширення дії Конвенції має бути оголошене шляхом повідомлення на адресу Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй і набуває чинності на дев'яностий день після дати отримання Генеральним секретарем Організації Об'єднаних Націй цього повідомлення або ж в день набуття чинності Конвенцією для цієї держави, якщо ця остання дата є пізнішою.

3. Стосовно тих територій, на які під час підписання, ратифікації чи приєднання ця Конвенція не поширювалася, кожна заінтересована держава розгляне питання про можливість вжиття заходів, необхідних для поширення дії цієї Конвенції на такі території, за згоди урядів таких територій, там, де це необхідно з причин конституційного характеру.

Стаття 41

Постанови про федеративні держави

До держав федеративного чи неунітарного типу застосовуватимуться такі положення:

а) стосовно тих статей цієї Конвенції, які підпадають під законодавчу юрисдикцію федеральної законодавчої влади, зобов'язання федерального уряду будуть у зазначених межах відповідати зобов'язанням сторін у цій Конвенції, які не є федеративними державами;

б) щодо статей цієї Конвенції, які підпадають під законодавчу юрисдикцію штатів, провінцій або кантонів, які входять до федерації і не зобов'язані, згідно з конституційним ладом федерації, вживати законодавчих заходів, федеральний уряд при першій можливості повідомить про ці статті відповідні власті штатів, провінцій чи кантонів, супроводжуючи це повідомлення своїм схвальним відзивом;

с) федеральні держави, які є стороною в цій Конвенції, на прохання будь-якої іншої Договірної Держави, передане через Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй, нададуть довідку про існуючі у федерації та її складових частинах закони і практику щодо будь-якого конкретного положення Конвенції із зазначенням того, якою мірою це положення було виконане законодавчим чи іншим шляхом.

Стаття 42

Застереження

1. Під час підписання, ратифікації або приєднання будь-яка держава може зробити застереження до статей Конвенції, крім статей 1, 3 і 4, пункту 1

статті 16, статей 33 і 36–46 включно.

2. Будь-яка держава, що робить застереження відповідно до пункту 1 цієї статті, може будь-коли відмовитися від цього застереження шляхом повідомлення про це Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 43

Набуття чинності

1. Ця Конвенція набуває чинності на дев'яностий день з дня депонування шостої ратифікаційної грамоти або акта про приєднання.

2. Для всіх держав, що ратифікували Конвенцію або приєдналися до неї після депонування шостої ратифікаційної грамоти або акта про приєднання, Конвенція набуває чинності на дев'яностий день з дня депонування відповідною державою своєї ратифікаційної грамоти або акта про приєднання.

Стаття 44

Денонсація

1. Будь-яка Договірна Держава може будь-коли денонсувати цю Конвенцію шляхом повідомлення на ім'я Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

2. Така денонсація набуває чинності для відповідної Договірної Держави через один рік з дня отримання повідомлення Генеральним секретарем Організації Об'єднаних Націй.

3. Будь-яка держава, що зробила заяву або відправила повідомлення на підставі статті 40, може будь-коли після цього, шляхом повідомлення на ім'я Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй, заявити, що Конвенція не буде поширюватися на відповідну територію через рік після отримання зазначеного повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 45

Перегляд

1. Будь-яка Договірна Держава може шляхом повідомлення на ім'я Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй в будь-який час вимагати перегляду цієї Конвенції.

2. Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй буде рекомендувати відповідні заходи, якщо у зв'язку з такою вимогою буде необхідно вжити будь-яких заходів.

Стаття 46

Повідомлення, які розсилає Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй

Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй повідомлятиме всім членам Організації Об'єднаних Націй та державам, що не є її членами, зазначеним у статті 39:

а) про заяви і повідомлення, які надійшли на підставі розділу В статті 1;

- b) про підписання, ратифікації та приєднання, передбачені статтею 39;
- c) про заяви та повідомлення, передбачені статтею 40;
- d) про застереження та відмови від застережень, передбачених статтею 42;
- e) про дату набуття чинності цією Конвенцією згідно зі статтею 43;
- f) про денонсації та повідомлення згідно зі статтею 44;
- g) про вимоги перегляду, які надійшли на підставі статті 45.

На посвідчення чого нижчепідписані належним чином уповноважені підписали цю Конвенцію від імені своїх урядів.

Вчинено у Женеві двадцять восьмого дня липня місяця тисяча дев'ятсот п'ятдесят першого року, в одному примірнику, англійський та французький тексти якого є рівно автентичними; цей примірник депонується в архіві Організації Об'єднаних Націй, і його завірени копії надаються всім членам Організації Об'єднаних Націй та державам, які не є її учасницями, згаданим у статті 39.

Тестові завдання та задачі для самоконтролю

1. Договірні держави надаватимуть біженцям, які законно проживають на їхній території, найсприятливіше правове становище щодо права роботи за наймом, яким користуються:

- A) громадяни іноземних держав за таких самих обставин;
- B) громадяни держави перебування за таких самих обставин;
- V) апатриди за таких самих обставин;
- Г) біпатриди за таких самих обставин.

2. У кожного біженця є зобов'язання перед країною, в якій він знаходиться, згідно з якими, зокрема, він повинен:

- A) дотримуватися законів та розпоряджень цієї країни;
- B) дотримуватися релігійних норм та обрядів цієї країни;
- V) дотримуватися норм суспільної моралі та етики цієї країни;
- Г) дотримуватися культури мовлення та політичних переконань цієї країни.

3. Згідно з Конвенцією, початкова освіта біженцям надається державою на тих же правах, що і:

- A) іноземцям;
- B) громадянам;
- V) апатридам;
- Г) біпатридам.

4. Вислання біженців з міркувань державної безпеки або громадського порядку проводиться лише на виконання рішень:

- А) винесених у кримінально-процесуальному порядку;
- Б) винесених в адміністративному порядку;
- В) винесених у судовому порядку;
- Г) винесених у цивільно-процесуальному порядку.

5. Визначте осіб, на яких не поширюються положення Конвенції про статус біженців:

А) на осіб, щодо яких є серйозні підстави вважати, що вони вчинили злочин проти миру, військовий злочин або злочин проти людяності, як це визначено в міжнародних актах, укладених з метою вжиття заходів щодо подібних злочинів;

Б) на осіб, щодо яких є серйозні підстави вважати, що вони вчинили тяжкий злочин неполітичного характеру за межами країни, яка надала їм притулок, і до того, як вони були допущені до цієї країни як біженці;

В) на осіб, щодо яких є серйозні підстави вважати, що вони винні у вчиненні дій, які суперечать цілям і принципам Організації Об'єднаних Націй;

Г) на осіб, щодо яких є серйозні підстави вважати, що вони вчинили нетяжкий злочин за межами країни, яка надала їм притулок, і до того, як вони були допущені до цієї країни як біженці.

Задача № 1

Громадянин Румунії Д. Мбокани, прибувши до Польщі, отримав статус біженця з підстав обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознакою расової належності. Через декілька років Д. Мбокани поновив своє перше громадянство Нігерії, однак залишився проживати в Польщі. При виникненні труднощів з житлом він звернувся до органів міграційної служби з вимогою надати йому приміщення для тимчасового проживання, оскільки він має статус біженця у цій країні. Чи буде задоволено клопотання Д. Мбокани виходячи з норм Конвенції про статус біженців?

Задача № 2

Громадянин Молдавії А. Гройсман, отримавши статус біженця в Україні внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознакою релігії, протягом трьох років проживання в країні придбав автомобіль марки «ЗАЗ Сенс» українського виробництва. При поверненні на батьківщину Державна прикордонна служба висунула вимогу залишити придбаний автомобіль на території України, оскільки він був придбаний А. Гройсманом у статусі біженця. Чи є законними вимоги Державної прикордонної служби виходячи з норм Конвенції про статус біженців?

КОНВЕНЦІЯ ПРО СТАТУС АПАТРИДІВ **від 28 серпня 1954 р.**

Вступне слово

Конвенцію про статус апатридів було прийнято на Конференції повноважних представників, скликаній відповідно до резолюції 526 А (XVII) Економічної і Соціальної Ради ООН від 26 квітня 1954 р. Спочатку передбачалося, що Конференцією буде допрацьований Протокол про статус апатридів до Конвенції про статус біженців від 28 липня 1951 р., що поширює її дію на апатридів. Проте в ході роботи Конференції учасники дійшли висновку про необхідність розробки окремої конвенції.

Конвенція 1954 р. вступила в силу 6 червня 1960 р. Нині учасниками Конвенції 1954 р. є більше 60 держави, у тому числі більшість європейських держав. У Конвенції 1954 р. не беруть участь Польща, Естонія, Білорусія, Російська Федерація і Сполучені Штати Америки.

Конвенція про статус апатридів практично повністю відтворює положення Конвенції про статус біженців. Відповідно до моделі, закладеної в Конвенції про статус біженців, основні права і обов'язки, що становлять статус апатридів, визначаються на підставі правового положення громадян держави і іноземних громадян на території тієї держави, де знаходиться апатрид.

Мета Конвенції – забезпечити апатридам можливості більш широко користуватися основними правами і свободами без будь-якої дискримінації шляхом закріплення основних підходів до визначення об'єму наданих їм прав і привілеїв у спеціальній міжнародній угоді.

Конвенція закріплює за певних умов і винятків такі основні підходи до визначення правового статусу апатридів: будь-якому апатриду на території держави його перебування стосовно будь-яких прав надається правове положення не менш сприятливе, ніж те, яке надається будь-якому іноземному громадянину щодо цих прав за тих же обставин; правове положення апатридів, що мешкають на території держави більше тьох років, прирівнюється до правового положення, що надається іноземним громадянам на підставі принципу взаємності, без взаємності (звільнення від вимоги взаємності); апатриду, що законно мешкає на території держави, надається на території цієї держави правове положення, рівне положенню громадян цієї держави, стосовно забезпечення найбільш важливих прав, таких як право на релігійні переконання, право на звернення до суду, доступу до системи пайків, право на освіту, медичну допомогу, забезпечення умов праці і соціального забезпечення; держава зберігає право на застосування до апатридів у надзвичайних ситуаціях і з міркувань державної безпеки спеціальних заходів, таких як заходи тимчасового характеру і висилка з території держави.

Одним із дискусійних аспектів Конвенції 1954 р. є закріплення правового статусу в умовах, коли різні особи, що є апатридами, мають різну міру зв'язку з державою і в нерівній мірі включені в систему громадського життя

держави.

Відповідно, держава різною мірою може надавати правовий захист окремим категоріям апатридів. Таким чином, хоча визначення апатрида, дане в статті 1 Конвенції 1954 р., не передбачає відмінностей щодо режиму знаходження відповідних осіб на території держави, статті Конвенції 1954 р. закріплюють різний об'єм прав, що надаються апатридам, залежно від того, мешкають вони чи короткочасно знаходяться на території держави, чи є їх знаходження на території законним або ні.

У результаті цього норми Конвенції 1954 р. стосовно окремих положень статусу апатридів містять різні терміни, що характеризують режим перебування осіб без громадянства в державі: що «знаходиться на території», «законно перебуває на території», «законно проживає на території» і «має звичайне місце проживання». Формальне розмежування цих термінів може бути проведене за ознаками тривалості знаходження на території держави і законності такого знаходження. Під знаходженням або перебуванням на території розуміється фактичне знаходження апатрида на будь-якій частині території держави навіть впродовж досить короткого проміжку часу. Під проживанням мається на увазі достатня тривалість і стійкість такого знаходження, включення в систему соціальних стосунків у місці проживання і відсутність явних намірів припинення проживання. Під критерієм законності розуміється формальне схвалення знаходження апатрида на території владою держави, яка може виражатися у видачі віз або інших документів. Апатрид буде таким, що законно знаходиться на території держави впродовж терміну дії таких документів.

Слід також зазначити, що деякі положення Конвенції 1954 р. містять рекомендації для держав-учасників щодо доброзичливого розгляду можливостей надання апатридам деяких додаткових прав. Це стосується пункту 4 статті 7 (надання апатридам найбільш сприятливого правового положення, що надається іноземцям при дотриманні принципу взаємності, в усіх випадках і для будь-яких категорій апатридів), статті 11 (поселення апатридів-моряків на території держави і видача їм проїзних документів або надання їм тимчасового права в'їзду на територію держави, зокрема в цілях полегшення їх поселення в якій-небудь іншій країні), пункту 2 статті 17 (урівняння прав усіх апатридів стосовно роботи по найму з правами громадян держави і, зокрема, тих апатридів, які вступили на територію держави в порядку виконання програми вербування робочої сили або згідно з планами імміграції), пункту 2 статті 30 (дозвіл на вивезення майна, необхідного апатридам для їх поселення в інших країнах, в які їм надано право в'їзду). Можливість надання апатридам відповідних прав і привілеїв має бути розглянута державою після приєднання до Конвенції 1954 р., причому відмова від їх надання має бути мотивованою.

11 січня 2013 р. Верховна Рада України постановила приєднатися до Конвенції про статус апатридів, учиненої 28 вересня 1954 р. в м. Нью-Йорку, яка набрала чинності для України на дев'яностий день з дня депонування Україною її акта про приєднання (додається).

Преамбула

Високі Договірні Сторони,

Беручи до уваги, що Статут Організації Об'єднаних Націй і Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 10 грудня 1948 року, встановили принцип, відповідно до якого всі люди користуються основними правами і свободами без дискримінації,

Беручи до уваги, що Організація Об'єднаних Націй неодноразово виявляла свій глибокий інтерес до долі апатридів і докладала зусиль для забезпечення апатридам якомога ширшого користування цими основними правами і свободами,

Беручи до уваги, що лише ті апатриди, які є також біженцями, охоплюються Конвенцією про статус біженців від 28 липня 1951 року, і що існує багато апатридів, не охоплених цією Конвенцією,

Беручи до уваги, що бажано врегулювати і поліпшити статус апатридів за допомогою міжнародної угоди,

Домовилися про таке:

Глава I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1

Визначення терміна «Апатрид»

1. Для цілей цієї Конвенції термін «апатрид» означає особу, яка не розглядається як громадянин будь-якою Державою згідно з її законом.

2. Положення цієї Конвенції не поширюються:

(i) на осіб, які на цей час отримують захист або допомогу інших органів або установ Організації Об'єднаних Націй, окрім Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців, доки вони отримують такий захист або допомогу;

(ii) на осіб, які визнані компетентними органами влади країни, в якій вони проживають, як такі, що мають права і зобов'язання, пов'язані з громадянством цієї країни;

(iii) на осіб, стосовно яких існують серйозні підстави припускати, що вони:

(a) скоїли злочин проти миру, військовий злочин або злочин проти людства, як визначено в міжнародних актах, розроблених з метою вжиття заходів стосовно таких злочинів;

(b) скоїли тяжкий злочин неполітичного характеру поза межами країни

їхнього проживання до того, як вони були допущені в цю країну;

(с) винні у вчиненні діянь, що суперечать цілям і принципам Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 2

Загальні зобов'язання

У кожного апатрида є зобов'язання перед країною, в якій він знаходиться, згідно з якими, зокрема, він повинен дотримуватися законів та нормативних актів цієї країни, а також заходів, які вживаються для підтримання громадського порядку.

Стаття 3

Неприпустимість дискримінації

Договірні Держави застосовують положення цієї Конвенції до апатридів без будь-якої дискримінації за ознакою їхньої раси, релігії або країни їхнього походження.

Стаття 4

Релігійні переконання

Договірні Держави надають апатридам, що знаходяться на їхніх територіях, принаймні таке ж сприятливе становище, як і своїм власним громадянам, стосовно свободи сповідувати свою релігію і свободи надавати своїм дітям релігійне виховання.

Стаття 5

Права, які надаються незалежно від цієї Конвенції

Ніщо в цій Конвенції не порушує жодних прав і переваг, наданих апатридам будь-якою Договірною Державою незалежно від цієї Конвенції.

Стаття 6

Вираз «за таких самих обставин»

У цій Конвенції вираз «за таких самих обставин» означає, що будь-які вимоги (включаючи вимоги стосовно строку та умов перебування або проживання в країні), яким конкретна особа мала б відповідати для користування зазначеним правом, якби вона не була апатридом, повинні задовольнятися нею, за винятком вимог, які у силу їхньої характеру апатрид не в змозі виконати.

Стаття 7

Вилучення з принципу взаємності

1. Крім тих випадків, коли апатридам на підставі цієї Конвенції надається більш сприятливе правове становище, Договірна Держава надає їм становище, яким взагалі користуються іноземці.

2. Після закінчення трирічного строку проживання на території Договірних Держав усі апатриди звільняються від установленної законодавчим шляхом вимоги взаємності.

3. Кожна Договірна Держава й надалі надає апатридам права та переваги, на які вони, без усякої взаємності, мали право в день набуття чинності цією Конвенцією стосовно цієї Держави.

4. Договірні Держави прихильно ставляться до можливості надання апатридам, без усякої взаємності, прав і переваг, окрім тих, на які вони мають право відповідно до частин 2 і 3, і до можливого звільнення від вимоги взаємності апатридів, які не відповідають умовам, передбаченим у частинах 2 і 3.

5. Положення частин 2 і 3 застосовуються як до прав і переваг, зазначених у статтях 13, 18, 19, 21 і 22 цієї Конвенції, так і до прав та переваг, не передбачених у ній.

Стаття 8

Вилучення з виняткових заходів

Виняткові заходи, що можуть бути вжиті по відношенню до осіб, майна або інтересів громадян чи колишніх громадян іноземної Держави, не застосовуються Договірними Державами до апатридів виключно на підставі попереднього володіння ними громадянством зазначеної іноземної Держави. Договірні Держави, законодавство яких не допускає застосування викладеного в цій статті загального принципу, у відповідних випадках встановлюють вилучення в інтересах таких апатридів.

Стаття 9

Тимчасові заходи

Ніщо в цій Конвенції не позбавляє Договірну Державу права під час війни, за наявності інших надзвичайних і виняткових обставин, вживати тимчасових заходів, які вона вважає необхідними в інтересах державної безпеки, до тієї чи іншої певної особи ще до з'ясування цією Договірною Державою, що вона справді є апатридом і що подальше застосування стосовно неї таких заходів необхідне в інтересах державної безпеки.

Стаття 10

Безперервність проживання

1. Якщо апатрид був депортований під час Другої світової війни і відправлений на територію однієї з Договірних Держав і там проживає, то час такого примусового перебування розглядається як час законного проживання в межах цієї території.

2. Якщо апатрид був депортований під час Другої світової війни з території однієї з Договірних Держав і до набуття чинності цією Конвенцією повернувся туди з метою оселитися там на постійне проживання, то період проживання до і після такої депортації розглядається як один неперервний період у всіх тих випадках, коли вимагається безперервність проживання.

Стаття 11

Апатриди-моряки

Якщо апатридами є особи, які несуть регулярну службу як члени екіпа-

жів суден, що плавають під прапором однієї з Договірних Держав, то ця Держава прихильно ставиться до поселення цих осіб на своїй території і до видачі їм проїзних документів або ж надання їм тимчасового права в'їзду на її територію, зокрема з метою полегшення їхнього поселення в іншій країні.

Глава II ПРАВОВИЙ СТАТУС

Стаття 12 Особистий статус

1. Особистий статус апатрида визначається законами країни його доміцилія або, якщо в нього такого немає, – законами країни його проживання.

2. Права, раніше набуті апатридом і пов'язані з його особистим статусом, і, зокрема, права, які стосуються шлюбу, поважаються Договірною Державою за умови дотримання, у разі потреби, формальностей, приписаних законами зазначеної Держави, за умови, що зазначене право є таким, що було б визнано законами цієї Держави, якби ця особа не стала апатридом.

Стаття 13 Рухоме та нерухоме майно

Стосовно придбання рухомого і нерухомого майна та інших пов'язаних з ним прав, а також щодо орендних та інших договорів, які стосуються рухомого і нерухомого майна, Договірні Держави надають апатридам якомога сприятливіше становище і, у всякому разі, не менш сприятливе, ніж те, яке за тих же обставин зазвичай надається іноземцям.

Стаття 14 Авторські та промислові права

Що стосується захисту промислових прав, таких як права на винаходи, креслення і моделі, торгові марки, назви фірм і права на літературні, художні та наукові твори, то апатридам у тій країні, де вони мають своє звичайне місце проживання, надається такий самий захист, як і громадянам цієї країни. На території будь-якої іншої Договірної Держави їм надається такий самий захист, який надається на цій території громадянам країни, в якій вони мають звичайне місце проживання.

Стаття 15 Право асоціацій

Стосовно асоціацій неполітичного і неприбуткового характеру та професійних спілок Договірні Держави надають апатридам, які законно перебувають на їхній території, якомога сприятливіше становище і, у всякому разі, не менш сприятливе, ніж те, яке за тих же обставин зазвичай надається іноземцям.

Стаття 16

Право звернення до судів

1. Апатрид має право вільного звернення до судів на території всіх Договірних Держав.

2. На території Договірної Держави свого звичайного місця проживання апатрид користується тим же становищем, що й громадяни Держави у питаннях стосовно права звернення до судів, зокрема, у питаннях юридичної допомоги і звільнення від *cautio judicatum solvi*.

3. Апатриду в усіх інших країнах, окрім країни його звичайного проживання, надається таке ж становище, стосовно питань, зазначених у частині 2, як і громадянам країни його звичайного проживання.

Глава III

ПРИБУТКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Стаття 17

Робота за наймом

1. Договірні Держави надають апатридам, які законно перебувають на їхній території, якомога сприятливіше становище і, у всякому разі, не менш сприятливе, ніж те, яке за тих же обставин зазвичай надається іноземцям, стосовно їхнього права роботи за наймом.

2. Договірні Держави прихильно ставляться до можливості прирівнювання прав всіх апатридів щодо роботи за наймом з правами громадян, і, зокрема, тих апатридів, які потрапили на їхню територію в порядку виконання програми вербування робочої сили або відповідно до планів імміграції.

Стаття 18

Робота на власному підприємстві

Договірні Держави надають апатриду, який законно перебуває на їхній території, якомога сприятливіше становище і, у всякому разі, не менш сприятливе, ніж те, яке за тих же обставин зазвичай надається іноземцям, стосовно його права займатися самостійно сільським господарством, промисловістю, ремеслами і торгівлею, а також права засновувати торговельні та промислові компанії.

Стаття 19

Вільні професії

Кожна Договірна Держава надає апатридам, які законно перебувають на її території, мають диплом, визнаний компетентними органами влади цієї Держави та бажають займатися вільними професіями, якомога сприятливіше становище і, у всякому разі, не менш сприятливе, ніж те, яке за тих же обставин зазвичай надається іноземцям.

Глава IV СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Стаття 20 Система пайків

Там, де існує обов'язкова для всього населення система пайків, яка регулює загальний розподіл дефіцитних продуктів, така система застосовується до апатридів на рівних із громадянами засадах.

Стаття 21 Житлове питання

Оскільки житлове питання регулюється законами чи нормативними актами, або знаходиться під контролем державної влади, Договірні Держави у цьому питанні надають апатридам, які законно перебувають на їхній території, якомога сприятливіше становище і, у всякому разі, не менш сприятливе, ніж те, яке за тих же обставин зазвичай надається іноземцям.

Стаття 22 Народна освіта

1. Стосовно початкової освіти Договірні Держави надають апатридам таке ж правове становище, що й громадянам.

2. Стосовно інших видів народної освіти, окрім початкової, і, зокрема, стосовно можливості доступу до навчання, визнання іноземних атестатів про шкільну освіту, дипломів і ступенів, звільнення від плати за право навчання і зборів, а також щодо надання стипендій, Договірні Держави надають апатридам якомога сприятливіше становище і, у всякому разі, не менш сприятливе, ніж те, яке за тих же обставин зазвичай надається іноземцям.

Стаття 23 Урядова допомога

Договірні Держави надають апатридам, які законно перебувають на їхній території, таке ж становище стосовно урядової допомоги і підтримки, яке надається їхнім громадянам.

Стаття 24 Трудове законодавство та соціальне забезпечення

1. Договірні Держави надають апатридам, які законно перебувають на їхній території, таке ж становище, як і громадянам, стосовно наведених нижче питань:

а) винагороди за працю, включаючи допомогу на сім'ю, якщо така допомога є частиною винагороди за працю, тривалості робочого дня, понаднормової роботи, оплачуваних відпусток, обмеження роботи вдома, мінімального віку осіб, що працюють за наймом, навчання і професійної підготовки, праці жінок і підлітків та користування перевагами колективних договорів

настільки, наскільки ці питання регулюються законами чи іншими нормативними актами або контролюються адміністративними органами влади;

б) соціального забезпечення (законоположень, що стосуються зайнятості, нещасних випадків на роботі, професійних захворювань, материнства, хвороб, інвалідності, старості, смерті, безробіття, сімейних обов'язків та інших випадків, які відповідно до внутрішніх законів чи інших нормативних актів належать до сфери дії системи соціального забезпечення) з такими обмеженнями:

(і) може існувати відповідний порядок збереження набутих прав і прав, що знаходяться в процесі набуття;

(ii) національні закони або інші нормативні акти країни проживання можуть приписувати спеціальний порядок одержання повних або часткових виплат, що сплачується повністю з державних коштів, і допомоги, яка виплачується особам, які не виконали всі умови щодо внесків, необхідних для присудження нормальної пенсії.

2. На право на компенсацію за смерть апатрида, що стала наслідком нещасного випадку на роботі або професійного захворювання, не впливає та обставина, що отримувач проживає не на території Договірної Держави.

3. Договірні Держави надають апатридам переваги, що випливають з угод, укладених між ними, або тих, які можуть бути укладені між ними у майбутньому, про збереження набутих прав і прав, що знаходяться в процесі набуття, стосовно соціального забезпечення, за дотриманням лише тих умов, які застосовуються до громадян Держав, що підписали зазначені угоди.

4. Договірні Держави прихильно ставитимуться до питання про поширення, наскільки це можливо, на апатридів переваг, що випливають з подібних угод, які в будь-який час можуть бути чинними між такими Договірними Державами і Державами, які не є Сторонами договору.

Глава V **АДМІНІСТРАТИВНІ ЗАХОДИ**

Стаття 25

Адміністративна допомога

1. Коли для користування правом апатриду зазвичай потрібна допомога органів влади іноземної держави, до яких ці апатриди не можуть звертатися, Договірна Держава, на території якої проживає апатрид, вживає заходів для того, щоб така допомога була надана йому її власними органами влади.

2. Орган чи органи влади, зазначені в частині 1, видають, або під власним наглядом забезпечують видачу апатридам документів або посвідчень, які зазвичай видаються іноземцям органами влади або за посередництва органів влади держав, громадянами яких вони є.

3. Видані в цьому порядку документи або посвідчення замінюють офіційні документи, що видаються іноземцям органами влади або за посередни-

цтва органів влади держав, громадянами яких вони є, і визнаються дійсними, доки не доведено, що вони недійсні.

4. За винятком випадків особливих пільг, що надаються малозабезпеченим особам, за зазначені в цій статті послуги може стягуватися плата, яка, проте, є помірною і відповідає тій, яка стягується з громадян за аналогічні послуги.

5. Положення цієї статті не завдають шкоди положенням статей 27 і 28.

Стаття 26

Свобода пересування

Кожна Договірна Держава надає апатридам, які законно перебувають на її території, право вибору місця проживання і вільного пересування в межах її території, за умови дотримання всіх правил, які зазвичай застосовуються до іноземців за таких самих обставин.

Стаття 27

Посвідчення особи

Договірні Держави видають посвідчення особи апатридам, що перебувають на їхній території і не мають чинного проїзного документа.

Стаття 28

Проїзні документи

Договірні Держави видають апатридам, які законно перебувають на їхній території, проїзні документи для пересування за межами їхньої території, якщо тільки цьому не перешкоджають вагомими причинами державної безпеки і громадського порядку; до таких документів застосовуються положення додатку до цієї Конвенції. Договірні Держави можуть видавати такі проїзні документи будь-якому іншому апатриду в межах їхньої території; вони, зокрема, прихильно ставляться до питання про видання таких проїзних документів апатридам в межах їхньої території, які не мають можливості одержати проїзний документ у країні свого законного проживання.

Стаття 29

Податки

1. Договірні Держави не обкладають апатридів жодними митами, зборами або податками, на додаток до тих, або вищими за ті, які за аналогічних умов стягуються або можуть стягуватися з власних громадян у таких ситуаціях.

2. Положення попередньої частини жодною мірою не виключають застосування до апатридів законів і нормативних актів, які стосуються зборів за видання іноземцям адміністративних документів, у тому числі й посвідчень особи.

Стаття 30

Вивіз майна

1. Договірна Держава згідно зі своїми законами і нормативними актами дозволяє апатридам вивіз майна, яке вони привезли із собою на їхню терито-

рію, в іншу країну, в яку їм надане право в'їзду для поселення.

2. Договірна Держава прихильно ставиться до клопотань апатридів про дозвіл на вивезення майна, необхідного їм для їхнього поселення в інших країнах, в які їм надане право в'їзду, де б це майно не знаходилося.

Стаття 31

Вислання

1. Договірні Держави не висилають апатрида, що законно перебуває на їхній території, окрім як в інтересах державної безпеки або громадського порядку.

2. Висилання такого апатрида проводиться тільки відповідно до рішень, винесених у судовому порядку. За винятком випадків, коли цьому перешкоджають вагомі інтереси державної безпеки, апатриду надається право представлення у своє виправдання доказів і оскарження в належних інстанціях або перед особою чи особами, спеціально призначеними компетентними органами влади, а також право мати для цих цілей своїх представників.

3. Договірні Держави надають таким апатридам достатній строк для одержання законного права на в'їзд до іншої країни. Договірні Держави зберігають за собою право застосовувати протягом цього терміну такі заходи внутрішнього характеру, які вважатимуть за необхідне.

Стаття 32

Натуралізація

Договірні Держави, наскільки це можливо, сприяють асиміляції та натуралізації апатридів. Зокрема, вони роблять все від них залежне для прискорення процедур стосовно натуралізації і можливого зменшення пов'язаних із ними зборів і витрат.

Глава VI

ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 33

Відомості про національні законодавчі акти

Договірні Держави доводять до відома Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй тексти законів і нормативних актів, які вони можуть ухвалювати з метою гарантувати виконання положень цієї Конвенції.

Стаття 34

Вирішення спорів

Усі спори між Сторонами цієї Конвенції щодо її тлумачення або застосування, які не можуть бути вирішені іншим чином, на вимогу будь-якої зі Сторін, що сперечаються, передаються до Міжнародного суду ООН.

Стаття 35

Підписання, ратифікація і приєднання

1. Ця Конвенція відкрита для підписання в Центральних установах Організації Об'єднаних Націй до 31 грудня 1955 року.

2. Конвенція відкрита для підписання від імені:

(а) будь-якої Держави – члена Організації Об'єднаних Націй;

(б) будь-якої іншої Держави, запрошеної для участі в Конференції Організації Об'єднаних Націй з питання статусу апатридів; та

(с) будь-якої Держави, запрошеної Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй підписати цю Конвенцію або приєднатися до неї.

3. Ця Конвенція підлягає ратифікації і ратифікаційні грамоти депонуються у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

4. Конвенція відкрита для приєднання Державами, зазначеними в частині 2 цієї статті. Приєднання відбувається шляхом депонування грамоти про приєднання у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 36

Положення про територіальне застосування Конвенції

1. Будь-яка Держава може під час підписання чи ратифікації Конвенції або приєднання до неї заявити, що дія Конвенції поширюється на всі або деякі території, за міжнародні відносини яких ця Держава несе відповідальність. Така заява набуває чинності з дати набуття чинності Конвенцією для заінтересованої Держави.

2. Надалі подібне поширення дії Конвенції здійснюється шляхом повідомлення, адресованого Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй, і набуває чинності в дев'яностий день після одержання Генеральним секретарем Організації Об'єднаних Націй цього повідомлення або ж у день набуття чинності Конвенцією для заінтересованої Держави, якщо ця остання дата є пізнішою.

3. Стосовно тих територій, на які під час підписання, ратифікації або приєднання ця Конвенція не поширювалася, кожна заінтересована Держава розглядає можливість вжиття заходів, необхідних для поширення застосування цієї Конвенції на такі території, за згодою урядів таких територій, там, де це необхідно з причин конституційного характеру.

Стаття 37

Положення про федеративні держави

До Держав федеративного або неунітарного типу застосовуються такі положення:

(а) стосовно тих статей цієї Конвенції, що належать до сфери дії законодавчої юрисдикції федерального законодавчого органу влади, зобов'язання федерального уряду у зазначених межах відповідатимуть зобов'язанням Сторін цієї Конвенції, що не є федеративними державами;

(б) стосовно тих статей цієї Конвенції, що належать до сфери дії законо-

давчої юрисдикції кожної з Держав, провінцій або кантонів, які не зобов'язані відповідно до конституційного ладу федерації вживати законодавчих заходів, федеральний уряд якомога раніше доводить ці статті до відома відповідних органів влади Держав, провінцій або кантонів, супроводжуючи це повідомлення своїм схвальним відгуком;

(с) федеративна держава, яка є Стороною цієї Конвенції, на вимогу будь-якої іншої Договірної Держави, передану через Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй, надає довідку про існуючі у федерації та її складових частинах закони і практики стосовно будь-якого конкретного положення Конвенції із зазначенням того, якою мірою таке положення було втілене в життя законодавчим чи іншим шляхом.

Стаття 38

Застереження

1. Під час підписання, ратифікації або приєднання будь-яка Держава може робити застереження до статей Конвенції, за винятком статей 1, 3, 4, частини 1 статті 16 і статей 33–42 включно.

2. Будь-яка Держава, що зробила застереження відповідно до частини 1 цієї статті, може в будь-який час відмовитися від застереження шляхом повідомлення про це Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 39

Набуття чинності

1. Ця Конвенція набуває чинності на дев'яностий день від дня депонування шостої ратифікаційної грамоти або акта про приєднання.

2. Для кожної Держави, що ратифікує Конвенцію або приєднується до неї після депонування шостої ратифікаційної грамоти або акта про приєднання, Конвенція набуває чинності на дев'яностий день з дня депонування відповідною Державою своєї ратифікаційної грамоти або акта про приєднання.

Стаття 40

Денонсація

1. Будь-яка Договірна Держава може в будь-який час денонсувати цю Конвенцію шляхом направлення повідомлення на ім'я Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

2. Така денонсація набуває чинності для відповідної Договірної Держави через один рік з дня отримання повідомлення Генеральним секретарем Організації Об'єднаних Націй.

3. Будь-яка Держава, що зробила заяву або направлення повідомлення на підставі статті 36, може в будь-який час після цього шляхом направлення повідомлення на ім'я Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй заявити, що дія Конвенції не поширюється на відповідну територію через рік після отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 41

Перегляд

1. Будь-яка Договірна Держава може шляхом направлення повідомлення на ім'я Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй у будь-який час вимагати перегляду цієї Конвенції.

2. Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй рекомендує заходи, якщо у зв'язку з такою вимогою необхідно вжити будь-яких заходів.

Стаття 42

Повідомлення, які розсилає Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй

Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй повідомляє всім членам Організації Об'єднаних Націй і Державам, що не є її членами, зазначеним у статті 35:

- (a) про підписання, ратифікації та приєднання відповідно до статті 35;
- (b) про заяви і повідомлення відповідно до статті 36;
- (c) про застереження та відмови від застережень відповідно до статті 38;
- (d) про дату набуття чинності цією Конвенцією відповідно до статті 39;
- (e) про денонсації та повідомлення відповідно до статті 40;
- (f) про вимоги стосовно перегляду відповідно до статті 41.

НА ЗАСВІДЧЕННЯ ЧОГО нижчепідписані належним чином уповноважені представники підписали цю Конвенцію від імені своїх урядів.

ВЧИНЕНО у Нью-Йорку, двадцять восьмого дня вересня тисяча дев'ятсот п'ятдесят четвертого року, в одному примірнику, англійський, французький та іспанський тексти якого є однаково автентичними; цей примірник депонується в архіві Організації Об'єднаних Націй, і його завірені копії надаються всім членам Організації Об'єднаних Націй та державам, які не є її членами, зазначеним у статті 35.

Тестові завдання та задачі для самоконтролю

1. Термін "апатрид" означає:

А) особу, яка не розглядається як біженець будь-якою державою згідно з її законом;

Б) особу, яка не розглядається як біпатрид будь-якою державою згідно з її законом;

В) особу, яка не розглядається як іноземець будь-якою державою згідно з її законом;

Г) особу, яка не розглядається як громадянин будь-якою державою згідно з її законом.

2. Договірні Держави застосовують положення Конвенції про статус апатридів без будь-якої дискримінації за ознакою:

- А) їхньої мови, майнового стану або країни їхнього походження;
- Б) їхньої статі, мови або країни їхнього походження;
- В) їхньої освіти, професійної підготовки або країни їхнього походження;
- Г) їхньої раси, релігії або країни їхнього походження.

3. Договірні Держави надають апатридам, що знаходяться на їхніх територіях, таке саме сприятливе становище, як і своїм власним громадянам, стосовно:

- А) свободи підприємницької діяльності і свободи літературної творчості;
- Б) свободи слова і свободи на мирні зібрання;
- В) свободи участі у виборах і свободи наукової діяльності;
- Г) свободи сповідувати свою релігію і свободи надавати своїм дітям релігійне виховання.

4. Апатрид має право вільного звернення до судів на території:

- А) Договірної Держави, в якій постійно проживає;
- Б) Договірної Держави, в якій проживав не менше року;
- В) всіх Договірних Держав, де проживав не менше одного року;
- Г) всіх Договірних Держав.

5. Договірні Держави не висилають апатрида, що законно перебуває на їхній території, окрім як:

- А) в інтересах суспільної моралі або державної влади;
- Б) в інтересах слідства або суспільної безпеки;
- В) в інтересах підприємницької діяльності або розвитку економіки;
- Г) в інтересах державної безпеки або громадського порядку.

Задача № 1

К. Сулейманов, будучи особою без громадянства (апатридом), у 2014 році став суб'єктом підприємницької діяльності щодо надання послуг з пошиву одягу. Через місяць після відкриття його майстерні до нього завітав інспектор Державної податкової служби з вимогою додатково сплатити податки у зв'язку з тим, що він працює на території України не маючи громадянства. Чи є законними такі вимоги відповідно до норм Конвенції про статус апатридів?

Задача № 2

А. Штельман, будучи особою без громадянства, склав вступні іспити з метою навчання на юридичному факультеті Київського національного університету. За результатами вступних випробувань приймальною комісією університету А. Штельману було запропоновано навчання лише на платних засадах. Обурений пропозицією А. Штельман звернувся до ректора університету з вимогою надати йому можливість навчатися безкоштовно у зв'язку з його статусом апатрида. Чи будуть задоволені його вимоги відповідно до норм Конвенції про статус апатридів?

МІНІМАЛЬНІ СТАНДАРТНІ ПРАВИЛА ПОВОДЖЕННЯ З В'ЯЗНЯМИ (ПРАВИЛА) від 30 серпня 1955 р.

Вступне слово

Правила були прийняті першим Конгресом Організації Об'єднаних Націй з попередження злочинності і поведження з правопорушниками 30 серпня 1955 р. м. Женева та схвалені Економічною і Соціальною Радою ООН (ЕКОСОП) в її резолюціях 663 С (XXIV) від 31 липня 1957 р. і 2079 (LXII) від 13 травня 1977 р.

Метою прийняття даних Правил є визначення загальних принципів і практики найбільш правильних алгоритмів поведження з в'язнями та в управлінні установами. Організацією Об'єднаних Націй сформульовано мінімальні умови, що розглядаються як прийнятні, і як такі, що повинні забезпечувати захист в'язнів від поганого поведження. Особливо приділено увагу підтриманню дисципліни і застосуванню заходів щодо наведення порядку в пенітенціарних установах.

Структурно Правила складаються з таких частин: Попередні зауваження; частина I «Загальні правила»; частина II «Правила, що застосовуються до особливих категорій»; додаток «Процедури ефективного виконання мінімальних стандартних правил поведження з в'язнями».

Схваливши Правила, ЕКОСОП рекомендувала урядам прихильно поставитись до їх прийняття і застосування в пенітенціарних і виправних установах. Вона також рекомендувала їм повідомляти Генерального секретаря кожні п'ять років про хід застосування цих Правил.

Основні положення Мінімальних стандартних правил можна поділити на групи:

- класифікація та індивідуалізація ув'язнених;
- організація умов відбування покарання в місцях позбавлення волі;
- організація режиму відбування покарання в місцях позбавлення волі;
- організація праці та професійної підготовки осіб, які позбавлені волі;
- критерії до персоналу пенітенціарної установи.

Основні положення цих Правил:

1. Дискримінація за ознакою раси, кольору шкіри, статі, мови, релігійних, політичних та інших переконань, національного або соціального походження, майнового стану, сімейного становища неприпустима.
2. Кожен з ув'язнених має право на повагу релігійних переконань.
3. Ніхто не може бути поміщений в місце ув'язнення без відповідного офіційного наказу, подробиці якого попередньо заносяться у реєстр.
4. Кожен засуджений повинен мати окрему камеру або кімнату. Якщо ж з особливих причин, таких як тимчасове перевантаження тюрми, центральному в'язничному управлінню доводиться відмовитися від цього правила,

все одно розміщувати двох в'язнів в одній камері або кімнаті є небажаним.

5. Всі приміщення, якими користуються в'язні, особливо спальні, повинні відповідати всім санітарним вимогам, причому належну увагу слід звертати на кліматичні умови, особливо на кубатуру цих приміщень, на їх мінімальну площу, на освітлення, опалення і вентиляцію.

6. Вікна повинні мати достатні розміри для того, щоб в'язні могли читати і працювати при денному світлі, і повинні бути сконструйовані так, щоб забезпечувати доступ свіжого повітря незалежно від того є чи немає штучної системи вентиляції. Штучне освітлення повинне бути достатнім для того, щоб в'язні могли читати і працювати без шкоди для зору.

7. Санітарні вузли повинні бути достатні для того, щоб кожен засуджений міг задовольнити свої природні потреби, коли йому це потрібно, в умовах чистоти і пристойності.

8. Тюремне управління мусить у визначені години забезпечувати кожного засудженого їжею, достатньо калорійною для підтримання його здоров'я і сил. Вона повинна мати добру якість, бути добре приготованою і поданою.

9. Всі в'язні, не зайняті роботою на свіжому повітрі, мають право щоденно, принаймні на годину, займатися фізичними вправами на вулиці, якщо дозволяє погода

10. Кожен засуджений повинен мати питну воду, коли відчуватиме в ній потребу.

11. Усі заклади повинні мати у своєму розпорядженні принаймні одного кваліфікованого медичного працівника, досвідченого в галузі психіатрії. Медичне обслуговування слід організувати в тісному зв'язку з місцевими або державними органами охорони здоров'я. Воно повинно охоплювати психіатричні діагностичні служби і там, де це потрібно, лікування психічно хворих засуджених.

12. Хворих засуджених, які потребують послуг спеціаліста, слід переводити до особливих закладів або ж у цивільні лікарні. Тюремні лікарні повинні мати обладнання, установки і ліки, необхідні для належного медичного догляду за хворими та для їх лікування, а також достатньо кваліфікований персонал. Кожен засуджений повинен мати можливість користуватися послугами кваліфікованого зубного лікаря.

13. Жіночі установи повинні мати особливі приміщення для догляду за вагітними жінками і породіллями. Там, де це можливо, слід потурбуватися про те, щоб пологи відбувалися не в тюремному, а в цивільному госпіталі. Якщо ж дитина народилася у в'язниці, про цю обставину не слід згадувати в метричному свідоцтві.

14. Тілесні покарання, утримання в темному приміщенні та жорстоке або таке, що принижує людську гідність, покарання забороняється в якості покарань за дисциплінарні проступки.

15. В якості покарання не слід користуватися такими засобами угамування, як наручники, кайдани, гамівна сорочка або ланцюги.

16. Праця засуджених не повинна завдавати їм страждань, вони повинні мати можливість виконувати обсяг роботи за власним вибором.

Текст міжнародно-правового акта

Попередні зауваження

1. Правила, наведені нижче, не мають на меті детально описати взірцеву систему пенітенціарних установ, а призначені лише для того, щоб на основі загально визнаних досягнень сучасної думки і з урахуванням найзадовільніших у наш час систем викласти те, що звичайно вважається правильним з принципового і практичного поглядів у галузі поводження з в'язнями та в управлінні установами.

2. З огляду на розмаїття юридичних, соціальних, економічних і географічних умов зрозуміло, що не всі правила можна застосувати повсюди і водночас. Вони повинні, однак, покликати до життя постійне прагнення до подолання практичних труднощів, що стоять на шляху до їх здійснення, оскільки загалом відбивають ті мінімальні умови, котрі Організація Об'єднаних Націй вважає прийнятними.

3. З іншого боку, вони охоплюють поле діяльності, де громадська думка постійно йде вперед. Вони не мають на меті перешкоджати проведенню експериментів і введенню нової практики, які були б сумісні з викладеними в них принципами і спрямовані на досягнення окресленої в них мети.

4. 1) Частина I Правил стосується загального керівництва установами і може бути застосована до всіх категорій в'язнів, незалежно від того, чи перебувають останні в ув'язненні за кримінальною чи цивільною справою чи тільки під слідством або ж засуджені, включно з в'язнями, що є предметом «заходів безпеки» або виправних заходів, призначених суддею.

2) В частині II викладаються правила, які застосовуються до особливих категорій, про які мовиться в кожному розділі. Однак правила, що фігурують у розділі A і стосуються засуджених в'язнів, слід однаковою мірою застосувати й до категорії осіб, про які йде мова в розділах B, C і D, при умові, що вони не суперечать правилам, розробленим для цих категорій, і поліпшують становище останніх.

5. 1) Правила не мають на меті регламентувати управління такими установами для неповнолітніх, як заклад Борстала чи виправні будинки. Все ж частина I може знайти застосування і в цих установах.

2) До категорії неповнолітніх слід зарахувати принаймні всіх тих молодих в'язнів, які підлягають компетенції судів для неповнолітніх злочинців. Як правило, таких молодих людей не варто засуджувати до тюремного ув'язнення.

Частина I

ЗАГАЛЬНІ ПРАВИЛА

Основний принцип

6. 1) Нижченаведені правила слід застосовувати неупереджено. Дискримінація за ознакою раси, кольору шкіри, статі, мови, релігійних, політичних та інших переконань, національного або соціального походження, майнового стану, сімейного становища або соціального стану неприпустима.

2) З іншого боку, треба поважати релігійні переконання та моральні засади в'язнів, які належать до тих чи інших груп населення.

Реєстр

7. 1) В усіх місцях ув'язнення треба мати реєстр у вигляді журналу з пронумерованими сторінками, куди повинні заноситися щодо кожного в'язня такі дані:

а) відомості про його особу;

б) причини, за якими його ув'язнено, і найменування урядового органу, який прийняв рішення про його ув'язнення;

с) день і година його прибуття, а також виходу з місця ув'язнення.

2) Нікого не можна приймати до в'язниці без офіційного наказу про ув'язнення, подробиці якого попередньо заносяться в реєстр.

Поділ на категорії

8. Різні категорії в'язнів утримуються в різних закладах або в різних частинах одного й того ж закладу, з урахуванням їхньої статі, віку, попередньої судимості, юридичних причин їх ув'язнення та нормативно визначеного характеру поводження з ними. Таким чином:

а) чоловіків та жінок треба по можливості утримувати в різних закладах;

б) якщо ж чоловіки та жінки утримуються в одному і тому ж закладі, то жінок слід розміщувати в абсолютно окремих приміщеннях;

с) незасуджених в'язнів треба розміщувати окремо від засуджених;

д) осіб, засуджених за невиконання боргових зобов'язань, та інших в'язнів, засуджених по цивільних справах, слід розміщувати окремо від осіб, які здійснили кримінальний злочин;

е) неповнолітніх правопорушників треба утримувати окремо від дорослих.

Приміщення

9. 1) Там, де в'язні ночують у камерах або кімнатах, кожен з них повинен мати окрему камеру або кімнату. Якщо ж з особливих причин, таких, як тимчасове перевантаження тюрми, центральному в'язничному управлінню доводиться відмовитися від цього правила, все одно розміщувати двох в'язнів в одній і тій же камері або кімнаті є небажаним.

2) Там, де є загальні камери, в'язнів, яких в них розміщують, треба ретельно відбирати, аби переконатися, що вони здатні жити разом у таких умо-

вах. Ночами слід здійснювати постійний нагляд, сумісний з характером закладу.

10. Всі приміщення, якими користуються в'язні, особливо спальні, повинні відповідати всім санітарним вимогам, причому належну увагу слід звертати на кліматичні умови, особливо на кубатуру цих приміщень, на мінімальну площу їх, на освітлення, опалення і вентиляцію.

11. В приміщеннях, де живуть і працюють в'язні:

a) вікна повинні мати достатні розміри для того, щоб в'язні могли читати і працювати при денному світлі, і повинні бути сконструйовані так, щоб забезпечувати доступ свіжого повітря, незалежно від того, є чи немає штучної системи вентиляції;

b) штучне освітлення повинне бути достатнім для того, щоб в'язні могли читати і працювати без шкоди для зору.

12. Санітарні вузли повинні бути достатні для того, щоб кожен в'язень міг задовольнити свої природні потреби, коли йому це потрібно, в умовах чистоти і пристойності.

13. Кількість лазень і душових повинна бути достатньою для того, щоб кожен в'язень міг і був зобов'язаний купатися або приймати душ при температурі, яка підходить для даного клімату, і так часто, як цього вимагають умови загальної гігієни, з урахуванням пори року і географічного району, але в будь-якому випадку хоча б раз на тиждень у помірному кліматі.

14. Всі частини закладу, якими в'язні користуються регулярно, повинні завжди утримуватися в належному порядку і суворій чистоті.

Особиста гігієна

15. Від в'язнів слід вимагати, щоб вони утримували себе в чистоті. Для цього їх треба забезпечувати водою і туалетним приладдям, необхідним для підтримання чистоти і здоров'я.

16. Для того щоб в'язні могли зберігати зовнішній вигляд, сумісний з їхньою людською гідністю, їм треба давати можливість дбати про свою зачіску і бороду, дозволяючи чоловікам регулярно голитися.

Одяг і спальні приладдя

17. 1) В'язням, які не мають права носити цивільний одяг, слід видавати обмундирування, яке відповідає даному клімату і дозволяє підтримувати їхнє здоров'я в задовільному стані. Цей одяг не повинен мати ні образливого, ні принизливого вигляду.

2) Одяг повинен утримуватися в чистоті й порядку. Прання і видачу свіжої білизни слід забезпечувати відповідно до вимог гігієни.

3) У виняткових випадках, коли в'язень покидає заклад з дозволу властей, йому слід дати змогу переодягтися у власний одяг або інший, який не привертає увагу.

18. Якщо в'язням дозволено носити цивільний одяг, то в момент їх ув'язнення слід вжити заходів, щоб він був чистий і придатний для носіння.

19. Кожному в'язневі слід забезпечити окреме ліжко відповідно до національних чи місцевих норм, забезпечене окремими постільними речами, які повинні бути чистими в момент видачі їх, підтримуватися в порядку і мінятися досить часто, аби забезпечувати їхню чистоту.

Харчування

20. 1) Тюремне управління мусить у визначені години забезпечувати кожного в'язня їжею, достатньо калорійною для підтримання його здоров'я і сил. Вона повинна мати добру якість, бути добре приготовленою і поданою.

2) Кожен в'язень повинен мати питну воду, коли відчуватиме в ній потребу.

Фізичні вправи і спорт

21. 1) Усі в'язні, не зайняті роботою на свіжому повітрі, мають право щоденно, принаймні годину, займатися фізичними вправами на вулиці, якщо дозволяє погода.

2) Неповнолітнім та іншим в'язням приблизно одного віку, що мають відповідний фізичний стан, слід забезпечити фізичне тренування і можливість ігор під час вправ. Для того треба мати необхідні майданчики і спортивне обладнання.

Медичне обслуговування

22. 1) Усі заклади повинні мати у своєму розпорядженні принаймні одного кваліфікованого медичного працівника, досвідченого в галузі психіатрії. Медичне обслуговування слід організувати в тісному зв'язку з місцевими або державними органами охорони здоров'я. Воно повинно охоплювати психіатричні діагностичні служби і там, де це потрібно, лікування психічно хворих в'язнів.

2) Хворих в'язнів, які потребують послуг спеціаліста, слід переводити до особливих закладів або ж у цивільні лікарні. Тюремні лікарні повинні мати обладнання, установки і ліки, необхідні для належного медичного догляду за хворими та для їх лікування, а також достатньо кваліфікований персонал.

3) Кожен в'язень повинен мати можливість користуватися послугами кваліфікованого зубного лікаря.

23. 1) Жіночі установи повинні мати особливі приміщення для догляду за вагітними жінками і породіллями. Там, де це можливо, слід потурбуватися про те, щоб пологи відбувалися не в тюремному, а в цивільному госпіталі. Якщо ж дитина народилася у в'язниці, про цю обставину не слід згадувати в метричному свідоцтві.

2) Там, де матерям-в'язням дозволено залишати немовлят коло себе, треба передбачити створення ясел, де працював би кваліфікований персонал. Туди слід поміщати дітей у періоди, коли матері не матимуть можливості піклуватися про них.

24. Кожен в'язень підлягає медичному оглядові, коли його приймають, а

також пізніше, в міру потреби, з тим щоб установити, чи не хворий він фізично або розумово; вжити необхідних заходів; ізолювати в'язнів, коли можна запідозрити, що вони хворі на яку-небудь інфекційну або заразну хворобу; виявити фізичні або розумові вади, які можуть перешкодити їхньому перевихованню; визначати, яка є фізична здатність їх до праці.

25. 1) Про фізичне і психічне здоров'я в'язнів зобов'язаний піклуватися лікар, який повинен щодня приймати або відвідувати всіх хворих, всіх, хто скаржиться на хворобу, а також тих, на кого була звернута його особлива увага.

2) Щоразу, коли лікар вважає, що фізична або розумова рівновага в'язня була порушена чи загрожує бути порушеною в результаті його ув'язнення або у зв'язку з якимись умовами ув'язнення, він доповідає про це директорові.

26. 1) Лікар зобов'язаний регулярно здійснювати інспекцію і доповідати директорові з таких питань:

- a) кількість, якість приготування і умови роздавання їжі;
- b) гігієна і чистота установи та осіб, які там утримуються;
- c) санітарія, опалення, освітлення й вентиляція установи;
- d) придатність і чистота одягу та постелі в'язнів;
- e) дотримання правил, що стосуються фізкультури і спорту, в тих випадках, коли це не покладено на спеціалізований персонал.

2) Директор зобов'язаний брати до уваги доповіді і поради, що подає йому лікар відповідно до правил 25 (2) і 26, і, якщо він згоден з рекомендаціями останнього, повинен негайно вжити заходів для втілення їх у життя; якщо ж ці рекомендації виходять за межі його компетенції або якщо він з ними не згоден, то він мусить негайно подати до вищих органів як свою власну доповідь, так і рекомендації лікаря.

Дисципліна і покарання

27. Дисципліни і порядку слід дотримуватися твердо, вводячи, однак, тільки ті обмеження, які потрібні для забезпечення надійного нагляду і дотримання належних правил спільного життя в установі.

28. 1) В'язнів не слід карати в дисциплінарному порядку роботою по обслуговуванню самого закладу.

2) Однак це правило не повинно перешкоджати належному функціонуванню системи самоуправління, при якій відповідальність за певні види соціальної, виховної або спортивної діяльності покладається на самих в'язнів, які працюють під наглядом у складі груп, створених з метою їх перевиховання.

29. Завжди повинні визначатися законом або ж розпорядженням компетентної адміністративної влади такі фактори:

- a) поведінка, що складає дисциплінарну провину;
- b) вид і тривалість покарання, якому може бути підданий в'язень;
- c) орган, що має право накладати покарання.

30. 1) Покарання можна накладати тільки відповідно до такого закону чи

такого розпорядження, причому жоден в'язень не повинен піддаватися повторному покаранню за одну і ту саму провину.

2) Жоден в'язень не може бути підданий покаранню, не будучи попередньо поінформованим про провину, яка ставиться йому в вину, і не отримавши належної можливості висловитися на своє виправдання. Компетентна влада повинна кожному такого роду справу ретельно розглядати.

3) Там, де це необхідно і може бути здійснено, в'язневі слід надавати можливість виступати на свій захист через перекладача.

31. Тілесні покарання, ув'язнення в темній камері й жорстокі, нелюдські або принизливі для людської гідності види покарання не можна допускати як покарання за дисциплінарні провини.

32. 1) Покарання, що передбачають суворе ув'язнення або зменшення харчування, можна накладати лише після огляду в'язня лікарем, який мусить письмово підтвердити, що в'язень здатен перенести таке покарання.

2) Це саме стосується й інших видів покарання, що можуть нанести покараному фізичну або психологічну шкоду. Такі покарання ні в якому разі не повинні суперечити положенням правила 31 або відхилятися від них.

3) Лікар повинен щодня відвідувати в'язнів, які підлягають таким покаранням, і доводити свою думку до відома директора, якщо він вважає за необхідне перервати або змінити покарання з огляду на фізичний або психічний стан в'язня.

Засоби вгамовування

33. Для покарання ніколи не слід користуватися такими засобами вгамовування, як наручники, кайдани, гамівні сорочки або ланцюги. Крім того, кайданами і ланцюгами взагалі не можна користуватися як засобами втихомирення. Іншими названими засобами можна користуватися тільки в таких випадках:

а) для запобігання втечі під час транспортування, при умові, що в'язні звільняються від пут, як тільки вони стануть перед судом або адміністративними органами;

б) з причин медичного характеру або за вказівкою лікаря;

с) за наказом директора, якщо інші засоби виявляються неефективними, коли треба завадити в'язневі нанести шкоду собі або іншим чи матеріальну шкоду; в таких випадках директор зобов'язаний негайно проконсультуватися з лікарем і подати звіт вищим адміністративним органам.

34. Методи і способи застосування засобів угамування визначаються центральним тюремним управлінням. Ці засоби не можна застосовувати довшо, ніж це необхідно.

Інформування в'язнів і подання ними скарг

35. 1) У момент прийняття до в'язниці кожному в'язневі слід надати письмову інформацію про правила поведінки з в'язнями його категорії, дисциплінарні вимоги установи, а також дозволені способи одержання інформа-

ції подання скарг, як і про всі інші питання, що дає йому змогу усвідомити його права й обов'язки та пристосуватися до умов життя в установі.

2) Неграмотних в'язнів слід інформувати усно.

36. 1) Кожен в'язень повинен мати можливість звертатися в будні до директора чи уповноваженого ним співробітника з заявами чи скаргами.

2) Під час інспекції в'язні повинні бути в змозі звернутися, коли це можливо, з заявами і скаргами до тюремних інспекторів. Вони повинні мати право говорити з інспектором чи якимось іншим працівником інспекції за відсутності директора чи інших працівників установи.

3) Кожен в'язень повинен мати можливість звертатися до органів центрального тюремного управління, судової влади чи інших компетентних органів із заявами чи скаргами, зміст яких не повинен цензуруватися, але які повинні бути викладені у відповідній формі і передані передбачуваними каналами.

4) Такі заяви повинні розглядатися терміново і відповідати на них слід без затримки, за винятком заяв чи скарг, які мають поверховий або безпредметний характер.

Контакти із зовнішнім світом

37. В'язням треба давати можливість спілкуватися через регулярні проміжки часу і під належним наглядом з їхніми сім'ями або друзями, що мають бездоганну репутацію, як шляхом листування, так і безпосередньо, в ході відвідин.

38. 1) Іноземним громадянам, які перебувають в ув'язненні, слід забезпечити розумну можливість підтримувати зв'язок з дипломатичними і консульськими представниками їхньої країни.

2) В'язні, котрі є громадянами країн, що не мають дипломатичного або консульського представництва в даній державі, а також біженці та особи без громадянства повинні мати можливість підтримувати зв'язок з дипломатичними представниками держави, яка взяла на себе захист їхніх інтересів, або ж із будь-яким національним чи міжнародним органом, що займається їхнім захистом.

39. До відома в'язнів слід регулярно доводити найважливіші новини, дозволяючи їм читати газети, журнали або особливі в'язничні видання, слухати радіо й бути присутніми на лекціях, або ж з допомогою будь-яких інших засобів, що допускаються і контролюються органами адміністрації.

Книги

40. Кожний заклад повинен мати бібліотеку, доступну для всіх категорій в'язнів, яка б мала книги як розважального, так і загальноосвітнього характеру. Всіх в'язнів слід заохочувати до користування бібліотекою.

Релігія

41. 1) У заклади, де є досить велика кількість в'язнів, що належать до

однієї конфесії, слід призначати кваліфікованого служителя даного культу або дозволяти йому відправляти там відповідні обряди. Якщо є можливість, а кількість таких в'язнів значна, такого служителя треба призначати на певний час.

2) Кваліфікований служитель культу, який призначається або допускається в заклад на основі пункту 1, повинен мати можливість регулярно проводити релігійні обряди та у відведений для цього час періодично відвідувати наодинці в'язнів, які належать до його конфесії, для бесід на релігійні теми.

3) В'язнів не можна позбавляти можливості доступу до кваліфікованих представників будь-якої конфесії. З другого боку, якщо в'язень протестує проти відвідування його служителями культу, до його побажань треба ставитися з повною повагою.

42. У межах досяжного кожен в'язень повинен мати можливість задовольняти свої релігійні потреби, беручи участь у релігійних обрядах у стінах закладу і маючи в своєму розпорядженні релігійні писання, властиві його віросповіданню.

Зберігання майна в'язнів

43. 1) Гроші, цінні предмети, одяг та інше майно, яке згідно з діючими в закладі правилами в'язень не має права тримати при собі, здаються при його прийнятті на зберігання. Перелік цього майна підписується в'язнем. Треба вжити заходів для того, щоб воно зберігалось у надійних умовах.

2) При звільненні в'язня із закладу все майно і гроші, що йому належали, підлягають поверненню, за винятком сум, які йому було дозволено витратити, речей, які йому було дозволено відправити за межі установи або ж одягу, який було визнано за необхідне знищити з санітарних міркувань. В'язень розписується в отриманні належних йому грошей і речей.

3) Це саме стосується всіх коштів і речей, які одержав в'язень за час його перебування в закладі.

4) Якщо в'язень має при собі ліки чи медикаменти, рішення про те, як з ними вчинити, приймає лікар.

Повідомлення про смерть, хворобу, переведення та інше

44. 1) У разі смерті, серйозного захворювання чи серйозного поранення в'язня або ж у разі його переведення до закладу для психічнохворих директор негайно повідомляє про це його дружину чи чоловіка, якщо вони є, його найближчого родича і в усякому разі особу, названу раніше самим в'язнем.

2) В'язням слід негайно повідомляти про смерть чи серйозну хворобу будь-кого з їхніх близьких родичів. У разі критичного захворювання близького родича в'язневі треба дозволити, якщо є можливість, відвідати його під охороною чи самостійно.

3) Кожен в'язень повинен мати право негайно інформувати членів своєї сім'ї про своє ув'язнення або переведення в інший заклад.

Переміщення в'язнів

45. 1) Коли в'язні направляються до місця їх ув'язнення або переводяться з одного місця в інше, їх треба максимальною мірою приховувати від сторонніх поглядів і вживати всіх заходів до того, щоб захистити їх від образ, проявів цікавості та будь-якого розголосу.

2) Перевезення в'язнів в умовах недостатньої вентиляції або освітлення чи в будь-яких інших фізично занадто тяжких умовах слід заборонити.

3) В'язні перевозяться за рахунок управління, причому транспортування їх повинно здійснюватися в однакових для всіх умовах.

Персонал установ

46. 1) Органи тюремного управління повинні піклуватися про ретельний відбір персоналу всіх категорій, оскільки добра робота в'язничних установ залежить від добросовісності, гуманності, компетентності і особистих якостей цих співробітників.

2) В'язнична адміністрація повинна постійно прищеплювати своїм працівникам та громадськості думку про те, що вона виконує роботу великого суспільного значення. Для підсилення цього переконання вона повинна використовувати можливості суспільної інформації.

3) Для досягнення вищевказаної мети співробітників в'язничної адміністрації слід призначати на повний робочий час як спеціалізованих працівників тюремного управління, які мають статус державних службовців і переконання, що їхня посада буде збережена за ними при умові їхньої доброї поведінки, ефективності їхньої праці та фізичної здатності виконувати покладені на них завдання. Їхня заробітна платня повинна встановлюватися з таким розрахунком, щоби приваблювати і втримувати на цій роботі тих чоловіків і жінок, які здатні займатися нею. Беручи до уваги винятково тяжкі умови цієї роботи, таким людям слід забезпечувати відповідні пільги й умови для праці.

47. 1) Цей персонал повинен бути достатньо освіченим і розвинутим.

2) Перед прийняттям на роботу працівника треба готувати до виконання загальних і конкретних обов'язків, після чого від нього слід вимагати здачі екзаменів у теоретичному і практичному аспектах.

3) Після прийняття на роботу і в ході їхньої подальшої діяльності ці працівники повинні підтримувати і підвищувати свою кваліфікацію, проходячи без відриву від роботи курси підготовки, що організовуються у відповідні проміжки часу.

48. Усі працівники місць ув'язнення повинні так себе поводити і так виконувати свої обов'язки, щоб бути прикладом для в'язнів і завоювати їхню повагу.

49. 1) У міру можливості ці штати повинні включати достатню кількість спеціалістів, таких, як психіатри, психологи, соціальні працівники, вчителі та викладачі ремісничих дисциплін.

2) Соціальних працівників, учителів та викладачів ремісничих дисциплін треба призначати як постійних співробітників, не нехтуючи, однак, і роботою

осіб, що працюють неповний робочий день, а також добровільних співробітників.

50. 1) На посаду директорів установ треба призначати осіб, достатньо кваліфікованих в силу їх характеру, адміністративних здібностей, підготовки й досвіду.

2) Директор повинен присвячувати весь свій час виконанню покладених на нього обов'язків, працюючи на повну робочу ставку.

3) Він повинен проживати або на території довіреного йому закладу або дуже близько від нього.

4) Коли один і той самий директор очолює управління двома або кількома закладами, він зобов'язаний відвідувати кожний з них в досить короткі проміжки часу. Керівництво кожним з цих закладів слід покласти на відповідального співробітника, який проживає на місці.

51. 1) Директор, його заступник і більшість співробітників закладу повинні знати мову, якою говорять більшість в'язнів, або мову, яка зрозуміла більшості в'язнів.

2) Там, де це необхідно, треба користуватися послугами перекладача.

52. 1) У закладах, розміри яких дозволяють працю одного або кількох лікарів на повній ставці, хоча б один із них повинен проживати в самому закладі або дуже близько від нього.

2) Інші заклади повинен відвідувати лікар щодня, причому він повинен проживати на досить близькій відстані, щоб його можна було негайно викликати в критичній ситуації.

53. 1) У закладах, де утримуються як чоловіки, так і жінки, жіноче відділення повинно знаходитися під керівництвом відповідального співробітника жіночої статі, в руках якої повинні знаходитися всі ключі, що відчиняють доступ до відділення.

2) Співробітники чоловічої статі допускаються в жіноче відділення лише в супроводі співробітників жіночої статі.

3) Піклування про жінок, що перебувають в ув'язненні, і нагляд за ними слід покласти тільки на співробітників жіночої статі. Це не повинно, однак, заважати співробітникам чоловічої статі, зокрема лікарям та вчителям, виконувати свої професійні обов'язки в жіночих закладах або у відведених для жінок відділеннях інших закладів.

54. 1) У своїх стосунках з в'язнями персонал закладів має право вдаватися до насильства тільки для самозахисту або при спробі втечі, а також у випадку активної або пасивної протидії наказам, що ґрунтуються на чинних законах чи правилах. Співробітники, які змушені були вдатися до насильства, повинні захищатися в межах необхідного і негайно повідомляти про інциденти такого роду директорів закладу.

2) Співробітникам в'язниць слід забезпечувати особливу фізичну підготовку, яка дозволить їм приборкувати агресивні наміри в'язнів.

3) Співробітники, які виконують свої функції в безпосередньому контакті з в'язнями, повинні носити зброю лише у виняткових випадках. Крім того,

право носити зброю повинні мати тільки співробітники, які дістали відповідну підготовку.

Інспекція

55. Пенітенціарні заклади і служби повинні підлягати регулярній інспекції з боку кваліфікованих і досвідчених інспекторів, яких призначає компетентна влада. Інспектори повинні, зокрема, переконатися в тому, що місця ув'язнення працюють відповідно до чинних законів і приписів і що їхня робота відповідає завданням, поставленим перед пенітенціарними і виправними службами.

Частина II ПРАВИЛА, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ДО ОСОБЛИВИХ КАТЕГОРІЙ

A. Засуджені в'язні Основні принципи

56. Викладені нижче керівні принципи відбивають дух, в якому слід керувати пенітенціарними закладами, і мету, до здійснення якої ці заклади повинні прагнути, виходячи з попереднього зауваження 1 даного тексту.

57. Ув'язнення та інші заходи, які ізолюють правопорушника від навколишнього світу, завдають йому страждань уже тому, що вони відбирають у нього право на самовизначення, оскільки позбавляють свободи. Тому, крім випадків, коли сегрегація (відокремлення) видається виправданою або коли цього вимагає дисципліна, в'язнична система не повинна поглиблювати страждань, що випливають з такого становища.

58. Метою і виправданням присуду до ув'язнення або взагалі до позбавлення свободи є в кінцевому підсумку захист суспільства і попередження злочинів, що загрожують йому. Цієї мети можна досягти лише тоді, коли після відбуття терміну ув'язнення і повернення до нормального життя в суспільстві правопорушник виявляється не тільки готовим, а й здатним підкоритися закону та забезпечити своє існування.

59. Для цього установа мусить використовувати всі виправні, виховні, моральні і духовні сили і види допомоги, якими вона володіє і які вважає придатними, застосовуючи їх з урахуванням потреб перевиховання кожного в'язня.

60. 1) Режим, прийнятий в закладі, повинен прагнути зводити до мінімуму різницю між життям у в'язниці і життям на свободі, що вбиває у в'язня почуття відповідальності та усвідомлення людської гідності.

2) Бажано, щоб перед завершенням терміну покарання вживались заходи до поступового повернення в'язнів до життя в суспільстві. Цієї мети можна досягти, враховуючи особливості кожного правопорушника, вводячи особливий режим для звільнюваних або в самому закладі, або в якомусь іншому за-

кладі чи звільнюючи в'язнів на іспитовий термін, протягом якого вони все ж лишаються під наглядом, при умові, що такий нагляд не покладається на міліцію і поєднується з ефективною соціальною допомогою.

61. У спілкуванні з в'язнями слід підкреслювати не їхню ізоляцію від суспільства, а ту обставину, що вони продовжують лишатися його членами. Тому треба всюди, де це можливо, заохочувати громадські організації до співробітництва з персоналом закладів з метою повернення в'язнів до життя в суспільстві. При кожному закладі повинні бути соціальні працівники, які піклувалися б про підтримування і зміцнення бажаних стосунків в'язня з його сім'єю та соціальними організаціями, що могли б зберегти за собою максимум сумісних із законом і умовами вироку прав у галузі їхніх громадянських інтересів та інших соціальних пільг.

62. Медичні заклади повинні виявляти всі фізичні і психічні захворювання або вади, які могли б перешкодити перевихованню в'язня, і піклуватися про вилікування їх. Для цього заклади повинні мати можливість забезпечувати необхідне медичне, хірургічне та психіатричне обслуговування.

63. 1) Втілення в життя цих принципів потребує індивідуального підходу до в'язнів, а відповідно і наявності гнучкої системи класифікації їх по групах; тому бажано, щоб такі групи розміщувались в окремих закладах, які підходять для роботи з кожною з груп.

2) У цих закладах не обов'язково вживати однакових заходів безпеки для кожної групи. Бажано навіть градувати суворість цих заходів залежно від групи. Найсприятливіші умови перевиховання ретельно вибраних в'язнів існують у відкритих закладах, де основний акцент робиться не на фізичних засобах попередження втеч, а на самодисципліні.

3) Бажано, щоб число в'язнів у закладі було не занадто великим для того, щоб можна було застосувати індивідуальний підхід. У деяких країнах прийнято, що контингент такого роду закладів не повинен перевищувати 500 осіб. У відкритих закладах треба утримувати якнайменше в'язнів.

4) З іншого боку, в'язниці повинні мати достатні розміри для того, щоб у них можна було забезпечити потрібні можливості й обслуговування.

64. Обов'язки суспільства не припиняються з виходом в'язня на волю. Тому необхідно мати державні або приватні органи, здатні виявляти дійове піклування про в'язнів, які звільняються, борючись із їхніми упередженнями та забобонами, жертвами яких вони є, і допомагаючи їм знову включитися в життя суспільства.

Поводження з в'язнями

65. У поведженні з особами, засудженими до тюремного ув'язнення чи іншої подібної міри покарання, треба прагнути, враховуючи тривалість терміну, який вони відбувають, прищеплювати їм бажання підкорятися законам і забезпечувати своє існування після звільнення. Поводження з ними повинно зміцнювати в них відчуття власної гідності та усвідомлення своєї відповідальності.

66. 1) З цією метою треба вжити всіх придатних засобів, включаючи релігійне обслуговування в країнах, де це можливо, навчання, професійну підготовку та орієнтацію, вивчення конкретних соціальних випадків, консультації щодо працевлаштування, фізичне виховання і зміцнення характеру. Причому треба враховувати індивідуальні потреби в'язня, його соціальне минуле, історію його злочину, його фізичні й розумові здібності та можливості, його темперамент, тривалість терміну його ув'язнення і його можливості після звільнення.

2) Щодо кожного в'язня, засудженого на досить тривалий термін, директор мусить отримати якомога швидше вичерпні відомості з питань, перерахованих у попередньому пункті. Ці відомості повинні завжди містити в собі звіт лікаря, по можливості досвідченого в психіатрії, про фізичний і психічний стан в'язня.

3) Ці звіти та інші документи, що стосуються в'язня, повинні бути підшиті до його особової справи. Справу треба доповнювати новими свідченнями і зберігати так, щоб відповідальні працівники могли в разі необхідності звертатися до неї.

Класифікація та індивідуалізація

67. Метою класифікації є:

а) відокремлення ув'язнених від тих, хто в силу свого злочинного минулого або негативних рис характеру може погано на них впливати;

б) розподіл ув'язнених на категорії, що полегшувало б роботу з ними, спрямовану на повернення їх до життя в суспільстві.

68. Роботу з різними категоріями в'язнів слід вести по можливості в різних закладах або різних відділеннях одного й того ж закладу.

69. У найкоротший термін після прийняття кожного в'язня і на основі вивчення його характеру треба розробити програму роботи з ним, виходячи при цьому з його індивідуальних потреб, здібностей і нахилів.

Пільги

70. У кожному закладі треба мати систему пільг і розробляти різні методи поводження з різними категоріями в'язнів, щоб заохотити їх до доброї поведінки, розвивати в них почуття відповідальності, прищеплювати їм інтерес до перевиховання і домагатися їхньої співпраці в цьому.

Праця

71. 1) Праця в'язня не повинна завдавати йому страждань.

2) Усі засуджені в'язні повинні працювати відповідно до їхніх фізичних і психічних здібностей, засвідчених лікарем.

3) На в'язнів слід покладати корисну роботу, достатню для того, щоб заповнити нормальний робочий день.

4) Робота, якою забезпечуються в'язні, повинна бути такою, щоб підвищувати або давати їм кваліфікацію, що дозволила б їм зайнятися чесною

працею після звільнення.

5) В'язнів, які здатні мати з цього користь, особливо неповнолітніх, треба навчати корисних ремесел.

б) В'язні повинні мати можливість виконувати роботу за своїм вибором, якщо це сумісно з правильним вибором ремесла і вимогами управління та дисципліни в закладі.

72. 1) Організація і методи роботи в закладах повинні максимально наближатися до тих, що прийняті за стінами закладів, щоб в'язні привчилися таким чином до умов праці на волі.

2) Однак інтереси в'язнів і їхню професійну підготовку не варто підкоряти міркуванням про отримання прибутку від в'язничного виробництва.

73. 1) Керівництво промисловим і сільськогосподарським виробництвом в закладах найкраще покладати на саме тюремне управління, а не на приватних підрядників.

2) В'язні, що виконують роботу, яка не контролюється закладом, повинні перебувати під постійним наглядом співробітників останнього. Крім випадків, коли в'язні виконують роботи для інших державних закладів, роботодавці мусять виплачувати закладу повні ставки заробітної плати, що належить за відповідну роботу, з урахуванням продуктивності праці в'язнів.

74. 1) Правила, що стосуються безпеки праці та охорони здоров'я вільних робітників, повинні застосовуватися і в закладах.

2) У разі каліцтва на виробництві або професійних захворювань треба виплачувати компенсацію. Умови цієї компенсації мають бути не менш сприятливими, ніж умови компенсації, передбачені законом для вільних робітників.

75. 1) Максимальна тривалість робочого дня чи тижня встановлюється законом або на основі адміністративних постанов, з урахуванням місцевих правил і звичаїв для умов праці вільних робітників.

2) Робочий час треба розподіляти таким чином, щоб в'язні мали принаймні один день відпочинку на тиждень, а також час для навчання та інших видів діяльності, що необхідні для їхнього перевиховання.

76. 1) За свою працю в'язні повинні отримувати справедливую винагороду в рамках певної системи.

2) Відповідно до цієї системи в'язні повинні мати можливість витратити в крайньому разі частину зароблених ними коштів на придбання дозволених предметів особистого вжитку і посилати частину свого заробітку сім'ї.

3) Ця система повинна також передбачати, що частина зароблених в'язнем грошей лишається на збереженні адміністрації, яка передає йому ці заощадження в момент його звільнення.

Освіта і відпочинок

77. 1) В'язням, що здатні мати з цього користь, слід забезпечувати можливість подальшої освіти, включно з релігійним вихованням у країнах, де таке допускається. Навчання неграмотних і молоді слід вважати обов'язковим, і

органи тюремного управління повинні звертати на це особливу увагу.

2) Навчання в'язнів слід, наскільки це можливо, пов'язувати з діючою в країні системою освіти, з тим, щоб звільнені в'язні могли вчитися далі без утруднень.

78. В усіх установах в'язням треба забезпечувати можливості відпочинку і культурної діяльності в інтересах їхнього фізичного і психічного здоров'я.

Стосунки із зовнішнім світом і опіка після звільнення

79. Особливу увагу треба приділяти підтриманню і зміцненню зв'язків між в'язнем та його сім'єю, коли вони бажані і служать інтересам обох сторін.

80. З самого початку відбування терміну покарання слід думати про майбутнє, яке чекає в'язня після його звільнення. Тому треба допомагати йому підтримувати і зміцнювати зв'язки з особами та установами, що знаходяться за стінами закладу, які здатні захистити інтереси його сім'ї і сприяти включенню його в життя суспільства після звільнення.

81. 1) Державні або інші органи та установи, що допомагають звільненим в'язням знаходити своє місце в суспільстві, повинні там, де це можливо і необхідно, піклуватися про те, щоб такі в'язні отримували необхідні документи і свідоцтва, знаходили придатне житло і роботу, мали придатний і достатній для даного клімату і пори року одяг, володіли засобами, достатніми для переїзду на місце призначення і для життя протягом періоду, що настає після звільнення.

2) Акредитовані представники таких установ повинні мати можливість відвідувати в'язничні заклади і осіб, що там ув'язнені. З ними треба консультуватися про перспективи подальшого життя в'язнів із самого початку терміну їхнього ув'язнення.

3) Бажано, щоб робота таких установ централізувалася або координувалася в межах можливого, з тим, щоб забезпечувати максимально ефективне використання їх роботи.

В. Душевнохворі та розумововідсталі в'язні

82. 1) Особи, визнані душевнохворими, не підлягають тюремному ув'язненню. Тому слід вживати заходів для якнайшвидшого переведення їх у заклади для душевнохворих.

2) В'язнів, які страждають іншими психічними захворюваннями чи мають подібні вади, треба брати під нагляд і лікувати в спеціальних закладах під керівництвом лікарів.

3) За час перебування їх у в'язниці такі в'язні повинні знаходитися під особливим лікарським наглядом.

4) Медичні та психіатричні служби, що працюють у пенітенціарних закладах, повинні забезпечувати психічне лікування всіх в'язнів, що потребують його.

83. У співробітництві з компетентними закладами бажано вживати необхідних заходів, щоб забезпечувати психіатричний догляд за звільненими в'язнями, а також соціально-психіатричну опіку над ними.

С. Особи, що перебувають під арештом або чекають суду

84. 1) Особи, що були заарештовані чи перебувають в ув'язненні за звинуваченням у кримінальному злочині й утримуються або в відділеннях міліції, або у в'язниці, але ще не викликані в суд і не засуджені, називаються далі в Правилах «в'язнями, що перебувають під слідством».

2) В'язні, що перебувають під слідством, вважаються невинними, і з ними слід обходитися відповідно.

3) При умові дотримання законоположень, що стосуються свободи особистості чи передбачають процедуру поводження з в'язнями, що перебувають під слідством, до цих в'язнів слід застосовувати особливий режим, основні правила якого подано нижче.

85. 1) В'язнів, які перебувають під слідством, слід утримувати окремо від засуджених.

2) Молодих в'язнів, які перебувають під слідством, слід утримувати окремо від дорослих і загалом в окремих закладах.

86. На ніч в'язнів, які перебувають під слідством, слід розміщувати поодиноці в окремих приміщеннях, враховуючи, однак, місцеві особливості, що пояснюються кліматичними умовами.

87. Коли це не порушує прийнятого в закладі порядку, в'язням, які перебувають під слідством, можна дозволити, якщо вони того бажають, одержувати їжу зі сторони, за їхній власний рахунок, або через органи в'язничної адміністрації, або членів їхньої сім'ї чи друзів. В іншому випадку харчування в'язня забезпечується адміністрацією.

88. 1) В'язні, що перебувають під слідством, мають право носити цивільний одяг, за умови, що він утримується в чистоті і має пристойний вигляд.

2) Якщо в'язень, який перебуває під слідством, носить в'язничне обмундирування, то воно повинно відрізнятися від обмундирування засуджених.

89. В'язням, які перебувають під слідством, завжди треба надавати можливість працювати. Однак працювати вони не зобов'язані. Якщо такий в'язень вирішує попрацювати, його робота повинна оплачуватися.

90. Усі в'язні, які перебувають під слідством, повинні мати можливість придбати на власні кошти або за рахунок третіх осіб книги, газети, письмове приладдя та інші предмети, що дає їм змогу проводити час із користю, за умови, що ці речі сумісні з інтересами правосуддя, вимогами безпеки і нормальним ходом життя в закладі.

91. В'язням, які перебувають під слідством, дозволяється користуватися під час перебування їх у в'язниці послугами їхнього власного лікаря або стоматолога, якщо їхнє прохання про це видається виправданим і якщо вони сплатили пов'язані з цим видатки.

92. В'язні, які перебувають під слідством, повинні мати можливість не-

гайно інформувати сім'ю про факт їхнього затримання, а також користуватися розумною можливістю спілкування з родичами і друзями, підпадаючи при цьому тільки під ті обмеження і нагляд, що необхідні для належного виконання правосуддя, дотримання вимог безпеки і забезпечення нормальної роботи закладу.

93. З метою свого захисту в'язні, які перебувають під слідством, повинні мати право звертатися там, де це можливо, до безплатної юридичної консультації, приймати в ув'язненні юридичного радника (адвоката), який взяв на себе їх захист, підготовлювати і передавати йому конфіденційні інструкції. З цією метою на їхню вимогу треба надавати в їхнє розпорядження письмове приладдя. Побачення в'язня з його юридичним радником повинні відбуватися на очах, але за межами слуху міліцейських або в'язничних органів.

Д. Ув'язнені по цивільних справах

94. У країнах, де закон дозволяє ув'язнення за невиконання боргових зобов'язань або ж згідно з розпорядженням суду за будь-які інші цивільні справи, ув'язнюваних в такому випадку осіб не слід піддавати більш суворому поводженню, ніж це потрібно для надійного нагляду і підтримання належного порядку. Поводження з особами такого роду повинно бути не менш м'яким, ніж поведження з в'язнями, які перебувають під слідством, з тою хіба різницею, що їхня праця може бути обов'язковою.

Е. Особи, заарештовані або поміщені у в'язницю без пред'явлення звинувачення

95. Без шкоди для положень статті 9 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права особам, заарештованим або поміщеним до в'язниці без пред'явлення звинувачення, надається той самий захист, що й особам за частинами I і II, розділ С. Відповідні положення розділу А частини II також застосовуються в тому разі, коли застосування їх може принести користь цій особливій групі осіб, яких помістили під варту, за умови, що не будуть вживатися заходи, при яких розумілося б, що методи виправлення чи перевиховання можуть застосовуватися щодо осіб, не засуджених за будь-який кримінальний злочин.

Додаток

Процедури ефективного виконання мінімальних стандартних правил поводження з в'язнями

Процедура 1

Усі держави, де норми захисту всіх осіб, які підлягали будь-якій формі затримання або тюремного ув'язнення, не відповідають Мінімальним стандартним правилам поводження з в'язнями, приймають ці правила.

Коментар

У своїй резолюції 2858 (XXVL) від 20 грудня 1971 року Генеральна

Асамблея звернула увагу держав-членів на Мінімальні стандартні правила і рекомендувала суворо дотримуватися їх при управлінні пенітенціарними та виправними закладами, а також доброзичливо розглянути питання про введення їх в національне законодавство. Норми деяких держав можуть бути більш прогресивними, ніж ці Правила, тому таким державам не пропонується приймати їх. У випадку, коли держави вважають за необхідне узгодити ці Правила із своєю правовою системою й адаптувати їх до своєї культури, основна увага надається суті, а не букві цих Правил.

Процедура 2

Мінімальні стандартні правила втілюються в національне законодавство та інші положення з урахуванням, якщо це необхідно, їх адаптації до чинних законів і культури, але без шкоди для духу і мети цих Правил.

Коментар

Цією процедурою підкреслюється необхідність втілення Правил в національне законодавство і положення, що тим самим охоплює також деякі аспекти процедури 1.

Процедура 3

Мінімальні стандартні правила надаються в розпорядження всіх осіб, зокрема в розпорядження посадових осіб, що займаються підтриманням правопорядку, і персоналу виправних закладів для того, щоб вони могли застосувати і виконувати їх у системі карного правосуддя.

Коментар

Цією процедурою підкреслюється, що ці правила, а також національні статuti і положення, що стосуються виконання цих Правил, мають бути надані в розпорядження осіб, які займаються їх виконанням, зокрема в розпорядження посадових осіб, що зайняті підтриманням правопорядку, і персоналу виправних закладів. Ефективне виконання цих Правил могло б також передбачати організацію навчальних курсів центральним органом, що відповідає за діяльність виправних закладів. Питання розповсюдження процедур обговорюється в процедурах 7–9.

Процедура 4

Мінімальні стандартні правила, втілені в національному законодавстві та в інших положеннях, доводяться також до відома і роз'яснюються серед усіх в'язнів і всіх затриманих осіб при їх прийнятті до відповідних закладів і в період їхнього ув'язнення.

Коментар

Для досягнення цілей Мінімальних стандартних правил необхідно ознайомити з ними, а також із статутами і положеннями, що стосуються їх виконання, в'язнів і всіх затриманих осіб (правило 95), щоб сприяти більшій поінформованості про те, що ці правила визначають мінімальні умови, визнані прийнятними Організацією Об'єднаних Націй. Таким чином ця процедура доповнює положення процедури 3.

Положення, аналогічне тому, щоб знайомити з цими Правилами осіб, для захисту яких вони створені, вже визначене в чотирьох Женевських конвенціях від 12 серпня 1949 року, де в статті 47 першої Конвенції, статті 48 – другої, статті 127 – третьої, статті 144 – четвертої Конвенції ідентично мовиться:

«Високі Договірні Сторони зобов'язуються як в мирний, так і в воєнний час якомога більше поширювати текст цих Конвенцій в країнах і, зокрема, включити вивчення їх у навчальні програми військової і, якщо можливо, цивільної освіти, з тим, щоб з її засадами було ознайомлено все населення в цілому і, зокрема, збройні сили, що воюють, санітарний персонал та священнослужителі».

Процедура 5

Держави будуть інформувати Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй один раз на п'ять років у формі відповідей на питання анкети, яку направлятиме до них Генеральний секретар, про масштаби здійснення заходів і досягнутий прогрес в плані застосування Мінімальних стандартних правил, а також про наявні фактори і труднощі, що впливають на їх застосування. Така анкета має бути підготовлена відповідно до особливої схеми, бути вибірковою і обмежуватися спеціально дібраними питаннями, щоб забезпечувати глибокий огляд і дослідження окреслених проблем. Генеральний секретар, беручи до уваги доповіді урядів, а також іншу відповідну інформацію, доступну в межах системи Організації Об'єднаних Націй, буде здійснювати підготовку окремих періодичних доповідей, що стосуються застосування Мінімальних стандартних правил. Для підготовки цих звітів Генеральний секретар може також здійснювати співробітництво зі спеціалізованими установами та іншими відповідними міжурядовими та неурядовими організаціями, що мають консультативний статус при Економічній і Соціальній Раді. Генеральний секретар буде передавати згадані доповіді на розгляд Комітету з профілактики злочинності й боротьби з нею, з тим щоб останній вдавався до відповідних дій.

Коментар

Слід нагадати, що в своїй резолюції 663 С (XXIV) від 31 липня 1957 року Економічна і Соціальна Рада рекомендувала кожні п'ять років інформувати Генерального секретаря про заходи щодо застосування Мінімальних стандартних правил, а також уповноважила Генерального секретаря здійснити кроки для опублікування, якщо це доцільно, такої інформації і просити, при необхідності, додаткову інформацію. В Організації Об'єднаних Націй давно склалася практика здійснення співробітництва між спеціалізованими установами і відповідними міжурядовими і неурядовими організаціями. При підготовці своєї окремої доповіді про заходи, вжиті в зв'язку з застосуванням Мінімальних стандартних правил, Генеральний секретар буде брати до уваги, зокрема, інформацію, що є в розпорядженні тих органів Організації

Об'єднаних Націй, що займаються питаннями прав людини: Комісії з прав людини, Підкомісії з профілактики дискримінації і захисту меншин, Комітету прав людини, що діє відповідно до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, і Комітету ліквідації расової дискримінації. Може бути також узята до уваги робота, пов'язана із застосуванням конвенції про заборону тортур, яка буде прийнята в майбутньому, а також будь-яка інформація, що може бути зібрана завдяки роботі, що проводить Генеральна Асамблея для підготовки збірника законів, спрямованих на захист в'язнів та осіб, що перебувають під вартою.

Процедура 6

Відповідно до положення про передачу інформації, що згадувалося раніше, в процедурі 5, держави передають Генеральному секретареві:

а) копії або витяги з усіх законодавчих положень, правил і адміністративних норм про застосування Мінімальних стандартних правил до осіб, які перебувають в ув'язненні, а також до місць та умов ув'язнення;

б) будь-які дані та матеріали описового характеру про програми поведіння з правопорушниками, про персонал, який працює у виправних закладах, і кількість осіб, що були в будь-якій формі ув'язнені, а також статистичні матеріали, якщо такі є;

с) будь-яку іншу відповідну інформацію про застосування Правил, а також дані про можливі труднощі при їх здійсненні.

Коментар

Ці вимоги впливають як із резолюції 663 С (XXIV) Економічної і Соціальної Ради, так і з рекомендацій конгресів Організації Об'єднаних Націй щодо попередження злочинності і поведіння з правопорушниками. Хоча запропоновані тут види інформації не були особливо застережені, видається доцільним збирати таку інформацію, щоб допомогти державам-членам подолати труднощі використовуючи обмін досвідом. Навіть більше, спрямування запитів для одержання такої інформації подібне до існуючої тепер періодичної системи доповідей з питань прав людини, створеної згідно з резолюцією 624 (XXII) Економічної і Соціальної Ради від 1 серпня 1956 року.

Процедура 7

Генеральний секретар розповсюджує Мінімальні стандартні правила і ці процедури застосування на якомога більшій кількості мов і забезпечує доступ до них усіх держав, зацікавлених міжурядових і неурядових організацій, з тим щоб добитися максимально широкого розповсюдження Правил і процедур їх застосування.

Коментар

Необхідність якнайширшого розповсюдження Мінімальних стандартних правил очевидна. Для забезпечення більш ефективного розповсюдження і застосування Правил є важливим здійснювати тісне співробітництво зі всіма відповідними міжурядовими і неурядовими організаціями. Тому секретаріат

повинен підтримувати тісні контакти з такими організаціями і надавати в їхнє розпорядження відповідні дані та інформацію. Він повинен також заохочувати розповсюдження цими організаціями інформації про стандартні правила і процедури їх застосування.

Процедура 8

Генеральний секретар розповсюджує свої доповіді, що стосуються застосування Правил, включно з коротким аналітичним викладом періодичних оглядів, з доповідями Комітету профілактики злочинності та боротьби з нею, з доповідями, підготовленими для конгресів Організації Об'єднаних Націй з профілактики злочинності та поведження з правопорушниками, а також з доповідями конгресів, науковими публікаціями й іншою, що стосується справи, документацією, що час від часу може виявлятися необхідною для сприяння застосуванню Мінімальних стандартних правил.

Коментар

Ця процедура відображає прийняту в даний час практику поширення таких доповідей, що входять в число документів, які направляються зацікавленим органам Організації Об'єднаних Націй як видання Організації Об'єднаних Націй або статті в Щорічнику з прав людини і Міжнародному огляді кримінальної політики, Інформаційному бюлетені з попередження злочинності та карного правосуддя, як і будь-які інші відповідні видання.

Процедура 9

Генеральний секретар забезпечує якнайширше звертання до тексту Мінімальних стандартних правил і його використання в усіх відповідних програмах Організації Об'єднаних Націй, включно з діяльністю, спрямованою на здійснення технічного співробітництва.

Коментар

Необхідно забезпечити таке становище, при якому всі відповідні органи Організації Об'єднаних Націй включали б у свою документацію Правила та процедури застосування їх або посилались би на них, що сприяло б більшому поширенню правил та ознайомленню з ними спеціалізованих установ, урядів, міжурядових та неурядових організацій і широкої громадськості і сприяло б також прихильності Економічної і Соціальної Ради та Генеральної Асамблеї до справи застосування їх.

Те, наскільки Правила зроблять практичний вплив на адміністрацію виправних закладів, залежить великою мірою від тих заходів, які будуть вжиті для їхнього використання в місцевій законодавчій і адміністративній діяльності. Правила мають бути відомі і зрозумілі широкому колу людей – як спеціалістів, так і неспеціалістів – в усьому світі. Тому існує гостра необхідність у великій гласності в будь-якій формі, що може бути досягнуто завдяки частим посиланням на Правила та проведенням кампаній по інформуванню громадськості.

Процедура 10

У межах своїх програм технічного співробітництва й розвитку Організація Об'єднаних Націй:

а) надає допомогу урядам, на їх прохання, у створенні та зміцненні всеохоплюючих та гуманних виправних систем;

б) надає урядам, за їх проханням, послуги експертів і регіональних та міжрегіональних радників з питань профілактики злочинності та карного правосуддя;

с) сприяє організації регіональних і національних семінарів та інших нарад на професійному й непрофесійному рівнях з метою сприяння поширенню Мінімальних стандартних правил і процедур застосування їх;

д) розширює значну підтримку регіональним дослідницьким і навчальним інститутам у галузі попередження злочинності та карного правосуддя, пов'язаним з Організацією Об'єднаних Націй.

Регіональні дослідницькі й навчальні інститути Організації Об'єднаних Націй в галузі попередження злочинності й карного правосуддя в співробітництві з національними інститутами розробляють на основі Мінімальних стандартних правил і процедур їх застосування навчальні плани й посібники, які можуть використовуватися на всіх рівнях для навчальних програм з карного правосуддя, а також для спеціалізованих курсів з прав людини та інших суміжних питань.

Коментар

Ця процедура покликана забезпечити використання програм технічної допомоги Організації Об'єднаних Націй і навчальних заходів регіональних інститутів Організації Об'єднаних Націй як непрямих засобів застосування Мінімальних стандартних правил і процедур їх застосування. Окрім регулярних навчальних курсів для персоналу виправних закладів, навчальних інструкцій і т. ін., зокрема на рівні директивних органів, треба передбачити консультації спеціалістів з питань, висунутих державами-членами, включаючи систему надання послуг експертів зацікавленим державам. Наявність цієї системи надання послуг особливо виправдовується метою застосування Правил відповідно до їх духу і з урахуванням соціально-економічного ладу країн, що звертаються за такою допомогою.

Процедура 11

Комітет профілактики злочинності та боротьби з нею Організації Об'єднаних Націй:

а) регулярно проводить перегляд Мінімальних стандартних правил з метою розробки нових норм, стандартів і процедур, що застосовуються для поводження з особами, позбавленими волі;

б) здійснює контроль за виконанням процедур застосування Правил, в тому числі подає періодичні доповіді згідно з процедурою 5.

Коментар

Оскільки основна інформація, зібрана в ході періодичних обстежень, а також місій технічної допомоги, буде подаватися Комітету профілактики злочинності та боротьби з нею, питання забезпечення ефективності Правил в удосконаленні практики виправної роботи лишається у віддані Комітету, в рекомендаціях якого будуть визначатися майбутні напрями застосування Правил і процедур їх виконання. Тому Комітету слід чітко визначити існуючі хиби або причини їх у застосуванні Правил, зокрема на основі контактів з судовими органами та міністерствами юстиції зацікавлених країн з метою розробки відповідних заходів для їх усунення.

Процедура 12

Комітет профілактики злочинності та боротьби з нею надає належну допомогу Генеральній Асамблеї, Економічній і Соціальній Раді та будь-яким іншим органам Організації Об'єднаних Націй, що займаються питаннями прав людини, при підготовці рекомендацій по доповідях спеціальних комісій для проведення обстеження щодо питань, пов'язаних із застосуванням і виконанням Мінімальних стандартних правил.

Коментар

Оскільки Комітет профілактики злочинності і боротьби з нею є органом, що проводить огляд виконання Мінімальних стандартних правил, він повинен також надавати допомогу органам, що згадані вище.

Процедура 13

Ніщо в цих процедурах застосування Правил не повинно тлумачитися, як таке, що виключає застосування будь-яких інших заходів чи засобів правого захисту, що надаються згідно з міжнародним правом або встановлені іншими органами й установами Організації Об'єднаних Націй для усунення випадків порушення прав людини, включаючи процедуру, що стосується систематичних грубих порушень прав людини, викладену в резолюції 1503 (XLVIII) Економічної і Соціальної Ради від 27 травня 1970 року, процедуру розгляду повідомлення, викладену у Факультативному протоколі до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, і процедуру розгляду повідомлень, викладену в Конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації.

Коментар

Оскільки Мінімальні стандартні правила лише частково стосуються конкретних питань із прав людини, ці процедури не виключають будь-якої можливості усунення випадків різних порушень таких прав відповідно до існуючих міжнародних чи регіональних стандартів і норм.

Тестові завдання та задачі для самоконтролю

1. Відповідно до Мінімальних стандартних правил поводження з в'язнями, в якості покарання ніколи не слід використовувати такі засоби вгамовування:

- А) одиночні камери, кайдани або гамівні сорочки;
- Б) позбавлення прогулянки на свіжому повітрі, гамівні сорочки або ланцюги;
- В) наручники, кайдани, гамівні сорочки або ланцюги;
- Г) позбавлення їжі, наручники, кайдани або ланцюги.

2. Відповідно до Мінімальних стандартних правил поводження з в'язнями, для запобігання втечі під час транспортування, якщо в'язні звільняються від пут, як тільки вони стануть перед судом або адміністративними органами дозволяється користуватися:

- А) пересувною кліткою або наручниками;
- Б) наручниками або гамівною сорочкою;
- В) кайданами або ланцюгами;
- Г) гамівною сорочкою або кайданами.

3. Відповідно до Мінімальних стандартних правил поводження з в'язнями, методи і способи застосування засобів угамування визначаються:

- А) центральним тюремним управлінням;
- Б) судом;
- В) лікарем;
- Г) особою, яка здійснює нагляд.

4. Відповідно до Мінімальних стандартних правил поводження з в'язнями, в'язні повинні утримували себе в чистоті, з цією метою їх треба забезпечувати:

- А) теплою водою і туалетним приладдям, необхідним для підтримання чистоти і здоров'я;
- Б) не менше ніж раз на тиждень відвідувати баню для підтримання чистоти і здоров'я;
- В) не менше ніж два рази на тиждень відвідувати баню для підтримання чистоти і здоров'я;
- Г) водою і туалетним приладдям, необхідним для підтримання чистоти і здоров'я.

5. Відповідно до Мінімальних стандартних правил поводження з в'язнями, іноземним громадянам, які перебувають в ув'язненні, слід забезпечити розумну можливість підтримувати зв'язок з:

- А) дипломатичними і консульськими представниками їхньої країни;
- Б) членами родини і консульськими представниками їхньої країни;
- В) перекладачем, дипломатичними і консульськими представниками їхньої країни;
- Г) адвокатом, дипломатичними і консульськими представниками їхньої країни.

Задача № 1

Громадянину Гондурасу Ж. було оголошено підозру у вчиненні злочину, передбаченого ст. 133 КК України (Зараження венеричною хворобою), та взято його під варту. Під час перебування під вартою Ж. заявив про погіршення самопочуття. Звернувся до адміністрації з клопотанням про необхідність запросити для надання консультації й допомоги його довіреного лікаря, який проживає у Республіці Гондурас.

Яке рішення повинна прийняти адміністрація закладу?

Задача № 2

Громадянин С. у 2012 р. звертався зі скаргою до органів центрального тюремного управління щодо незаконного звільнення його з роботи внаслідок призначення йому покарання у вигляді позбавлення волі строком на 10 років, мотивуючи тим, що його робота може виконуватися під час його перебування у місцях позбавлення волі. Але управління відмовило в задоволенні скарги.

У 2013 р. громадянин С., перебуваючи у місцях позбавлення волі, неодноразово звертався з аналогічним клопотанням до Європейського суду з прав людини. Адміністрація закладу не відправляла листи за адресою.

Чи може Європейський Суд прав людини визнати дану скаргу прийнятною? Дайте правову оцінку діям адміністрації закладу?

**КОДЕКС ПОВЕДІНКИ ПОСАДОВИХ ОСІБ З ПІДТРИМАННЯ
ПРАВОПОРЯДКУ
від 17 грудня 1979 р.**

Вступне слово

Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку – це звід визначених ООН принципів поведінки посадових осіб, діяльність яких пов'язана із застосуванням права та які володіють поліцейськими повноваженнями, зокрема щодо затримання правопорушників.

Прийнятий 34-ю сесією Генеральної Асамблеї ООН 17 грудня 1979 р., Кодекс є рамковим документом, що визначає межі правомірної поведінки зазначених осіб, а також містить ряд положень процесуального та організаційного характеру щодо діяльності з підтримання правопорядку. Ухвалення зводу зумовлене важливістю підтримання правопорядку як для життя окремих осіб, так і для всього суспільства, і спрямоване на недопущення зловживань посадових осіб у цій сфері та на забезпечення прав людини.

За правовим статусом Кодекс є рекомендаційним актом. Після його прийняття Генеральна Асамблея ООН звернулася до урядів країн – членів ООН з рекомендацією про використання Кодексу у національному законодавстві та правоохоронній практиці. Його положення набувають нормативного характеру для посадових осіб з підтримання правопорядку конкретної країни з моменту включення їх до національного законодавства.

Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку складається з 8 статей; кожна з них супроводжується відповідним коментарем сформульованих у ньому правил поведінки зазначених посадових осіб і застосування їх в національному законодавстві та діяльності правоохоронних органів. Статті 1, 2 і 8 містять загальні правила поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, згідно з якими ці особи при виконанні своїх обов'язків мають поважати та захищати людську гідність, права людини, поважати закон і Кодекс, а також, використовуючи свої можливості, запобігати та припиняти порушення закону. В інших статтях визначені конкретні обов'язки цих осіб та заборонні норми щодо їх поведінки. Зокрема, Кодекс забороняє застосування тортур або інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують людську гідність, видів поводження та покарання (ст. 5). Встановлено, що сила може бути застосована цими особами лише в разі крайньої необхідності і настільки, наскільки це необхідно для виконання їхніх службових обов'язків (ст. 3).

Кодекс вимагає від посадових осіб забезпечувати повну охорону здоров'я затриманих (ст. 6) та зберігати в таємниці отримані при виконанні службових обов'язків конфіденціальні відомості (ст. 4). Зазначені особи зобов'язані не вчиняти жодних актів корупції, всіляко перешкоджати таким актам і вести з ними боротьбу. Будь-який акт корупції, як і будь-яке інше зловживання владою, визнається несумісним із статусом посадової особи з підт-

римання правопорядку. До будь-якої посадової особи з підтримання правопорядку, яка вчинила акт корупції, закон повинен застосовуватися повною мірою, оскільки уряди, які не здатні чи не хочуть забезпечити дотримання законності посадовими особами, не можуть очікувати від громадян дотримання ними правопорядку (ст. 7).

Передбачені Кодексом принципи поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку відображені у Конституції та ін. законах України. Залежно від характеру діянь порушення такими особами своїх службових обов'язків або їхній вихід за межі передбачених законом заборон чи обмежень тягне за собою кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та цивільно-правову відповідальність.

Текст міжнародно-правового акта

Статья 1

Должностные лица по поддержанию правопорядка постоянно выполняют возложенные на них законом обязанности, служа общине и защищая всех лиц от противоправных актов в соответствии с высокой степенью ответственности, требуемой их профессией.

Комментарий:

a) Термин «должностные лица по поддержанию правопорядка» включает всех назначаемых или избираемых должностных лиц, связанных с применением права, которые обладают полицейскими полномочиями, особенно полномочиями на задержание правонарушителей.

b) В тех странах, где полицейские полномочия осуществляются представителями военных властей в форменной или гражданской одежде или силами государственной безопасности, определение понятия «должностные лица по поддержанию правопорядка» охватывает сотрудников таких служб.

c) Имеется в виду, что служба обществу включает в себя, в частности, оказание услуг и помощи тем членам общины, которые по личным, экономическим, социальным или другим причинам чрезвычайного характера нуждаются в немедленной помощи.

d) Имеется в виду, что это положение не только охватывает все насильственные, грабительские или вредные акты, но и распространяется на все виды запрещений, установленных в соответствии с уголовными законами. Оно распространяется также на поведение лиц, неспособных нести уголовную ответственность.

Статья 2

При выполнении своих обязанностей должностные лица по поддержанию правопорядка уважают и защищают человеческое достоинство и поддерживают и защищают права человека по отношению ко всем лицам.

Комментарий:

а) Указанные права человека устанавливаются и защищаются национальным и международным правом. К соответствующим международным документам относятся Всеобщая декларация прав человека, Международный пакт о гражданских и политических правах, Декларация о защите всех лиц от пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания, Декларация Организации Объединенных Наций о ликвидации всех форм расовой дискриминации, Международная конвенция о ликвидации всех форм расовой дискриминации, Международная конвенция о пресечении преступления апартеида и наказании за него, Конвенция о предупреждении преступления геноцида и наказании за него, Минимальные стандартные правила обращения с заключенными и Венская конвенция о консульских сношениях.

б) В национальных комментариях к этому положению должны указываться региональные или национальные положения, устанавливающие и защищающие эти права.

Статья 3

Должностные лица по поддержанию правопорядка могут применять силу только в случае крайней необходимости и в той мере, в какой это требуется для выполнения их обязанностей.

Комментарий:

а) В этом положении подчеркивается, что применение силы должностными лицами по поддержанию правопорядка должно носить исключительный характер; хотя оно подразумевает, что должностные лица по поддержанию правопорядка могут быть уполномочены на применение силы, какая является разумно необходимой при данных обстоятельствах, в целях предупреждения преступления или при проведении правомерного задержания правонарушителей или подозреваемых правонарушителей или при оказании помощи, при таком задержании не может применяться сила, превышающая необходимые для этих целей пределы.

б) Национальное законодательство, как правило, ограничивает применение силы должностными лицами по поддержанию правопорядка в соответствии с принципом пропорциональности. Это следует понимать таким образом, что при толковании этого положения должны уважаться эти национальные принципы пропорциональности. Это положение ни в коем случае не толкуется таким образом, будто оно уполномочивает на применение такой силы, какая является несоразмерной законной цели, которой нужно достичь.

с) Применение огнестрельного оружия считается крайней мерой. Следует приложить все усилия к тому, чтобы исключить применение огнестрельного оружия, особенно против детей. Как правило, огнестрельное оружие не должно применяться, за исключением случаев, когда подозреваемый правонарушитель оказывает вооруженное сопротивление или иным образом ставит под угрозу жизнь других и когда другие меры, имеющие менее исключительный характер, недостаточны для осуждения или задержания подозреваемо-

го правонарушителя. О каждом случае применения огнестрельного оружия должно быть незамедлительно сообщено компетентным властям.

Статья 4

Сведения конфиденциального характера, получаемые должностными лицами по поддержанию правопорядка, сохраняются в тайне, если исполнение обязанностей или требования правосудия не требуют иного.

Комментарий:

По характеру своих обязанностей должностные лица по поддержанию правопорядка получают информацию, которая может относиться к личной жизни других лиц или потенциально повредить интересам таких лиц и особенно их репутации. Следует проявлять большую осторожность при сохранении и использовании такой информации, которая разглашается только при исполнении обязанностей или в целях правосудия. Любое разглашение такой информации в других целях является полностью неправомерным.

Статья 5

Ни одно должностное лицо по поддержанию правопорядка не может осуществлять, подстрекать или терпимо относиться к любому действию, представляющему собой пытку или другие жестокие, бесчеловечные или унижающие достоинство виды обращения и наказания, и ни одно должностное лицо по поддержанию правопорядка не может ссылаться на распоряжения вышестоящих лиц или такие исключительные обстоятельства, как состояние войны или угроза войны, угроза национальной безопасности, внутренняя политическая нестабильность или любое другое чрезвычайное положение для оправдания пыток или других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания.

Комментарий:

а) Этот запрет вытекает из принятой Генеральной Ассамблеей Декларации о защите всех лиц от пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания, согласно которой: «(такое действие является) оскорблением человеческого достоинства и осуждается как нарушение целей Устава Организации Объединенных Наций и нарушение прав человека и основных свобод, провозглашенных во Всеобщей декларации прав человека (и других международных документах, касающихся прав человека)».

б) Декларация определяет пытку следующим образом:

«... пытка означает любое действие, посредством которого человеку намеренно причиняется сильная боль или страдание, физическое или умственное, со стороны официального лица или по его подстрекательству с целью получения от него или от третьего лица информации или признаний, наказания его за действия, которые он совершил или в совершении которых подозревается, или запугивания его или других лиц. В это толкование не включается боль или страдание, возникающие только из-за законного лишения сво-

боды, ввиду состояния, присущего этому или вследствие этого, в той степени, насколько это совместимо с Минимальными стандартными правилами обращения с заключенными».

с) Выражение «жестокие, бесчеловечные или унижающие достоинство виды обращения и наказания» не было определено Генеральной Ассамблеей, но его следует истолковывать таким образом, чтобы предоставлялась по возможности наиболее широкая защита от злоупотреблений как физического, так и психологического характера.

Статья 6

Должностные лица по поддержанию правопорядка обеспечивают полную охрану здоровья задержанных ими лиц и, в частности, принимают немедленные меры по обеспечению оказания медицинской помощи в случае необходимости.

Комментарий:

а) «Медицинская помощь», под которой подразумеваются услуги, оказываемые любым медицинским персоналом, включая врачей-практиков, имеющих надлежащее удостоверение, и медицинский вспомогательный персонал, оказывается в случае необходимости или в ответ на просьбу.

б) Поскольку медицинский персонал обычно придан деятельности по поддержанию правопорядка, должностные лица по поддержанию правопорядка должны учитывать внесение этого персонала, когда они рекомендуют оказание задержанному лицу соответствующей медицинской помощи через или в консультации с медицинским персоналом, не участвующим в деятельности по поддержанию правопорядка.

с) Понимается, что должностные лица по поддержанию правопорядка обеспечивают оказание медицинской помощи жертвам правонарушений или несчастных случаев, происходящих в ходе правонарушений.

Статья 7

Должностные лица по поддержанию правопорядка не совершают какие-либо акты коррупции. Они также всемерно препятствуют любым таким актам и борются с ними.

Комментарий:

а) Любой акт коррупции, как и любое другое злоупотребление властью, несовместимы со служебным статусом должностного лица по поддержанию правопорядка. К любому должностному лицу по поддержанию правопорядка, совершившему акт коррупции, закон должен применяться в полной мере, поскольку правительства не могут ожидать от граждан соблюдения ими правопорядка, если они не могут или не хотят обеспечивать соблюдение законности их собственными должностными лицами и в рамках их собственных учреждений.

б) Хотя понятие коррупции должно определяться в соответствии с национальным правом, следует понимать, что оно охватывает совершение или не-

совершение какого-либо действия при исполнении обязанностей или по причине этих обязанностей в результате требуемых или принятых подарков, обещаний или стимулов или их незаконное получение всякий раз, когда имеет место такое действие или бездействие.

с) Выражение «акт коррупции», о котором говорилось выше, следует понимать как охватывающее попытку подкупа.

Статья 8

Должностные лица по поддержанию правопорядка уважают закон и настоящий Кодекс. Используя все свои возможности, они также предотвращают и всемерно препятствуют всем нарушениям таковых.

Должностные лица по поддержанию правопорядка, имеющие основания полагать, что нарушение настоящего Кодекса имело место или будет иметь место, сообщают о случившемся вышестоящим инстанциям и, в случае необходимости, другим соответствующим инстанциям или органам, обладающим полномочиями по надзору или правовому контролю.

Комментарий:

а) Настоящий Кодекс соблюдается во всех случаях, когда он включается в национальное законодательство или практику. Если законодательство или практика предусматривают более строгие положения, чем положения настоящего Кодекса, соблюдаются первые.

б) Настоящая статья направлена на сохранение равновесия между, с одной стороны, необходимостью внутренней дисциплины в учреждении, от которого в большей степени зависит общественная безопасность и, с другой стороны, необходимостью борьбы с нарушениями основных прав человека. Должностные лица по поддержанию правопорядка сообщают о нарушениях по инстанциям и предпринимают иные правовые действия за пределами инстанций лишь в том случае, когда все остальные возможности отсутствуют или неэффективны. Понимается, что должностные лица по поддержанию правопорядка не подвергаются административным или иным мерам наказания из-за того, что они сообщили об имевшем место нарушении настоящего Кодекса или о возможности такового.

с) Понятие «соответствующие инстанции или органы, обладающие полномочиями по надзору или правовому контролю» включает любые права как в рамках учреждения по поддержанию порядка, так и независимо от него, со статутными, обычными или другими полномочиями рассматривать жалобы и претензии, возникающие в связи с нарушениями в сфере действия настоящего Кодекса.

д) В ряде стран средства массовой информации могут рассматриваться как учреждения, выполняющие функции по рассмотрению жалоб, подобные описанным выше в подпункте с). Поэтому должностные лица по поддержанию правопорядка могут обоснованно, в качестве крайней меры и в соответствии с законами и обычаями своих собственных стран, а также с положениями статьи 4 настоящего Кодекса обратить на эти нарушения внимание обще-

ственности через средства массовой информации.

е) Должностные лица по поддержанию правопорядка, соблюдающие положения настоящего Кодекса, заслуживают уважения, полной поддержки и сотрудничества со стороны общества и учреждения по поддержанию правопорядка, в котором они служат, а также лиц, занятых поддержанием правопорядка.

Тестові завдання та задачі для самоконтролю

1. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку:

- А) враховує цілі, що проголошені в Статуті Організації Об'єднаних Націй;
- Б) посиляється на Загальну декларацію прав людини та Міжнародні пакти про права людини;
- В) посиляється на інші міжнародно-правові акти;
- Г) правильним є все вищезазначене.

2. При виконанні своїх обов'язків посадові особи з підтримання правопорядку:

- А) діють за власним переконанням;
- Б) поважають і захищають людську гідність і дотримуються та захищають права людини всіх осіб;
- В) поважають лише права громадян;
- Г) поважають права посадових та службових осіб.

3. Посадові особи з підтримання правопорядку:

- А) можуть застосовувати силу тільки у випадку крайньої необхідності і в тій мірі, в якій це необхідно для виконання їх обов'язків;
- Б) ніколи не можуть застосовувати силу;
- В) можуть застосовувати силу тільки з наказу керівництва;
- Г) можуть застосовувати силу тільки у надзвичайних умовах.

4. Посадові особи з підтримання правопорядку щодо затриманих осіб:

- А) забезпечують часткову охорону здоров'я затриманих ними осіб;
- Б) не вживають заходів із забезпечення надання медичної допомоги у випадку необхідності;
- В) забезпечують постійно заходи із надання медичної допомоги всім;
- Г) забезпечують повну охорону здоров'я затриманих ними осіб, зокрема, вживають термінові заходи із надання медичної допомоги у випадку необхідності.

5. Посадові особи з підтримання правопорядку:

- А) постійно виконують покладені на них законом обов'язки;
- Б) служать общині;
- В) захищають всіх осіб від протиправних актів у відповідності з високим ступенем відповідальності, що вимагає їх професія;
- Г) правильним є все вищезазначене.

Задача № 1

На семінарському занятті курсанти обговорювали основні положення Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку. Іваненко зазначив, що в ньому він не знайшов положень, які б висвітлювали порядок діяльності цих осіб при отриманні інформації, яка може стосуватися особистого життя. Виходячи із цього, продовжив далі курсант Іваненко, будь-яке розголошення такої інформації є правомірним.

Використовуючи текст Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, обґрунтуйте правильність чи хибність такої позиції.

ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО ПОЛІЦІЮ від 8 травня 1979 р.

Вступне слово

На європейському континенті пріоритет у законодавчому визначенні ролі і місця поліції у сучасному суспільстві належить Раді Європи. Прийнята 8 травня 1979 р. Парламентською Асамблеєю Ради Європи (Резолюція № 690) Декларація про поліцію в правовому порядку підтвердила і закріпила статус та етичні принципи роботи поліції, а також підтвердила положення міжнародних документів ООН щодо стандартів у сфері правоохоронної діяльності.

Дана Декларація є досить важливою та набула значної популярності. І хоча вона не має юридичної чинності, поліцейські в багатьох країнах поклали її в основу своїх професійних стандартів.

Основні положення, викладені в «Декларації про поліцію», були також закріплені у своєму загальному вигляді в Європейському кодексі поліцейської етики, прийнятому в якості додаткового регулятивного документа Ради Європи 19 вересня 2001 р.

Функція поліції на сучасному етапі розвитку європейського суспільства визначається європейськими поліцейськими як сприяння у забезпеченні безпечного та справедливого соціального оточення, в якому права і відповідальність індивідуумів, сімей та громад відповідним чином збалансовані. Метою поліції є сприяння безпеці та зниження кількості випадків громадських заворушень; зниження рівня злочинності та тяжкості злочинів; сприяння здійсненню правосуддя таким чином, щоб підтримувати довіру населення до закону.

Передбаченні європейськими стандартами правоохоронної діяльності функції поліцейського включають насамперед виконання їх обов'язків із захисту своїх співгромадян і суспільства від насилля, грабежу, інших суспільно небезпечних діянь, як це встановлено законом. Прийшовши на службу, поліцейський повинен пройти в повному обсязі загальну та службову підготовку, а також отримати відповідний інструктаж із соціальних проблем, демократичних свобод, прав людини і, зокрема, Європейської конвенції з прав людини.

Стаття 1 Розділу А «Етика» вказаної резолюції містить положення про соціальну місію поліцейського: «Поліцейський повинен виконувати визначені законом обов'язки, які закон покладає на нього щодо захисту своїх громадян і суспільства проти насильства, крадіжок та інших дій, які завдають шкоди». Ця стаття однозначно зв'язує поліцейського з позитивним правом, оскільки для поліцейського влада закону є основою будь-якого демократичного суспільства. Завдання поліцейського та його обов'язок – поважати закон і підтримувати його.

Наступна стаття розкриває головні вимоги, що висуваються до поліцейського – кожен поліцейський повинен виконувати свій обов'язок чесно, неупереджено та з гідністю. Особливо він повинен всіляко уникати усіх видів

корупції. Уникнення хабарів і корупції є особливо важливим, адже якщо корупція існує у поліції, то вона рано чи пізно пошириться й на іншу частину суспільства.

Далі резолюція містить заборону поліцейському брати участь у масових страхах і тортурах – навіть у тому випадку, коли наказ про подібні «заходи» видає вища інстанція. Резолюція роз'яснює, що поліцейський не повинен виконувати будь-який наказ автоматично, – особливо такий наказ, який є незаконним або злочинним. Кредо резолюції міститься у статті 5: «Поліцейський повинен протистояти порушенням закону».

Суттєво важливим є закріплення особистої відповідальності поліцейського: він відповідає як за свої власні дії, так і за ті дії, які він згідно з наказом виконує або не виконує у разі, коли вони не відповідають закону (ст. 9). Поліцейський не має права піддавати людину арешту тільки на підставі того, що вона є представником іншої раси, етносу або меншини, членом будь-якої партії. Поліцейський повинен уособлювати готовність захищати політичні та релігійні свободи, расову терпимість, і водночас бути готовим вести боротьбу проти тероризму всіма засобами.

Стаття 10 резолюції закріплює положення про те, що повинні існувати чіткі межі компетенції надання розпоряджень. Це необхідно для того, щоб начальник міг визначити, за яку дію або бездіяльність несе, у кінцевому підсумку, відповідальність поліцейський. Чітке визначення компетенції – в інтересах самого поліцейського, і це повинно бути директивним положенням для законодавця та влади. Випадки подвійного підпорядкування (зокрема, можна згадати приклад Нідерландів, де поліція підпорядкована одразу двом установам – міністерству юстиції і міністерству внутрішніх справ) містять у собі серйозну проблему, навіть небезпеку, через те, що поліція в разі отримання суперечливих розпоряджень і вказівок, буде намагатися уникати покарання за неправомірні дії. Тому в законодавствах країн, зазначається в резолюції, необхідно передбачити систему законних гарантій і правових заходів проти будь-якої шкоди, яка може бути заподіяна діями поліцейського (ст. 11).

Подібна норма є слушною й для українського контексту. Адже наше законодавство (зокрема, стаття 25 Закону «Про міліцію») містить положення, згідно з яким співробітник міліції, що виконує свій обов'язок відповідно до наданих законом повноважень і в межах закону, не несе відповідальності за заподіяну шкоду та відшкодовується вона за рахунок держави.

Резолюція містить 12-ту статтю, яка акцентує увагу на необхідності обмежувати насильство під час виконання обов'язків, вдаючись до нього тільки у виключних випадках і в розумних межах. Безперечно, заслуговує на поширення і в наших умовах такий підхід, який пропонує ця стаття, а саме: «Наріжним каменем повноти влади, яка надана поліцейському, повинно бути положення про те, що авторитет поліції у суспільстві великою мірою залежить від тих засобів, які вона застосовує для виконання своїх обов'язків».

За змістом статті 13–15 повністю співпадають зі статтями чинного правоохоронного законодавства України (регламентація використання зброї, го-

товність надати заарештованому медичну допомогу, зберігання конфіденційної інформації про осіб). Це дає підстави стверджувати, що з точки зору відповідності демократичному праворозумінню Україна має досить гідні законодавчі підстави для діяльності органів внутрішніх справ.

У останній 16-й статті йдеться про гідну оцінку суспільством роботи поліцейських як в моральному, так і в матеріальному плані. Підкреслюється важливість нормальних стосунків між поліцією і громадськістю.

В цілому, з урахуванням відмінностей у статусі європейських поліцейських інституцій та вітчизняних правоохоронних органів, слід зауважити, що визначення статусу та ролі поліції в європейському суспільстві є результатом тривалого реформування поліцейських інституцій, відправною точкою якого стали принципи, закладені у 1979 р. «Декларацією про поліцію» та Європейським кодексом поліцейської етики 2001 р. Розуміючи основну функцію поліції як сприяння у забезпеченні безпечного та справедливого соціального оточення, в якому права і відповідальність індивідумів, сімей та громад відповідним чином збалансовані, європейське суспільство висунуло перед національними урядами завдання реформування поліції у професійний деполітизований і ефективний інститут, що ґрунтується на принципах верховенства закону, ринкової економіки і толерантності стосовно культурних, релігійних та етнічних груп.

Текст міжнародно-правового акта

Преамбула

Асамблея,

1) Приймаючи до уваги, що для повного здійснення прав людини і фундаментальних свобод, гарантованих Європейською Конвенцією з прав людини й іншими національними і міжнародними інструментами, необхідна наявність мирного суспільства, де панує порядок і громадський спокій;

2) Приймаючи до уваги, що в цьому відношенні поліція відіграє важливу роль у всіх країнах-членах, і що поліцію часто закликають до дії в умовах, небезпечних для її працівників, і що їх обов'язки ускладнюються ще більше, якщо недостатньо визначений кодекс поведінки для співробітників поліції;

3) Вважаючи, що співробітники поліції, які порушили права людини, або співробітники поліцейських органів, розбещених через їх нелюдське поводження, не повинні працювати в поліції;

4) Вважаючи, що європейську систему захисту прав людини могли б поліпшити загальноприйняті правила професійних етичних норм для поліції, з урахуванням принципів прав людини і фундаментальних свобод;

5) Враховуючи, що поліцейським бажано заручитися активною моральною і фізичною підтримкою суспільства, якому вони служать;

6) Враховуючи, що поліцейські повинні мати такий же статус і права, як і цивільні службовці;

7) Вважаючи, що було б бажано сформулювати інструкції з поведінки для поліції в ситуаціях війни і надзвичайного стану або іноземної окупації;

8) Приймає наступну Декларацію про поліцію, що є складовою частиною даної резолюції;

9) Доручає своєму комітету з парламентських і суспільних зв'язків і своєму комітету з юридичних питань, а також генеральному секретарю Ради Європи дати максимальне поширення даної декларації.

Додаток ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО ПОЛІЦІЮ

А. Етика

(Частини А і Б Декларації стосуються всіх співробітників та організацій, включаючи такі органи, як секретні служби, військова поліція, збройні сили або воєнізовані загони, які виконують функції поліції, що зобов'язані охороняти закон, розслідувати злочини і підтримувати громадський порядок і державну безпеку).

1) Поліцейський виконує обов'язки, покладені на нього законом, захищаючи своїх співгромадян і суспільство від насильницьких, грабіжницьких та інших небезпечних дій, які визначено за законом.

2) Поліцейський діє чесно, неупереджено і з гідністю. Зокрема, він утримується і рішуче протистоїть всім актам корупції.

3) Сумарні страти, катування й інші форми нелюдського або принижуючого поводження або покарання заборонені при будь-яких обставинах. Поліцейський зобов'язаний не виконувати або ухилятися від наказів або інструкцій, що припускають подібні заходи.

4) Поліцейський виконує накази вищестоящих чинів, як ведеться, але утримується від виконання наказів, що, як йому відомо або повинно бути відомо, є протиправними.

5) Поліцейський протистоїть порушенням закону. Якщо допущене порушення спричинить за собою негайну або непоправну і серйозну шкоду, він діє негайно за своїм розумінням.

6) Якщо немає погрози негайної або непоправної і серйозної шкоди, він повинен запобігти наслідку такого порушення, або повторному порушенню, повідомивши про нього начальству. Якщо реакції не пішло, він може звернутися до вищих інстанцій.

7) Карні або дисциплінарні міри не застосовуються до поліцейського, що відмовився виконувати протиправний наказ.

8) Поліцейський не бере участь у вистеженні, арешті, утриманні під вартою або транспортуванні осіб, що не вчинили і не підозрюються у вчиненні правопорушення, але розшуковуються, затримуються або переслідуються через расу, релігію або політичні переконання.

9) Поліцейський несе особисту відповідальність за свої протиправні дії і за протиправні дії або бездіяльність за його наказом.

10) У поліцейській організації існує чітка підзвітність. Завжди відомо, який керівний чин несе останню відповідальність за помилки поліцейського.

11) Законодавство повинно передбачати юридичні гарантії і відшкодування шкоди, нанесеної в результаті дій поліції.

12) Виконуючи свої обов'язки, поліцейський виявляє необхідну рішучість для досягнення мети, якої потребує або яку дозволяє закон, але ніколи не перевищує межу розумного застосування сили.

13) Поліцейський одержує ясні і чіткі інструкції щодо засобу й обставин застосування зброї.

14) Поліцейський, під вартою якого знаходиться людина, що потребує медичного догляду, забезпечує такий догляд силами медиків і, якщо необхідно, вживає заходів по збереженню життя і здоров'я цієї людини. Він виконує вказівки лікарів і інших компетентних медичних працівників, коли вони надають затриманому медичну допомогу.

15) Поліцейський береже в таємниці всю інформацію, яка йому трапляється, що не підлягає розголошенню, якщо це не суперечить його обов'язкам або закону.

16) Поліцейський, що додержується умови даної декларації, має право на активну моральну і фізичну підтримку суспільства, якому він служить.

Б. Статус

1) Поліцейські органи – це державні органи, створені за законом, що відповідають за дотримання закону.

2) Будь-який громадянин може стати співробітником поліції, якщо він відповідає певним вимогам.

3) Поліцейський проходить ретельну загальну підготовку, професійну підготовку і підготовку на робочому місці, а також необхідні інструкції щодо соціальних проблем, демократичних свобод, прав людини й особливо Європейської Конвенції по правах людини.

4) Професійні, психологічні і матеріальні умови, у яких поліцейський повинен виконувати свій обов'язок, такі, що вони захищають його чесність, неупередженість і гідність.

5) Поліцейський має право на справедливу платню з урахуванням особливих факторів, наприклад, більший ризик і відповідальність, і менш регулярні години роботи.

6) Поліцейський має можливість організувати професійні організації, вступати в них і відігравати в них активну роль. Він може активно брати участь і в інших організаціях.

7) Професійна організація поліції, якщо вона є представницькою, має право:

- брати участь у переговорах про професійний статус поліцейських;
- давати консультації про управління поліцейськими структурами;
- вести юридичні справи від імені групи поліцейських або одного поліцейського.

8) Членство у професійній поліцейській організації й активна участь у ній не приносять поліцейському шкоди.

9) У випадку дисциплінарного або кримінального розслідування проти нього поліцейський має право на розмову і захист адвоката. Рішення приймається в розумний період часу. Він також має право на допомогу професійної організації, в якій він перебуває.

10) Поліцейський, проти якого були прийняті дисциплінарні заходи або карні санкції, має право апеляції до незалежного і безстороннього органу або суду.

11) Перед будь-яким судом або трибуналом поліцейський має такі ж права, що й інші громадяни.

В. Війна і надзвичайний стан – іноземна окупація

(ця частина не відноситься до військової поліції)

1) Поліцейський продовжує виконувати свої завдання охорони громадян і майна під час війни і ворожої окупації в інтересах громадянського населення. Тому він не має статусу «учасника військових дій» і до нього не відносяться положення Третьої Женевської конвенції від 12 серпня 1949 року, що стосується поводження з військовополоненими.

2) Громадянської поліції стосуються положення Четвертої Женевської конвенції від 12 серпня 1949 року щодо захисту громадянського населення під час війни.

3) Окупаційні влади не наказують поліцейським виконувати завдання, що виходять за рамки згаданих у Статті 1 даної глави.

4) Під час окупації поліцейський:

- не бере участь в операціях проти сил опору;

- не бере участь у заходах для використання населення у військових цілях і для охорони військових об'єктів.

5) Якщо поліцейський виходить у відставку під час ворожої окупації, тому що його примушують до виконання незаконних наказів окупаційної влади, що суперечать інтересам громадянського населення, перерахованим вище, і тому що він не бачить іншого виходу з положення, він може повернутися в поліцію як тільки окупація закінчилася, не гублячи прав і переваг, якими він користувався б, якби залишався в поліції.

6) Ні під час, ні після окупації до поліцейського не застосовуються карні або дисциплінарні санкції за чесне виконання наказу влади, що вважалася компетентною, якщо виконання цього наказу входить до його звичайних обов'язків.

7) Окупаційні влади не застосовують дисциплінарних або юридичних заходів проти поліції за виконання наказів компетентної влади, відданих до окупації.

Тестові завдання та задачі для самоконтролю

1. Частина А і Б Декларації стосуються:

А) всіх співробітників та організацій, включаючи такі органи, як секретні служби, військова поліція, збройні сили або воєнізовані загони, які виконують функції поліції, що зобов'язані охороняти закон, розслідувати злочини і підтримувати громадський порядок і державну безпеку;

Б) військової поліції;

В) збройних сил або воєнізованих загонів, які виконують функції поліції;

Г) підтримувати громадський порядок і державну безпеку.

2. Коли Декларацію про поліцію було прийнято Парламентською Асамблеєю Ради Європи:

А) 10 грудня 1948 р.;

Б) 8 травня 1979 р.;

В) 16 липня 1990 р.;

Г) 28 червня 1996 р.

3. Поліцейський за свою діяльність:

А) не несе відповідальності;

Б) несе відповідальність за бездіяльність;

В) несе особисту відповідальність за свої протиправні дії і за протиправні дії або бездіяльність за його наказом;

Г) несе часткову відповідальність за бездіяльність.

4. Професійна організація поліції, якщо вона є представницькою, має право:

А) брати участь у переговорах про професійний статус поліцейських;

Б) давати консультації про управління поліцейськими структурами;

В) вести юридичні справи від імені групи поліцейських або одного поліцейського;

Г) правильним є все вищезазначене.

5. Щодо підготовки поліцейських, то вони:

А) не проходять спеціальної підготовки;

Б) проходять ретельну загальну підготовку, професійну підготовку і підготовку на робочому місці, а також необхідні інструкції щодо соціальних проблем, демократичних свобод, прав людини й особливо Європейської Конвенції з прав людини;

В) проходять звичайну підготовку на робочому місці;

Г) правильна відповідь відсутня.

Задача № 1

Положення якої із частин Декларації про поліцію стосуються статусу поліцейських органів? Чи містять вони положення про підготовку поліцейських? Відповідь обґрунтуйте.

**КОНВЕНЦІЯ ПРОТИ КАТУВАНЬ ТА ІНШИХ ЖОРСТОКИХ,
НЕЛЮДСЬКИХ, АБО ТАКИХ, ЩО ПРИНИЖУЮТЬ ГІДНІСТЬ, ВИ-
ДІВ ПОВОДЖЕННЯ І ПОКАРАННЯ**
від 10 грудня 1984 р.

Вступне слово

Абсолютна заборона катування є імперативною нормою міжнародного права, і, як постійно підкреслює у своїй практиці Європейський суд з прав людини, – «відображає одну з фундаментальних цінностей демократичного суспільства».

Норма абсолютної заборони катування закріплена в усіх основних міжнародних інструментах, починаючи від міжнародних документів звичаєвого права до міжнародних договорів на регіональному і універсальному рівнях.

Так, на регіональному рівні – положення щодо заборони катування містяться практично в усіх міжнародних договорах регіональних систем захисту прав людини, як, наприклад, Американська конвенція про права людини 1969 року (ст. 5), Арабська хартія прав людини 2004 року (ст. 8), Африканська хартія прав людини і народів 1981 року (ст. 5).

Для держав Європейського континенту дана норма знайшла свої відображення в змісті розроблених Радою Європи: ст. 3 і 15 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р.; Європейської конвенції про заборону катувань і нелюдського чи такого, що принижує гідність, поведження або покарання від 26 листопада 1987 р. та двох протоколів до неї 1992 р.; Декларації про поліцію 1979 р.; п. 36 Європейського кодексу поліцейської етики від 19 вересня 2001 р.

Наприклад, у Декларації про поліцію визначено, що працівники поліції зобов'язані не виконувати і не брати до уваги будь-які накази або вказівки, якими передбачається катування або інші форми нелюдського чи такого, що принижує гідність, поведження або покарання.

На універсальному рівні – нормативне закріплення такі стандарти отримали у положеннях: ст. 5 Загальної декларації прав людини; ст. 7 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права; Конвенції ООН про заборону катувань та інших нелюдських, чи таких, що принижують гідність, видів поведження чи покарання від 10 грудня 1984 р.

За структурою Конвенція ООН про заборону катувань та інших нелюдських, чи таких, що принижують гідність, видів поведження чи покарання від 10 грудня 1984 р. складається з преамбули та 33 статей, а також факультативного протоколу від 18 грудня 2002 р.

Факультативний протокол був схвалений на 57 сесії Генеральної Асамблеї ООН та набув чинності 22 червня 2006 р. після того, як його ратифікувало 20 держав. Метою його прийняття є створення системи регулярних відвідувань, що здійснюються незалежними міжнародними та національними орга-

нами, місць, де знаходяться позбавлені волі особи, з метою недопущення катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання.

8 вересня 1992 р. до окремих пунктів 17 та 18 статей основного тексту Конвенції прийнято поправки, які станом на початок 2014 року чинності ще не набули, бо їх визнали лише 30 держав. Україна висловила згоду на прийняття даних поправок 17 червня 1994 р.

Станом на початок 2014 р. Конвенція нараховує 154 держави-учасниці, а факультативний протокол – 70 держав.

Україна є учасником цієї Конвенції з 1987 р., після її ратифікації Президією Верховної Ради Української РСР (27 січня 1987 р.). Під час її ратифікації Україною було зроблене застереження стосовно невизнання компетенції Комітету проти катувань, який утворювався з метою здійснення контролю над виконанням положень Конвенції з боку її договірних сторін.

Зняття даного застереження відбулося лише 5 листопада 1998 р.

Факультативний протокол, підписаний від імені України 23 вересня 2005 р., набув чинності для нашої держави з 30 жовтня 2006 р.

День набрання юридичної сили Конвенцією ООН про заборону катувань та інших нелюдських, чи таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання, а саме 26 червня, щорічно відзначається як Міжнародний день у підтримку жертв катувань.

Текст міжнародно-правового акта

Держави – сторони цієї Конвенції, беручи до уваги, що згідно з принципами, проголошеними у Статуті Організації Об'єднаних Націй, визнання рівних і невід'ємних прав усіх членів людської спільноти є основою свободи, справедливості й загального миру, визнаючи, що ці права впливають із гідності, властивої людській особі, беручи до уваги зобов'язання держав згідно зі Статутом, зокрема статтею 55, сприяти загальній повазі та додержанню прав людини й основних свобод, враховуючи статтю 5 Загальної декларації прав людини та статтю 7 Міжнародного пакту про громадянські й політичні права, які передбачають, що нікого не може бути піддано катуванню та жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню, враховуючи також Декларацію про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, прийняту Генеральною Асамблеєю 9 грудня 1975 року, бажаючи підвищити ефективність боротьби проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, погодитися про таке:

Частина I

Стаття 1

1. Для цілей цієї Конвенції термін «катування» означає будь-яку дію, якою будь-якій особі навмисне заподіюються сильний біль або страждання, фізичне чи моральне, щоб отримати від неї або від третьої особи відомості чи визнання, покарати її за дії, які вчинила вона або третя особа чи у вчиненні яких вона підозрюється, а також залякати чи примусити її або третю особу, чи з будь-якої причини, що ґрунтується на дискримінації будь-якого виду, коли такий біль або страждання заподіюються державними посадовими особами чи іншими особами, які виступають як офіційні, чи з їх підбурювання, чи з їх відома, чи за їх мовчазної згоди. В цей термін не включаються біль або страждання, що виникли внаслідок лише законних санкцій, невіддільні від цих санкцій чи спричиняються ними випадково.

2. Ця стаття не завдає шкоди будь-якому міжнародному договору чи будь-якому національному законодавству, в яких є або можуть бути положення про більш широке застосування.

Стаття 2

1. Кожна держава-сторона вживає ефективних законодавчих, адміністративних, судових та інших заходів для запобігання актам катувань на будь-якій території під її юрисдикцією.

2. Жодні виключні обставини, якими б вони не були, стан війни чи загроза війни, внутрішня політична нестабільність чи будь-який інший надзвичайний стан не можуть бути виправданням катувань.

3. Наказ вищого начальника або державної влади не може служити виправданням катувань.

Стаття 3

1. Жодна держава-сторона не повинна висилати, повертати чи видавати будь-яку особу іншій державі, якщо є серйозні підстави вважати, що їй там може загрозувати застосування катувань.

2. Для визначення наявності таких підстав компетентні власті беруть до уваги всі обставини, що стосуються справи, включаючи, у відповідних випадках, існування в даній державі постійної практики брутальних і масових порушень прав людини.

Стаття 4

1. Кожна держава-сторона забезпечує розглядання всіх актів катування згідно з її кримінальним законодавством як злочини. Те саме стосується спроби піддати катуванням та тих дій будь-якої особи, що являють собою співучасть у катуванні.

2. Кожна держава-сторона встановлює відповідні покарання за такі злочини з урахуванням їх тяжкого характеру.

Стаття 5

1. Кожна держава-сторона вживає таких заходів, які можуть стати необхідними для встановлення її юрисдикції щодо злочинів, зазначених у статті 4, у таких випадках:

а) коли злочини вчинені на будь-якій території, що перебуває під її юрисдикцією, або на борту морського чи повітряного судна, зареєстрованого в даній державі;

б) коли гаданий злочинець є громадянином даної держави;

с) коли жертва є громадянином даної держави і якщо дана держава вважає це за доцільне.

2. Кожна держава-сторона вживає таких заходів, які можуть стати необхідними, щоб встановити свою юрисдикцію щодо таких злочинів у випадках, коли гаданий злочинець перебуває на будь-якій території під її юрисдикцією й вона не видає його згідно зі статтею 8 будь-якій з держав, зазначених у пункті 1 цієї статті.

3. Ця Конвенція не виключає здійснення будь-якої кримінальної юрисдикції згідно з внутрішнім законодавством.

Стаття 6

1. Переконавшись після розгляду наявної у неї інформації, що обставини цього вимагають, будь-яка держава-сторона, на території якої перебуває особа, яка підозрюється у вчиненні будь-якого із злочинів, зазначених у статті 4, бере її під варту або вживає інших юридичних заходів, що забезпечують її присутність. Взяття під варту та інші подібні заходи здійснюються згідно із законодавством даної держави, але можуть тривати тільки протягом часу, необхідного для того, щоб провести кримінально-процесуальні дії у справі вичаї.

2. Така держава негайно проводить попереднє розслідування фактів.

3. Будь-якій особі, яка перебуває під вартою на підставі пункту 1 цієї статті, надається сприяння в негайному встановленні контакту з найближчим відповідальним представником держави, громадянином якої вона є, або, якщо вона є особою без громадянства, – з представником тієї держави, де вона звичайно проживає.

4. Коли держава згідно з цією статтею бере яку-небудь особу під варту, вона негайно повідомляє держави, зазначені в пункті 1 статті 5, про факт перебування такої особи під вартою та про обставини, що стали підставою для її затримання. Держава, що проводить попереднє розслідування, передбачене в пункті 2 цієї статті, негайно повідомляє про одержані нею дані, зазначені вище, державам і сповіщає, чи має вона намір здійснити свою юрисдикцію.

Стаття 7

1. Держава-сторона, на території якої виявлено особу, що перебуває під її юрисдикцією, яка підозрюється у вчиненні будь-якого із злочинів, зазначених у статті 4, у випадках, передбачених статтею 5, якщо вона не видає зло-

чинця, передає дану справу своїм компетентним властям для судового переслідування.

2. Ці власті приймають рішення саме таким чином, як і в разі будь-якого звичайного злочину серйозного характеру згідно із законодавством цієї держави. У випадках, передбачених у пункті 2 статті 5, вимоги, що висуваються до доказів, необхідних для судового переслідування й засудження, ні в якому разі не є менш суворими, ніж ті, що застосовуються у випадках, зазначених у пункті 1 статті 5.

3. Будь-якій особі, щодо якої здійснюється розгляд у зв'язку з будь-яким із злочинів, зазначених у статті 4, гарантується справедливе поводження на всіх стадіях розгляду.

Стаття 8

1. Злочини, зазначені в статті 4, вважаються такими, що підлягають включенню як злочини, що мають наслідком видачу, в будь-який договір про видачу, що існує між державами-сторонами. Держави-сторони зобов'язуються включати такі злочини як злочини, що мають наслідком видачу, в будь-який договір про видачу, що укладається між ними.

2. Якщо держава-сторона, яка зумовлює видачу наявністю договору, отримає прохання про видачу від іншої держави-сторони, з якою вона не має договору про видачу, вона може розглядати цю Конвенцію щодо таких злочинів як правову підставу для видачі. Видача здійснюється згідно з іншими умовами, передбаченими законодавством держави, якій адресовано прохання про видачу.

3. Держави-сторони, що не зумовлюють видачу наявністю договору, розглядають у відносинах між собою такі злочини як злочини, що мають наслідком видачу, згідно з умовами, передбаченими законодавством держави, до якої адресовано прохання про видачу.

4. Такі злочини для цілей видачі між державами-сторонами розглядаються як такі, що були вчинені не лише в місці їх вчинення, а й на території держав, які зобов'язані встановити свою юрисдикцію згідно з пунктом 1 статті 5.

Стаття 9

1. Держави-сторони надають одна одній найповнішу допомогу в зв'язку з кримінально-процесуальними діями, що застосовуються щодо будь-якого із злочинів, перелічених у статті 4, включаючи подання всіх наявних у їх розпорядженні доказів, необхідних для судового розгляду.

2. Держави-сторони виконують свої зобов'язання відповідно до пункту 1 цієї статті згідно з будь-якими договорами про взаємну правову допомогу, які можуть бути укладені між ними.

Стаття 10

1. Кожна держава-сторона повною мірою забезпечує включення навча-

льних матеріалів та інформації про заборону катувань до програм підготовки персоналу правових органів, цивільного чи військового медичного персоналу, державних посадових осіб, які можуть мати відношення до утримання під вартою й допитів осіб, які зазнали будь-якої форми арешту, затримання чи ув'язнення, або до поводження з ними.

2. Кожна держава-сторона включає цю заборону до правил чи інструкцій, які стосуються обов'язків і функцій будь-яких таких осіб.

Стаття 11

Кожна держава-сторона розглядає правила, інструкції, методи і практику щодо допиту, а також умови утримання під вартою й поводження з людьми, які піддані будь-якій формі арешту, затримання чи ув'язнення на будь-якій території, що перебуває під її юрисдикцією, з тим, щоб не допускати жодних випадків катувань.

Стаття 12

Кожна держава-сторона забезпечує проведення швидкого й неупередженого розслідування її компетентними органами, коли є достатні підстави вважати, що катування було застосоване на будь-якій території, що перебуває під її юрисдикцією.

Стаття 13

Кожна держава-сторона забезпечує будь-якій особі, яка стверджує, що їй було завдано катувань на території, що перебуває під юрисдикцією цієї держави, право на подання скарги компетентним властям цієї держави та на швидкий неупереджений розгляд такої скарги. Вживаються заходи для забезпечення захисту позивача і свідків від будь-яких форм поганого поводження чи залякування у зв'язку із скаргою чи будь-якими свідченнями.

Стаття 14

1. Кожна держава-сторона забезпечує у своїй правовій системі одержання відшкодування жертвою катувань й підкріплене правовою санкцією право на справедливу й адекватну компенсацію, включаючи заходи для якомога повнішої реабілітації. У разі смерті жертви внаслідок катування право на компенсацію надається її утриманцям.

2. Ніщо в цій статті не зачіпає будь-якого права жертви чи інших осіб на компенсацію, яке може передбачатися національним законодавством.

Стаття 15

Кожна держава-сторона забезпечує невикористання будь-якої заяви, що, як встановлено, була зроблена під час катування, як доказу в ході будь-якого судового розгляду, за винятком випадків, коли вона використовується проти особи, звинуваченої у здійсненні катувань, як доказ того, що таку заяву було зроблено.

Стаття 16

Кожна держава-сторона зобов'язується запобігати на будь-якій території, що перебуває під її юрисдикцією, іншим актам жорстокого, нелюдського і такого, що принижує гідність, поводження й покарання, що не підпадають під визначення катування, викладеного у статті 1, коли такі акти здійснюються державними чи посадовими особами або іншими особами, що виступають як офіційні, чи з їх підбурювання, чи з їх відома чи з їх мовчазної згоди. Зокрема, зобов'язання, що містяться в статтях 10, 11, 12 та 13, застосовуються із заміною посилань на катування посиланнями на інші форми жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження й покарання.

Частина II

Стаття 17

1. Засновується Комітет проти катувань (далі іменується «Комітет»), який здійснює функції, передбачені нижче. Комітет складається з десяти експертів, що відзначаються високими моральними якостями й визнаною компетентністю в галузі прав людини та виступають у своїй особистій якості. Експерти обираються державами-сторонами, при цьому увага приділяється справедливому географічному розподілу й доцільності участі кількох осіб, що мають юридичний досвід.

2. Членів Комітету обирають таємним голосуванням із числа внесених до списку осіб, висунутих державами-сторонами. Кожна держава-сторона може висунути одну кандидатуру з числа своїх громадян. Держави-сторони враховують доцільність висунення осіб, які є також членами Комітету з прав людини, заснованого згідно з Міжнародним пактом про громадянські й політичні права, і виявлять бажання працювати в Комітеті проти катувань.

3. Вибори членів Комітету проводяться на нарадах держав-сторін, що скликаються Генеральним секретарем Організації Об'єднаних Націй один раз на два роки. На цих нарадах, кворумом для яких є дві третини держав-сторін, обраними до Комітету членами вважаються кандидати, які здобули найбільше число голосів і абсолютне число голосів представників держав-сторін Конвенції, що присутні й беруть участь у голосуванні.

4. Первісні вибори проводяться не пізніше як через шість місяців з дати набуття чинності цією Конвенцією. Принаймні за чотири місяці до дати проведення чергових виборів Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй надсилає державам-сторонам листа з пропозицією подати свої кандидатури протягом трьох місяців. Генеральний секретар готує список, до якого в алфавітному порядку вносять усіх висунутих таким чином осіб із зазначенням держав-сторін, які їх висунули, та розповсюджує цей список серед держав-сторін.

5. Члени Комітету обираються на чотирирічний строк. Вони мають право на переобрання при повторному висуненні. Проте строк повноважень

п'яти членів, обраних на перших виборах, минає в кінці дворічного періоду; негайно після перших виборів імена цих п'яти членів визначаються шляхом жеребкування головою наради, про яку йдеться в пункті 3 цієї статті.

6. У разі смерті або відставки члена Комітету чи неможливості виконання ним з якихось інших причин своїх функцій у Комітеті держава-сторона, що запропонувала його кандидатуру, призначає на строк, що залишився, іншого експерта з числа своїх громадян за згодою більшості держав-сторін. Кандидатура вважається схваленою, якщо половина чи більше держав-сторін не відповіли негативно протягом шести місяців після одержання інформації від Генерального секретаря ООН про запропоноване призначення.

7. Держави-сторони беруть на себе покриття витрат членів Комітету під час виконання ними обов'язків у Комітеті.

Стаття 18

1. Комітет обирає своїх службових осіб на дворічний строк. Вони можуть бути переобрані.

2. Комітет встановлює власні правила процедури, але в цих правилах, зокрема, має бути передбачено таке:

- а) шість членів утворюють кворум;
- б) рішення Комітету приймаються більшістю голосів присутніх членів.

3. Генеральний секретар ООН забезпечує необхідний персонал та умови для ефективного здійснення функцій Комітету відповідно до цієї Конвенції.

4. Генеральний секретар ООН скликає перше засідання Комітету. Після свого першого засідання Комітет збирається через такі періоди, які передбачено його правилами процедури.

5. Держави-сторони беруть на себе покриття витрат, що виникають у зв'язку з проведенням нарад держав-сторін і Комітету, включаючи відшкодування Організації Об'єднаних Націй будь-яких витрат, таких, як оплата персоналу й умов, що забезпечуються ООН відповідно до пункту 3 цієї статті.

Стаття 19

1. Держави-сторони подають Комітету через Генерального секретаря ООН доповіді про вжиті ними заходи щодо здійснення їх зобов'язань за цією Конвенцією протягом одного року після набуття чинності цією Конвенцією щодо відповідної держави-сторони. Надалі держави-сторони подають через чотири роки додаткові доповіді про будь-які нові вжиті заходи, а також інші доповіді, які може зажадати Комітет.

2. Генеральний секретар ООН надсилає ці доповіді всім державам-сторонам.

3. Кожну доповідь розглядає Комітет, який може зробити такі зауваження загального характеру щодо доповіді, які він вважатиме за доцільні, і надсилає їх відповідній державі-стороні. Дана держава-сторона може у відповідь подати Комітету будь-які зауваження, які вона вважає за доречні.

4. Комітет на свій розсуд може вирішити включити будь-які зауваження,

зроблені ним згідно з пунктом 3 цієї статті, разом із зауваженнями до них, одержаними від відповідної держави-сторони, до своєї річної доповіді, що готується згідно зі статтею 24. На прохання відповідної держави-сторони Комітет може також включити примірник доповіді, поданої згідно з пунктом 1 цієї статті.

Стаття 20

1. Якщо Комітет одержує вірогідну інформацію, яка, на його думку, містить цілком обґрунтовані дані про систематичне застосування катувань на території якої-небудь держави-сторони, то він пропонує цій державі-стороні співробітничати у розгляді цієї інформації і з цією метою подати свої зауваження щодо даної інформації.

2. З урахуванням будь-яких зауважень, що можуть бути подані відповідною державою-сторonoю, а також будь-якої іншої наявної в Комітеті інформації, що має стосунок до справи, Комітет може, якщо він вважає за доцільне, призначити одного або кількох своїх членів для проведення конфіденційного розслідування й термінового подання Комітетові відповідної доповіді.

3. Якщо згідно з пунктом 2 цієї статті проводиться розслідування, Комітет прагне налагодити співробітництво з відповідною державою-сторonoю. За згодою цієї держави-сторони таке розслідування може включати відвідання її території.

4. Після розгляду результатів проведеного членом або членами розслідування, поданих відповідно до пункту 2 цієї статті, Комітет надсилає відповідній державі-стороні ці результати разом з будь-якими зауваженнями чи пропозиціями, які здаються доцільними в даній ситуації.

5. Уся робота Комітету, зазначена в пунктах 1–4 цієї статті, має конфіденційний характер, і на всіх етапах цієї роботи слід прагнути до співробітництва з державою-сторonoю. Після завершення такої роботи щодо розслідування, проведеного згідно з пунктом 2, Комітет може після консультації з відповідною державою-сторonoю прийняти рішення про включення короткого звіту про результати цієї роботи до своєї щорічної доповіді, яка готується відповідно до статті 24.

Стаття 21

1. Згідно з цією статтею будь-яка держава-сторона цієї Конвенції може в будь-який час заявити, що вона визнає компетенцію Комітету одержувати й розглядати повідомлення, що стосуються заяв однієї держави-сторони про те, що інша держава-сторона не виконує своїх зобов'язань за цією Конвенцією. Такі повідомлення можуть прийматися й розглядатися згідно з процедурами, викладеними в цій статті, лише в тому разі, якщо вони подані державою-сторonoю, що зробила заяву про визнання щодо себе компетенції Комітету. Комітет не розглядає повідомлень по цій статті, якщо вони стосуються держави-сторони, яка не зробила такої заяви.

Повідомлення, одержані згідно з цією статтею, розглядаються за такою

процедурою:

а) якщо яка-небудь держава-сторона вважає, що інша держава-сторона не виконує положень цієї Конвенції, то вона може письмовим повідомленням довести це питання до відома зазначеної держави-сторони. Протягом трьох місяців після отримання цього повідомлення держава-адресат подає в письмовій формі державі, що послала таке повідомлення, пояснення або будь-яку іншу заяву з роз'ясненням з цього питання, де мають міститися, наскільки це можливо й доцільно, посилання на внутрішні процедури й заходи, яких було вжито, буде вжито чи може бути вжито з цього питання;

б) якщо питання не розв'язане задовільно для обох відповідних держав-сторін протягом шести місяців після одержання державою-адресатом первісного повідомлення, будь-яка з цих держав має право передати це питання в Комітет, сповістивши про це Комітет та іншу державу;

с) Комітет розглядає питання, передане йому згідно з цією статтею, лише після того, як він упевниться, що в даному разі всі доступні внутрішні заходи були вжиті й вичерпані відповідно до загальноновизнаних принципів міжнародного права. Це правило не діє в тих випадках, коли застосування цих заходів не виправдано затягується й навряд чи надасть ефективну допомогу особі, яка є жертвою порушення цієї Конвенції;

д) під час розгляду повідомлень за цією статтею Комітет проводить закриті засідання;

е) з додержанням положень підпункту (с) Комітет надає послуги відповідним державам-сторонам з метою дружнього вирішення спору на підставі поваги до зобов'язань, передбачених у цій Конвенції. З цієї метою Комітет може за необхідності заснувати спеціальну погоджувальну комісію;

ф) з будь-якого переданого йому згідно з цією статтею питання Комітет може закликати відповідні держави-сторони, зазначені в пункті (б), подати будь-яку інформацію, що стосується справи;

г) відповідні держави-сторони, зазначені в підпункті (б), мають право бути представленими при розгляді питання в Комітеті й робити усні і/чи письмові заяви;

h) Комітет протягом дванадцяти місяців від дня одержання повідомлення згідно з підпунктом (б) сповіщає:

i) якщо досягається рішення в рамках положень підпункту (е), то Комітет обмежується у своєму повідомленні коротким викладом фактів і досягнутого рішення;

ii) якщо рішення в рамках положень підпункту (е) не досягнуто, то Комітет обмежується у своєму повідомленні коротким викладом фактів; письмові заяви і записи усних заяв, поданих відповідними державами-сторонами, додаються до повідомлення. З кожного питання повідомлення Комітету надсилається відповідним державам-сторонам.

2. Положення цієї статті набувають чинності, коли п'ять держав-сторін цієї Конвенції зроблять заяви відповідно до пункту 1 цієї статті. Такі заяви здаються державами-сторонами на зберігання Генеральному секретареві Ор-

ганізації Об'єднаних Націй, який надсилає їх примірники іншим державам-сторонам. Заява може бути в будь-який час відкликана шляхом повідомлення Генерального секретаря. Таке відкликання не повинно завдавати шкоди розгляду будь-якого питання, що є предметом повідомлення, уже переданого згідно з цією статтею, ніякі наступні повідомлення будь-якої держави-сторони не приймаються згідно з цією статтею після одержання Генеральним секретарем повідомлення про відкликання заяви, якщо відповідна держава-сторона не зробила нової заяви.

Стаття 22

1. Держава-сторона цієї Конвенції може в будь-який час заявити згідно з цією статтею, що вона визнає компетенцію Комітету одержувати й розглядати повідомлення осіб, що перебувають під її юрисдикцією, які стверджують, що вони є жертвами порушення державою-стороною положень Конвенції, або повідомлення такого роду, що надходять від їх імені. Комітет не приймає жодних повідомлень, якщо вони стосуються держави-сторони, яка не зробила такої заяви.

2. Комітет вважає неприйнятним будь-яке повідомлення згідно з цією статтею, що є анонімним або, на його думку, є результатом зловживання правом на подання таких повідомлень, або несумісне з положеннями цієї Конвенції.

3. З урахуванням положень пункту 2 Комітет доводить будь-яке повідомлення, подане йому згідно з цією статтею, до відома держави-сторони цієї Конвенції, яка зробила заяву згідно з пунктом 1 цієї статті і яка нібито порушує ті чи інші положення Конвенції. Протягом шести місяців держава, що одержала повідомлення, подає до Комітету письмові пояснення або заяви, що уточнюють питання й будь-які заходи, які могли бути прийняті цією державою.

4. Комітет розглядає одержані згідно з цією статтею повідомлення у світлі всієї інформації, представленої йому даною особою або від її імені та відповідною державою-стороною.

5. Комітет не розглядає жодних повідомлень від будь-якої особи згідно з цією статтею, якщо він не переконається, що:

а) це саме питання не розглядалося й не розглядається за якою-небудь процедурою міжнародного розслідування чи врегулювання;

б) дана особа вичерпала всі наявні внутрішні заходи правового захисту; це правило не діє в тих випадках, коли застосування цих заходів не виправдано з огляду на допомогу й навряд чи надасть ефективну допомогу особі, яка є жертвою порушення цієї Конвенції.

6. Під час розгляду повідомлень за цією статтею Комітет проводить закриті засідання.

7. Комітет подає свої думки відповідній державі-стороні й даній особі.

8. Положення цієї статті набувають чинності, коли п'ять держав-сторін цієї Конвенції зроблять заяви відповідно до пункту 1 даної статті. Такі заяви

держави-сторони здають на зберігання Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй. Заява може бути в будь-який час відкликана шляхом повідомлення Генерального секретаря. Таке відкликання не може завдавати шкоди розгляду будь-якого питання, що є предметом повідомлення, уже переданого згідно з цією статтею; жодні наступні повідомлення, що надсилаються будь-якою особою чи від її імені, не приймаються згідно з цією статтею після одержання Генеральним секретарем повідомлення про відкликання заяви, якщо відповідна держава-сторона не зробила нової заяви.

Стаття 23

Члени Комітету і спеціальних погоджувальних комісій, які можуть бути призначені відповідно до підпункту (є) пункту 1 статті 21, мають право на пільги, привілеї та імунітети експертів, що діють за завданням Організації Об'єднаних Націй, як це передбачено у відповідних розділах Конвенції про привілеї та імунітети ООН.

Стаття 24

Комітет представляє державам-сторонам і Генеральній Асамблеї ООН річну доповідь про свою роботу згідно з цією Конвенцією.

Частина III

Стаття 25

1. Ця Конвенція відкрита для підписання всіма державами.
2. Ця Конвенція підлягає ратифікації. Ратифікаційні грамоти здаються на зберігання Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 26

Ця Конвенція відкрита для приєднання всіх держав. Приєднання здійснюється шляхом здачі на зберігання документа про приєднання Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 27

1. Ця Конвенція набуває чинності на тридцятий день після здачі на зберігання Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй двадцятої ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.
2. Для кожної держави, яка ратифікує цю Конвенцію або приєднається до неї після здачі на зберігання двадцятої ратифікаційної грамоти чи документа про приєднання, ця Конвенція набуває чинності на тридцятий день після здачі на зберігання її власної ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

Стаття 28

1. Будь-яка держава під час підписання чи ратифікації цієї Конвенції або

приєднання до неї може заявити про те, що вона не визнає компетенцію Комітету, визначену в статті 20.

2. Будь-яка держава-сторона, що зробила застереження згідно з пунктом 1 цієї статті, може в будь-який час зняти свої застереження, сповістивши про це Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 29

1. Будь-яка держава-сторона цієї Конвенції може запропонувати поправку й подати її Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй. Генеральний секретар надсилає таку поправку державам-сторонам з проханням повідомити йому, чи висловлюються вони за скликання конференції держав-сторін з метою розгляду цієї пропозиції і проведення по ній голосування. Якщо протягом чотирьох місяців з дати надсилання такого листа принаймні одна третина держав-сторін висловиться за таку конференцію, Генеральний секретар скликає конференцію під егідою Організації Об'єднаних Націй. Будь-яку поправку, прийняту більшістю держав-сторін, які присутні й голосують на цій конференції, Генеральний секретар надсилає всім державам-сторонам на затвердження.

2. Поправка, прийнята згідно з пунктом 1 цієї статті, набуває чинності після того, як дві третини держав-сторін цієї Конвенції повідомлять Генерального секретаря про прийняття ними даної поправки згідно зі своїми конституційними процедурами.

3. Коли поправки набувають чинності, вони стають обов'язковими для тих держав-сторін, які їх прийняли, а для інших держав-сторін залишаються обов'язковими ті положення цієї Конвенції і будь-які попередні поправки, які були ними прийняті.

Стаття 30

1. Будь-який спір між двома або кількома державами-сторонами щодо тлумачення або застосування цієї Конвенції, який не може бути вирішено шляхом переговорів, передається на прохання однієї зі сторін на арбітраж. Якщо протягом шести місяців з дати подання прохання про арбітраж сторонам не вдалося досягти згоди щодо організації арбітражу, на прохання будь-якої зі сторін спір може бути переданий в Міжнародний Суд згідно зі статутом Суду.

2. Кожна держава під час підписання чи ратифікації цієї Конвенції або при приєднанні до неї може заявити про те, що вона не вважає себе зв'язаною зобов'язаннями, положеннями пункту 1 цієї статті. Інші держави-сторони не будуть зв'язані положеннями пункту 1 цієї статті щодо будь-якої держави-сторони, яка зробила таке застереження.

3. Будь-яка держава-сторона, яка зробила застереження згідно з пунктом 2 цієї статті, може в будь-який час зняти своє застереження, сповістивши про це Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 31

1. Будь-яка держава-сторона може денонсувати цю Конвенцію шляхом письмового повідомлення Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй. Денонсація набуває чинності через рік після отримання повідомлення Генеральним секретарем.

2. Така денонсація не звільняє державу-сторону від її зобов'язань згідно з цією Конвенцією за будь-які дії чи упушення, що мали місце до дати набуття чинності денонсацією, і денонсація не завдає жодної шкоди розгляду будь-якого питання, яке вже розглядалося Комітетом до дати набуття денонсацією чинності.

3. Після дати набуття денонсацією чинності для будь-якої держави-сторони Комітет не розпочинає розгляд нових питань, що стосуються даної держави.

Стаття 32

Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй повідомляє всі держави – члени ООН та всі інші держави, що підписали цю Конвенцію або приєдналися до неї, про:

- а) підписання, ратифікацію та приєднання відповідно до статей 25 і 26;
- б) дату набуття чинності цією Конвенцією відповідно до статті 27 та дату набуття чинності будь-якими поправками відповідно до статті 29;
- в) денонсації відповідно до статті 31.

Стаття 33

1. Ця Конвенція, англійський, арабський, іспанський, китайський, російський і французький тексти якої є автентичними, здається на зберігання Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй.

2. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй надсилає завірени примірники цієї Конвенції усім державам. 10 грудня 1984 року.

Тестові завдання та задачі для самоконтролю

1. Застосування катувань представниками органів державної влади виправдується у випадку:

- А) проголошення стану війни чи загрози війни;
- Б) внутрішньої політичної нестабільності чи будь-якого іншого надзвичайного стану;
- В) наказу вищого начальника або державної влади;
- Г) жодні виняткові обставини не можуть бути виправданням катування.

2. У разі смерті жертви внаслідок катування право на компенсацію:

- А) скасовується;

- Б) надається її утриманцям;
- В) надається правозахисним органам;
- Г) перераховується до державного бюджету.

3. До складу Комітету проти катувань входить:

А) по одному представнику від кожної договірної сторони Конвенції ООН про заборону катувань та інших нелюдських, чи таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання від 10 грудня 1984 р.;

Б) десять експертів, що відзначаються високими моральними якостями й визнаною компетентністю в галузі прав людини та виступають у своїй особистій якості;

В) п'ятнадцять експертів-юристів, обраних з урахуванням принципу справедливого географічного розподілу;

Г) Генеральний секретар ООН; Голова Економічної і соціальної ради ООН; Голова Ради ООН з прав людини; представники від кожної договірної сторони Конвенції ООН про заборону катувань та інших нелюдських, чи таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання від 10 грудня 1984 р.

4. Члени Комітету проти катувань обираються на:

- А) чотирирічний строк;
- Б) п'ятирічний строк;
- В) дев'ятирічний строк;
- Г) п'ятнадцятирічний строк.

5. Україна є учасником Конвенції ООН про заборону катувань та інших нелюдських, чи таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання від 10 грудня 1984 р.:

- А) з 27 січня 1987 р.;
- Б) з 17 червня 1994 р.;
- В) з 18 грудня 2002 р.;
- Г) з 30 жовтня 2006 р.

Задача № 1

У серпні 2014 року слідчий Агапова О.М., використовуючи яскраве світло та гучне прослуховування гімну України, понад п'ять годин проводила допит підозрюваної Соколенко І.В. у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 150 Кримінального кодексу України. Отримавши згоду підозрюваної надати письмове визнання своєї вини, Агапова О.М. зменшила яскравість світла та вимкнула музику, але не надала підозрюваній стільця для написання визнання, пояснивши це відсутністю фінансування з боку держави.

Встановіть, на якому етапі допиту у діях слідчого мали місце порушення прав людини та які саме права було порушено.

Задача № 2

На семінарському занятті виникла дискусія з приводу визначення можливих обставин, за наявності яких співробітникам органів внутрішніх справ, особам рядового, сержантського та старшинського складу Збройних Сил та іншим уповноваженим особам дозволяється застосовувати катування. Студент Шпак І.А. зазначив, що будь-які обставини не можуть бути виправданням катувань. У свою чергу, студент Дорофєєва Ю.Г. не погодилася з його думкою, вказавши, що використання катувань може мати місце за наявності таких умов: стан війни чи загроза війни; внутрішня політична нестабільність чи будь-який інший надзвичайний стан; наказ вищого начальника або державної влади.

Визначте, позиція якого студента є правильною? Відповідь обґрунтуйте.

**ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ЗАСТОСУВАННЯ СИЛИ
І ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ПОСАДОВИМИ ОСОБАМИ
ПО ПІДТРИМАННЮ ПРАВОПОРЯДКУ
від 27 серпня – 7 вересня 1990 р.**

Вступне слово

Основне навантаження по дотриманню задекларованих принципів лежить на урядах країн-учасниць. Саме національні уряди і правоохоронні органи приймають і здійснюють норми і нормативні положення про застосування посадовими особами по підтримці правопорядку, сили і вогнепальної зброї проти людей. При розробці таких норм і положень уряд і правоохоронні органи зобов'язані постійно враховувати етичні питання, пов'язані із застосуванням сили і вогнепальної зброї.

У кримінально-правовому відношенні уряди забезпечують кримінальну караність довільного або зловмисного застосування сили чи вогнепальної зброї посадовими особами. Надзвичайні обставини, такі як внутрішня політична нестабільність або будь-які інші надзвичайні суспільні явища, не можуть при цьому служити виправданням для будь-якого відходу від даного принципу. Не є також виправданням виконання наказів вищестоящих посадових осіб, якщо посадові особи по підтримці правопорядку знали про явну незаконність наказу щодо застосування сили і вогнепальної зброї, і мали можливість відмовитися від його виконання. У будь-якому випадку відповідальність повинна покладатися на вищестоящих посадових осіб, що віддають незаконні накази (п. 26).

«Основні принципи», прийняті восьмим Конгресом ООН по запобіганню злочинності та поведженню з правопорушниками 27 серпня – 7 вересня 1990 р., у своїх загальних положеннях підкреслюють переважно ненасильницький характер виконання службових завдань. Так, у п. 4 спеціально підкреслено, що «посадові особи по підтримці правопорядку при здійсненні своїх функцій, наскільки це можливо, використовують ненасильницькі засоби до вимушеного застосування сили або вогнепальної зброї. Вони можуть застосовувати силу і вогнепальну зброю лише в тих випадках, коли інші засоби є неефективними або не дають яких-небудь надій на досягнення наміченого результату». У будь-якому випадку навмисне застосування сили зі смертельним результатом може мати місце лише тоді, коли воно абсолютне неминуче для захисту життя, а менш рішучі заходи недостатні для досягнення цих цілей. Дії посадових осіб при цьому зобов'язані відповідати таким вимогам:

1) прояв стриманості в застосуванні сили, виходячи із ступеня суспільної небезпеки правопорушення і тієї законної мети, яка має бути досягнута;

2) чітке попередження про намір застосувати вогнепальну зброю, надання достатнього часу для відповідної реакції на це попередження, за винятком тих випадків, коли ці дії створюють для посадових осіб по підтримці правопорядку непотрібну небезпеку або створюють небезпеку смерті, або нанесен-

ня значної шкоди іншим особам;

3) зведення до мінімуму можливості спричинення шкоди і нанесення поранень, охорона людського життя;

4) забезпечення надання медичної й іншої допомоги будь-яким пораненим або постраждалим особам у найкоротші терміни;

5) забезпечення повідомлення родичів або близьких друзів поранених чи постраждалих осіб у найбільш можливо короткий термін.

Якщо застосування сили або вогнепальної зброї призводить до поранення або смерті, посадові особи негайно повідомляють про це вищестояще начальство.

Спеціальні положення «Основних принципів» містять окремі вимоги до національних правоохоронних органів, в чій обов'язки повинна входити розробка відповідних норм і положень про застосування вогнепальної зброї. Дані норми повинні включати керівні принципи, які:

а) визначають обставини, за яких посадові особи по підтримці правопорядку уповноважені носити вогнепальну зброю і обумовлюють дозволені види вогнепальної зброї і боєприпасів;

б) забезпечують, щоб вогнепальна зброя застосовувалася лише в належних обставинах і так, щоб можна було б зменшити небезпеку спричинення надмірної шкоди;

в) забороняють застосування таких видів вогнепальної зброї і боєприпасів, які наносять надзвичайно тяжкі поранення або служать джерелом невинуватого ризику;

г) регулюють контроль, зберігання і видачу вогнепальної зброї, включаючи процедури, що забезпечують підзвітність посадових осіб по підтримці правопорядку за видану їм вогнепальну зброю і боєприпаси;

д) визначають попередження, які у відповідних випадках даються перед пострілом з вогнепальної зброї;

е) передбачають систему звітності у всіх випадках, коли посадові особи для підтримки правопорядку застосовують вогнепальну зброю при виконанні службових обов'язків.

Система контролю стосовно законності застосування сили і вогнепальної зброї будується на принципах ефективності і незалежного розгляду. Одночасно уряди і правоохоронні органи забезпечують притягнення вищих посадових осіб до відповідальності, якщо їм відомо або мало бути відомо про випадки незаконного застосування сили або вогнепальної зброї посадовими особами, що знаходяться в їх підпорядкуванні, і вони не вжили всіх наявних в їх розпорядженні заходів для запобігання, припинення таких випадків або повідомлення про них.

Учитывая, что работа должностных лиц по поддержанию правопорядка¹ имеет большую социальную важность и что поэтому необходимо поддерживать на должном уровне и, при необходимости, улучшать условия труда и положение этих должностных лиц,

учитывая, что угроза жизни и безопасности должностных лиц по поддержанию правопорядка должна рассматриваться как угроза стабильности общества в целом,

учитывая, что должностные лица по поддержанию правопорядка играют исключительно важную роль в защите права человека на жизнь, свободу и безопасность, как это гарантируется во Всеобщей декларации прав человека и подтверждается в Международном пакте о гражданских и политических правах,

учитывая, что в Стандартных минимальных правилах обращения с заключенными предусматриваются обстоятельства, в которых сотрудники тюрем могут применять силу при выполнении своих обязанностей,

учитывая, что в статье 3 Кодекса поведения должностных лиц по поддержанию правопорядка говорится, что должностные лица по поддержанию правопорядка могут применять силу только в случае крайней необходимости и в той мере, в какой это требуется для выполнения их обязанностей, учитывая, что на подготовительном совещании к седьмому Конгрессу Организации Объединенных Наций по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями, состоявшемуся в Варенне, Италия, были согласованы элементы, которые будут рассмотрены в ходе будущей работы по ограничению применения силы и огнестрельного оружия должностными лицами по поддержанию правопорядка,

учитывая, что седьмой Конгресс в своей резолюции 14, в частности, подчеркивает, что применение должностными лицами по поддержанию правопорядка силы и огнестрельного оружия должно осуществляться при надлежащем уважении прав человека,

учитывая, что Экономический и Социальный Совет в разделе IX своей резолюции 1986/10 от 21 мая 1986 года предлагает государствам-членам при осуществлении Кодекса уделять особое внимание вопросам применения должностными лицами по поддержанию правопорядка силы и огнестрельного оружия, а Генеральная Ассамблея в своей резолюции 41/149 от 4 декабря

---

¹ В соответствии с комментарием к статье 1 Кодекса поведения должностных лиц по поддержанию правопорядка под «должностными лицами по поддержанию правопорядка» понимаются все служители закона, как назначенные, так и избранные, которые выполняют полицейские функции, особенно функции по аресту или задержанию. В странах, в которых полицейские функции выполняются военными властями как в форме, так и без нее, или государственными силами безопасности, под определение должностных лиц по поддержанию правопорядка подпадают сотрудники таких служб.

1986 года, в частности, приветствует эту рекомендацию Совета,

учитывая, что целесообразно, уделяя должное внимание личной безопасности должностных лиц по поддержанию правопорядка, рассмотреть их роль в связи с отправлением правосудия, защитой права человека на жизнь, свободу и безопасность, их задачами по обеспечению государственной безопасности и общественного порядка и значением их квалификации, подготовки и поведения,

правительствам следует принять во внимание и соблюдать в рамках своего национального законодательства и практики изложенные ниже Основные принципы, разработанные с целью оказания помощи государствам-членам в осуществлении их задачи по обеспечению и содействию выполнению соответствующей роли должностными лицами по поддержанию правопорядка; и следует довести эти принципы до сведения должностных лиц по поддержанию правопорядка, а также других лиц, таких, как судьи, работники прокуратуры, юристы, работники исполнительной власти и законодательной власти и населения в целом.

Общие положения

1. Правительства и правоохранительные органы принимают и осуществляют нормы и нормативные положения о применении должностными лицами по поддержанию правопорядка силы и огнестрельного оружия против людей. При разработке таких норм и положений правительства и правоохранительные органы постоянно учитывают этические вопросы, связанные с применением силы и огнестрельного оружия.

2. Правительства и правоохранительные органы разрабатывают как можно более широкий арсенал средств и обеспечивают должностных лиц по поддержанию правопорядка различными видами оружия и боеприпасов, позволяющими дифференцированно применять силу и огнестрельное оружие. В их число входит разработка не приводящих к смерти, но нейтрализующих видов оружия, применяемого в надлежащих ситуациях, в целях все большего сужения сферы использования средств, способных убить или ранить. В тех же целях необходимо также иметь возможность оснащения должностных лиц по поддержанию правопорядка для их самозащиты таким снаряжением, как щиты, каски, пуленепробиваемые транспортные средства для уменьшения необходимости использования любого рода оружия.

3. Следует тщательно рассмотреть вопрос о разработке и использовании не приводящих к смерти, но нейтрализующих видов оружия, чтобы свести к минимуму риск нанесения ущерба посторонним лицам, и осуществлять строгий контроль в отношении использования такого оружия.

4. Должностные лица по поддержанию правопорядка при осуществлении своих функций, насколько это возможно, используют ненасильственные средства до вынужденного применения силы или огнестрельного оружия. Они могут применять силу и огнестрельное оружие только в тех случаях, когда другие являются неэффективными или не дают каких-либо надежд на до-

стижение намеченного результата.

5. Во всех случаях, когда применение силы или огнестрельного оружия неизбежно, должностные лица по поддержанию правопорядка:

а) проявляют сдержанность в таком применении силы и действуют исходя из серьезности правонарушения и той законной цели, которая должна быть достигнута;

б) сводят к минимуму возможность причинения ущерба и нанесения ранений и охраняют человеческую жизнь;

с) обеспечивают предоставление медицинской и другой помощи любым раненым или пострадавшим лицам в самые кратчайшие сроки;

д) обеспечивают, чтобы родственники или близкие друзья раненых или пострадавших лиц уведомлялись в как можно более короткий срок.

6. Если применение должностными лицами по поддержанию правопорядка силы или огнестрельного оружия приводит к ранению или смерти, они немедленно сообщают об этом вышестоящему начальству в соответствии с принципом 22.

7. Правительства обеспечивают, чтобы произвольное или злонамеренное применение силы или огнестрельного оружия должностными лицами по поддержанию правопорядка каралось в соответствии с их законом как уголовное преступление.

8. Чрезвычайные обстоятельства, такие, как внутренняя политическая нестабильность или любые другие чрезвычайные общественные явления, не могут служить оправданием для любого отхода от настоящих Основных принципов.

Специальные положения

9. Должностные лица по поддержанию правопорядка не применяют огнестрельного оружия против людей, за исключением случаев самообороны или защиты других лиц от неминуемой угрозы смерти или серьезного ранения или с целью предотвращения совершения особо серьезного преступления, влекущего за собой большую угрозу для жизни, с целью ареста лица, представляющего такую опасность, сопротивляющегося их власти, или с целью предотвращения его побега и лишь в тех случаях, когда менее решительные меры недостаточны для достижения этих целей. В любом случае преднамеренное применение силы со смертельным исходом может иметь место лишь тогда, когда оно абсолютно неизбежно для защиты жизни.

10. При обстоятельствах, предусмотренных в принципе 9, должностные лица по поддержанию правопорядка представляются в качестве таковых и дают четкое предупреждение о намерении применить огнестрельное оружие, предоставляя достаточное время для ответной реакции на это предупреждение, за исключением тех случаев, когда эти действия создают для должностных лиц по поддержанию правопорядка ненужную опасность или создают опасность смерти или нанесения серьезного ущерба другим лицам, или же были бы явно неуместными или ненужными при создавшихся обстоятельст-

вах инцидента.

11. Нормы и положения о применении огнестрельного оружия должностными лицами по поддержанию правопорядка включают руководящие принципы, которые:

а) определяют обстоятельства, при которых должностные лица по поддержанию правопорядка уполномочены носить огнестрельное оружие, и оговаривают разрешенные виды огнестрельного оружия и боеприпасов;

б) обеспечивают, чтобы огнестрельное оружие применялось лишь в надлежащих обстоятельствах и таким образом, чтобы можно было бы уменьшить опасность причинения чрезмерного ущерба;

с) запрещают применение таких видов огнестрельного оружия и боеприпасов, которые наносят чрезвычайно тяжелые ранения или служат источником неоправданного риска;

д) регулируют контроль, хранение и выдачу огнестрельного оружия, включая процедуры, обеспечивающие подотчетность должностных лиц по поддержанию правопорядка за выданное им огнестрельное оружие и боеприпасы;

е) определяют предупреждения, которые в соответствующих случаях даются перед выстрелом из огнестрельного оружия;

ф) предусматривают систему отчетности во всех случаях, когда должностные лица по поддержанию правопорядка применяют огнестрельное оружие при исполнении служебных обязанностей.

Поддержание порядка в случае незаконных собраний

12. Поскольку в соответствии с принципами, изложенными во Всеобщей декларации прав человека и Международном пакте о гражданских и политических правах, участие в законных и мирных собраниях может принимать каждый человек, правительства и учреждения и должностные лица по поддержанию правопорядка признают, что сила и огнестрельное оружие могут применяться лишь в соответствии с принципами 13 и 14.

13. При разгоне противозаконных собраний ненасильственного характера должностные лица по поддержанию правопорядка избегают применения силы или, если это невозможно, ограничивают такое применение до необходимого минимума.

14. При разгоне собраний насильственного характера должностные лица по поддержанию правопорядка могут применять огнестрельное оружие лишь в тех случаях, когда нельзя применить менее опасные средства, и лишь в той мере, в какой это минимально необходимо. Должностные лица по поддержанию правопорядка не применяют огнестрельного оружия в таких случаях, за исключением условий, оговоренных в принципе 9.

Контроль за лицами, находящимися под стражей или в заключении

15. Должностные лица по поддержанию правопорядка в своих отношениях с лицами, находящимися под стражей или в заключении, не применяют силу, за исключением случаев, когда это строго необходимо для поддержания безопасности и порядка в исправительном учреждении или когда создается угроза для личной безопасности.

16. Должностные лица по поддержанию правопорядка в своих отношениях с лицами, находящимися под стражей или в заключении, не применяют огнестрельного оружия, за исключением случаев самообороны или защиты других от непосредственной угрозы смерти или серьезного ранения, или когда это строго необходимо для предотвращения побега лица, находящегося под стражей или в заключении и представляющего опасность, о которой говорится в принципе 9.

17. Вышеизложенные принципы применяются без ущерба для прав, функций и обязанностей персонала тюрем, изложенных в Стандартных минимальных правилах обращения с заключенными, особенно в правилах 33, 34 и 54.

Квалификация, подготовка и консультирование

18. Правительства и правоохранительные органы обеспечивают, чтобы все должностные лица по поддержанию правопорядка отбирались с помощью надлежащих процедур отбора, обладали соответствующими моральными, психологическими и физическими качествами для эффективного выполнения своих функций и проходили непрерывную и тщательную профессиональную подготовку. Необходимо периодически осуществлять проверку их пригодности для исполнения таких функций.

19. Правительства и правоохранительные органы обеспечивают, чтобы все должностные лица по поддержанию правопорядка проходили подготовку и проверялись в соответствии с надлежащей специальной подготовкой к действиям в условиях применения силы. Должностные лица по поддержанию правопорядка, которые должны носить огнестрельное оружие, получают соответствующие разрешения лишь по завершении специального курса обучения их применению.

При подготовке должностных лиц по поддержанию правопорядка правительства и правоохранительные органы обращают особое внимание на вопросы полицейской этики и прав человека, особенно в процессе ведения расследований, на альтернативы применению силы и огнестрельного оружия, включая мирное урегулирование конфликтов, понимание поведения больших масс людей и методы убеждения, ведения переговоров и посредничества, а также технические средства с целью ограничения применения силы или огнестрельного оружия. Правоохранительным органам следует пересматривать свои учебные программы и оперативные процедуры в свете конкретных инцидентов.

21. Правительства и правоохранительные органы уделяют особое внимание консультированию на случай стресса должностных лиц по поддержанию правопорядка, попадающих в ситуации, в которых применяется сила или огнестрельное оружие.

Процедуры представления и разбора рапортов

22. Правительства и правоохранительные органы устанавливают эффективные процедуры представления и разбора рапортов в отношении всех инцидентов, упомянутых в принципах 6 и 11(f). По инцидентам, рапорты в отношении которых представлены в соответствии с этими принципами, правительства и правоохранительные учреждения обеспечивают эффективный процесс разбора и возможность осуществления при надлежащих обстоятельствах юрисдикции независимыми административными органами или органами, осуществляющими судебное преследование. В случаях смерти и серьезного ранения или других тяжелых последствий немедленно направляется подробный рапорт компетентным органам, ответственным за независимый административный разбор дела и судебный контроль.

23. Лица, пострадавшие от применения силы и огнестрельного оружия, или их законные представители имеют доступ к независимому процессу, включая судебный процесс. В случае смерти таких лиц настоящее положение соответствующим образом распространяется на их иждивенцев.

24. Правительства и правоохранительные органы обеспечивают привлечение старших должностных лиц к ответственности, если им известно или должно было быть известно об имевшихся или имеющихся случаях незаконного применения силы или огнестрельного оружия находящимися в их подчинении должностными лицами по поддержанию правопорядка и они не предприняли всех имеющихся в их распоряжении мер для предотвращения, пресечения таких случаев или сообщения о них.

25. Правительства и правоохранительные органы обеспечивают, чтобы в отношении должностных лиц по поддержанию правопорядка, которые в соответствии с Кодексом поведения должностных лиц по поддержанию правопорядка и настоящими Основными принципами отказываются выполнять приказ о применении силы *или* огнестрельного оружия или которые сообщают о таком применении силы или огнестрельного оружия другими должностными лицами, не применялись никакие уголовные или дисциплинарные меры.

26. Исполнение приказов вышестоящих должностных лиц не является оправданием, если должностные лица по поддержанию правопорядка знали о явной незаконности приказа о применении силы и огнестрельного оружия, что привело к смерти или серьезному ранению какого-либо лица, и имели разумную возможность отказаться от его исполнения. В любом случае ответственность возлагается также на вышестоящих должностных лиц, отдавших незаконные приказы.

Тестові завдання та задачі для самоконтролю

1. Чи можуть бути виправдані порушення Основних принципів застосування сили і вогнепальної зброї посадовими особами по підтриманню правопорядку?

- А) так, за умови надзвичайних подій;
- Б) так, за умови внутрішньої політичної нестабільності;
- В) так, за умови надзвичайних суспільних явищ;
- Г) ні, жодна із вказаних вище умов не може бути виправданням для порушення Основних принципів.

2. У якому випадку може мати місце навмисне застосування сили зі смертельним результатом?

- А) лише тоді, коли воно абсолютно неминуче для захисту життя, а менш рішучі заходи недостатні для досягнення цих цілей;
- Б) лише тоді, коли воно абсолютно неминуче для захисту державної власності, а менш рішучі заходи недостатні для досягнення цих цілей;
- В) лише тоді, коли воно абсолютно неминуче для захисту навколишнього природного середовища, а менш рішучі заходи недостатні для досягнення цих цілей;
- Г) лише тоді, коли менш рішучі заходи недостатні.

3. Коли посадові особи по забезпеченню правопорядку, які повинні носити вогнепальну зброю, отримують відповідний дозвіл?

- А) по закінченні спеціального курсу навчання їх застосування;
- Б) після прийому на службу до правоохоронного органу;
- В) після прийняття присяги;
- Г) після отримання вищої юридичної освіти та спеціальністю «Правоохоронна діяльність».

4. Чи може бути застосовано вогнепальну зброю для підтримання правопорядку у випадку незаконних зібрань?

- А) так, при розгоні незаконних зібрань насильницького характеру;
- Б) так, при розгоні незаконних зібрань насильницького характеру, але лише в тих випадках, коли не можна застосувати менш небезпечні засоби;
- В) так, при розгоні незаконних зібрань ненасильницького характеру;
- Г) так, при розгоні мирних зібрань.

5. Чи є виправданням виконання незаконних наказів вищестоящих посадових осіб про застосування сили та вогнепальної зброї, якщо посадова особа по забезпеченню правопорядку мала можливість відмовитися від виконання такого наказу?

- А) виконання незаконних наказів вищестоящих посадових осіб не є виправданням;

Б) виконання незаконних наказів вищестоящих посадових осіб є виправданним;

В) відповідальність за неправомірне застосування сили та вогнепальної зброї покладається тільки на вищестоящих посадових осіб, які віддали незаконний наказ;

Г) відповідальність за неправомірне застосування сили та вогнепальної зброї покладається на вищестоящих посадових осіб.

Задача № 1

Працівник міліції під час охорони громадського порядку застосував вогнепальну зброю для затримання особи, яку застали при вчиненні тяжкого злочину і яка намагається втекти, що призвело до її поранення.

Надайте правову оцінку діям працівника міліції. Які вимоги до подальших дій працівника міліції передбачено Основними принципами застосування сили і вогнепальної зброї посадовими особами по підтриманню правопорядку?

**МІНІМАЛЬНІ СТАНДАРТНІ ПРАВИЛА ОРГАНІЗАЦІЇ
ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ СТОСОВНО ЗАХОДІВ, НЕ ПОВ'ЯЗАНИХ
З ТЮРЕМНИМ УВ'ЯЗНЕННЯМ
(Токійські правила)
від 14 грудня 1990 р.**

Вступне слово

Токійські правила прийняті ООН 14 грудня 1990 р. Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 45/110 (м. Нью-Йорк). Основний зміст цих міжнародних стандартів поведінки із засудженими стосується заходів, що не пов'язані з тюремним ув'язненням, а також мінімальні гарантії для осіб до яких застосовується альтернатива тюремного ув'язнення.

Метою Токійських правил є забезпечення активної участі громадськості у здійсненні правосуддя під час кримінального провадження, а також сприяння виникненню у правопорушників почуття відповідальності перед суспільством.

Токійські правила застосовуються з урахуванням політичних, економічних, соціальних і культурних умов кожної країни, а також мети і цілей її системи кримінального судочинства до осіб, щодо яких здійснюється судове переслідування, суд або виконання вироку, на всіх етапах кримінального провадження.

Проводячи інтеграцію до світового об'єднання, Україна йде шляхом розбудови правової держави та створення демократичного громадянського суспільства. Новації у кримінально-процесуальному законодавстві України призвели до певних проблем виконання покарань, не пов'язаних із позбавленням волі. Враховуючи положення Токійських правил, держава повинна сприяти створенню належних умов для неупередженого розгляду справи під час кримінального провадження, винесення вироку, а також при виконанні покарань, що не пов'язані з позбавленням волі. Держава повинна передбачити у національному законодавстві широкий спектр заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням, як під час кримінального провадження, так і після судових заходів.

Структурно Токійські правила складаються з 8 частин:

Частина I «Загальні принципи» містить загальні принципи, основоположні цілі, правові гарантії.

Частина II «Стадія попереднього розслідування», в якій визначено, що у відповідних випадках, коли це узгоджується із правовою системою держави, поліцію, прокуратуру або інші установи, що займаються кримінальним провадженням, необхідно наділяти правом звільняти правопорушника від відповідальності. Попереднє ув'язнення може застосовуватися як крайня міра з урахуванням інтересів проведення кримінального провадження, захисту суспільства та жертви.

Частина III «Стадія суду та винесення вироку» передбачає види альтер-

нативних санкцій, не пов'язаних із тюремним ув'язненням, що можуть застосовувати органи, які виносять вирок.

Частина IV «Стадія після винесення вироку» визначає альтернативні заходи, що застосовуються після винесення вироку, з метою відмови від тюремного ув'язнення та надання допомоги правопорушнику для комфортного повернення до нормального життя у суспільстві.

Частина V «Здійснення заходів, не пов'язаних із тюремним ув'язненням» звертає увагу, що метою нагляду є скорочення випадків рецидиву правопорушень, а також надання допомоги правопорушнику під час повернення у суспільство, що зводить до мінімуму імовірність повторного скоєння правопорушення.

Частина VI «Персонал». Визначено політику набору персоналу, що повинна враховувати національну політику квотного набору. Персонал проходить професійну підготовку до прийняття на службу, а після прийняття удосконалює свої знання та професійні навички шляхом проходження підготовки без відриву від служби на курсах підвищення кваліфікації.

Частина VII «Добровольці та інші громадські можливості». Акцентовано увагу на необхідності заохочення участі громадськості у проведенні заходів, що непов'язані з тюремним ув'язненням, щодо зміцнення зв'язків між правопорушниками і їх сім'ями та суспільством.

Частина VIII «Дослідження, планування, розробка та оцінка політики» вказує на невід'ємний процес даної роботи – планування. З метою з'ясування ефективності заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням, необхідно проводити регулярні огляди та оцінки практики їх застосування.

Державам рекомендовано вивчати можливості застосування до правопорушників заходів силами громадськості, уникаючи проведення формального розслідування або суду відповідно до правових гарантій та закону.

Держава повинна мати гнучку систему відповідних заходів, щоб відповідно реагувати на вчинений злочин з урахуванням характеру та ступеня тяжкості злочину, винної особи та інтересів суспільства.

У межах застосування заходів, не пов'язаних з позбавленням волі, повинні використовуватися різні методи, в тому числі індивідуальна робота, групова терапія, виправні програми за місцем проживання тощо. Вибір поводження залежить від біографії, особистості засудженого, рівня розумового розвитку, нахилів, системи цінностей, обставин, що призвели до вчинення злочину.

Токійські правила рекомендують залучати громадськість до проведення заходів, не пов'язаних з позбавленням волі. Лише вичерпавши усі можливості, можна переходити до покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

I. Общие принципы

1. Основопологающие цели

1.1. Настоящие Минимальные стандартные правила содержат свод основных принципов для содействия использованию мер, не связанных с тюремным заключением, а также минимальные гарантии для лиц, к которым применяются альтернативы тюремному заключению.

1.2. Правила имеют целью обеспечить более активное участие общественности в осуществлении правосудия по уголовным делам, особенно в обращении с правонарушителями, а также содействовать развитию у правонарушителей чувства ответственности перед обществом.

1.3. Правила применяются с учетом политических, экономических, социальных и культурных условий каждой страны, а также целей и задач ее системы уголовного правосудия.

1.4. В процессе применения Правил государства-члены стремятся обеспечивать надлежащее соотношение между правилами отдельных правонарушителей, правами жертв и интересами общества в отношении общественной безопасности и предупреждения преступности.

1.5. Государства-члены разрабатывают меры, не связанные с тюремным заключением, в рамках своих правовых систем с целью обеспечения других возможностей, сокращая тем самым применение тюремного заключения, и с целью рационализации политики в области уголовного правосудия с учетом необходимости соблюдения прав человека, требований социальной справедливости и потребностей правонарушителя в отношении возвращения к нормальной жизни в обществе.

2. Сфера применения мер, не связанных с тюремным заключением

2.1. Соответствующие положения настоящих Правил применяются ко всем лицам, в отношении которых осуществляется судебное преследование, суд или исполнение приговора, на всех этапах отправления уголовного правосудия. Для целей настоящих Правил такие лица именуются «правонарушителями», независимо от того, являются ли они подозреваемыми, обвиняемыми или осужденными.

2.2. Правила применяются без какой-либо дискриминации по признаку расы, цвета кожи, пола, возраста, языка, религии, политических или других убеждений, национального или социального происхождения, имущественного положения, места рождения или иного статуса.

2.3. В целях обеспечения большей гибкости в соответствии с характером и степенью тяжести правонарушения, личностью и биографией правонарушителя, а также с интересами защиты общества и во избежание неоправданного применения тюремного заключения система уголовного правосудия должна предусматривать широкий выбор мер, не связанных с тюремным за-

ключением, от досудебных до послесудебных мер. Число и виды мер, не связанных с тюремным заключением, должны определяться таким образом, чтобы оставалась возможной последовательность приговоров.

2.4. Следует поощрять разработку новых мер, не связанных с тюремным заключением, и внимательно следить за этим процессом, а также систематически оценивать практику их применения.

2.5. Следует изучать возможности принятия мер к правонарушителям силами общественности, избегая, насколько это возможно, проведения формального разбирательства или суда, в соответствии с правовыми гарантиями и законом.

2.6. Не связанные с тюремным заключением меры следует применять в соответствии с принципом минимального вмешательства.

2.7. Применение мер, не связанных с тюремным заключением, должно идти по пути депенализации и декриминализации и не должно затруднять или замедлять усилия, прилагаемые в этом направлении.

3. Правовые гарантии

3.1. Принятие, определение и применение мер, не связанных с тюремным заключением, предусматривается законом.

3.2. Выбор меры, не связанной с тюремным заключением, основывается на оценке установленных критериев в отношении как характера и степени тяжести правонарушения, так и личности, биографии правонарушителя, целей приговора и прав жертв.

3.3. Судебный или другой компетентный независимый орган осуществляет свое дискреционное право на всех стадиях разбирательства путем обеспечения полной подотчетности и исключительно в соответствии с законом.

3.4. Не связанные с тюремным заключением меры, которые накладывают какое-либо обязательство на правонарушителя и которые применяются до формального разбирательства или суда или вместо них, требуют согласия правонарушителя.

3.5. Решения о назначении не связанных с тюремным заключением мер повторно рассматриваются судебным или другим компетентным независимым органом по заявлению правонарушителя.

3.6. Правонарушитель имеет право подать запрос или жалобу в судебный или другой компетентный независимый орган по вопросам, затрагивающим его или ее личные права в процессе применения мер, не связанных с тюремным заключением.

3.7. Обеспечивается надлежащий механизм защиты и, если это возможно, удовлетворения любой жалобы в связи с несоблюдением международно-признанных прав человека.

3.8. Не связанные с тюремным заключением меры исключают проведение медицинских или психологических экспериментов над правонарушителем или неоправданный риск причинения ему физической или душевной травмы.

3.9. На всех стадиях обеспечивается уважение человеческого достоинства правонарушителя, к которому применяются не связанные с тюремным заключением меры.

3.10. В ходе применения не связанных с тюремным заключением мер права правонарушителя не ограничиваются в большей степени, чем это санкционировано компетентным органом, вынесшим первоначальное решение.

3.11. В процессе применения не связанных с тюремным заключением мер уважается право правонарушителя на личную жизнь, а также право на личную жизнь семьи правонарушителя.

3.12. Личное досье на правонарушителя ведется строго конфиденциально и закрыто для третьих сторон. Доступ к досье ограничивается лицами, непосредственно занимающимися рассмотрением дела правонарушителя или другими должным образом уполномоченными лицами.

4. Оговорка

4.1. Ничто в настоящих Правилах не истолковывается как препятствующее применению Минимальных стандартных правил обращения с заключенным, Минимальных стандартных правил Организации Объединенных Наций, касающихся отправления правосудия в отношении несовершеннолетних (Пекинские правила), Свода принципов защиты всех лиц, подвергаемых задержанию или тюремному заключению в какой бы то ни было форме, или любых других документов или стандартов в области прав человека, признанных международным сообществом и касающихся обращения с правонарушителями и защиты основных прав человека.

II. Стадия предварительного следствия

5. Положения о предварительном следствии

5.1. В надлежащих случаях и когда это согласуется с правовой системой, полицию, прокуратуру или другие учреждения, занимающиеся уголовными делами, следует наделять правом освобождать правонарушителя от ответственности, если, по их мнению, нет необходимости возбуждать дело в целях защиты общества, предупреждения преступности или обеспечения соблюдения закона и прав жертв. В целях принятия решения о целесообразности освобождения от ответственности или определения процедуры расследования разрабатывается свод установленных критериев в рамках каждой правовой системы. В случае мелких правонарушений прокурор, когда это целесообразно, может назначить подходящие меры, не связанные с тюремным заключением.

6. Избежание предварительного заключения под стражу

6.1. Предварительное заключение под стражу используется в судопроизводстве по уголовным делам как крайняя мера при условии должного учета интересов расследования предполагаемого правонарушения и защиты общества и жертвы.

6.2. Альтернативы предварительному заключению под стражу применяются как можно раньше. Предварительное заключение под стражу длится не дольше, чем необходимо для достижения целей, указанных в правиле 5.1, и применяется гуманно и с уважением присущего человеку достоинства.

6.3. Правонарушитель имеет право подавать апелляцию в судебный или другой компетентный независимый орган в случаях применения предварительного заключения под стражу.

III. Стадия суда и вынесения приговора

7. Доклады о социальном обследовании

7.1. Если существует возможность составления докладов о социальном обследовании, судебный орган может воспользоваться докладом, подготовленным компетентным уполномоченным должностным лицом или учреждением. Доклад должен содержать социальную информацию о правонарушителе, которая имеет отношение к характеру правонарушений, совершенных данным лицом, и к его нынешним правонарушениям. Он должен также содержать информацию и рекомендации, которые имеют отношение к процедуре вынесения приговора. Доклад составляется на основе фактического, объективного и беспристрастного материала, а мнения формулируются в четких выражениях.

8. Положения о вынесении приговора

8.1. Судебный орган, имея в своем распоряжении выбор не связанных с тюремным заключением мер, должен при вынесении своего решения принимать во внимание потребности правонарушителя с точки зрения его возвращения к нормальной жизни в обществе, интересы защиты общества и интересы жертвы, с которой в надлежащих случаях следует консультироваться.

8.2. Органы, выносящие приговоры, могут предусматривать по делам следующие санкции:

- a) устные санкции, такие, как замечание, порицание и предупреждение;
- b) условное освобождение от ответственности;
- c) поражение в гражданских правах;
- d) экономические санкции и денежные наказания, такие, как разовые штрафы и поденные штрафы;
- e) конфискация или постановление о лишении права собственности на имущество;
- f) возвращение имущества жертве или постановление о компенсации;
- g) условное наказание или наказание с отсрочкой;
- h) условное освобождение из заключения и судебный надзор;
- i) постановление о выполнении общественно полезных работ;
- j) направление в исправительное учреждение с обязательным ежедневным присутствием;
- k) домашний арест;
- l) любой другой вид обращения, не связанный с тюремным заключением;

n) какое-либо сочетание перечисленных выше мер.

IV. Стадия после вынесения приговора

9. Положения, действующие после вынесения приговора

9.1. Компетентный орган располагает широким выбором альтернативных мер, принимаемых после вынесения приговора, в целях отказа от тюремного заключения и оказания помощи правонарушителям для их быстрого возвращения к нормальной жизни в обществе.

9.2. Положения, действующие после вынесения приговора, могут включать следующие санкции:

a) отпуск и помещение в исправительные учреждения полутюремного типа;

b) освобождение в связи с работой или учебой;

c) различные формы освобождения под честное слово;

d) сокращение срока;

e) помилование.

9.3. Решение о мерах, принимаемых после вынесения приговора, за исключением помилования, рассматривается судебным или другим компетентным независимым органом по ходатайству правонарушителя.

9.4. Любой вид освобождения из заключения для реализации программы, не связанной с тюремным заключением, рассматривается как можно раньше.

V. Осуществление мер, не связанных с тюремным заключением

10. Надзор

10.1. Цель надзора состоит в том, чтобы сократить рецидивы правонарушений и содействовать такому включению правонарушителя в жизнь общества, который свел бы к минимуму вероятность повторного совершения преступлений.

10.2. Если какая-либо не связанная с тюремным заключением мера предусматривает надзор, то он осуществляется компетентным органом в соответствии с конкретными условиями, предусмотренными законом.

10.3. В рамках конкретной меры, не связанной с тюремным заключением, следует определять для каждого отдельного случая наиболее приемлемый вид надзора и обращения, который был бы нацелен на то, чтобы помочь правонарушителю работать над собой с учетом характера совершенного им/ею правонарушения. Порядок надзора и обращения следует периодически пересматривать и при необходимости корректировать.

10.4. Правонарушителям должна, в случае необходимости, оказываться психологическая, социальная и материальная помощь и должны предоставляться возможности для укрепления связей с обществом и для облегчения их возвращения к нормальной жизни в обществе.

11. Срок действия

11.1. Срок действия меры, не связанной с тюремным заключением, не превышает срока, установленного компетентным органом в соответствии с законом.

11.2. Может предусматриваться досрочное прекращение действия применяемой меры, если она оказала благоприятное воздействие на правонарушителя.

12. Условия

12.1. Если компетентный орган определяет условия, которые должны соблюдаться правонарушителем, то он должен учитывать как интересы общества, так и интересы и права правонарушителя и жертвы.

12.2. Условия, подлежащие выполнению, должны быть практическими, точными и по возможности малочисленными и должны быть направлены на уменьшение вероятности возвращения правонарушителя к уголовной деятельности и повышение вероятности возвращения правонарушителя к нормальной жизни в обществе, с учетом интересов жертвы.

12.3. На начальном этапе применения меры, не связанной с тюремным заключением, правонарушителю в устной или письменной форме дается разъяснение условий, регулирующих применение данной меры, включая обязанности и права правонарушителя.

12.4. В зависимости от достигнутых правонарушителем результатов условия могут изменяться компетентным органом в соответствии с положениями, установленными законом.

13. Режим обращения

13.1. В рамках конкретной меры, не связанной с тюремным заключением, в целях более эффективного удовлетворения потребностей правонарушителей в соответствующих случаях должны разрабатываться различные методы, такие, как индивидуальная работа, групповая терапия, программы по месту жительства и особое обращение с различными категориями правонарушителей.

13.2. Обращение обеспечивается профессиональными работниками, имеющими надлежащую подготовку и практический опыт.

13.3. При принятии решения о необходимости соответствующего обращения прилагаются усилия для ознакомления с биографией, личностью, наклонностями, уровнем умственного развития, системой ценностей и особенно с обстоятельствами, которые привели к совершению правонарушения.

13.4. Компетентный орган может привлекать общественность и системы общественной поддержки к применению мер, не связанных с тюремным заключением.

13.5. Число находящихся на рассмотрении дел по возможности поддерживается на поддающемся контролю уровне для обеспечения эффективного

выполнения программ, связанных с обращением с правонарушителями.

13.6. Компетентный орган заводит и ведет дело по каждому правонарушителю.

14. Дисциплина и нарушение условий

14.1. При нарушении условий, подлежащих соблюдению правонарушителем, мера, не связанная с тюремным заключением, может быть изменена или отменена.

14.2. Решение об изменении или отмене не связанной с тюремным заключением меры принимает компетентный орган, причем только после тщательного рассмотрения фактов, представленных как сотрудником, осуществляющим надзор, так и правонарушителем.

14.3. Если мера, не связанная с тюремным заключением, окажется неэффективной, то это не должно автоматически приводить к применению меры, связанной с тюремным заключением.

14.4. В случае изменения или отмены данной меры, не связанной с тюремным заключением, компетентный орган стремится установить подходящую альтернативную меру, не связанную с тюремным заключением. Наказание в виде тюремного заключения может полагаться только при отсутствии других подходящих альтернативных мер.

14.5. Санкция на арест и содержание правонарушителя под надзором в случаях нарушения условий предусматривается законом.

14.6. В случае изменения или отмены меры, не связанной с тюремным заключением, правонарушитель имеет право подавать апелляцию в судебный или другой компетентный независимый орган.

VI. Персонал

15. Набор персонала

15.1. При наборе персонала не допускается какая-либо дискриминация по признаку расы, цвета кожи, пола, возраста, языка, религии, политических или других убеждений, национального или социального происхождения, имущественного положения, места рождения или иного статуса. Политика набора персонала должна учитывать национальную политику квотного набора и отражать разнообразие правонарушителей, подлежащих надзору.

15.2. Лица, назначаемые для применения не связанных с тюремным заключением мер, должны обладать соответствующими личными качествами и по возможности надлежащей профессиональной подготовкой и практическим опытом. Такие требования должны быть четко определены.

15.3. Для набора и удержания квалифицированного профессионального персонала необходимо обеспечивать соответствующее служебное положение, надлежащие оклады и льготы, соответствующие характеру работы, и предоставлять широкие возможности для профессионального роста и продвижения по службе.

16. Подготовка кадров

16.1. Цель профессиональной подготовки заключается в том, чтобы разъяснить персоналу его обязанности в отношении возвращения правонарушителя к нормальной жизни в обществе, обеспечения прав правонарушителя и защиты общества. Подготовка также должна способствовать пониманию персоналом необходимости осуществлять сотрудничество и координировать деятельность с соответствующим учреждениями.

16.2. До поступления на службу персонал проходит подготовку, включающую инструктаж о характере мер, не связанных с тюремным заключением, о целях надзора и различных способах применения не связанных с тюремным заключением мер.

16.3. После поступления на службу персонал поддерживает и совершенствует свои знания и профессиональные навыки путем прохождения подготовки без отрыва от службы и на курсах повышения квалификации. Для этой цели обеспечиваются необходимые условия.

VII. Добровольцы и другие общественные возможности

17. Участие общественности

17.1. Следует поощрять участие общественности, поскольку в нем заложены большие возможности и поскольку оно является одним из важнейших факторов укрепления связей между правонарушителями, в отношении которых приняты меры, не связанные с тюремным заключением, и их семьями и обществом. Оно должно дополнять усилия органов уголовного правосудия.

17.2. Участие общественности следует рассматривать как предоставляемую членам общества возможность внести свой вклад в дело защиты интересов общества.

18. Общественное сознание и сотрудничество

18.1. Следует поощрять государственные учреждения, частный сектор и общественность к оказанию поддержки добровольным организациям, содействующим применению не связанных с тюремным заключением мер.

18.2. Следует регулярно проводить конференции, семинары, симпозиумы и другие мероприятия, чтобы содействовать осознанию общественностью необходимости ее участия в деле применения не связанных с тюремным заключением мер.

18.3. Необходимо использовать все средства массовой информации, с тем чтобы содействовать выработке у общественности конструктивного подхода, способствующего проведению мероприятий по обеспечению более широкого применения не связанного с тюремным заключением обращения с правонарушителями и их возвращения к нормальной жизни в обществе.

18.4. Следует прилагать все усилия к тому, чтобы разъяснять общественности, что она играет важную роль в применении не связанных с тюремным заключением мер.

19. Добровольцы

19.1. Добровольцы тщательно подбираются и принимаются на работу с учетом их склонностей и интереса к данной работе. Они проходят должную подготовку для выполнения их конкретных обязанностей, и им предоставляется возможность обращаться за помощью и советом к компетентному органу и получать у него консультации.

19.2. Добровольцы должны поощрять правонарушителей и их семьи к установлению конструктивных связей с обществом и более широких контактов, предоставляя им консультации и другие необходимые формы помощи в соответствии со своими возможностями и потребностями правонарушителей.

19.3. Добровольцы страхуются против несчастного случая, телесного повреждения и общественной ответственности при выполнении своих обязанностей. Им возмещаются дозволенные расходы, которые они несут при выполнении своей работы. Они получают общественное признание за те услуги, которые они оказывают обществу в интересах его благосостояния.

VIII. Исследования, планирование, разработка и оценка политики

20. Исследования и планирование

20.1. В качестве неотъемлемого элемента процесса планирования должны предприниматься усилия, для того чтобы вовлечь как государственные, так и частные организации в процесс проведения и стимулирования исследований в области обращения с правонарушителями, не связанного с тюремным заключением.

20.2. Исследования по проблемам, стоящим перед клиентами, практиками, обществом и руководителями, должны проводиться на регулярной основе.

20.3. Механизмы проведения исследований и сбора информации должны включаться в систему уголовного правосудия для сбора и анализа данных и статистических показателей о применении к правонарушителям режима, не связанного с тюремным заключением.

21. Разработка политики и программ

21.1. Программы не связанных с тюремным заключением мер должны систематически планироваться и осуществляться в качестве неотъемлемой части системы уголовного правосудия в рамках процесса национального развития.

21.2. Следует проводить регулярные оценки с целью более эффективного применения не связанных с тюремным заключением мер.

21.3. Необходимо проводить периодические обзоры для оценки задач, практики применения и эффективности мер, не связанных с тюремным заключением.

22. Связь с соответствующими учреждениями и мероприятиями

22.1. На различных уровнях должны создаваться соответствующие ме-

ханизмы для содействия установлению связей между службами, которым поручено применение не связанных с тюремным заключением мер, другими органами системы уголовного правосудия, учреждениями социального развития и обеспечения – как правительственными, так и неправительственными – в таких областях, как здравоохранение, жилищное строительство, образование и занятость, а также средства массовой информации.

23. Международное сотрудничество

23.1. Прилагаются усилия по развитию научного сотрудничества между странами в области применения непенитенциарного режима. Следует активизировать исследования, подготовку кадров, техническую помощь и обмен информацией между государствами-членами о мерах, не связанных с тюремным заключением, через институты Организации Объединенных Наций по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями в тесном сотрудничестве с Отделением по предупреждению преступности и уголовному правосудию Центра по социальному развитию и гуманитарным вопросам Секретариата Организации Объединенных Наций.

23.2. Следует продолжать проведение сравнительных исследований и согласование законодательных положений в целях расширения диапазона возможных непенитенциарных мер и содействия их применению через национальные границы в соответствии с Типовым договором о передаче надзора за правонарушителями, которые были условно осуждены или условно освобождены.

Тестові завдання та задачі для самоконтролю

1. Положення Мінімальних стандартних правил Організації Об'єднаних Націй стосовно заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням, застосовуються до всіх осіб, щодо яких здійснюється:

- А) кримінально-процесуальне переслідування національними органами правосуддя;
- Б) судове переслідування, суд або виконання вироку;
- В) переслідування за законами і правилами ведення війни;
- Г) судове переслідування, суд або виконання вироку міжнародними судовими органами.

2. Особи, до яких застосовуються Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй щодо заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням, іменуються:

- А) підозрюваними;
- Б) правопорушниками;
- В) обвинуваченими;
- Г) підсудними.

3. Відповідно до Положення Мінімальних стандартних правил Організації Об'єднаних Націй стосовно заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням, під час судочинства у кримінальних справах як крайній захід до правопорушника застосовується:

- А) обмеження волі;
- Б) домашній арешт;
- В) попереднє ув'язнення;
- Г) взяття на поруки.

4. Відповідно до Положення Мінімальних стандартних правил Організації Об'єднаних Націй стосовно заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням, доступ до особової справа на правопорушника дозволено:

- А) слідчому, в провадженні якого знаходиться справа;
- Б) прокурору, в провадженні якого знаходиться справа;
- В) судді, в провадженні якого знаходиться справа;
- Г) особі, яка безпосередньо займається розглядом справи правопорушника.

5. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй стосовно заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням, застосовуються державами-учасниками з урахуванням:

- А) політичних, економічних, соціальних, культурних умов, а також мети і завдань системи кримінального судочинства;
- Б) політичних, соціальних, культурних умов, а також мети і завдань системи кримінального судочинства;
- В) політичних, економічних, соціальних, культурних умов, а також ступеня суспільної небезпеки та виду злочину;
- Г) політичних, економічних, соціальних, культурних умов, а також необхідності дотримання прав людини та соціальної справедливості.

Задача № 1

Законний представник громадянина У. після набрання законної сили вироку в апеляційній скарзі до Європейського Суду з прав людини вніс заперечення щодо застосування примусових заходів медичного характеру.

Яке рішення повинен прийняти суд?

КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД від 4 листопада 1950 р.

Вступне слово

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод сьогодні оцінюється як одне з найбільших досягнень Ради Європи. Вона являє собою фундаментальну основу всього комплексу міжнародно-правового регулювання в галузі прав і свобод людини, її законних інтересів та потреб.

У результаті глибинних демократичних перетворень, що відбулися на Європейському континенті після Другої світової війни, у 1949 р. була заснована Рада Європи – міжнародна регіональна організація європейських держав, які проголосили своєю метою розширення демократії, зближення усіх народів Європи, захист прав людини, співробітництво з основних питань права, культури, освіти, інформації, охорони навколишнього середовища.

Від самого початку діяльності Ради Європи принцип поваги прав людини став одним із головних. Рада Європи забезпечує високі стандарти захисту прав людини в державах-членах, насамперед завдяки дії Конвенції.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод була підписана 4 листопада 1950 р. десятьма європейськими державами в Римі. Ця Конвенція стала фундаментом усього комплексу міжнародно-правового регулювання в галузі прав людини, її законних інтересів та потреб, відправною точкою на шляху цивілізованих європейських держав до втілення в життя загальнолюдських цінностей.

Актом міжнародного визнання України як демократичної правової держави став вступ нашої країни 9 листопада 1995 р. до Ради Європи та ратифікація Верховною Радою Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та Протоколів до неї.

З часу набрання чинності Конвенцією було прийнято 14 Протоколів, які стали її невід'ємною частиною. Протоколи розширили діапазон гарантованих прав і свобод людини та вдосконалили механізм їх захисту.

Саме завдяки ефективному забезпеченню прав особи, що зокрема передбачає право на індивідуальне звернення за захистом порушених прав, Конвенція стала першим міжнародним правовим документом, спрямованим на захист широкого спектра громадянських та політичних прав.

Конвенція та Протоколи до неї за юридичною природою є обов'язковим міжнародним правовим договором, який запровадив систему наднаціонального контролю за дотриманням прав людини на внутрішньодержавному рівні.

Права й свободи, передбачені Конвенцією, обіймають найважливіші сторони життя особи і мають громадянську, політичну, економічну та соціальну спрямованість. Головні з них – право на життя, свободу, особисту недоторканність особи, вільне пересування, свободу думки, совісті, релігії, вияв-

лення поглядів, мирних зборів й асоціацій, право на створення сім'ї, повагу до особистого і сімейного життя, право на справедливий судовий розгляд, мирне володіння майном, заборона дискримінації, катувань, рабства та примусової праці, неприпустимість покарання без закону.

Разом з тим Конвенція встановлює, що з метою захисту інтересів держави, національної безпеки, економічного добробуту, здоров'я та моралі суспільства, прав і свобод інших людей чи запобігання злочинам або заворушенням країни- учасниці можуть обмежувати права людини, проголошені Конвенцією. Однак таке право держав також не є абсолютним, і за жодних обставин не можуть бути порушені зобов'язання держави поважати право особи на життя, обов'язки щодо заборони катувань, рабства, неприпустимості зворотної дії закону.

Ключова роль у забезпеченні чіткого і дієвого контролю за реалізацією державами-учасницями Конвенції взятих на себе зобов'язань щодо забезпечення прав та основних свобод людини належить Європейському Суду з прав людини. Саме ця судова інституція забезпечує гарантії прав людини, є контрольним механізмом, закладеним Конвенцією, дотримання державами-учасницями її положень, упровадження норм і принципів у рамки національних правових систем.

Європейський Суд функціонує на постійній основі з метою забезпечення виконання Високими Договірними Сторонами зобов'язань за Конвенцією. Його юрисдикція визнана обов'язковою всіма державами-учасницями й поширюється на всі спори, що пов'язані із застосуванням і тлумаченням норм Конвенції та Протоколів до неї в національних правових системах. Європейський суд виносить свої рішення, керуючись нормами Конвенції і практикою застосування своїх попередніх рішень. Рішення Європейського Суду є обов'язковими для держав-учасниць Конвенції. Контроль за їх виконанням паралельно із Європейським Судом здійснює Комітет Міністрів Ради Європи. Крім того, на запит Комітету Міністрів Європейський Суд надає консультативні висновки з питань права щодо тлумачення і застосування норм Конвенції.

Україна зі вступом до Ради Європи 9 листопада 1995 р., ставши повноправним її членом, підписала Конвенцію. З набранням Конвенцією чинності для України, після її ратифікації Верховною Радою 17 липня 1997 року наша держава визнала для себе обов'язковою юрисдикцію Європейського Суду. В Україні було запроваджено механізм гармонізації правової системи нашої держави з нормами й стандартами Ради Європи.

Наближення національної системи захисту прав людини до загальноєвропейської практики надало всім, хто перебуває під юрисдикцією України, право на звернення до Європейського Суду в разі порушення нашою державою, її органами, посадовими особами норм Конвенції, положення якої визнані обов'язковими на території України. Це право передбачено ст. 55 Конституції нашої держави, яка надає можливість звернення за захистом своїх порушених прав до судових установ міжнародних організацій після використання особою національних засобів захисту.

Уряди держав – членів Ради Європи, які підписали цю Конвенцію, беручи до уваги Загальну декларацію прав людини, проголошену Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 10 грудня 1948 року, беручи до уваги те, що ця Декларація має на меті забезпечити загальне та ефективне визнання і додержання проголошених у ній прав, беручи до уваги те, що метою Ради Європи є досягнення тіснішого єднання між її членами і що одним із засобів досягнення цієї мети є забезпечення і розвиток прав людини та основоположних свобод, знову підтверджуючи свою глибоку віру в ті основоположні свободи, які становлять підвалини справедливості та миру в усьому світі і які найкращим чином забезпечуються, з одного боку, завдяки дієвій політичній демократії, а з іншого боку, завдяки спільному розумінню і додержанню прав людини, від яких вони залежать, сповнені рішучості, як уряди європейських держав, що є одностайними і мають спільну спадщину політичних традицій, ідеалів, свободи і верховенства права, зробити перші кроки для забезпечення колективного гарантування певних прав, проголошених у Загальній декларації, домовилися про таке:

Стаття 1

Зобов'язання поважати права людини

Високі Договірні Сторони гарантують кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, права і свободи, визначені в розділі I цієї Конвенції.

Розділ I

Права і свободи

Стаття 2

Право на життя

1. Право кожного на життя охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання.

2. Позбавлення життя не розглядається як таке, що вчинене на порушення цієї статті, якщо воно є наслідком виключно необхідного застосування сили:

- а) для захисту будь-якої особи від незаконного насильства;
- б) для здійснення законного арешту або для запобігання втечі особи, яку законно тримають під вартою;
- с) при вчиненні правомірних дій для придушення заворушення або повстання.

Стаття 3

Заборона катування

Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню.

Стаття 4

Заборона рабства і примусової праці

1. Нікого не можна тримати в рабстві або в підневільному стані.
2. Ніхто не може бути присилуваний виконувати примусову чи обов'язкову працю.
3. Для цілей цієї статті значення терміна «примусова чи обов'язкова праця» не поширюється:
  - а) на будь-яку роботу, виконання якої зазвичай вимагається під час призначеного згідно з положеннями статті 5 цієї Конвенції тримання в умовах позбавлення свободи або під час умовного звільнення;
  - б) на будь-яку службу військового характеру або – у випадку, коли особа відмовляється від неї з мотивів особистих переконань у країнах, де така відмова визнається, – службу, яка вимагається замість обов'язкової військової служби;
  - с) на будь-яку службу, що вимагається у випадку надзвичайної ситуації або стихійного лиха, яке загрожує життю чи благополуччю суспільства;
  - д) на будь-яку роботу чи службу, яка є частиною звичайних громадянських обов'язків.

Стаття 5

Право на свободу та особисту недоторканність

1. Кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом:
  - а) законне ув'язнення особи після засудження її компетентним судом;
  - б) законний арешт або затримання особи за невиконання законного припису суду або для забезпечення виконання будь-якого обов'язку, встановленого законом;
  - с) законний арешт або затримання особи, здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення;
  - д) затримання неповнолітнього на підставі законного рішення з метою застосування наглядових заходів виховного характеру або законне затримання неповнолітнього з метою допровадження його до компетентного органу;
  - е) законне затримання осіб для запобігання поширенню інфекційних захворювань, законне затримання психічнохворих, алкоголіків або наркоманів чи бродяг;

f) законний арешт або затримання особи з метою запобігання її недозволеному в'їзду в країну чи особи, щодо якої провадиться процедура депортації або екстрадиції.

2. Кожен, кого заарештовано, має бути негайно поінформований зрозумілою для нього мовою про підстави його арешту і про будь-яке обвинувачення, висунуте проти нього.

3. Кожен, кого заарештовано або затримано згідно з положеннями підпункту «с» пункту 1 цієї статті, має негайно постати перед суддею чи іншою посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і йому має бути забезпечено розгляд справи судом упродовж розумного строку або звільнення під час провадження. Таке звільнення може бути обумовлене гарантіями з'явитися на судове засідання.

4. Кожен, кого позбавлено свободи внаслідок арешту або тримання під вартою, має право ініціювати провадження, в ході якого суд без зволікання встановлює законність затримання і приймає рішення про звільнення, якщо затримання є незаконним.

5. Кожен, хто є потерпілим від арешту або затримання, здійсненого всупереч положенням цієї статті, має забезпечене правовою санкцією право на відшкодування.

Стаття 6

Право на справедливий суд

1. Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення. Судове рішення проголошується публічно, але преса і публіка можуть бути не допущені в зал засідань протягом усього судового розгляду або його частини в інтересах моралі, громадського порядку чи національної безпеки в демократичному суспільстві, якщо того вимагають інтереси неповнолітніх або захист приватного життя сторін, або – тією мірою, що визнана судом суворо необхідною, – коли за особливих обставин публічність розгляду може зашкодити інтересам правосуддя.

2. Кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, вважається невинуватим доти, доки його вину не буде доведено в законному порядку.

3. Кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше такі права:

а) бути негайно і детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причини обвинувачення, висунутого проти нього;

б) мати час і можливості, необхідні для підготовки свого захисту;

с) захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або – за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника – одержувати таку допомогу безопла-

тно, коли цього вимагають інтереси правосуддя;

d) допитувати свідків обвинувачення або вимагати, щоб їх допитали, а також вимагати виклику й допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення;

e) якщо він не розуміє мови, яка використовується в суді, або не розмовляє нею, – одержувати безоплатну допомогу перекладача.

Стаття 7

Ніякого покарання без закону

1. Нікого не може бути визнано винним у вчиненні будь-якого кримінального правопорушення на підставі будь-якої дії чи бездіяльності, яка на час її вчинення не становила кримінального правопорушення згідно з національним законом або міжнародним правом. Також не може бути призначене суворіше покарання ніж те, що підлягало застосуванню на час вчинення кримінального правопорушення.

2. Ця стаття не є перешкодою для судового розгляду, а також для покарання будь-якої особи за будь-яку дію чи бездіяльність, яка на час її вчинення становила кримінальне правопорушення відповідно до загальних принципів права, визнаних цивілізованими націями.

Стаття 8

Право на повагу до приватного і сімейного життя

1. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Стаття 9

Свобода думки, совісті і релігії

1. Кожен має право на свободу думки, совісті та релігії; це право включає свободу змінювати свою релігію або переконання, а також свободу сповідувати свою релігію або переконання під час богослужіння, навчання, виконання та дотримання релігійної практики і ритуальних обрядів як одноособово, так і спільно з іншими, як прилюдно, так і приватно.

2. Свобода сповідувати свою релігію або переконання підлягає лише таким обмеженням, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах громадської безпеки, для охорони публічного порядку, здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Стаття 10

Свобода вираження поглядів

1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.

2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду.

Стаття 11

Свобода зібрань та об'єднання

1. Кожен має право на свободу мирних зібрань і свободу об'єднання з іншими особами, включаючи право створювати профспілки та вступати до них для захисту своїх інтересів.

2. Здійснення цих прав не підлягає жодним обмеженням, за винятком тих, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб. Ця стаття не перешкоджає запровадженню законних обмежень на здійснення цих прав особами, що входять до складу збройних сил, поліції чи адміністративних органів держави.

Стаття 12

Право на шлюб

Чоловік і жінка, що досягли шлюбного віку, мають право на шлюб і створення сім'ї згідно з національними законами, які регулюють здійснення цього права.

Стаття 13

Право на ефективний засіб юридичного захисту

Кожен, чий права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження.

Стаття 14

Заборона дискримінації

Користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою – статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою.

Стаття 15

Відступ від зобов'язань під час надзвичайної ситуації

1. Під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом.

2. Наведене вище положення не може бути підставою для відступу від статті 2, крім випадків смерті внаслідок правомірних воєнних дій, і від статей 3, 4 (пункт 1) і 7.

3. Будь-яка Висока Договірна Сторона, використовуючи це право на відступ від своїх зобов'язань, у повному обсязі інформує Генерального секретаря Ради Європи про вжиті нею заходи і причини їх вжиття. Вона також повинна повідомити Генерального секретаря Ради Європи про час, коли такі заходи перестали застосовуватися, а положення Конвенції знову застосовуються повною мірою.

Стаття 16

Обмеження політичної діяльності іноземців

Жодне з положень статей 10, 11 і 14 не може розглядатись як таке, що забороняє Високим Договірним Сторонам встановлювати обмеження на політичну діяльність іноземців.

Стаття 17

Заборона зловживання правами

Жодне з положень цієї Конвенції не може тлумачитись як таке, що надає будь-якій державі, групі чи особі право займатися будь-якою діяльністю або вчиняти будь-яку дію, спрямовану на скасування будь-яких прав і свобод, визнаних цією Конвенцією, або на їх обмеження в більшому обсязі, ніж це передбачено в Конвенції.

Стаття 18

Межі застосування обмежень прав

Обмеження, дозволені згідно з цією Конвенцією щодо зазначених прав і свобод, не застосовуються для інших цілей ніж ті, для яких вони встановлені.

Розділ II

Європейський суд з прав людини

Стаття 19

Створення Суду

Для забезпечення дотримання Високими Договірними Сторонами їхніх зобов'язань за Конвенцією та протоколами до неї створюється Європейський Суд з прав людини, який далі називається «Суд». Він функціонує на постійній основі.

Стаття 20

Кількість суддів

Суд складається з такої кількості суддів, яка відповідає кількості Високих Договірних Сторін.

Стаття 21

Посадові критерії

1. Судді повинні мати високі моральні якості, а також мати кваліфікацію, необхідну для призначення на високу суддівську посаду, чи бути юристами з визнаним рівнем компетентності.

2. Судді беруть участь у роботі Суду в особистій якості.

3. Упродовж строку своїх повноважень судді не можуть займатися жодною діяльністю, що є не сумісною з їхньою незалежністю, безсторонністю або з вимогами щодо виконання посадових обов'язків на постійній основі; усі питання, що виникають внаслідок застосування цього пункту, вирішуються Судом.

Стаття 22

Вибори суддів

Судді обираються Парламентською Асамблеєю від кожної Високої Договірної Сторони більшістю поданих голосів за списком з трьох кандидатів, запропонованих відповідною Високою Договірною Стороною.

Стаття 23

Строк повноважень і звільнення з посади

1. Судді обираються строком на дев'ять років. Вони не можуть бути переобрані.

2. Строк повноважень суддів спливає, коли вони досягають 70-річного віку.

3. Судді обіймають посаду доти, доки їх не замінять. Проте вони продовжують вести ті справи, які вже є в їхньому провадженні.

4. Жодний суддя не може бути звільнений з посади, якщо тільки інші судді більшістю у дві третини голосів не ухваллять рішення про його невідповідність установленим вимогам.

Стаття 24

Канцелярія і доповідачі

1. Суд має канцелярію, функції та організація якої визначені Регламентом Суду.

2. Коли Суд засідає у складі одного судді, Суду надають допомогу доповідачі, які діють під керівництвом Голови Суду. Вони входять до складу канцелярії Суду.

Стаття 25

Пленарні засідання Суду

Суд на пленарних засіданнях:

- a) обирає Голову Суду та одного чи двох заступників Голови Суду строком на три роки; вони можуть бути переобрані;
- b) створює палати на встановлений строк;
- c) обирає голів палат; вони можуть бути переобрані;
- d) приймає Регламент Суду;
- e) обирає Секретаря Суду та одного чи більше заступників Секретаря;
- f) звертається з будь-яким клопотанням згідно з пунктом 2 статті 26.

Стаття 26

Одноособовий склад Суду, комітети, палати та Велика палата

1. Для розгляду переданих йому справ Суд засідає у складі одного судді, комітетами у складі трьох суддів, палатами у складі семи суддів і Великою палатою у складі сімнадцяти суддів. Палати Суду створюють комітети на встановлений строк.

2. За клопотанням пленарного засідання Суду Комітет Міністрів може, одностайним рішенням і на встановлений строк, зменшити кількість суддів у палатах до п'яти.

3. Коли суддя засідає одноособово, він не розглядає жодної заяви проти Високої Договірної Сторони, від якої цього суддю було обрано.

4. Суддя, обраний від Високої Договірної Сторони, яка є стороною у справі, є *ex officio* членом палати або Великої палати. У разі відсутності такого судді або якщо він не може брати участь у засіданнях, Голова Суду вибирає зі списку, поданого заздалегідь цією Стороною, особу, яка засідає як суддя.

5. До складу Великої палати входять також Голова Суду, заступники Голови, голови палат та інші судді, яких визначено відповідно до Регламенту Суду. Якщо справа передається до Великої палати згідно зі статтею 43, у Великій палаті не може засідати жодний суддя з палати, яка постановила рішення у справі, за винятком голови палати і судді, який засідав від заінтересованої Високої Договірної Сторони.

Стаття 27

Компетенція суддів, які засідають одноособово

1. Суддя, який засідає одноособово, може оголосити неприйнятною або вилучити з реєстру справ заяву, подану згідно зі статтею 34, якщо таке рішення може бути прийняте без додаткового вивчення.

2. Це рішення є остаточним.

3. Якщо суддя, який засідає одноособово, не оголошує заяву неприйнятною або не вилучає її з реєстру справ, то цей суддя передає її до комітету або палати для подальшого розгляду.

Стаття 28

Компетенція комітетів

1. Стосовно заяви, поданої згідно зі статтею 34, комітет може одностайним голосуванням:

а) оголосити її неприйнятною або вилучити її з реєстру справ, якщо таке рішення може бути прийняте без додаткового вивчення; або

б) оголосити її прийнятною і одночасно постановити рішення по суті, якщо покладене в основу справи питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи протоколів до неї є предметом усталеної практики Суду.

2. Рішення та рішення по суті, передбачені пунктом 1, є остаточними.

3. Якщо суддя, обраний від Високої Договірної Сторони, яка є стороною у справі, не є членом комітету, комітет може на будь-якій стадії провадження запросити цього суддю зайняти місце одного з членів комітету, беручи до уваги всі відповідні чинники, у тому числі те, чи заперечувала ця Сторона проти застосування процедури, передбаченої підпунктом «б» пункту 1.

Стаття 29

Рішення палат щодо прийнятності та суті заяв

1. Якщо згідно зі статтею 27 чи статтею 28 не прийнято жодного рішення, або згідно зі статтею 28 не постановлено жодного рішення по суті, палата приймає рішення щодо прийнятності та суті індивідуальних заяв, поданих згідно зі статтею 34. Рішення щодо прийнятності може бути прийняте окремо.

2. Палата приймає рішення щодо прийнятності та суті міждержавних заяв, поданих згідно зі статтею 33. Рішення щодо прийнятності приймається окремо, якщо Суд за виняткових обставин не вирішить інакше.

Стаття 30

Відмова від розгляду справи на користь Великої палати

Якщо справа, яку розглядає палата, порушує істотні питання щодо тлумачення Конвенції чи протоколів до неї або якщо вирішення питання, яке вона розглядає, може мати наслідком несумісність із рішенням, постановленим Судом раніше, палата може в будь-який час до постановлення свого рішення відмовитися від розгляду справи на користь Великої палати, якщо жодна зі сторін у справі не заперечує проти цього.

Стаття 31

Повноваження Великої палати

Велика палата:

- a) приймає рішення щодо заяв, поданих згідно зі статтею 33 чи статтею 34, якщо палата відмовляється від розгляду справи згідно зі статтею 30 або якщо справу було передано їй на розгляд згідно зі статтею 43;
- b) приймає рішення з питань, поданих Суду Комітетом Міністрів згідно з пунктом 4 статті 46; та
- c) розглядає запити про надання консультативних висновків, подані згідно зі статтею 47.

Стаття 32

Юрисдикція Суду

1. Юрисдикція Суду поширюється на всі питання тлумачення і застосування Конвенції та протоколів до неї, подані йому на розгляд відповідно до статей 33, 34, 46 і 47.
2. У випадку виникнення спору щодо юрисдикції Суду спір вирішує сам Суд.

Стаття 33

Міждержавні справи

Будь-яка Висока Договірна Сторона може передати на розгляд Суду питання про будь-яке порушення положень Конвенції та протоколів до неї, яке допущене, на її думку, іншою Високою Договірною Стороною.

Стаття 34

Індивідуальні заяви

Суд може приймати заяви від будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб, які вважають себе потерпілими від допущеного однією з Високих Договірних Сторін порушення прав, викладених у Конвенції або протоколах до неї. Високі Договірні Сторони зобов'язуються не перешкоджати жодним чином ефективному здійсненню цього права.

Стаття 35

Умови прийнятності

1. Суд може брати справу до розгляду лише після того, як було вичерпано всі національні засоби юридичного захисту, згідно із загальновизнаними принципами міжнародного права, і впродовж шести місяців від дати постановлення остаточного рішення на національному рівні.
2. Суд не розглядає жодної індивідуальної заяви, поданої згідно зі статтею 34, якщо вона:
  - a) є анонімною; або
  - b) за своєю суттю є ідентичною до заяви, що вже була розглянута Судом чи була подана на розгляд до іншого міжнародного органу розслідування чи

врегулювання, і якщо вона не містить нових фактів у справі.

3. Суд оголошує неприйнятною будь-яку індивідуальну заяву, подану згідно зі статтею 34, якщо він вважає:

а) що ця заява несумісна з положеннями Конвенції або протоколів до неї, явно необгрунтована або є зловживанням правом на подання заяви; або

б) що заявник не зазнав суттєвої шкоди, якщо тільки повага до прав людини, гарантованих Конвенцією і протоколами до неї, не вимагає розгляду заяви по суті, а також за умови, що на цій підставі не може бути відхилена жодна справа, яку національний суд не розглянув належним чином.

4. Суд відхиляє будь-яку заяву, яку він вважає неприйнятною згідно з цією статтею. Він може зробити це на будь-якій стадії провадження у справі.

Стаття 36

Участь третьої сторони

1. У всіх справах, які розглядає палата або Велика палата, Висока Договірنا Сторона, громадянин якої є заявником, має право подавати свої письмові зауваження і брати участь у слуханнях.

2. В інтересах належного здійснення правосуддя Голова Суду може запропонувати будь-якій Високій Договірній Стороні, яка не є стороною в судовому розгляді, чи будь-якій заінтересованій особі, яка не є заявником, подати свої письмові зауваження або взяти участь у слуханнях.

3. У всіх справах, які розглядає палата або Велика палата, Комісар Ради Європи з прав людини має право подавати свої письмові зауваження і брати участь у слуханнях.

Стаття 37

Вилучення заяв з реєстру справ

1. Суд може на будь-якій стадії провадження у справі прийняти рішення про вилучення заяви з реєстру, якщо обставини дають підстави дійти висновку:

а) що заявник не має наміру далі підтримувати свою заяву; або

б) що спір уже вирішено; або

с) що на будь-якій іншій підставі, встановленій Судом, подальший розгляд заяви не є виправданим.

Проте Суд продовжує розгляд заяви, якщо цього вимагає повага до прав людини, гарантованих Конвенцією та протоколами до неї.

2. Суд може прийняти рішення про поновлення заяви в реєстрі справ, якщо він вважає, що це виправдано обставинами.

Стаття 38

Розгляд справи

Суд розглядає справу разом з представниками сторін і, у разі необхідності, проводить розслідування, для ефективного здійснення якого заінтересовані Високі Договірні Сторони створюють усі необхідні умови.

Стаття 39

Досягнення дружнього врегулювання

1. На будь-якій стадії провадження Суд може надати себе у розпорядження заінтересованих сторін для забезпечення дружнього врегулювання спору на основі поваги до прав людини, як їх визначає Конвенція та протоколи до неї.

2. Процедура, що здійснюється відповідно до пункту 1, є конфіденційною.

3. У разі досягнення дружнього врегулювання Суд вилучає справу з реєстру, прийнявши рішення, яке містить лише стислий виклад фактів і досягнутого вирішення.

4. Це рішення передається Комітетові Міністрів, який здійснює нагляд за виконанням умов дружнього врегулювання, викладених у рішенні.

Стаття 40

Слухання у відкритому засіданні та доступ до документів

1. Слухання проводяться у відкритому засіданні, якщо Суд за виняткових обставин не вирішить інакше.

2. Доступ до документів, переданих до канцелярії, є відкритим, якщо Голова Суду не вирішить інакше.

Стаття 41

Справедлива сатисфакція

Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію.

Стаття 42

Рішення палат

Рішення палат стають остаточними відповідно до пункту 2 статті 44.

Стаття 43

Передання справи на розгляд Великої палати

1. Упродовж трьох місяців від дати ухвалення рішення палатою будь-яка сторона у справі може, у виняткових випадках, звернутися з клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати.

2. Колегія у складі п'яти суддів Великої палати приймає таке клопотання, якщо справа порушує серйозне питання щодо тлумачення або застосування Конвенції чи протоколів до неї або важливе питання загального значення.

3. Якщо колегія приймає клопотання, Велика палата вирішує справу шляхом постановлення рішення.

Стаття 44

Остаточні рішення у справі

1. Рішення Великої палати є остаточним.
2. Рішення палати стає остаточним:
  - а) якщо сторони заявляють, що вони не звертатимуться з клопотанням про передання справи на розгляд Великої палати; або
  - б) через три місяці від дати постановлення рішення, якщо клопотання про передання справи на розгляд Великої палати не було заявлено; або
  - с) якщо колегія Великої палати відхиляє клопотання про передання справи на розгляд Великої палати згідно зі статтею 43.
3. Остаточне рішення опубліковується.

Стаття 45

Умотивованість рішень у справі та ухвал

1. Рішення у справі, а також ухвали про прийнятність або неприйнятність заяв мають бути вмотивовані.
2. Якщо рішення у справі повністю або частково не виражає одностайної думки суддів, кожний суддя має право викласти окрему думку.

Стаття 46

Обов'язкова сила рішень та їх виконання

1. Високі Договірні Сторони зобов'язуються виконувати остаточні рішення Суду в будь-яких справах, у яких вони є сторонами.
2. Остаточне рішення Суду передається Комітетові Міністрів, який здійснює нагляд за його виконанням.
3. Якщо Комітет Міністрів вважає, що нагляд за виконанням остаточного рішення ускладнений проблемою тлумачення рішення, він може звернутися до Суду з метою надання відповідного роз'яснення. Рішення про звернення ухвалюється більшістю у дві третини голосів представників, які мають право засідати в Комітеті.
4. Якщо Комітет Міністрів вважає, що Висока Договірна Сторона відмовляється виконувати остаточне рішення у справі, в якій вона є стороною, він може, після формального повідомлення цієї Сторони і шляхом ухвалення рішення більшістю у дві третини голосів представників, які мають право засідати в Комітеті, звернутися до Суду з питанням про додержання цієї Стороною свого зобов'язання згідно з пунктом 1.
5. Якщо Суд встановлює порушення пункту 1, він передає справу Комітетові Міністрів з метою визначення заходів, яких необхідно вжити. Якщо Суд не встановлює порушення пункту 1, він передає справу Комітетові Міністрів, який приймає рішення про закриття розгляду справи.

Стаття 47

Консультативні висновки

1. Суд може, на запит Комітету Міністрів, надавати консультативні висновки з правових питань, які стосуються тлумачення Конвенції та протоколів до неї.

2. Такі висновки не поширюються на питання, що стосуються змісту чи обсягу прав і свобод, визначених у розділі I Конвенції та протоколах до неї, чи на будь-які інші питання, які Суд або Комітет Міністрів може розглядати внаслідок будь-якого провадження, що може бути порушене відповідно до Конвенції.

3. Рішення Комітету Міністрів про подання запиту щодо консультативного висновку Суду ухвалюються більшістю голосів представників, які мають право засідати в Комітеті.

Стаття 48

Консультативна компетенція Суду

Суд вирішує, чи належить запит Комітету Міністрів щодо надання консультативного висновку до його компетенції, визначеної в статті 47.

Стаття 49

Умотивованість консультативних висновків

1. Консультативні висновки Суду мають бути вмотивовані.
2. Якщо консультативний висновок повністю або частково не виражає одностайної думки суддів, кожний суддя має право викласти окрему думку.
3. Консультативні висновки Суду передаються Комітетові Міністрів.

Стаття 50

Витрати на забезпечення діяльності Суду

Витрати на забезпечення діяльності Суду покладено на Раду Європи.

Стаття 51

Привілеї та імунітети суддів

Судді під час виконання своїх обов'язків користуються привілеями та імунітетами, передбаченими у статті 40 Статуту Ради Європи та угодах, укладених згідно з цією статтею Статуту.

Розділ III

Інші положення

Стаття 52

Запити Генерального секретаря

На запит Генерального секретаря Ради Європи будь-яка Висока Договірна Сторона надає роз'яснення стосовно того, яким чином її національне

право забезпечує ефективне виконання будь-якого з положень цієї Конвенції.

Стаття 53

Гарантія визнаних прав людини

Ніщо в цій Конвенції не може тлумачитись як таке, що обмежує чи уневажнює будь-які права людини та основоположні свободи, які можуть бути визнані на підставі законів будь-якої Високої Договірної Сторони чи будь-якою іншою угодою, стороною якої вона є.

Стаття 54

Повноваження Комітету Міністрів

Ніщо в цій Конвенції не стоїть на перешкоді повноваженням Комітету Міністрів, наданим йому Статутом Ради Європи.

Стаття 55

Відмова від інших засобів урегулювання спорів

Високі Договірні Сторони погоджуються, що без спеціальної домовленості вони не користуватимуться існуючими між ними чинними договорами, конвенціями або деклараціями для вирішення – шляхом звернення – спору, який виникає внаслідок тлумачення або застосування цієї Конвенції, засобами врегулювання спорів, не передбаченими цією Конвенцією.

Стаття 56

Територіальне застосування

1. Будь-яка держава може при ратифікації чи будь-коли після цього заявити шляхом повідомлення Генеральному секретареві Ради Європи про те, що дія цієї Конвенції поширюється, з урахуванням пункту 4 цієї статті, на всі чи деякі з територій, за міжнародні відносини яких вона є відповідальною.

2. Дія Конвенції поширюється на територію або території, визначені в повідомленні, з тридцятого дня після отримання цього повідомлення Генеральним секретарем Ради Європи.

3. Однак положення цієї Конвенції застосовуються до таких територій з належним урахуванням місцевих вимог.

4. Будь-яка держава, яка зробила заяву відповідно до пункту 1 цієї статті, може будь-коли після цього оголосити від імені однієї або кількох територій, яких стосується заява, що вона визнає компетенцію Суду приймати скарги від окремих осіб, неурядових організацій або груп осіб згідно зі статтею 34 Конвенції.

Стаття 57

Застереження

1. Будь-яка держава може при підписанні цієї Конвенції або депонуванні своєї ратифікаційної грамоти зробити застереження стосовно будь-якого окремого положення Конвенції з огляду на те, що будь-який чинний на той

час на її території закон не відповідає цьому положенню. Застереження загального характеру згідно із цією статтею не дозволяються.

2. Будь-яке застереження, зроблене згідно із цією статтею, має містити стислий виклад відповідного закону.

Стаття 58

Денонсація

1. Висока Договірна Сторона може денонсувати цю Конвенцію тільки зі спливом п'ятирічного строку від дати, коли вона стала її стороною, і через шість місяців після подання відповідного повідомлення Генеральному секретареві Ради Європи, який інформує про це інші Високі Договірні Сторони.

2. Така денонсація не звільняє заінтересовану Високу Договірну Сторону від її зобов'язань за цією Конвенцією стосовно будь-якого діяння, яке могло бути порушенням таких зобов'язань і могло бути здійснене нею до дати, від якої денонсація набирає чинності.

3. Будь-яка Висока Договірна Сторона, яка перестає бути членом Ради Європи, перестає бути і стороною цієї Конвенції на тих самих умовах.

4. Відповідно до положень попередніх пунктів, Конвенція може бути денонсована стосовно будь-якої території, на яку поширювалася її дія згідно із заявою, зробленою на підставі статті 56.

Стаття 59

Підписання і ратифікація

1. Ця Конвенція відкрита для підписання членами Ради Європи. Вона підлягає ратифікації. Ратифікаційні грамоти передаються на зберігання Генеральному секретареві Ради Європи.

2. До цієї Конвенції може приєднатися Європейський Союз.

3. Ця Конвенція набирає чинності після депонування десяти ратифікаційних грамот.

4. Стосовно будь-якого підписанта цієї Конвенції, що ратифікуватиме її після набрання нею чинності, Конвенція набирає чинності з дня депонування його ратифікаційної грамоти.

5. Генеральний секретар Ради Європи повідомляє всіх членів Ради Європи про набрання Конвенцією чинності, про Високі Договірні Сторони, які ратифікували її, та про подальше депонування ратифікаційних грамот.

Учинено в Римі 4 листопада 1950 року англійською і французькою мовами, обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігається в архіві Ради Європи. Генеральний секретар надсилає засвідчені копії цієї Конвенції кожному підписантові.

ПРОТОКОЛ
до Конвенції про захист прав людини
і основоположних свобод
20 березня 1952 р.

Уряди держав – членів Ради Європи, які підписали цей Протокол, сповнені рішучості вжити заходів для забезпечення колективного гарантування певних прав і свобод, інших ніж ті, які вже включено до розділу I Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, підписаної в Римі 4 листопада 1950 року (далі – Конвенція), домовилися про таке:

Стаття 1
Захист власності

Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів.

Стаття 2
Право на освіту

Нікому не може бути відмовлено у праві на освіту. Держава при виконанні будь-яких функцій, узятих нею на себе в галузі освіти і навчання, поважає право батьків забезпечувати таку освіту і навчання відповідно до їхніх релігійних і світоглядних переконань.

Стаття 3
Право на вільні вибори

Високі Договірні Сторони зобов'язуються проводити вільні вибори з розумною періодичністю шляхом таємного голосування в умовах, які забезпечують вільне вираження думки народу у виборі законодавчого органу.

Стаття 4
Територіальне застосування

Будь-яка Висока Договірна Сторона може при підписанні або ратифікації чи будь-коли після цього надіслати Генеральному секретареві Ради Європи заяву, де зазначаються межі застосування нею положень цього Протоколу до територій, які зазначено в цій заяві і за міжнародні відносини яких вона є відповідальною.

Будь-яка Висока Договірна Сторона, яка надіслала заяву на підставі по-

передньої частини, може будь-коли після цього надіслати нову заяву про зміну умов будь-якої попередньої заяви чи припинення застосування положень цього Протоколу щодо будь-якої території.

Заява, зроблена згідно з цією статтею, вважається такою, що зроблена відповідно до пункту 1 статті 56 Конвенції.

Стаття 5

Зв'язок із Конвенцією

Високі Договірні Сторони розглядають положення статей 1, 2, 3 і 4 цього Протоколу як додаткові статті Конвенції, і всі положення Конвенції застосовуються відповідно.

Стаття 6

Підписання і ратифікація

Цей Протокол відкритий для підписання членами Ради Європи, які підписали Конвенцію; він має бути ратифікований одночасно з ратифікацією Конвенції або після її ратифікації. Протокол набирає чинності після депонування десяти ратифікаційних грамот. Стосовно будь-якого підписанта цього Протоколу, що ратифікуватиме його після набрання ним чинності, Протокол набирає чинності з дня депонування його ратифікаційної грамоти.

Ратифікаційні грамоти передаються на зберігання Генеральному секретареві Ради Європи, який повідомляє всіх членів Ради про тих, хто здійснив ратифікацію.

Учинено в Парижі 20 березня 1952 року англійською і французькою мовами, обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігається в архіві Ради Європи.

Генеральний секретар надсилає засвідчені копії кожному підписантові.

ПРОТОКОЛ № 4

до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, який гарантує деякі права і свободи, не передбачені в Конвенції та у Першому протоколі до неї 16 вересня 1963 року

Уряди держав – членів Ради Європи, які підписали цей Протокол, сповнені рішучості вжити заходів для колективного забезпечення здійснення деяких прав і свобод, які не включені до розділу I Конвенції про захист прав людини та основних свобод, підписаної в Римі 4 листопада 1950 року (далі – Конвенція), і в статтях 1–3 Першого протоколу до Конвенції, підписаного в Парижі 20 березня 1952 року, домовилися про таке:

Стаття 1

Заборона ув'язнення за борг

Нікого не може бути позбавлено волі лише на підставі неспроможності виконати своє договірне зобов'язання.

Стаття 2

Свобода пересування

1. Кожен, хто законно перебуває на території будь-якої держави, в межах цієї території має право на свободу пересування і свободу вибору місця проживання.

2. Кожен є вільним залишати будь-яку країну, включаючи свою власну.

3. На здійснення цих прав не встановлюються жодні обмеження, крім тих, що передбачені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної або громадської безпеки, для забезпечення громадського порядку, запобігання злочинам, для охорони здоров'я або моралі чи з метою захисту прав і свобод інших осіб.

4. Права, викладені в пункті 1, також можуть у певних місцевостях підлягати обмеженням, що встановлені згідно із законом і виправдовуються суспільними інтересами в демократичному суспільстві.

Стаття 3

Заборона вислання громадян

1. Нікого не може бути вислано, шляхом застосування індивідуальних або колективних заходів, з території держави, громадянином якої він є.

2. Нікого не може бути позбавлено права в'їзду на територію держави, громадянином якої він є.

Стаття 4

Заборона колективного вислання іноземців

Колективне вислання іноземців заборонено.

Стаття 5

Територіальне застосування

1. Будь-яка Висока Договірна Сторона може при підписанні чи ратифікації цього Протоколу або будь-коли після цього надіслати Генеральному секретареві Ради Європи заяву, в якій зазначаються межі застосування нею положень цього Протоколу до територій, що зазначені в цій заяві і за міжнародні відносини яких вона несе відповідальність.

2. Будь-яка Висока Договірна Сторона, яка надіслала заяву на підставі попереднього пункту, може час від часу робити інші заяви про зміну умов будь-якої попередньої заяви чи про припинення застосування положень цього Протоколу щодо будь-якої території.

3. Заява, зроблена згідно з цією статтею, вважається такою, що зроблена відповідно до пункту 1 статті 56 Конвенції.

4. Територія будь-якої держави, до якої цей Протокол застосовується на підставі його ратифікації або прийняття цією державою, і кожна територія, до якої цей Протокол застосовується на підставі заяви, зробленої такою державою згідно з цією статтею, розглядаються як окремі території для цілей посилань у статтях 2 і 3 на територію держави.

5. Будь-яка держава, яка зробила заяву відповідно до пункту 1 чи 2 цієї статті, може будь-коли після цього заявити від імені однієї або кількох територій, яких стосується заява, що вона визнає компетенцію Суду приймати заяви від окремих осіб, неурядових організацій або груп осіб згідно зі статтею 34 Конвенції стосовно всіх або деяких зі статей 1–4 цього Протоколу.

Стаття 6

Зв'язок із Конвенцією

Високі Договірні Сторони розглядають положення статей 1–5 цього Протоколу як додаткові статті Конвенції, і всі положення Конвенції застосовуються відповідно.

Стаття 7

Підписання та ратифікація

1. Цей Протокол відкритий для підписання членами Ради Європи, які підписали Конвенцію; він ратифікується одночасно з ратифікацією Конвенції або після її ратифікації. Протокол набирає чинності після здачі на зберігання п'яти ратифікаційних грамот. Для тих держав, які підписали цей Протокол і які ратифікуватимуть його після набрання ним чинності, Протокол набирає чинності з дня здачі на зберігання їхніх ратифікаційних грамот.

2. Ратифікаційні грамоти здаються на зберігання Генеральному секретареві Ради Європи, який повідомляє всіх членів Ради про тих, хто здійснив ратифікацію.

ПРОТОКОЛ № 6

до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який стосується скасування смертної кари 28 квітня 1983 року

Держави – члени Ради Європи, які підписали цей Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, підписаної в Римі 4 листопада 1950 року (далі – Конвенція), вважаючи, що еволюційні зміни, що мали місце в кількох державах – членах Ради Європи, відображають загальну тенденцію до скасування смертної кари, домовилися про таке:

Стаття 1

Скасування смертної кари

Смертна кара скасовується. Нікого не може бути засуджено до такого покарання або страчено.

Стаття 2

Смертна кара під час війни

Держава може передбачити у своєму законодавстві смертну кару за діяння, вчинені під час війни або невідвортної загрози війни; таке покарання застосовується лише у випадках, передбачених цим законодавством і згідно з його положеннями. Держава повідомляє Генерального секретаря Ради Європи про відповідні положення цього законодавства.

Стаття 3

Заборона відступу від зобов'язань

Жодних відступів від положень цього Протоколу не допускається на підставі статті 15 Конвенції.

Стаття 4

Заборона застережень

Жодних застережень стосовно положень цього Протоколу не допускається на підставі статті 57 Конвенції.

Стаття 5

Територіальне застосування

1. Будь-яка держава при підписанні або депонуванні своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття чи схвалення може зазначити територію чи території, до яких застосовуватиметься цей Протокол.

2. Будь-яка держава може будь-коли після цього надіслати на ім'я Генерального секретаря Ради Європи заяву про поширення дії цього Протоколу на будь-яку іншу територію, зазначену в цій заяві. Стосовно такої території Протокол набирає чинності в перший день місяця, що настає після дати отримання такої заяви Генеральним секретарем.

3. Будь-яка заява, зроблена на підставі двох попередніх пунктів, може бути відкликана щодо будь-якої території, зазначеної в цій заяві, у повідомленні на ім'я Генерального секретаря. Відкликання набирає чинності в перший день місяця, що настає після дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 6

Зв'язок із Конвенцією

Держави-учасниці розглядають положення статей 1–5 цього Протоколу як додаткові статті Конвенції, і всі положення Конвенції застосовуються відповідно.

Стаття 7

Підписання і ратифікація

Цей Протокол відкритий для підписання державами – членами Ради Європи, які підписали Конвенцію. Він ратифікується, приймається чи схвалюється. Держава – член Ради Європи не може ратифікувати, прийняти чи схвалити цей Протокол, якщо вона одночасно або раніше не ратифікувала Конвенцію. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи схвалення депонуються у Генерального секретаря Ради Європи.

Стаття 8

Набрання чинності

1. Цей Протокол набирає чинності в перший день місяця, що настає після дати, коли п'ять держав – членів Ради Європи висловили свою згоду на обов'язковість для них цього Протоколу згідно з положеннями статті 7.

2. Стосовно будь-якої держави-члена, яка висловить свою згоду на обов'язковість для неї цього Протоколу після набрання ним чинності, Протокол набирає чинності в перший день місяця, що настає після дати депонування ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи схвалення.

Стаття 9

Функції депозитарію

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє держави-члени Ради:

- a) про будь-яке підписання;
- b) про депонування будь-якої ратифікаційної грамоти чи будь-якого документа про прийняття або схвалення;
- c) про будь-яку дату набрання чинності цим Протоколом згідно зі статтями 5 і 8;
- d) про будь-яку іншу дію, повідомлення чи сповіщення, яке стосується цього Протоколу.

На посвідчення чого ті, що підписалися нижче, належним чином на те уповноважені представники, підписали цей Протокол.

Учинено у Страсбурзі 28 квітня 1983 року англійською і французькою мовами, обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігається в архіві Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії кожному підписантові.

ПРОТОКОЛ № 7

до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 22 листопада 1984 р.

Держави – члени Ради Європи, які підписали цей Протокол, сповнені рішучості вжити нових заходів для забезпечення колективного гарантування певних прав і свобод за допомогою Конвенції про захист прав людини і ос-

новоположних свобод, підписаної в Римі 4 листопада 1950 року (далі – Конвенція), домовилися про таке:

Стаття 1

Процедурні гарантії, що стосуються вислання іноземців

1. Іноземець, який законно проживає на території держави, не може бути висланий за її межі інакше ніж на виконання рішення, прийнятого відповідно до закону, і повинен мати можливість:

- a) наведення доводів проти свого вислання;
- b) перегляду своєї справи; і
- c) представлення з цією метою перед компетентним органом або перед особою чи особами, призначеними цим органом.

2. Іноземець може бути висланий ще до того, як він здійснив свої права, передбачені в підпунктах «а», «b» та «с» пункту 1 цієї статті, коли таке вислання є необхідним в інтересах публічного порядку або ґрунтується на міркуваннях національної безпеки.

Стаття 2

Право на оскарження в кримінальних справах

1. Кожен, кого суд визнав винним у вчиненні кримінального правопорушення, має право на перегляд судом вищої інстанції факту визнання його винним або винесеного йому вироку. Здійснення цього права, включаючи підстави, на яких воно може бути здійснене, регулюється законом.

2. Із цього права можуть поширюватися винятки для передбачених законом незначних правопорушень або коли відповідну особу судив у першій інстанції найвищий суд, або коли її було визнано винною і засуджено після оскарження виправдувального вироку.

Стаття 3

Відшкодування в разі судової помилки

Якщо остаточним рішенням особу було засуджено за вчинення кримінального правопорушення і якщо на підставі нового чи нововиявленого факту, який беззаперечно доводить наявність судової помилки, винесений їй вирок було потім скасовано або її було помилувано, то ця особа, яка зазнала покарання в результаті такого засудження, одержує відшкодування згідно із законом або практикою відповідної держави, якщо тільки не буде доведено, що зазначений невідомий факт не було свого часу виявлено повністю або частково з вини цієї особи.

Стаття 4

Право не бути притягненим до суду або покараним двічі

1. Нікого не може бути вдруге притягнуто до суду або покарано в порядку кримінального провадження під юрисдикцією однієї і тієї самої держави за правопорушення, за яке його вже було остаточно виправдано або засу-

джено відповідно до закону та кримінальної процедури цієї держави.

2. Положення попереднього пункту не перешкоджають відновленню провадження у справі згідно із законом та кримінальною процедурою відповідної держави за наявності нових або нововиявлених фактів чи в разі виявлення суттєвих недоліків у попередньому судовому розгляді, які могли вплинути на результати розгляду справи.

3. Жодних відступів від положень цієї статті не допускається на підставі статті 15 Конвенції.

Стаття 5

Рівноправність кожного з подружжя

Кожен з подружжя у відносинах між собою і в їхніх відносинах зі своїми дітьми користується рівними правами та обов'язками цивільного характеру, що виникають зі вступу у шлюб, перебування в шлюбі та у випадку його розірвання. Ця стаття не перешкоджає державам вживати таких заходів, що є необхідними в інтересах дітей.

Стаття 6

Територіальне застосування

1. Будь-яка держава при підписанні або депонуванні своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття чи схвалення може зазначити територію чи території, на які поширюватиметься дія цього Протоколу, і встановити межі застосування нею його положень до такої території чи територій.

2. Будь-яка держава може будь-коли після цього надіслати на ім'я Генерального секретаря Ради Європи заяву про поширення дії цього Протоколу на будь-яку іншу територію, зазначену в цій заяві. Стосовно такої території Протокол набирає чинності в перший день місяця, що настає зі спливом двомісячного строку від дати отримання такої заяви Генеральним секретарем.

3. Будь-яка заява, зроблена на підставі двох попередніх пунктів, може бути відкликана або змінена щодо будь-якої території, зазначеної в цій заяві, у повідомленні на ім'я Генерального секретаря. Відкликання або зміна набирає чинності в перший день місяця, що настає зі спливом двомісячного строку від дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

4. Заява, зроблена згідно з цією статтею, розглядається як така, що зроблена відповідно до пункту 1 статті 56 Конвенції.

5. Територія будь-якої держави, до якої цей Протокол застосовується на підставі його ратифікації, прийняття або схвалення цією державою, і кожна територія, до якої цей Протокол застосовується на підставі заяви, зробленої такою державою згідно з цією статтею, можуть розглядатися як окремі території для цілей посилення в статті 1 на територію держави.

6. Будь-яка держава, яка зробила заяву відповідно до пункту 1 чи 2 цієї статті, може будь-коли після цього заявити від імені однієї або кількох територій, яких стосується заява, що вона визнає компетенцію Суду приймати за-

яви від окремих осіб, неурядових організацій або груп осіб згідно зі статтею 34 Конвенції стосовно статей 1–5 цього Протоколу.

Стаття 7

Зв'язок із Конвенцією

Держави-учасниці розглядають положення статей 1–6 цього Протоколу як додаткові статті Конвенції, і всі положення Конвенції застосовуються відповідно.

Стаття 8

Підписання і ратифікація

Цей Протокол відкритий для підписання державами-членами Ради Європи, які підписали Конвенцію. Він ратифікується, приймається чи схвалюється. Держава-член Ради Європи не може ратифікувати, прийняти чи схвалити цей Протокол, якщо вона раніше або одночасно не ратифікувала Конвенцію. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи схвалення депонуються у Генерального секретаря Ради Європи.

Стаття 9

Набрання чинності

1. Цей Протокол набирає чинності в перший день місяця, що настає після дати, коли п'ять держав-членів Ради Європи висловили свою згоду на обов'язковість для них цього Протоколу згідно з положеннями статті 8.

2. Для будь-якої держави-члена, яка висловить свою згоду на обов'язковість для неї цього Протоколу після набрання ним чинності, Протокол набирає чинності в перший день місяця, що настає після дати депонування ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи схвалення.

Стаття 10

Функції депозитарію

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє держави-члени Ради:

- a) про будь-яке підписання;
- b) про депонування будь-якої ратифікаційної грамоти чи будь-якого документа про прийняття або схвалення;
- c) про будь-яку дату набрання чинності цим Протоколом згідно зі статтями 6 і 9;
- d) про будь-яку іншу дію, повідомлення чи сповіщення, яке стосується цього Протоколу.

На посвідчення чого ті, що підписалися нижче, належним чином на те уповноважені представники, підписали цей Протокол.

Учинено у Страсбурзі 22 листопада 1984 року англійською і французькою мовами, обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігається в архіві Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії кожній державі-члену Ради Європи.

ПРОТОКОЛ № 13
до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод,
який стосується скасування смертної кари за всіх обставин
03 травня 2002 р.

Держави-члени Ради Європи, які підписали цей Протокол, переконані, що право кожної людини на життя є основоположною цінністю в демократичному суспільстві і що скасування смертної кари становить суть від суті захисту цього права та цілковитого визнання гідності, притаманної всім людям; бажаючи посилити захист права на життя, гарантованого Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, підписаною в Римі 4 листопада 1950 року (далі – Конвенція); відзначаючи, що Протокол № 6 до Конвенції, який стосується скасування смертної кари, підписаний у Страсбурзі 28 квітня 1983 року, не виключає смертної кари за діяння, вчинені під час війни або невідвратною загрози війни; сповнені рішучості зробити останній крок до скасування смертної кари за всіх обставин, домовилися про таке:

Стаття 1
Скасування смертної кари

Смертна кара скасовується. Нікого не може бути засуджено до такого покарання або страчено.

Стаття 2
Заборона відступу від зобов'язань

Жодних відступів від положень цього Протоколу не допускається на підставі статті 15 Конвенції.

Стаття 3
Заборона застережень

Жодних застережень стосовно положень цього Протоколу не допускається на підставі статті 57 Конвенції.

Стаття 4
Територіальне застосування

1. Будь-яка держава при підписанні або депонуванні своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття чи схвалення може зазначити територію чи території, до яких застосовуватиметься цей Протокол.

2. Будь-яка держава може будь-коли після цього надіслати на ім'я Генерального секретаря Ради Європи заяву про поширення дії цього Протоколу на будь-яку іншу територію, зазначену в цій заяві. Стосовно такої території Протокол набирає чинності в перший день місяця, що настає зі спливом тримісячного строку після дати отримання такої заяви Генеральним секретарем.

3. Будь-яка заява, зроблена на підставі двох попередніх пунктів, може бути відкликана або змінена стосовно будь-якої території, зазначеної в цій заяві, у повідомленні на ім'я Генерального секретаря Ради Європи. Відкликання або зміна набирає чинності в перший день місяця, що настає зі спливом тримісячного строку після дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 5

Зв'язок із Конвенцією

Держави-учасниці розглядають положення статей 1–4 цього Протоколу як додаткові статті Конвенції, і всі положення Конвенції застосовуються відповідно.

Стаття 6

Підписання і ратифікація

Цей Протокол відкритий для підписання державами-членами Ради Європи, які підписали Конвенцію. Він ратифікується, приймається чи схвалюється. Держава-член Ради Європи не може ратифікувати, прийняти або схвалити цей Протокол, якщо вона раніше або одночасно не ратифікувала Конвенцію. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи схвалення депонуються у Генерального секретаря Ради Європи.

Стаття 7

Набрання чинності

1. Цей Протокол набирає чинності в перший день місяця, що настає зі спливом тримісячного строку від дати, коли десять держав-членів Ради Європи висловили свою згоду на обов'язковість для них цього Протоколу згідно з положеннями статті 6.

2. Для будь-якої держави-члена, яка висловить свою згоду на обов'язковість для неї цього Протоколу після набрання ним чинності, Протокол набирає чинності в перший день місяця, що настає зі спливом тримісячного строку від дати депонування ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи схвалення.

Стаття 8

Функції депозитарію

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє всі держави-члени Ради Європи:

- a) про будь-яке підписання;
- b) про депонування будь-якої ратифікаційної грамоти чи будь-якого документа про прийняття або схвалення;
- c) про будь-яку дату набрання чинності цим Протоколом згідно зі статтями 4 і 7;
- d) про будь-яку іншу дію, повідомлення чи сповіщення, що стосуються

цього Протоколу.

На посвідчення чого ті, що підписалися нижче, належним чином на те уповноважені представники, підписали цей Протокол.

Учинено у Вільнюсі 3 травня 2002 року англійською і французькою мовами, обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігається в архіві Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії цього Протоколу кожній державі-члену Ради Європи.

Тестові завдання та задачі для самоконтролю

1. Кожен, хто є потерпілим від арешту або затримання, здійсненого всупереч положенням статті 5 Конвенції, має забезпечене правовою санкцією право на:

- А) звільнення;
- Б) звернення до суду;
- В) оскарження рішення;
- Г) відшкодування.

2. Згідно з Конвенцією кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, вважається невинуватим:

- А) доки його вину не буде доведено уповноваженими органами;
- Б) доки його вину не буде доведено в судовому порядку;
- В) доки його вину не буде доведено в законному порядку;
- Г) доки його вину не буде доведено компетентними органами.

3. Будь-яка Висока Договірна Сторона, використовуючи право на відступ від своїх зобов'язань, у повному обсязі інформує про вжиті нею заходи і причини їх вжиття:

- А) Генерального секретаря ООН;
- Б) Генерального секретаря Ради Європи;
- В) Генерального секретаря НАТО;
- Г) Генерального секретаря РНБО.

4. Жодне з положень статей 10, 11 і 14 Конвенції не може розглядатися як таке, що забороняє Високим Договірним Сторонам встановлювати обмеження на:

- А) економічну діяльність іноземців;
- Б) політичну діяльність іноземців;
- В) соціальну діяльність іноземців;
- Г) культурну діяльність іноземців.

5. Велика палата Європейського Суду з прав людини засідає у складі:

- А) десяти суддів;

- Б) дванадцяти суддів;
- В) сімнадцяти суддів;
- Г) двадцяти суддів.

Задача № 1

У січні 2010 року громадянин Петренко А. отримав остаточне рішення Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ щодо його затримання органами внутрішніх справ, яке було визнано законним. Незадоволений даним рішенням та вважаючи себе потерпілим, А. Петренко підготував індивідуальну заяву про порушення його прав, яку направив до Європейського Суду з прав людини російською мовою у грудні 2010 року. Визначте, чи дотримано громадянином Петренком А. умов прийнятності заяви і чи буде Європейський Суд з прав людини розглядати таку заяву?

Задача № 2

Незадоволений рішенням Апеляційного суду Дніпропетровської області щодо визнання порушенням з боку органів РАГСУ права на шлюб 17-річний громадянин Горбатенко П. вирішив звернутися за захистом своїх прав до Європейського Суду з прав людини. Підготувавши індивідуальну заяву, він анонімно направив матеріали до Європейського Суду. Керуючись нормами Конвенції визначте, чи буде Суд розглядати таку заяву?

**ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ
ПРО ВИДАЧУ ПРАВОПОРУШНИКІВ
від 13 грудня 1957 р.**

Вступне слово

Міжнародно-правовий документ було підписано урядами держав-учасниць Ради Європи (РЄ) 13 грудня 1957 р. у Парижі. Додатковий протокол та Другий додатковий протокол до Конвенції підписані відповідно 15 жовтня 1975 р. та 17 березня 1978 р. у м. Страсбурзі (Франція). Україна ратифікувала Конвенцію з низкою застережень 16 січня 1998 р.

Метою укладання даного договору є досягнення спільних заходів у галузі прав людини та прийняття однакових уніфікованих правил, що стосуються видачі правопорушників.

Структурно документ складається з преамбули і 32 статей. Конвенція регламентує застосування інституту видачі злочинців як виду взаємної правової допомоги держав у боротьбі зі злочинністю та форми узгодженої взаємодії міжнародно-правових і національних засобів такої боротьби.

Традиційно вважається, що метою взаємодії держав у боротьбі зі злочинністю є невідворотність покарання винної особи у скоєнні суспільно небезпечного діяння. Водночас невід'ємною складовою такого співробітництва є забезпечення гарантій дотримання прав людини, яка бере участь у даному процесі. Отже, кримінальне провадження стосовно підозрюваної особи нерозривно пов'язане з необхідністю суворого дотримання прав людини. Тому задача держави, при проведенні екстрадиції, забезпечити невідворотність покарання особи, яка скоїла злочин, і її захист прав не тільки як учасника кримінального провадження, але і як людини в цілому.

Договірні сторони зобов'язалися видавати осіб, які переслідуються за вчинення правопорушення або які розшукуються з метою виконання вироку чи постанови про тримання під вартою. Питання видачі правопорушників вирішується з урахуванням багатьох факторів: характеру правопорушення, громадянства правопорушника, місця його перебування тощо. Видача здійснюється у зв'язку з правопорушеннями, що карається за законами як держави-ініціатора, так і держави-контрагента позбавленням волі, або згідно з постановою про тримання під вартою, на максимальний строк (не менше одного року) чи більш суворим покаранням.

У випадку, якщо особа визнається винною і вирок про ув'язнення або постанова про тримання під вартою проголошується на території держави-контрагента, строк призначеного покарання має становити не менш як 4 місяці. Сторона, закони якої не дозволяють видачу правопорушника за вчинення деяких із зазначених правопорушень, може вилучити їх зі сфери застосування Конвенції, інформуючи про це Генерального секретаря Ради Європи. Водночас дана держава може застосувати принцип взаємності щодо будь-яких вилучених правопорушень. Видача осіб, що скоїли фінансові правопо-

рушення, здійснюється відповідно до положень Конвенції, якщо правопорушення за законодавством держави-контрагента відповідає правопорушенню аналогічного характеру. У видачі не може бути відмовлено на тій підставі, що законодавство держави-контрагента не передбачає таких самих податків чи зборів або не регулює податки, збори, мито чи валюту таким же чином, як законодавство держави-ініціатора. Із сфери застосування Конвенції вилучено військові правопорушення, які не є правопорушеннями за звичайним кримінальним правом. Конвенція передбачає інститути тимчасового арешту (ст. 16), відстроченої або умовної передачі правопорушника (ст. 19), передачі власності (ст. 20). У терміновому випадку ще до направлення клопотання про видачу правопорушника держава-ініціатор може звернутися із запитом про тимчасовий арешт. Останній може бути припинений, якщо упродовж 18 днів після арешту держава-контрагент не отримає запиту про видачу правопорушника. Зокрема, у будь-якому випадку даний період не може перевищувати 40 днів.

Звільнення не перешкоджає повторному арешту і видачі правопорушника у разі отримання запиту про видачу. Прийнявши рішення про задоволення запиту щодо видачі правопорушника, держава-контрагент може відстрочити його передачу з метою власного розгляду справи стосовно даної особи або, якщо така особа вже засуджена, – з метою відбуття нею покарання за інше правопорушення. Держава-контрагент може не відстрочувати передачу, а тимчасово передати особу державі-ініціатору на умовах, визначених сторонами за спільною згодою. У межах свого законодавства і на прохання держави-ініціатора держава-контрагент вилучає і передає власність, що може бути потрібною як доказ або здобута внаслідок правопорушення і на час арешту перебувала у володінні відповідної особи або була виявлена пізніше. Будь-які права на зазначену власність, яких могли набути держава-контрагент або третя сторона, зберігаються. У випадку існування цих прав власність після суду якнайшвидше повертається державі-контрагенту.

Отже, Конвенція регламентує процедуру видачі правопорушника, надання відповідних документів, передачу особи, її транзитне перевезення та розподіл витрат, пов'язаних з видачею правопорушника.

Текст міжнародно-правового акта

Уряди, які підписали цю Конвенцію, будучи членами Ради Європи, враховуючи, що метою Ради Європи є досягнення більшого єднання між її членами,

вважаючи, що ця мета може бути досягнута шляхом укладання угод та здійснення спільних дій у галузі права,

вважаючи, що прийняття однакових правил, які стосуються видачі правопорушників, може сприяти цій діяльності по уніфікації,

погодилися про таке:

Стаття 1

Зобов'язання видавати правопорушників

Договірні Сторони зобов'язуються видавати одна одній, з урахуванням положень та умов, викладених в цій Конвенції, всіх осіб, які переслідуються компетентними органами запитуючої Сторони за вчинення правопорушення або які розшукуються зазначеними органами з метою виконання вироку або постанови про утримання під вартою.

Стаття 2

Правопорушення, що тягнуть видачу

1. Видача правопорушників здійснюється у зв'язку із правопорушеннями, які караються за законами запитуючої Сторони та запитуваної Сторони позбавленням волі або згідно з постановою про утримання під вартою на максимальний термін не менше одного року чи більш суворим покаранням. Якщо особа визнається винною і вирок про ув'язнення або постанова про утримання під вартою проголошується на території запитуючої Сторони, термін призначеного покарання має складати не менше чотирьох місяців.

2. Якщо запит про видачу правопорушника стосується декількох окремих правопорушень, кожне з яких за законами запитуючої Сторони і запитуваної Сторони карається позбавленням волі або згідно з постановою про утримання під вартою, але якщо деякі з них не задовольняють умови стосовно тривалості терміну покарання, яке може бути призначене, запитувана Сторона має також право здійснювати видачу за останні правопорушення.

3. Будь-яка Договірна Сторона, закони якої не дозволяють видачі правопорушників за деякі правопорушення, зазначені у пункті 1 цієї статті, може, у тому, що її стосується, вилучити такі правопорушення із сфери застосування цієї Конвенції.

4. Будь-яка Договірна Сторона, яка бажає скористатися правом, передбаченим у пункті 3 цієї статті, під час здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про приєднання, перепроводжує Генеральному секретарю Ради Європи або перелік правопорушень, за вчинення яких видача дозволяється, або перелік правопорушень, за вчинення яких вона забороняється, а також зазначає правові положення, які дозволяють або забороняють видачу. Генеральний секретар Ради надсилає ці переліки іншим Сторонам, які підписали Конвенцію.

5. Якщо в подальшому законодавство Договірної Сторони забороняє видачу у зв'язку з іншими правопорушеннями, така Сторона повідомляє про це Генерального секретаря. Генеральний секретар інформує інші Сторони, які підписали Конвенцію. Таке повідомлення набирає чинності через три місяці від дати його отримання Генеральним секретарем.

6. Будь-яка Сторона, яка використовує право, передбачене у пунктах 4 або 5 цієї статті, може в будь-який час поширити дію цієї Конвенції на правопорушення, які були вилучені із сфери її застосування. Вона повідомляє Генерального секретаря Ради про такі зміни, а Генеральний секретар інфор-

мує про це інші Сторони, які підписали Конвенцію.

7. Будь-яка Сторона може застосовувати принцип взаємності щодо будь-яких правопорушень, вилучених із сфери застосування Конвенції згідно з цією статтею.

Стаття 3

Політичні правопорушення

1. Видача не здійснюється, якщо правопорушення, у зв'язку з яким вона запитується, розглядається запитуваною Стороною як політичне правопорушення або правопорушення, пов'язане з політичним правопорушенням.

2. Таке ж правило застосовується, якщо запитувана Сторона має достатньо підстав вважати, що запит про видачу правопорушника за вчинення звичайного кримінального правопорушення був зроблений з метою переслідування або покарання особи на підставі її раси, релігії, національної приналежності чи політичних переконань або що становище такої особи може бути зашкоджене з будь-якої з цих причин.

3. Для цілей цієї Конвенції вбивство або замах на вбивство глави держави або члена його сім'ї не вважається політичним правопорушенням.

4. Ця стаття не зачіпає ніяких зобов'язань, які Договірні Сторони могли взяти або можуть взяти на себе за будь-якою іншою міжнародною конвенцією багатостороннього характеру.

Стаття 4

Військові правопорушення

Видача за правопорушення, які передбачені військовим правом і які не є правопорушеннями за звичайним кримінальним правом, із сфери застосування цієї Конвенції вилучаються.

Стаття 5

Фінансові правопорушення

Видача здійснюється, відповідно до положень цієї Конвенції, за правопорушення, пов'язані з податками, зборами, митом та валютою, тільки якщо Договірні Сторони ухвалили таке рішення стосовно будь-якого такого правопорушення або категорії правопорушень.

Стаття 6

Видача власних громадян

1. а) Договірна Сторона має право відмовити у видачі своїх громадян.

б) Кожна Договірна Сторона у заяві, зробленій під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти чи свого документа про приєднання, може визначити, у тому, що її стосується, термін «громадянин» за змістом цієї Конвенції.

с) Громадянство визначається під час ухвалення рішення стосовно видачі правопорушника. Однак, якщо відповідна особа вперше визнається грома-

дянином запитуваної Сторони впродовж періоду від моменту ухвалення рішення і до моменту передбаченої видачі, запитувана Сторона може скористатися положенням, що міститься у підпункті а) цієї статті.

2. Якщо запитувана Сторона не видає свого громадянина, вона на прохання запитуючої Сторони передає справу до своїх компетентних органів, для того щоб у разі необхідності можна було здійснити її розгляд. З цією метою документи, інформація та речові докази, які стосуються правопорушення, надсилаються безкоштовно по каналах, передбачених у пункті 1 статті 12. Запитуюча Сторона інформується про результати розгляду її запити.

Стаття 7

Місце вчинення правопорушення

1. Запитувана Сторона може відмовити у видачі відповідної особи за правопорушення, яке за її законодавством вважається вчиненим повністю або частково на її території або в місці, яке розглядається як її територія.

2. Якщо правопорушення, за яке вимагається видача, було вчинене за межами території запитуючої Сторони, у видачі може бути відмовлено, тільки якщо законодавство запитуваної Сторони не передбачає переслідування за таку саму категорію правопорушень у випадку їх вчинення за межами території останньої Сторони або не передбачає видачі за правопорушення, у зв'язку з яким вимагається видача.

Стаття 8

Незакінчене провадження у справах за аналогічні правопорушення

Запитувана Сторона може відмовити у видачі відповідної особи, якщо компетентні органи цієї Сторони переслідують її у зв'язку із правопорушенням (правопорушеннями), за яке вимагається видача.

Стаття 9

Non Bis In Idem

Видача не здійснюється, якщо компетентні органи запитуваної Сторони проголосили остаточне рішення щодо відповідної особи у зв'язку із правопорушенням (правопорушеннями), за яке вимагається видача. У видачі може бути відмовлено, якщо компетентні органи запитуваної Сторони ухвалили рішення або не порушувати, або припинити переслідування у зв'язку із таким самим правопорушенням (правопорушеннями).

Стаття 10

Строк давності

Видача не здійснюється, якщо відповідна особа, згідно із законодавством запитуючої або запитуваної Сторони, не підлягає переслідуванню чи покаранню у зв'язку із закінченням строку давності.

Стаття 11

Смертна кара

Якщо правопорушення, за яке вимагається видача, карається смертною карою за законодавством запитуючої Сторони і якщо законодавство запитуваної Сторони не передбачає смертної кари за таке саме правопорушення або вона, як правило, не виконується, у видачі може бути відмовлено, якщо запитуюча Сторона не надасть запитуваній Стороні достатніх гарантій того, що смертний вирок не буде звернутий до виконання.

Стаття 12

Запит та підтвердні документи

1. Запит складається у письмовій формі і надсилається по дипломатичних каналах. Інші шляхи передачі запитів можуть бути встановлені за прямою згодою між двома або декількома Сторонами.

2. Запит супроводжується:

а) оригіналом або завіреною копією обвинувального вироку та постанови суду або постанови про негайне затримання чи ордера на арешт або іншого розпорядження, яке має таку ж силу і видане відповідно до процедури, передбаченої законодавством запитуючої Сторони;

б) викладом правопорушень, за які вимагається видача. Час і місце їх вчинення, їх юридична кваліфікація і посилання на відповідні правові положення зазначаються якнайточніше;

с) копією відповідних законодавчих актів або, коли це неможливо, викладом відповідного закону і, по можливості, якнайточнішим описом відповідної особи, а також будь-якою іншою інформацією, яка може сприяти встановленню її особистості та громадянства.

Стаття 13

Додаткова інформація

Якщо інформації, надісланої запитуючою Стороною, недостатньо для ухвалення запитуваною Стороною рішення на виконання цієї Конвенції, остання Сторона запитує необхідну додаткову інформацію і може встановлювати термін її отримання.

Стаття 14

Правило ad hoc

1. Видана особа не може переслідуватися, засуджуватися або затримуватися з метою виконання вироку чи постанови про утримання під вартою ні за яке правопорушення, вчинене до її видачі, крім правопорушення, за яке вона була видана, і її особиста свобода ні з яких інших причин не може обмежуватися, за винятком таких випадків:

а) якщо Сторона, яка її видала, на це згодна. Запит про згоду надсилається разом із документами, зазначеними у статті 12, та протоколом будь-якої заяви, зробленої виданою особою у зв'язку з відповідним правопорушенням.

Згода дається, якщо правопорушення, у зв'язку з яким вона запитується, є таким, що тягне видачу відповідно до положень цієї Конвенції;

б) якщо ця особа, маючи можливість залишити територію Сторони, якій вона була видана, не зробила цього впродовж 45 днів після її остаточного звільнення або, залишивши цю територію, знову туди повернулася.

2. Запитуюча Сторона може, однак, вжити будь-яких необхідних заходів для видворення цієї особи із своєї території або будь-яких заходів, необхідних згідно з її законодавством для запобігання будь-яким юридичним наслідкам закінчення строку давності, включаючи розгляд справи за відсутності обвинуваченої особи.

3. Якщо кваліфікація правопорушення, у зв'язку з яким пред'являється обвинувачення, змінюється в ході розгляду справи, видана особа може переслідуватися або засуджуватися, тільки коли кваліфікуючі ознаки нового складу правопорушення свідчать про те, що це правопорушення є таким, що тягне видачу.

Стаття 15

Перевидача третій державі

За винятком передбаченого у пункті 1b статті 14, запитуюча Сторона не може, без згоди запитуваної Сторони, видавати іншій Стороні або третій державі особу, видану запитуючій Стороні та розшукувану зазначеною іншою Стороною або третьою державою у зв'язку із правопорушеннями, вчиненими до її видачі. Запитувана Сторона може вимагати надання документів, зазначених у пункті 2 статті 12.

Стаття 16

Тимчасовий арешт

1. У термінових випадках компетентні органи запитуючої Сторони можуть звертатися із запитом про тимчасовий арешт розшукуваної особи. Компетентні органи запитуваної Сторони вирішують це питання відповідно до свого законодавства.

2. У запиті про тимчасовий арешт повідомляється про існування одного з документів, зазначених у пункті 2a статті 12, і намір надіслати запит про видачу правопорушника. В ньому також зазначається, за яке правопорушення буде запитуватися видача, де і коли таке правопорушення було вчинене, а також, у міру можливості, опис зовнішності розшукуваної особи.

3. Запит про тимчасовий арешт надсилається компетентним органам запитуваної Сторони або дипломатичними каналами, або безпосередньо поштою, або телеграфом, або через Міжнародну організацію кримінальної поліції (Інтерпол), або у будь-який інший спосіб, який дозволяє мати письмове підтвердження або який визнається запитуваною Стороною. Запитуючий орган без зволікань інформується про результати розгляду його запиту.

4. Тимчасовий арешт може бути припинений, якщо, впродовж 18 днів після арешту, запитувана Сторона не отримує запиту про видачу правопору-

шника і документи, зазначені у статті 12. У будь-якому випадку цей період не може перевищувати 40 днів від дати здійснення такого арешту. Можливість тимчасового звільнення у будь-який час не виключається, однак запитувана Сторона вживає будь-яких заходів, які, на її думку, необхідні для запобігання втечі розшукуваної особи.

5. Звільнення не перешкоджає повторному арешту і видачі правопорушника у разі отримання в подальшому запиту про видачу.

Стаття 17

Одночасні запити

Якщо видача правопорушника запитується одночасно декількома державами або за одне й те ж правопорушення, або за різні правопорушення, запитувана Сторона ухвалює своє рішення з урахуванням всіх обставин і особливо відносної серйозності та місця вчинення правопорушень, відповідних дат надходження запитів, громадянства відповідної особи та можливості подальшої видачі правопорушника іншій державі.

Стаття 18

Передача особи, яка підлягає видачі

1. Запитувана Сторона інформує запитуючу Сторону каналами, зазначеними у пункті 1 статті 12, про своє рішення щодо видачі.

2. У випадку будь-якої повної або часткової відмови наводяться її причини.

3. Якщо запит задовольняється, запитуюча Сторона інформується про місце і дату передачі правопорушника та про тривалість строку, впродовж якого відповідна особа утримувалась під вартою з метою її передачі.

4. За винятком положень пункту 5 цієї статті, якщо відповідна особа не була прийнята у визначений день, вона може бути звільнена через 15 днів і у будь-якому випадку звільняється через 30 днів. Запитувана Сторона може відмовити у видачі її за те ж саме правопорушення.

5. Якщо Сторона з незалежних від неї обставин не може передати або прийняти особу, яка підлягає видачі, вона повідомляє про це іншу Сторону. Обидві Сторони домовляються про нову дату передачі правопорушника і застосовують положення пункту 4 цієї статті.

Стаття 19

Відстрочена або умовна передача

1. Запитувана Сторона може, прийнявши рішення про задоволення запиту щодо видачі правопорушника, відстрочити передачу відповідної особи з метою розгляду її справи цієї Стороною або, якщо така особа вже засуджена, з метою відбуття нею на території цієї Сторони свого покарання за інше правопорушення, ніж те, у зв'язку з яким запитується видача.

2. Запитувана Сторона може не відстрочувати передачу, а тимчасово передати відповідну особу запитуючій Стороні на умовах, які визначаються

Сторонами за спільною згодою.

Стаття 20

Передача власності

1. Запитувана Сторона, в межах свого законодавства і на прохання запитуючої Сторони, вилучає і передає власність:

а) яка може бути необхідна як доказ; або

б) яка була здобута внаслідок правопорушення і яка на час арешту знаходилася у володінні відповідної особи або була виявлена пізніше.

2. Власність, зазначена у пункті 1 цієї статті, передається навіть якщо видача, на яку була дана згода, не може бути здійснена внаслідок смерті або втечі відповідної особи.

3. Якщо зазначена власність підлягає арешту або конфіскації на території запитуваної Сторони, остання у зв'язку із здійсненням кримінального переслідування може тимчасово її затримати або передати за умови повернення.

4. Будь-які права, яких могли набути на зазначену власність запитувана Сторона або треті Сторони, зберігаються. У випадках існування таких прав власність повертається безкоштовно запитуваній Стороні якнайскоріше після суду.

Стаття 21

Транзитне перевезення

1. Транзитне перевезення через територію однієї з Договірних Сторін здійснюється на запит, який надсилається каналами, зазначеними у пункті 1 статті 12, якщо відповідне порушення не розглядається Стороною, у якої запитується дозвіл на транзитне перевезення, як правопорушення політичного або суто військового характеру, що має відношення до статей 3 і 4 цієї Конвенції.

2. Країна, у якої запитується дозвіл на транзитне перевезення, може відмовити у транзитному перевезенні її громадянина за змістом статті 6.

3. З урахуванням положень пункту 4 цієї статті, необхідно подавати документи, зазначені у пункті 2 статті 12.

4. У разі використання повітряного транспорту застосовуються такі положення:

а) якщо посадка не запланована, запитуюча Сторона повідомляє Сторону, над територією якої має здійснюватися політ, і підтверджує існування одного з документів, зазначених у пункті 2а статті 12. У випадку незапланованої посадки таке повідомлення має силу запиту про тимчасовий арешт, передбачений у статті 16, і запитуюча Сторона подає офіційний запит про транзитне перевезення;

б) якщо посадка запланована, запитуюча Сторона подає офіційний запит про транзитне перевезення.

5. Однак будь-яка Сторона, під час підписання або здачі на зберігання

своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про приєднання до цієї Конвенції, може заявити про те, що вона буде дозволяти транзитне перевезення відповідної особи тільки на деяких або на всіх умовах, на яких вона здійснює видачу правопорушників. У такому випадку може застосовуватися принцип взаємності.

6. Транзитне перевезення особи, яка видається, не здійснюється ні через яку територію, якщо існують підстави вважати, що життя або свобода цієї особи на такій території можуть опинитися під загрозою з причини її раси, релігії, громадянства або політичних переконань.

Стаття 22

Процедура

Якщо ця Конвенція не передбачає іншого, процедура стосовно видачі правопорушників і тимчасового арешту регулюється виключно законодавством запитуваної Сторони.

Стаття 23

Мова документів

Документи, які подаються, складаються мовою запитуючої або запитуваної Сторони. Запитувана Сторона може вимагати переклад на одну з офіційних мов Ради Європи, яку вона визначає на свій розсуд.

Стаття 24

Витрати

1. Витрати, що виникли на території запитуваної Сторони у зв'язку з видачею правопорушників, покриваються цією Стороною.

2. Витрати, що виникли у зв'язку із транзитним перевезенням через територію Сторони, у якій запитується дозвіл на транзитне перевезення, покриваються запитуючою Стороною.

3. У випадку видачі правопорушників з території, яка знаходиться за межами території метрополії запитуваної Сторони, витрати, пов'язані з подорожуванням між цією територією і територією метрополії запитуючої Сторони, покриваються останньою. Таке ж саме правило застосовується до витрат, пов'язаних з подорожуванням між територією, яка знаходиться за межами території метрополії запитуваної Сторони, і територією метрополії цієї Сторони.

Стаття 25

Визначення терміна «постанова про утримання під вартою»

Для цілей цієї Конвенції термін «постанова про утримання під вартою» означає будь-яке розпорядження, яке передбачає позбавлення волі і яке було проголошене кримінальним судом на додаток до вироку про ув'язнення або замість нього.

Стаття 26

Застереження

1. Будь-яка Договірна Сторона, під час підписання цієї Конвенції або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про приєднання, може заявити застереження щодо будь-якого положення або будь-яких положень Конвенції.

2. Будь-яка Договірна Сторона, яка заявила застереження, відкликає його, як тільки це дозволяють зробити обставини. Таке відкликання здійснюється шляхом перепроводження Генеральному секретарю Ради Європи відповідного повідомлення.

3. Договірна Сторона, яка заявила застереження щодо якого-небудь положення Конвенції, може вимагати застосування цього положення іншою Стороною тільки у тому обсязі, в якому вона сама його прийняла.

Стаття 27

Територіальне застосування

1. Ця Конвенція застосовується до територій метрополій Договірних Сторін.

2. Щодо Франції, вона також застосовується до Алжиру і до заморських департаментів, а щодо Сполученого Королівства Великобританії та Північної Ірландії – до Нормандських островів і до острова Мен.

3. Федеративна Республіка Німеччина може поширити дію цієї Конвенції на землю Берлін заявою на ім'я Генерального секретаря Ради Європи, який повідомляє про таку заяву інші Сторони.

4. За прямою домовленістю між двома або декількома Договірними Сторонами дія цієї Конвенції може бути поширена, з урахуванням умов, передбачених у домовленості, на будь-яку територію таких Сторін, яка не зазначена у пунктах 1, 2 і 3 цієї статті і за міжнародні відносини якої будь-яка така Сторона несе відповідальність.

Стаття 28

Конвенція і двосторонні угоди

1. Ця Конвенція, щодо тих країн, до яких вона застосовується, замінює положення будь-яких двосторонніх договорів, конвенцій або угод, які регулюють видачу правопорушників між будь-якими двома Договірними Сторонами.

2. Договірні Сторони можуть укладати між собою двосторонні або багатосторонні угоди тільки з метою доповнення положень цієї Конвенції або сприяння застосуванню принципів, що в ній містяться.

3. У тих випадках, коли між двома або декількома Договірними Сторонами видача правопорушників здійснюється на основі однакового законодавства, Сторони можуть вільно регулювати свої взаємні відносини стосовно видачі правопорушників виключно згідно з такою системою, незважаючи на положення цієї Конвенції. Такий самий принцип застосовується між двома

або декількома Договірними Сторонами, в кожній з яких чинне законодавство передбачає виконання на її території ордерів на арешт, виданих на території іншої Сторони або інших Сторін. Договірні Сторони, які припиняють або можуть у майбутньому припинити застосування цієї Конвенції у своїх взаємних відносинах відповідно до цього пункту, повідомляють про це Генерального секретаря Ради Європи. Генеральний секретар інформує інші Договірні Сторони про будь-які повідомлення, отримані відповідно до цього пункту.

Стаття 29

Підписання, ратифікація та набрання чинності

1. Цю Конвенцію відкрито для підписання державами-членами Ради Європи. Вона підлягає ратифікації. Ратифікаційні грамоти здаються на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи.

2. Ця Конвенція набирає чинності через 90 днів від дати здачі на зберігання третьої ратифікаційної грамоти.

3. Стосовно будь-якої Сторони, яка підписала цю Конвенцію і яка ратифікуватиме її після набрання нею чинності, Конвенція набирає чинності через 90 днів від дати здачі на зберігання її ратифікаційної грамоти.

Стаття 30

Приєднання

1. Комітет міністрів Ради Європи може запропонувати будь-якій державі, яка не є членом Ради, приєднатися до цієї Конвенції, якщо резолюція, що містить таку пропозицію, одностайно схвалюється членами Ради, які ратифікували Конвенцію.

2. Приєднання здійснюється шляхом здачі на зберігання Генеральному секретарю Ради документа про приєднання, який набирає чинності через 90 днів від дати його здачі на зберігання.

Стаття 31

Денонсація

Будь-яка Договірна Сторона може денонсувати цю Конвенцію, у тому, що її стосується, шляхом перепроведення відповідного повідомлення Генеральному секретарю Ради Європи. Денонсація набирає чинності через шість місяців від дати отримання Генеральним секретарем Ради такого повідомлення.

Стаття 32

Повідомлення

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє членів Ради і уряди будь-якої держави, яка приєдналася до цієї Конвенції, про:

а) задачу на зберігання будь-якої ратифікаційної грамоти або будь-якого документа про приєднання;

б) дату набрання чинності цією Конвенцією;

с) будь-яку заяву, зроблену відповідно до положень пункту 1 статті 6 і

пункту 5 статті 21;

d) будь-яке застереження, заявлене відповідно до пункту 1 статті 26;

e) відкликання будь-якого застереження відповідно до пункту 2 статті 26;

f) будь-яке повідомлення про денонсацію, отримане відповідно до положень статті 31, і дату, від якої така денонсація набирає чинності.

На посвідчення чого нижчепідписані належним чином на те уповноважені представники підписали цю Конвенцію.

Вчинено у Парижі тринадцятого дня грудня місяця 1957 року англійською і французькою мовами, причому обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігатиметься в архіві Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії цієї Конвенції кожному уряду, який її підписав.

Тестові завдання та задачі для самоконтролю

1. Відповідно до Європейської конвенції про видачу правопорушників, видача здійснюється у зв'язку із правопорушеннями, які караються за законами запитуючої Сторони та запитуваної Сторони позбавленням волі або згідно з постановою про утримання під вартою на максимальний термін:

А) не менше двох років чи більш суворим покаранням;

Б) не менше одного року чи більш суворим покаранням;

В) не менше трьох років чи більш суворим покаранням;

Г) не менше десяти років чи більш суворим покаранням.

2. Відповідно до Європейської конвенції про видачу правопорушників, не здійснюється видача особи, якщо правопорушення, у зв'язку з яким вона запитується, розглядається запитуваною Стороною як:

А) політичне правопорушення або правопорушення, пов'язане з політичним правопорушенням;

Б) злочин проти держави або правопорушення, пов'язане з політичним правопорушенням;

В) міжнародне правопорушення або правопорушення, пов'язане з такими правопорушеннями;

Г) злочин проти людства та людяності або правопорушення, пов'язане з такими правопорушеннями.

3. Відповідно до Європейської конвенції про видачу правопорушників, тимчасовий арешт може бути припинено, якщо, впродовж:

А) 18 днів після арешту запитувана Сторона не отримує запити і документів про видачу правопорушника;

Б) 14 днів після арешту запитувана Сторона не отримує запити і документів про видачу правопорушника;

В) 21 дня після арешту запитувана Сторона не отримує запити і документів про видачу правопорушника;

Г) 30 днів після арешту запитувана Сторона не отримує запити і документів про видачу правопорушника.

4. Відповідно до Європейської конвенції про видачу правопорушників, документи, які подаються для видачі правопорушника, складаються мовою:

- А) запитуючої сторони;
- Б) запитуючої або запитуваної Сторони;
- В) запитуваної сторони;
- Г) офіційних мов Інтерполу.

5. Відповідно до Європейської конвенції про видачу правопорушників, як називається будь-яке розпорядження, яке передбачає позбавлення волі і яке було проголошене кримінальним судом на додаток до вироку про ув'язнення або замість нього:

- А) постанова про позбавлення волі;
- Б) ухвала про тримання під вартою;
- В) розпорядження про обмеження волі;
- Г) постанова про утримання під вартою.

Задача № 1

Громадянина Республіки Бангладеш Р., який постійно проживає на території України, було обвинувачено у вбивстві та взято під варту в січні 2012 р. Також Республікою Бангладеш було порушено клопотання про видачу Р. Однак у травні того ж року його було випущено на волю і кримінальне провадження проти нього було припинено. Р., вважаючи що він був неправомірно обвинувачений у вчиненні злочину, звернувся до Уповноваженого Верховної Ради з прав людини з вимогою про відшкодування матеріальної і моральної шкоди.

Звернення було безуспішним. Суди відмовили в розгляді скарги заявнику. Заявник звернувся до Європейського Суду з прав людини з вимогою визнати порушення п. 2 ст. 6 Європейської конвенції про захист прав людини.

Визначіть порядок звернення з клопотанням про видачу громадянина Республіки Бангладеш Р. Яке рішення повинен прийняти суд по даній справі?

**ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ ПРО НАГЛЯД
ЗА УМОВНО ЗАСУДЖЕНИМИ АБО УМОВНО ЗВІЛЬНЕНИМИ
ПРАВОПОРУШНИКАМИ
від 30 листопада 1964 р.**

Вступне слово

Конвенція підписана державами-учасницями Ради Європи 30 листопада 1964 у м. Страсбурзі (Франція). Україна приєдналася до Конвенції 22 вересня 1995 р.

Метою Конвенції є розробка спільних заходів у боротьбі зі злочинністю та забезпечення на території держав-учасниць соціальної реабілітації правопорушників, яким були постановлені відстрочені виконанням вироки, умовно звільнені їхніми національними судами, або виконання вироку, у випадку, коли приписаних умов недостатньо.

Структурно Конвенція складається з преамбули і 40 статей, об'єднаних у 6 частин.

Дана Конвенція спрямована на забезпечення співробітництва держав у сфері виконання умовного засудження та звільнення від покарання. Вона стосується поводження з правопорушниками, які на території однієї з договірних сторін визнані судом винними із встановленням випробувального терміну без постанови вироку, або щодо яких мав місце обвинувальний вирок про умовне засудження до позбавлення волі, або виконання вироку про позбавлення волі було умовно припинено під час постанови вироку або пізніше. Договірні сторони надають одна одній необхідну допомогу для соціальної реабілітації правопорушників.

При здійсненні запиту щодо нагляду держава інформує про умови, визначені для правопорушника, і спостережні заходи, яким він зобов'язаний підкорятися протягом періоду випробування. Держава-контрагент при необхідності пристосовує, відповідно до свого законодавства, приписані спостережні заходи, які при цьому за своїм характером і тривалістю не можуть бути суворішими. У випадку, коли правопорушник підпадає під анулювання умовного відкладення постанови вироку про позбавлення волі, або щодо нього здійснюється переслідування, чи він засуджується за новий злочин, а також коли така особа не виконує приписаних їй умов поводження, необхідна інформація невідкладно подається державою, до якої було звернено запит, державі, що запитувала про нагляд. Лише остання має повноваження вирішувати, чи дотримується правопорушник визначених для нього умов, а також приймати рішення про застосування подальших заходів, передбачених її власним законодавством.

При згоді здійснювати нагляд державою-контрагентом, вона зобов'язана без зволікань інформувати державу-ініціатор про те, яких заходів вона вжила щодо клопотання. Також повідомляти про своє рішення владні органи та органи, що на її власній території мають повноваження здійснювати нагляд за

правопорушниками і надавати їм допомогу. Інформує державу-контрагента про всі вжиті заходи та їхнє виконання. Після закінчення строку нагляду держава-контрагент на прохання держави-ініціатора повідомляє останній всю необхідну інформацію.

Всі клопотання повідомляються у письмовій формі, в них зазначається:

- а) орган, який заявляє клопотання;
- б) їх мета;
- с) відомості про правопорушника і його місце проживання в державі-контрагенті.

Клопотання про нагляд супроводжується оригіналом або засвідченою копією рішення суду, що містить причини, на підставі яких встановлюється нагляд, і зазначає призначені щодо правопорушника заходи. Вони повинні також засвідчувати виконавчий характер вироку і заходів нагляду, які мають бути застосовані.

У клопотанні, наскільки це можливо, зазначаються: обставини правопорушення, що є підставою рішення про нагляд; час і місце вчинення правопорушення; його юридична кваліфікація; і у разі необхідності – тривалість вироку, який має бути звернений до виконання.

Водночас клопотання повинно містити:

- детальний виклад характеру і тривалості заходів нагляду, застосування яких вимагається;
- посилання на чинні правові положення і необхідну інформацію про правопорушника і про його поведінку в державі-ініціаторі до і після постанови рішення про нагляд.

Клопотання про виконання вироку супроводжується оригіналом або засвідченою копією рішення про скасування постановленого рішення про умовне засудження або про його виконання, а також рішення про покарання, яке має бути застосоване. Виконавчий характер цих двох рішень засвідчується за процедурою, визначеною законодавством держави, в якій вони були постановлені. У випадку коли рішення, яке має бути виконане, замінює раніш постановлене рішення, і якщо воно не містить детального викладу фактів справи, то додається засвідчена копія рішення, що містить такий виклад.

Клопотання надсилаються міністерством юстиції держави-ініціатора міністерству юстиції держави-контрагента. Відповідь надсилається тими самими каналами. У термінових випадках повідомлення можуть передаватися через Міжнародну організацію кримінальної поліції (Інтерпол).

Документи, що надсилаються на виконання даної Конвенції, не потребують встановлення автентичності.

ПРЕАМБУЛА

Держави-члени Ради Європи, які підписали цю Конвенцію, враховуючи, що метою Ради Європи є досягнення більшого єднання між її членами, сповнені рішучості вжити спільних заходів у боротьбі зі злочинністю, вважаючи, що з цією метою вони повинні забезпечити на території інших Договірних Сторін або соціальну реабілітацію правопорушників, яким були постановлені відстрочені виконанням вироки або які були умовно звільнені їхніми національними судами, або виконання вироку, у випадку, коли приписаних умов недостатньо,

погодилися про таке:

Частина I ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ

Стаття 1

1. Договірні Сторони зобов'язуються надавати одна одній, за обставин, визначених нижче, взаємну допомогу, необхідну для соціальної реабілітації правопорушників, які зазначені у статті 2. Ця допомога полягає у нагляді за правопорушниками з метою сприяння їхньому виправленню і їхній соціальній реадaptaції та нагляду за їхньою поведінкою для того, щоб у разі необхідності, або постановити їм вирок, або звернути вже постановлений вирок до виконання.

2. Договірні Сторони, за обставин, визначених нижче, і відповідно до наступних положень, виконують таку постанову про затримання або інше покарання, що передбачає позбавлення волі, яке могло бути винесене правопорушнику і виконання якого було відстрочено.

Стаття 2

1. Для цілей цієї Конвенції термін «правопорушник» означає будь-яку особу, яка на території однієї з Договірних Сторін:

а) була визнана судом винною із встановленням випробного строку без постанови вироку;

б) отримала відстрочений виконанням вирок, який передбачає позбавлення волі, або вирок, виконання якого було призупинене, повністю або частково, під час постанови вироку або після цього.

2. В подальших статтях термін «вирок» вважається таким, що включає всі судові рішення, прийняті відповідно до пунктів (а) та (б) пункту 1 вище.

Стаття 3

Рішення, посилання на які міститься у статті 2, повинні бути остаточними і обов'язковими до виконання.

Стаття 4

Правопорушення, на підставі якого заявляється клопотання згідно зі статтею 5, повинно каратися як законодавством запитуючої держави, так і запитуваної держави.

Стаття 5

1. Держава, яка постановила вирок, може звертатися до держави, на території якої правопорушник має постійне мешкання, з клопотанням:

- а) здійснювати лише нагляд відповідно до частини II;
- б) здійснювати нагляд і, у разі необхідності, звернути вирок до виконання відповідно до частин II і III;
- с) взяти на себе всю відповідальність за виконання вироку відповідно до положень частини IV.

2. Запитувана держава вживає заходів щодо такого клопотання за умов, які передбачені цією Конвенцією.

3. Якщо запитуюча держава заявила одне з клопотань, згаданих у пункті I вище, а запитувана держава вважає за доцільне, у будь-якому конкретному випадку, застосувати один з інших заходів, передбачених у цьому пункті, то запитувана держава може відмовити у задоволенні такого клопотання і заявити про свою готовність здійснити інший захід, який вона має вказати.

Стаття 6

За клопотанням держави, яка постановила вирок, нагляд, звернення вироку до виконання або його виконання в повній мірі, як визначено в попередній статті, здійснюються державою, на території якої правопорушник має постійне мешкання.

Стаття 7

1. Нагляд, звернення вироку до виконання або його виконання в повній мірі не здійснюється:

- а) якщо клопотання, на думку запитуваної держави, може зашкодити її суверенітету, безпеці, основним принципам її правової системи або іншим її життєвим інтересам;
- б) якщо клопотання стосується вироку за правопорушення, постановленого судом останньої інстанції в запитуваній державі;
- с) якщо діяння, за яке був постановлений вирок, розглядається запитуваною державою або як політичне правопорушення, або як правопорушення, пов'язане з політичним правопорушенням, або як правопорушення суто військового характеру;
- д) якщо покарання не може бути застосоване у зв'язку із закінченням строків давності, передбачених законодавством або запитуючої, або запитуваної держави;
- е) якщо правопорушник був амністований чи помилуваний або в запитуючій, або в запитуваній державі.

2. У здійсненні нагляду, зверненні вироку до виконання або його виконанні в повній мірі може бути відмовлено:

а) якщо компетентні органи запитованої держави вирішили не порушувати провадження або припинити провадження, яке вони вже розпочали, за одне й те ж діяння;

б) якщо діяння, за яке був постановлений вирок, є також предметом провадження в запитованій державі;

с) якщо вирок, якого стосується клопотання, був постановлений *in absentia*;

д) у тій мірі, в якій запитована держава вважає вирок несумісним з принципами, що регулюють застосування її власного кримінального права, зокрема якщо через свій вік правопорушник не міг бути засуджений в запитуючій державі.

3. У випадку податкових правопорушень, нагляд або звернення вироку до виконання здійснюється відповідно до положень цієї Конвенції лише тоді, коли Договірні Сторони прийняли відповідне рішення щодо кожного такого правопорушення або категорії правопорушень.

Стаття 8

Запитуюча і запитована держави у разі необхідності інформують одна одну про всі обставини, які можуть зашкодити виконанню заходів по нагляду або зверненню вироку до виконання на території запитованої держави.

Стаття 9

Запитована держава без зволікань інформує запитуючу державу про те, яких заходів вживається щодо її клопотання.

У випадку повної або часткової відмови вона повідомляє причини такого рішення.

Частина II НАГЛЯД

Стаття 10

Запитуюча держава повідомляє запитовану державу про умови, приписані правопорушнику, і про заходи нагляду, яких він зобов'язаний дотримуватися протягом випробного періоду.

Стаття 11

1. Виконуючи клопотання про нагляд, запитована держава у разі необхідності вживає приписаних заходів нагляду відповідно до свого власного законодавства.

2. Заходи нагляду, що вживаються запитованою державою, ні в якому разі не можуть за їхнім характером або тривалістю бути більш суворими ніж

заходи, що приписані запитуючою державою.

Стаття 12

Коли запитувана держава погоджується здійснювати нагляд, вона:

1. Без зволікань інформує запитуючу державу про те, яких заходів вона вжила щодо клопотання.
2. Повідомляє про своє рішення власті та органи, які на її власній території мають повноваження здійснювати нагляд за правопорушниками і надавати їм допомогу.
3. Інформує запитуючу державу про всі вжиті заходи та їхнє виконання.

Стаття 13

У випадку, коли вирок про умовне засудження правопорушника, зазначений у статті 2, скасовується з причини притягнення правопорушника до відповідальності чи засудження за нове правопорушення або невиконання ним приписаних йому умов, необхідна інформація щодо цього автоматично і без зволікань подається запитуваною державою запитуючій державі.

Стаття 14

Після закінчення строку нагляду запитувана держава на прохання запитуючої держави перепроводжує останній всю необхідну інформацію.

Стаття 15

Вирішувати на основі інформації і зауважень, надісланих запитуваною державою, чи виконав, чи ні правопорушник умови, які були для нього визначені, а також згідно з такою оцінкою вживати будь-яких подальших заходів, передбачених її власним законодавством, може тільки запитуюча держава.

Вона інформує запитувану державу про своє рішення.

Частина III ЗВЕРНЕННЯ ВИРОКУ ДО ВИКОНАННЯ

Стаття 16

Запитувана держава має право звернути вирок про умовне засудження до виконання після його скасування запитуючою державою і на прохання цієї держави.

Стаття 17

Звертання вироку до виконання здійснюється в запитуваній державі відповідно до законодавства цієї держави після перевірки дійсності клопотання про виконання вироку і його відповідності умовам цієї Конвенції.

Стаття 18

Запитувана держава своєчасно надсилає запитуючій державі документ, що засвідчує виконання вироку.

Стаття 19

Запитувана держава у разі необхідності змінює покарання, призначене в запитуючій державі, покаранням або заходом, що передбачені її власним законодавством для аналогічного правопорушення. Характер такого покарання або заходу повинен якомога точніше відповідати характеру покарання чи заходу, призначеного у вирок, що підлягає виконанню. Воно не може перевищувати максимальне покарання, передбачене законодавством запитуваної держави, і не може також бути більш тривалим або більш суворим, ніж покарання, призначене в запитуючій державі.

Стаття 20

Запитуюча держава може сама вживати будь-яких заходів для виконання вироку, якщо запитувана держава повідомляє, що вона не бажає його виконувати або не має для цього можливостей.

Стаття 21

Запитувана держава може умовно звільнити правопорушника. Право помилування може здійснюватися як запитуючою державою, так і запитуваною державою.

Частина IV

ПЕРЕДАЧА ВИКОНАННЯ ВИРОКУ ЗАПИТУВАНІЙ ДЕРЖАВІ

Стаття 22

Запитуюча держава повідомляє запитувану державу про вирок, який вона просить виконати в повній мірі.

Стаття 23

1. Запитувана держава пристосовує призначені покарання або захід до свого власного кримінального законодавства таким чином, якби цей вирок був постановлений за таке ж саме правопорушення, вчинене на її території.

2. Покарання, призначене в запитуваній державі, не може бути більш суворим, ніж покарання, призначене в запитуючій державі.

Стаття 24

Запитувана держава забезпечує виконання такого пристосованого вироку в повній мірі таким чином, якби вирок був постановлений її власними судами.

Стаття 25

Прийняття запитуваною державою клопотання відповідно до цієї частини IV припиняє право запитуючої держави на виконання вироку.

Частина V ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 26

1. Всі клопотання, передбачені у статті 5, перепроводжуються у письмовій формі. В них зазначаються:

- а) орган, який заявляє клопотання;
- б) їх мета;
- с) відомості про правопорушника і його місце проживання з запитуваної державі.

2. Клопотання про нагляд супроводжується оригіналом або засвідченою копією рішення суду, що містить причини, на підставі яких встановлюється нагляд, і зазначає призначені щодо правопорушника заходи. Вони повинні також засвідчувати виконавчий характер вироку і заходів нагляду, які мають бути застосовані.

В клопотаннях, наскільки це можливо, зазначаються обставини правопорушення, що є підставою рішення про нагляд, час і місце вчинення правопорушення, його юридична кваліфікація і у разі необхідності – тривалість вироку, який має бути звернений до виконання. Вони повинні містити детальний виклад характеру і тривалості заходів нагляду, застосування яких вимагається, та включати посилання на чинні правові положення і необхідну інформацію про правопорушника і про його поведінку в запитуючій державі до і після постанови рішення про нагляд.

3. Клопотання про виконання вироку супроводжується оригіналом або засвідченою копією рішення про скасування постановленого рішення про умовне засудження або про його виконання, а також рішення про покарання, яке має бути застосоване. Виконавчий характер цих двох рішень засвідчується за процедурою, визначеною законодавством держави, в якій вони були постановлені.

Якщо рішення, яке має бути виконане, замінює раніш постановлене рішення і якщо воно не містить детального викладу фактів справи, то також додається засвідчена копія рішення, яке містить такий виклад.

4. Клопотання про виконання вироку в повній мірі супроводжується документами, що зазначені у пункті 2 вище.

Стаття 27

1. Клопотання надсилаються міністерством юстиції запитуючої держави міністерству юстиції запитуваної держави. Відповідь надсилається по тих же каналах.

2. Будь-які повідомлення, необхідні для застосування цієї Конвенції, надсилаються або по каналах, зазначених у пункті 1 цієї статті, або безпосередньо органами Договірних Сторін.

3. У термінових випадках повідомлення, зазначені у пункті 2 цієї статті, можуть передаватися через Міжнародну організацію кримінальної поліції (Інтерпол).

4. Будь-яка Договірна Сторона може, шляхом перепроводження заяви на ім'я Генерального секретаря Ради Європи, повідомити про свій намір застосувати інші правила передачі повідомлень, згаданих у пунктах 1 і 2 цієї статті.

Стаття 28

Якщо запитувана держава вважає, що інформація, надіслана запитуючою державою, недостатня для застосування нею цієї Конвенції, вона запитує необхідну додаткову інформацію. Вона може встановлювати термін отримання такої інформації.

Стаття 29

1. За винятком положень пункту 2 цієї статті, клопотання або підтвердні документи, або будь-які інші документи, що мають відношення до застосування цієї Конвенції, не перекладаються.

2. Кожна Договірна Сторона під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття чи приєднання може, шляхом перепроводження заяви на ім'я Генерального секретаря Ради Європи, залишити за собою право вимагати, щоб клопотання і підтвердні документи супроводжувалися перекладом на її власну мову або на одну з офіційних мов Ради Європи, або на одну з тих мов, яку вона визначить. Інші Договірні Сторони можуть вимагати взаємності.

3. Ця стаття не зашкоджує положенням стосовно перекладу клопотань і підтвердних документів, що можуть передбачатися угодами або домовленостями, які вже набрали чинності або які можуть бути укладені між двома або декількома Договірними Сторонами.

Стаття 30

Документи, що надсилаються на виконання цієї Конвенції, встановлення автентичності не потребують.

Стаття 31

Запитувана держава має право стягувати на прохання запитуючої держави витрати, яких зазнала ця держава і які пов'язані із здійсненням переслідування та судовим розглядом справи.

Якщо вона стягує такі витрати, вона зобов'язана відшкодувати запитуючій державі лише гонорари, що сплачуються експертам.

Стаття 32

Витрати по нагляду і зверненню вироку до виконання, яких зазнала запитувана держава, не відшкодовуються.

Частина VI ЗАКЛЮЧНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 33

Ця Конвенція не зашкоджує нормативним актам про охорону громадського порядку, які стосуються іноземних громадян.

Стаття 34

1. Цю Конвенцію відкрито для підписання державами-членами Ради Європи. Вона підлягає ратифікації або прийняттю. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття здаються на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи.

2. Ця Конвенція набирає чинності через три місяці від дати здачі на зберігання третьої ратифікаційної грамоти або третього документа про прийняття.

3. Стосовно будь-якої держави, яка підписала цю Конвенцію і яка ратифікуватиме або прийматиме її після набуття нею чинності, Конвенція набирає чинності через три місяці від дати здачі на зберігання її ратифікаційної грамоти або документа про прийняття.

Стаття 35

1. Після набуття чинності цією Конвенцією Комітет міністрів Ради Європи може запропонувати будь-якій державі, яка не є членом Ради Європи, приєднатися до цієї Конвенції.

2. Таке приєднання здійснюється шляхом здачі на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи документа про приєднання, який набирає чинності через три місяці від дати його здачі на зберігання.

Стаття 36

1. Будь-яка Договірна Сторона під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи приєднання може визначити територію (території), до якої застосовуватиметься ця Конвенція.

2. Будь-яка Договірна Сторона під час здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття чи приєднання в будь-який інший час після цього заявою на ім'я Генерального секретаря Ради Європи може поширити дію цієї Конвенції на будь-яку іншу територію (території), яка визначена в цій заяві і за міжнародні відносини якої вона несе відповідальність або від імені якої вона уповноважена брати зобов'язання.

3. Будь-яка заява, зроблена відповідно до попереднього пункту, може стосовно до будь-якої території, визначеної в цій заяві, бути відкликана згідно з процедурою, передбаченою статтею 39 цієї Конвенції.

Стаття 37

1. Ця Конвенція не зашкоджує зобов'язанням, взятим за будь-якою іншою міжнародною конвенцією, що вже укладена або буде укладена на двосторонньому чи багатосторонньому рівні між двома або декількома Договірними Сторонами про екстрадицію чи будь-яку іншу форму надання взаємної допомоги у кримінальних справах.

2. Договірні Сторони можуть укладати між собою двосторонні або багатосторонні угоди з питань, які розглядаються цією Конвенцією, лише з метою доповнення її положень або сприяння застосуванню викладених в ній принципів.

3. Однак, якщо дві або декілька Договірних Сторін вже встановили відносини у цьому питанні на основі однакового законодавства чи застосували свій особливий режим, або зроблять це у майбутньому, вони мають право регулювати ці відносини відповідним чином, незважаючи на положення цієї Конвенції.

Договірні Сторони, які припиняють застосування положень цієї Конвенції у своїх взаємних відносинах у цьому питанні, повідомляють про це Генеральному секретарю Ради Європи.

Стаття 38

1. Будь-яка Договірна Сторона під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття чи приєднання може заявити про те, що вона вдається до одного або декількох застережень, передбачених у Додатку до цієї Конвенції.

2. Будь-яка Договірна Сторона може відкликати повністю або частково застереження, яке вона заявила відповідно до попереднього пункту, шляхом перепроводження заяви на ім'я Генерального секретаря Ради Європи, яка набирає чинності від дати її отримання.

3. Договірна Сторона, яка заявила застереження щодо якого-небудь положення цієї Конвенції, не може вимагати застосування цього положення будь-якою іншою Стороною; однак вона може, коли її застереження має частковий або умовний характер, вимагати застосування цього положення у тому обсязі, в якому вона сама його прийняла.

4. Будь-яка Договірна Сторона під час підписання цієї Конвенції або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття чи приєднання може повідомити Генерального секретаря Ради Європи про те, що вона розглядає ратифікацію, прийняття чи приєднання як таке, що за міжнародним правом спричиняє зобов'язання внести до свого внутрішньодержавного права положення, які необхідні для застосування цієї Конвенції.

Стаття 39

1. Ця Конвенція залишається чинною на невизначений строк.
2. Будь-яка Договірна Сторона може, у тому, що її стосується, денонсувати цю Конвенцію шляхом перепроведення відповідного повідомлення на ім'я Генерального секретаря Ради Європи.
3. Така денонсація набирає чинності через шість місяців від дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 40

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє держави-члени Ради Європи і будь-яку державу, яка приєдналася до цієї Конвенції, про:

- a) будь-яке підписання;
- b) заду на зберігання будь-якої ратифікаційної грамоти або будь-якого документа про прийняття чи приєднання;
- c) будь-яку дату набрання чинності цією Конвенцією відповідно до статті 34;
- d) будь-яке повідомлення або будь-яку заяву, що отримані на виконання положень пункту 4 статті 27, пункту 2 статті 29, пункту 3 статті 37 і пункту 4 статті 38;
- e) будь-яку заяву, отриману на виконання положень пунктів 2 і 3 статті 36;
- f) будь-яке застереження, заявлене на виконання положень пункту 1 статті 38;
- g) відкликання будь-якого застереження, здійснене на виконання положень пункту 2 статті 38;
- h) будь-яке повідомлення, отримане на виконання положень статті 39, і дату, з якої денонсація набирає чинності.

На посвідчення чого нижчепідписані належним чином на те уповноважені представники підписали цю Конвенцію.

Вчинено в Страсбурзі тридцятого дня листопада місяця 1964 року англійською і французькою мовами, причому обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігатиметься в архіві Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії цієї Конвенції кожній державі, яка підписала цю Конвенцію і приєднується до неї.

Додаток

Будь-яка Договірна Сторона може заявити, що вона залишає за собою право повідомити про те, що вона:

1. Не приймає положення Конвенції, які стосуються звернення вироків до виконання або їх виконання в повній мірі.
2. Приймає лише деякі з цих положень.
3. Не приймає положення пункту 2 статті 37.

Тестові завдання та задачі для самоконтролю

1. Відповідно до Європейської конвенції про нагляд за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками, у здійсненні нагляду, зверненні вироку до виконання або його виконанні в повній мірі може бути відмовлено, якщо:

А) компетентні органи запитуваної держави вирішили не порушувати провадження або припинити провадження, яке вони вже розпочали, за одне й те саме діяння;

Б) діяння, за яке був постановлений вирок, є також предметом провадження в декількох державах;

В) компетентні органи запитуваної держави вже розпочали провадження;

Г) компетентні органи запитуваної держави вирішили порушити провадження.

2. Відповідно до Європейської конвенції про нагляд за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками, нагляд, звертання вироку до виконання здійснюється в запитуваній державі відповідно до законодавства цієї держави після перевірки:

А) дійсності клопотання про виконання вироку і його відповідності умовам цієї Конвенції;

Б) наявності клопотання про виконання вироку і його відповідності умовам цієї Конвенції;

В) відсутності клопотання іншої держави про виконання вироку і його відповідності умовам цієї Конвенції;

Г) наявності всіх виконаних умов, передбачених Конвенцією.

3. Відповідно до Європейської конвенції про нагляд за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками, при здійсненні нагляду, клопотання та відповіді на них надсилаються через Міністерство:

А) закордонних справ запитуючої держави міністерству юстиції запитуваної держави;

Б) юстиції запитуючої держави міністерству юстиції запитуваної держави;

В) внутрішніх справ запитуючої держави міністерству закордонних справ запитуваної держави;

Г) юстиції запитуючої держави міністерству внутрішніх справ запитуваної держави.

4. Відповідно до Європейської конвенції про нагляд за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками, при здійсненні нагляду, у термінових випадках, повідомлення для застосування цієї

Конвенції можуть передаватися через:

- А) засоби Інтернет-зв'язку;
- Б) Міжнародну організацію кримінальної поліції (Інтерпол);
- В) поштою;
- Г) компетентні міністерства або відомства.

5. Європейська конвенція про нагляд за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками, при здійсненні нагляду набирає чинності через:

- А) шість місяців від дати здачі на зберігання її ратифікаційної грамоти або документа про прийняття;
- Б) три місяці після здачі на зберігання останньої ратифікаційної грамоти або документа про прийняття;
- В) один місяць від дати здачі на зберігання третьої ратифікаційної грамоти або документа про прийняття;
- Г) три місяці від дати здачі на зберігання її ратифікаційної грамоти або документа про прийняття.

Задача № 1

Постійно проживаючому на території України громадянину Росії З., визнаному судом Фінляндії винним у вчиненні нетяжкого злочину, призначено покарання у вигляді умовного засудження до позбавлення волі.

Як вирішиться питання про здійснення нагляду за умовно засудженою особою? Які документи оформлюються для здійснення нагляду за умовно засудженими та їх зміст?

**РАМКОВА КОНВЕНЦІЯ
ПРО ЗАХИСТ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН
від 1 лютого 1995 р.**

Вступне слово

Рамкова конвенція про захист національних меншин – міжнародно-правовий документ, прийнятий державами – членами Ради Європи 1 лютого 1995 р. у м. Страсбурзі (Франція). Набула чинності 1 лютого 1998 р. Учасниками Конвенції є 36 країн. Із 45 країн – членів Ради Європи 6 не ратифікували Конвенцію (Греція, Грузія, Ісландія, Латвія, Люксембург, Нідерланди), 3 – не підписали (Андорра, Туреччина, Франція). Це перша міжнародна багатостороння угода про принципи захисту національних меншин. Документ складається з 5 розділів (32 статті). У Конвенції вказується, що захист національних меншин, їх прав і свобод є невід’ємною частиною міжнародного захисту прав людини, важливим напрямом міжнародного співробітництва.

Рамкова конвенція є результатом рішення, прийнятого під час Віденської зустрічі. Вона встановлює принципи у вигляді настановної програми. Держави, які ратифікували Конвенцію, зобов’язані поважати ці принципи, а саме: рівність усіх перед законом, розвиток національних культур і збереження національної самобутності, релігії, мов та традицій, забезпечення доступу до засобів масової інформації, встановлення вільних та мирних трансграничних контактів із людьми, які законно проживають на території інших держав, використання мов національних меншин у вивісках, рекламних написах тощо.

Конвенція передбачає механізм упровадження таких положень, які дають право Комітету Міністрів за допомогою Комісії радників оцінювати реалізацію Конвенції. Держави, що ратифікували Конвенцію, зобов’язані протягом одного року з моменту набуття нею чинності представити інформацію про прийняті законодавчі акти та заходи, які повинні надати дієвості Конвенції.

Для реалізації проголошених прав і свобод національних меншин держави, що підписали Рамкову конвенцію, зобов’язані: вжити необхідних заходів для досягнення у всіх сферах економічного, соціального, політичного і культурного життя повної та справжньої рівності між особами, які належать до національних меншини та особами, що становлять більшість населення; створити необхідні умови для того, щоб представники національних меншин мали можливість зберігати та розвивати свою культуру, основні елементи своєї самобутності; утримуватися від політики та практики асиміляції, дискримінації, ворожого ставлення чи насильства щодо осіб, які належать до національних меншин; заохочувати атмосферу терпимості, міжкультурного діалогу, вживати заходів для поглиблення взаємної поваги, взаєморозуміння та ефективного співробітництва між усіма особами, які мешкають у межах території цих держав.

Україна підписала Рамкову конвенцію про захист національних меншин 15 вересня 1995 р. і ратифікувала її 09 грудня 1997 р.

Держави-члени Ради Європи та інші держави, які підписали цю Рамкову конвенцію, враховуючи, що метою Ради Європи є досягнення більшого єднання між її членами для збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є їхнім спільним надбанням, вважаючи, що одним із засобів досягнення цієї мети є збереження та подальше здійснення прав і основних свобод людини, бажаючи вжити заходів на розвиток Декларації глав держав та урядів держав-членів Ради Європи, ухваленої у Відні 9 жовтня 1993 року, сповнені рішучості захищати національні меншини, які проживають в межах їхніх територій, вважаючи, що бурхливі події, яких зазнала європейська історія, підтверджують, що захист національних меншин є суттєво важливим для забезпечення стабільності, демократії та миру на цьому континенті, вважаючи, що плюралістичне та справді демократичне суспільство має не тільки поважати етнічну, культурну, мовну та релігійну самобутність кожної особи, яка належить до національної меншини, але й створювати відповідні умови для виявлення, збереження та розвитку цієї самобутності, вважаючи, що створення клімату терпимості та діалогу є необхідним для того, щоб культурне розмаїття стало джерелом та чинником не розколу, а збагачення кожного суспільства, вважаючи, що існування терпимої та процвітаючої Європи не тільки залежить від співпраці між державами, але й вимагає транскордонного співробітництва між місцевими та регіональними властями, яке не зашкоджує устрою та територіальній цілісності кожної держави, зважаючи на Конвенцію про захист прав і основних свобод людини та протоколи до неї, зважаючи на зобов'язання стосовно захисту національних меншин, що викладені в конвенціях та деклараціях Організації Об'єднаних Націй та в документах Народи з безпеки та співробітництва в Європі, зокрема у Копенгагенському документі від 29 червня 1990 року, сповнені рішучості визначити принципи, які мають поважатися, та зобов'язання, що з них випливають, з метою забезпечення у державах-членах та інших державах, які можуть стати учасниками цього документа, ефективного захисту національних меншин та прав і свобод осіб, що належать до цих меншин, в рамках закону, поважаючи територіальну цілісність та національний суверенітет держав, сповнені рішучості здійснювати принципи, визначені в цій Рамковій конвенції, за допомогою національного законодавства та відповідної державної політики, погодились про таке:

Розділ I

Стаття 1

Захист національних меншин та прав і свобод осіб, які належать до цих меншин, є невід'ємною частиною міжнародного захисту прав людини і як такий є одним з напрямків міжнародного співробітництва.

Стаття 2

Положення цієї Рамкової конвенції застосовуються сумлінно, в дусі взаєморозуміння, терпимості та згідно з принципами добросусідства, дружніх відносин та співробітництва між державами.

Стаття 3

1. Кожна особа, яка належить до національної меншини, має право вільно вирішувати, вважатися нею, чи не вважатися такою, і таке рішення або здійснення прав у зв'язку з ним не повинно зашкоджувати такій особі.

2. Особи, які належать до національних меншин, можуть здійснювати права і свободи, що випливають з принципів, проголошених в цій Рамковій конвенції, одноосібно та разом з іншими.

Розділ II

Стаття 4

1. Сторони зобов'язуються гарантувати особам, які належать до національних меншин, право рівності перед законом та право на рівний правовий захист. У цьому зв'язку будь-яка дискримінація на підставі приналежності до національної меншини забороняється.

2. Сторони зобов'язуються вжити, у разі необхідності, належних заходів з метою досягнення у всіх сферах економічного, соціального, політичного та культурного життя повної та справжньої рівності між особами, які належать до національної меншини, та особами, які належать до більшості населення. У цьому зв'язку, вони належним чином враховують конкретне становище осіб, які належать до національних меншин.

3. Заходи, вжиті відповідно до пункту 2, не розглядаються як акт дискримінації.

Стаття 5

1. Сторони зобов'язуються створити необхідні умови для того, щоб особи, які належать до національних меншин, мали можливість зберігати та розвивати свою культуру, зберігати основні елементи своєї самобутності, зокрема релігію, мову, традиції та культурну спадщину.

2. Без шкоди для заходів, що вживаються згідно з їх загальною політикою інтеграції, Сторони утримуються від політики та практики асиміляції осіб, які належать до національних меншин, проти їхньої волі і захищають цих осіб від будь-яких дій, спрямованих на таку асиміляцію.

Стаття 6

1. Сторони заохочують атмосферу терпимості та міжкультурного діалогу і вживають ефективних заходів для поглиблення взаємної поваги, взаєморозуміння та співробітництва між усіма особами, що проживають в межах

їхньої території, незалежно від їхньої етнічної, культурної, мовної або релігійної самобутності, зокрема в галузях освіти, культури та засобів масової інформації.

2. Сторони зобов'язуються вживати належних заходів для захисту осіб, які можуть стати об'єктами погроз або актів дискримінації, ворожого ставлення чи насильства на підставі їхньої етнічної, культурної, мовної або релігійної самобутності.

Стаття 7

Сторони забезпечують поважання прав кожної особи, яка належить до національної меншини, на свободу мирних зборів, свободу асоціації, свободу виявлення поглядів і свободу думки, совісті та релігії.

Стаття 8

Сторони зобов'язуються визнати за кожною особою, яка належить до національної меншини, право сповідувати свою релігію або переконання і створювати релігійні установи, організації та асоціації.

Стаття 9

1. Сторони зобов'язуються визнати, що право на свободу виявлення поглядів кожної особи, яка належить до національної меншини, включає свободу дотримуватися своїх поглядів та одержувати і поширювати інформацію та ідеї мовою своєї національної меншини без втручання держави і незалежно від кордонів. Сторони забезпечують, в рамках своїх правових систем, щоб особи, які належать до національної меншини, не дискримінувалися у їхньому доступі до засобів масової інформації.

2. Пункт 1 не перешкоджає Сторонам вимагати ліцензування, без дискримінації та на основі об'єктивних критеріїв, радіо-, теле- або кінопідприємств.

3. Сторони не перешкоджають особам, які належать до національної меншини, створювати та використовувати друковані засоби масової інформації. В рамках законодавства, що регулює радіо та телебачення, вони, по можливості, забезпечують особам, які належать до національної меншини, враховуючи положення пункту і, можливість створення та використання своїх власних засобів масової інформації.

4. В рамках своїх правових систем, Сторони вживають належних заходів для полегшення доступу осіб, які належать до національної меншини, до засобів масової інформації з метою сприяння поглибленню терпимості та розвитку культурного плюралізму.

Стаття 10

1. Сторони зобов'язуються визнавати за кожною особою, яка належить до національної меншини, право на вільне і безперешкодне використання мови своєї меншини, приватно та публічно, в усній і письмовій формі.

2. У місцевостях, де традиційно проживають особи, які належать до національних меншин, або де вони складають значну частину населення, на прохання таких осіб і якщо таке прохання відповідає реальним потребам, Сторони намагаються забезпечити, по можливості, умови, які дозволяють використовувати мову відповідної меншини у спілкуванні цих осіб між собою та з адміністративними властями.

3. Сторони зобов'язуються гарантувати кожній особі, яка належить до національної меншини, право бути негайно поінформованою зрозумілою для неї мовою про підстави її арешту, про характер та причини будь-якого обвинувачення проти неї та право захищати себе цією мовою, у разі необхідності, з використанням безкоштовних послуг перекладача.

Стаття 11

1. Сторони зобов'язуються визнавати за кожною особою, яка належить до національної меншини, право використовувати своє прізвище (по батькові) та ім'я мовою меншини, а також право на їхнє офіційне визнання, відповідно до умов, передбачених у їхніх правових системах.

2. Сторони зобов'язуються визнавати за кожною особою, яка належить до національної меншини, право публічно виставляти вивіски, написи та іншу інформацію приватного характеру мовою її національної меншини.

3. В місцевостях, де традиційно проживають особи, які належать до національної меншини, або де вони складають значну частину населення, Сторони намагаються, в рамках своїх правових систем, в тому числі, у разі необхідності, угод з іншими державами, і враховуючи їхнє конкретне становище, використовувати традиційні місцеві назви, назви вулиць та інші топографічні покажчики, призначені для загального користування, також і мовою відповідної меншини, якщо у цьому є достатня необхідність.

Стаття 12

1. Сторони, у разі необхідності, вживають заходів в галузях освіти та наукових досліджень з метою сприяння вивченню культури, історії, мови та релігії своїх національних меншин та більшості населення.

2. У цьому зв'язку, Сторони, між іншим, забезпечують належні можливості для підготовки вчителів і доступу до учбових посібників та сприяють контактам між учнями та вчителями, які належать до різних громад.

3. Сторони зобов'язуються створити особам, які належать до національних меншин, рівні можливості для доступу до освіти всіх рівнів.

Стаття 13

1. В рамках своїх освітніх систем, Сторони визнають за особами, які належать до національних меншин, право створювати свої власні приватні освітні та учбові заклади і керувати ними.

2. Здійснення цього права не накладає жодних фінансових зобов'язань на Сторони.

Стаття 14

1. Сторони зобов'язуються визнати за кожною особою, яка належить до національної меншини, право вивчати мову своєї меншини.

2. У місцевостях, де традиційно проживають особи, які належать до національних меншин, або де вони складають значну частину населення, у разі достатньої необхідності, Сторони намагаються забезпечити, по можливості та в рамках своїх освітніх систем, особам які належать до цих меншин, належні умови для викладання мови відповідної меншини або для навчання цією мовою.

3. Пункт 2 цієї статті застосовується без шкоди для вивчення офіційної мови або викладання цією мовою.

Стаття 15

Сторони створюють необхідні умови для ефективної участі осіб, які належать до національних меншин, у культурному, соціальному та економічному житті та у державних справах, зокрема тих, які їх стосуються.

Стаття 16

Сторони утримуються від вжиття заходів, які змінюють пропорційний склад населення в місцевостях, де проживають особи, які належать до національних меншин, і які спрямовані на обмеження прав і свобод, що випливають з принципів, проголошених у цій Рамковій конвенції.

Стаття 17

1. Сторони зобов'язуються не перешкоджати здійсненню права осіб, які належать до національних меншин, встановлювати та підтримувати вільні та мирні транскордонні контакти з особами, які на законних засадах перебувають в інших державах, зокрема з тими особами, з якими їх об'єднують спільні етнічні, культурні, мовні або релігійні ознаки чи спільна культурна спадщина.

2. Сторони зобов'язуються не перешкоджати здійсненню права осіб, які належать до національних меншин, брати участь у діяльності неурядових організацій, як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Стаття 18

1. Сторони намагаються укладати, у разі необхідності, двосторонні та багатосторонні угоди з іншими державами, зокрема сусідніми, з метою забезпечення захисту осіб, які належать до відповідних національних меншин.

2. У разі необхідності Сторони вживають заходів для заохочення транскордонного співробітництва.

Стаття 19

Сторони зобов'язуються поважати та здійснювати принципи, проголошені у цій Рамковій конвенції, вдаючись, у разі необхідності, тільки до таких

обмежень чи відступів від зобов'язань, які передбачені міжнародними правовими документами, зокрема Конвенцією про захист прав і основних свобод людини, і які можуть застосовуватися до прав і свобод, що впливають з вищезазначених принципів.

Розділ III

Стаття 20

Здійснюючи права і свободи, які впливають із принципів, проголошених у цій Рамковій конвенції, будь-яка особа, що належить до національної меншини, поважає національне законодавство та права інших осіб, зокрема тих, що складають більшість населення або належать до інших національних меншин.

Стаття 21

Ніщо у цій Рамковій конвенції не може тлумачитись як таке, що передбачає будь-яке право займатися будь-якою діяльністю або здійснювати будь-які дії, що суперечать основним принципам міжнародного права, і зокрема принципам суверенної рівності, територіальної цілісності та політичної незалежності держав.

Стаття 22

Ніщо у цій Рамковій конвенції не може тлумачитись як таке, що обмежує або порушує будь-які права і основні свободи людини, які можуть гарантуватися законами будь-якої Договірної Сторони або будь-якою іншою угодою, в якій вона бере участь.

Стаття 23

Права і свободи, які впливають із принципів, проголошених у цій Рамковій конвенції, оскільки вони є предметом відповідних положень Конвенції про захист прав і основних свобод людини або протоколів до неї, вважаються такими, що відповідають останнім положенням.

Розділ IV

Стаття 24

1. Комітет міністрів Ради Європи здійснює нагляд за виконанням Договірними Сторонами цієї Рамкової конвенції.

2. Сторони, які не є членами Ради Європи, беруть участь у механізмі імплементації згідно з процедурою, яка буде встановлена.

Стаття 25

1. Впродовж одного року після набрання цією Рамковою конвенцією чинності для Договірної Сторони, остання надсилає Генеральному секретарю Ради Європи повну інформацію про законодавчі та інші заходи, вжиті для здійснення принципів, проголошених у цій Рамковій конвенції.

2. В подальшому кожна Сторона надсилає Генеральному секретарю на періодичній основі та на прохання Комітету міністрів будь-яку додаткову інформацію про виконання цієї Рамкової конвенції.

3. Інформацію, подану згідно з цією статтею, Генеральний секретар надсилає Комітету міністрів.

Стаття 26

1. У визначенні адекватності заходів, вжитих Сторонами для здійснення принципів, проголошених у цій Рамковій конвенції, Комітету міністрів надає допомогу консультативний комітет, члени якого мають визнаний авторитет в галузі захисту національних меншин.

2. Склад цього консультативного комітету і порядок його роботи визначаються Комітетом міністрів впродовж одного року після набрання чинності цією Рамковою конвенцією.

Розділ V

Стаття 27

Цю Рамкову конвенцію відкрито для підписання державами-членами Ради Європи. До дати набрання чинності Конвенцію відкрито також для підписання будь-якою іншою державою, якій Комітет міністрів запропонував її підписати. Вона підлягає ратифікації, прийняттю або затвердженню. Ратифікаційні грамоти або документи про прийняття чи затвердження здаються на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи.

Стаття 28

1. Ця Рамкова конвенція набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати, на яку дванадцять держав-членів Ради Європи висловили свою згоду на обов'язковість для них Конвенції відповідно до положень статті 27.

2. Стосовно будь-якої держави-члена, яка висловлюватиме свою згоду на обов'язковість для неї Конвенції після набрання нею чинності, ця Рамкова конвенція набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати здачі на зберігання ратифікаційної грамоти або документа про прийняття чи затвердження.

Стаття 29

1. Після набрання цією Рамковою конвенцією чинності та після консультацій з Договірними Державами, Комітет міністрів Ради Європи, у рішенні,

що приймається більшістю голосів, передбаченою у статті 20 d Статуту Ради Європи, може запропонувати приєднатися до Конвенції будь-якій державі, яка не є членом Ради Європи і якій було запропоновано підписати Конвенцію відповідно до положень статті 27, але яка цього ще не зробила, а також будь-якій іншій державі, що не є членом Ради.

2. Стосовно будь-якої держави, що приєдналася до Конвенції, ця Рамкова конвенція набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати здачі на зберігання документа про приєднання Генеральному секретарю Ради Європи.

Стаття 30

1. Будь-яка держава під час підписання або здачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти або свого документа про прийняття, затвердження чи приєднання може визначити територію (території), за міжнародні відносини якої вона несе відповідальність і до якої застосовуватиметься ця Рамкова конвенція.

2. Будь-яка Держава може в будь-який інший час після цього заявою на ім'я Генерального секретаря Ради Європи поширити дію цієї Рамкової конвенції на будь-яку іншу територію, визначену в цій заяві. Щодо такої території Рамкова конвенція набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати отримання такої заяви Генеральним секретарем.

3. Будь-яка заява, зроблена відповідно до двох попередніх пунктів, може стосовно будь-якої території, визначеної в цій заяві, бути відкликана шляхом подання відповідного повідомлення на ім'я Генерального секретаря. Відкликання набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 31

1. Будь-яка Сторона може в будь-який час денонсувати цю Рамкову конвенцію шляхом подання відповідного повідомлення на ім'я Генерального секретаря Ради Європи.

2. Така денонсація набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення шестимісячного періоду від дати отримання такого повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 32

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє держави-члени Ради, інші держави, які підписали цю Рамкову конвенцію, та будь-яку державу, яка приєдналася до неї, про:

- a) будь-яке підписання;
- b) здачу на зберігання будь-якої ратифікаційної грамоти або будь-якого документа про прийняття, затвердження чи приєднання;

с) будь-яку дату набрання чинності цією Рамковою конвенцією відповідно до статей 28, 29 та 30;

д) будь-яку іншу дію, будь-яке повідомлення або сповіщення, які стосуються цієї Рамкової конвенції.

На посвідчення чого нижчепідписані, належним чином на те уповноважені представники підписали цю Рамкову конвенцію.

Вчинено у Страсбурзі першого дня лютого місяця 1995 року англійською та французькою мовами, причому обидва тексти є однаково автентичними, в одному примірнику, який зберігатиметься в архіві Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи надсилає засвідчені копії цієї Конвенції кожній державі-члену Ради Європи і будь-якій державі, якій було запропоновано підписати цю Рамкову конвенцію або приєднатися до неї.

Тестові завдання та задачі для самоконтролю

1. Сторони Рамкової Конвенції зобов'язуються гарантувати особам, які належать до національних меншин:

- А) право рівності перед державою та право на соціальний захист;
- Б) право рівності перед законом та право на рівний правовий захист;
- В) право рівності перед суспільством та право на рівні умови праці;
- Г) право рівності перед судом та право на рівні свободи.

2. Сторони Рамкової Конвенції зобов'язуються визнавати за кожною особою, яка належить до національної меншини, право на вільне і безперешкодне використання:

- А) творчості своєї меншини;
- Б) власності своєї меншини;
- В) моралі своєї меншини;
- Г) мови своєї меншини.

3. Ніщо у Рамковій конвенції не може тлумачитись як таке, що:

- А) забороняє або ліквідує будь-які права і основні свободи людини;
- Б) розширює або звужує будь-які права і основні свободи людини;
- В) обмежує або порушує будь-які права і основні свободи людини;
- Г) ліквідує або відміняє будь-які права і основні свободи людини.

4. Нагляд за виконанням Договірними Сторонами цієї Рамкової конвенції здійснює:

- А) Рада Європи;
- Б) Комітет міністрів Ради Європи;
- В) Уповноважений Ради Європи з прав національних меншин;
- Г) ООН.

5. Рамкову конвенцію відкрито для підписання державами:

- А) членами Ради Європи;
- Б) членами ООН;
- В) членами Європейського Союзу;
- Г) членами НАТО.

Задача № 1

Громадянин України Чавеску В., будучи етнічним молдаванином, подав відповідні документи до приймальної комісії Чернівецького державного університету з метою вступу на історичний факультет, де передбачено навчання за державним замовленням. Приймальна комісія університету відмовила В. Чавеску у прийнятті поданих документів, мотивувавши це тим, що навчання за державним замовленням передбачено лише для українців за національністю і держава в першу чергу гарантує їх права. Чи правомірні дії приймальної комісії виходячи з норм Рамкової Конвенції про захист національних меншин?

Задача № 2

Громадянин України Ждановський, будучи етнічним поляком, відкрив у Львові невелику крамницю з продажу біжутерії. З метою збільшення кількості покупців серед туристів та етнічних поляків, що проживають в Україні, назву своєї крамниці він зобразив на вивісці польською мовою. Одного дня цю вивіску побачив дільничний інспектор міліції, який зажадав щоб Ждановський змінив вивіску з польської на українську, оскільки польську мову розуміють не всі жителі міста. Чи є законними вимоги дільничного інспектора відповідно до норм Рамкової Конвенції про захист національних меншин?

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОДЕКС ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ЕТИКИ 2001 р.

Вступне слово

Радою Європи в 2001 р. було прийнято Європейський кодекс поліцейської етики. Згідно з цим Кодексом, головними цілями поліції в демократичному суспільстві, регульованому принципом верховенства права, є захист і дотримання основних прав і свобод людини в тому вигляді, в якому вони закріплені, зокрема в практиці Європейського Суду з прав людини.

Положення Європейського кодексу поліцейської етики закладають основи саме таких рамок дій поліції. Цей документ є досить вчасним та важливим з огляду на те, що багато європейських країн реорганізують свої поліцейські структури для сприяння та консолідування демократичних цінностей. Вони також прагнуть забезпечити єдині норми для дій поліції, які б діяли попри національні кордони, для того щоб виправдати очікування європейців, які стають дедалі мобільнішими та розраховують на однаково справедливе і передбачуване поводження з ними з боку поліції. Створення кодексу також спрямоване на досягнення поставленої Радою Європи мети – досягнення більшої єдності між її членами.

У демократичних суспільствах, заснованих на верховенстві права, поліція виконує традиційні функції: запобігання, боротьба, виявлення злочинності, забезпечення публічного спокою, забезпечення права, збереження публічного порядку і захист основоположних прав людини. Більше того, в цих суспільствах поліція надає різноманітні послуги соціального характеру, які супроводжують іншу її діяльність. Вона володіє власною дискрецією при виконанні цих функцій; в демократіях допомагає підтримувати цінності демократії і сама сповідує ці цілі. В цілому, громадськість погоджується та насправді схвалює здійснення поліцією легітимної влади доти, доки помітно, що поліція виконує свої завдання в етично прийнятні способи і заради гідних демократичних цінностей. У свою чергу, коли вона задовольняє ці вимоги, поліція має повне право розраховувати, що громадськість довірятиме їй виконувати її обов'язки та співпрацюватиме з нею в цьому. Ці концепції діяльності поліції в демократіях є серцевиною політики Ради Європи.

Хоча прийняття кодексу поліцейської етики є лише першим етапом будь-якого процесу створення єдиних норм у сфері поліцейських стандартів, але за відсутності цього кодексу такий процес має мало надії стати успішним. Закладаючи підґрунтя етичних норм, кодекс поліцейської етики сприяє імовірності того, що етичні проблеми з більшою готовністю визначатимуться, їх повніше розумітимуть, уважніше аналізуватимуть та з більшою готовністю вирішуватимуть.

Такі ключові для поліції поняття, як «лояльність», «згода», «безсторонність», «дискреція» та «професіоналізм» виграють від того, що у них буде спільне джерело та єдине значення і, отже, тлумачення, завдяки кодексу. Більше того, кодекс може допомогти сформулювати стандарти індивідуальної

поведінки, засновані на почутті гордості від приналежності до поліцейської організації. Це особливо важливо для поліцейських новобранців, яким належить відразу познайомитися з основними цінностями, що визначають та регулюють їх роботу.

Згадка про новобранців є нагадуванням про важливість кодексів для професійної підготовки поліцейських. За відсутності об'єктивного джерела стандартів та цінностей викладачам доводиться удвічі складніше. Як джерело, так і авторитет норм повинні бути роз'яснені й обґрунтовані, хоча існує ризик того, що вони сприйматимуться як щось локальне або похідне особисто від викладача. Слід додати, що кодекс поліцейської етики має переваги на всіх рівнях професійної підготовки.

Європейський кодекс поліцейської етики має на меті визначити сукупність принципів і напрямків для визначення цілей поліції, діяльності поліції і контролю над нею в демократичних суспільствах, керованих верховенством права, і значною мірою це відбувається під впливом Європейської конвенції про права людини. У кодексі сформульовано конкретні рекомендації і визначено вимоги та заходи, які допомагають поліції успішно справлятися з її важкою і делікатною задачею – запобіганням та виявленням злочинності, підтримкою закону та порядку в громадянському, демократичному суспільстві.

Незважаючи на те, що рекомендація в першу чергу адресована урядам, керівні принципи сформульовані так, щоб бути джерелом натхнення для тих, хто займається поліцією і поліцейськими питаннями на більш практичному рівні.

Європейський кодекс поліцейської етики (2001 р.) також наголошує: збір, збереження та використання поліцією даних особистого характеру повинні відповідати міжнародним принципам захисту даних і, зокрема, обмежуватися тим, що необхідно для досягнення законних, справедливих та конкретних цілей.

Зрештою, при виконанні своїх функцій поліція завжди повинна пам'ятати про основні права кожної людини – свободи слова, совісті, релігії, мирних зібрань, пересування і право на повагу власності.

Вищевказаний кодекс визначив норми, ціннісні та мінімальні етичні рамки діяльності поліції на основі здорового глузду. Предметом же діяльності поліції є забезпечення дотримання принципів правової держави. Вона має суворо дотримуватись своїх повноважень, утримуючись від будь-яких актів свівілля та поважати права і свободи громадян. Йдеться про дотримання поліцією суб'єктивних прав людини, про заборону здійснювати довільні та протизаконні дії.

«Роль поліції у захисті та збереженні верховенства права, – підкреслено у Кодексі, – є настільки важливою, що спостерігаючи за поведінкою поліції у демократичній державі можна судити про рівень демократії у ній».

Наголошено, що поліція зобов'язана дотримуватись конфіденційності з точки зору міркування недоторканності особи, кримінального розслідування, права презумпції невинуватості, міркувань безпеки. Важливо при цьому до-

сягти певної свободи вибору для досягнення рівноваги між цими двома категоріями інтересів.

У коментарі до ст. 41 Європейського кодексу зазначено: «Поліція не повинна порушувати права кожної людини на повагу її приватного життя, за винятком випадків абсолютної необхідності і лише для досягнення законних цілей». Зазначено, що право на повагу приватного життя розповсюджується на права, гарантовані ст. 8 Європейської конвенції про права людини: повага приватного та сімейного життя, житла та кореспонденції. Зрештою, поліцейські операції, включаючи можливі посягання на повагу приватного життя, повинні бути завжди юридично обґрунтованими (ст. 3). Неприпустимо будь-яке довільне посягання, більш того, будь-яке посягання на приватну сферу завжди має розглядатися як винятковий захід, що вживається у тих випадках, коли він виправданий та не виходить за межі абсолютної необхідності.

Використання в діяльності міліції положень Європейського кодексу поліцейської етики, що вимагають від працівників служб та підрозділів міліції « нової поведінки » – більш толерантного ставлення до громадян, полягає, насамперед, в активній позиції, на яку надихає визнання загальних прав людської особи та основних свобод іншої людини. Толерантність при цьому розглядається не лише як етичний обов'язок, а й як політична та юридична потреба. Реалізуючи настанови Європейського кодексу поліцейської етики, варто виходити з принципового методологічного положення: кримінальну політику протидії злочинності слід спрямовувати на розробку стратегії і тактики ненасильницького вирішення різноманітних конфліктів у суспільстві, що тягнуть за собою правопорушення. Особливу увагу слід зосередити на першому етапі – попередження конфліктних ситуацій, тобто своєчасно їх виявляти та відповідним чином реагувати. Безпосередній та постконфліктний етапи включають в себе висвітлення конкретних заходів впливу, що мають за мету недопущення негативних наслідків та повторення конфліктних ситуацій.

Пріоритетом у роботі міліції мають стати не показники розкриття злочинів, а довіра до неї з боку суспільства. Йдеться про оцінку діяльності міліції не за кількістю «галочок» у звіті, а залежно від ставлення до її працівників з боку людей. Слід вдосконалювати напрями, спрямовані на регламентацію діяльності служб та підрозділів міліції відповідно до формування нового іміджу правоохоронців. Працівник міліції має стати, насамперед, партнером громадянина, а не представником карального органу.

Поліцейські організації багатьох країн Європи визнали положення Європейського кодексу поліцейської етики керівними стандартами своєї діяльності і це не випадково. Адже саме у ньому зазначено, що для повного забезпечення прав людини та її фундаментальних свобод необхідне мирне суспільство, де панує порядок та суспільний спокій. І саме поліція відіграє важливу роль у цьому процесі.

Комітет міністрів, відповідно до умов Статті 15 .b Статуту Ради Європи, Нагадуючи, що метою Ради Європи є досягнення більшої єдності між її учасниками;

Беручи до уваги, що метою Ради Європи також є сприяння верховенству права, що лежить в основі всіх справжніх демократій;

Враховуючи, що система кримінальної юстиції відіграє ключову роль у забезпеченні верховенства права та що поліція відіграє важливу роль в межах цієї системи;

Усвідомлюючи потребу всіх держав-учасниць забезпечувати ефективну боротьбу зі злочинністю як на національному, так і міжнародному рівні;

Враховуючи, що діяльність поліції значною мірою провадиться в тісному контакті з громадськістю, і що ефективність поліції залежить від публічної підтримки;

Визнаючи, що більшість європейських поліцейських організацій – окрім забезпечення правопорядку – виконують соціальні, а також сервісні функції в суспільстві;

Впевнені, що довіра населення до поліції тісно пов'язана з їх ставленням та поведінкою з громадськістю, зокрема, їх повагою до людської гідності та основоположних прав і свобод особи, закріплених, зокрема, в Європейській конвенції з прав людини;

Беручи до уваги принципи, викладені у Кодексі поведінки для співробітників правоохоронних органів Організації Об'єднаних Націй і резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи про Декларацію про поліцію;

Пам'ятаючи про принципи і правила, викладені в текстах про питання, пов'язані з поліцією – кримінальне, цивільне і публічне право, а також аспекти прав людини, прийняті Комітетом міністрів, рішення і постанови Європейського Суду з прав людини і принципи, прийняті Комітетом із запобігання катуванню чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню;

Визнаючи різноманітність поліцейських структур і способів організації поліції в Європі;

Беручи до уваги необхідність встановлення загальних європейських принципів і керівних принципів для загальних цілей, ефективності та відповідальності поліції з забезпечення безпеки і прав особи в демократичному суспільстві, заснованому на верховенстві права,

Рекомендує урядам держав-учасниць керуватися у їхньому внутрішньому законодавстві, практиці та кодексах поведінки поліції принципами, викладеними в тексті Європейського кодексу поліцейської етики, який додається до цієї рекомендації, з метою їх поступового впровадження, і дати якомога ширшого розповсюдження цього тексту Додаток до Рекомендації Rec (2001) 10 про Європейський кодекс поліцейської етики.

Визначення сфери кодексу

Цей кодекс застосовується до традиційних публічних сил поліції або поліцейських служб, або інших владно уповноважених та / або контрольованих органів з основними завданнями забезпечення права і порядку в громадянському суспільстві, і уповноважених державою застосовувати силу та / або спеціальні повноваження для цих цілей.

I. Цілі поліції

1. Основними цілями поліції в демократичному суспільстві, заснованому на верховенстві права, є:

- підтримка публічного спокою, забезпечення права і порядку в суспільстві;
- захист і дотримання основоположних прав і свобод особи, закріплених, зокрема, в Європейській конвенції про права людини;
- запобігання та подолання злочинності;
- виявлення злочинів;
- надання допомоги і послуг суспільству.

II. Правові основи поліції відповідно до верховенства права

2. Поліція є публічним органом, створеним згідно із законом.

3. Діяльність поліції завжди повинна проводитися у відповідності з національним правом і міжнародними стандартами, визнаними країною.

4. Законодавство про поліцію повинно бути доступним для громадськості, достатньо зрозумілими і точним, та, за необхідності, супроводжуватися чіткими підзаконним регулюванням, яке також повинно бути доступними для громадськості і зрозумілим.

5. На персонал поліції повинно поширюватися таке саме законодавство, що й на звичайних громадян, і винятки можуть бути виправдані тільки з причин належної роботи поліції в демократичному суспільстві.

III. Поліція і система кримінальної юстиції

6. Повинно бути чітке відокремлення ролі поліції та служби обвинувачення, судової та пенітенціарної системи; поліція не повинна мати жодних контрольних функцій над цими органами.

7. Поліція повинна суворо дотримуватися принципу незалежності та неупередженості суддів; зокрема, поліція не повинна ні заперечувати проти легітимних вироків чи судових рішень, ні перешкоджати їх виконанню.

8. Поліція, як правило, не повинна виконувати судові функції. Будь-яке делегування судових повноважень поліції повинно бути обмеженим і відповідати закону. Завжди повинна бути можливість оскаржити будь-яку дію, рішення або бездіяльність поліції, що зачіпають права особи, до судових органів.

9. Повинна бути функціональна та належна співпраця між поліцією і службою публічного обвинувачення. У країнах, де поліція знаходиться під контролем служби публічного обвинувачення або слідчого судді, поліцейські

повинні отримувати чіткі інструкції щодо пріоритетів, що регулюють політику розслідування злочинів та хід кримінального розслідування в індивідуальних справах. Поліція повинна інформувати керівні органи з розслідування злочинів про виконання їх інструкцій, зокрема, належить регулярно доповідати про стан розслідування кримінальних справ.

10. Поліція повинна поважати роль захисників у кримінальному процесі і, де це допустимо, надавати допомогу для забезпечення реалізації права на доступ до правової допомоги, зокрема, щодо осіб, чия свобода була обмежена.

11. Поліція не повинна брати на себе роль службовців в'язниць, за винятком надзвичайних ситуацій.

IV. Організаційні структури поліції

A. Загальні положення

12. Поліція повинна бути організована таким чином, щоб заслуговувати на публічну повагу як професійні поборники права і постачальники послуг для громадськості.

13. При виконанні поліцейських обов'язків у громадянському суспільстві, поліція повинна бути відповідальною перед цивільною владою.

14. Поліція та її службовці в уніформі зазвичай повинні бути легко впізнані.

15. Поліція у своїй діяльності повинна користуватися достатньою незалежністю від інших державних органів при виконанні доручених їй завдань, за які вона повинна бути повністю відповідальна.

16. Персонал поліції всіх рівнів повинен нести персональну відповідальність за свої дії або бездіяльність, або накази підлеглим.

17. Організація поліції повинна забезпечувати чітку субординацію в поліції. Завжди має бути можливість визначити, хто є кінцевим керівником, який несе відповідальність за дії або бездіяльність персоналу поліції.

18. Поліція повинна бути організована у такий спосіб, що сприяє хорошим зв'язкам поліції з громадськістю і, за необхідності, ефективній співпраці з іншими органами, місцевими громадами, неурядовими організаціями та іншими представниками громадськості, в тому числі етнічними меншинами.

19. Поліцейські організації повинні бути готові надати об'єктивну інформацію про свою діяльність громадськості без розкриття конфіденційної інформації. Професійні керівні принципи для зв'язків зі ЗМІ повинні бути встановлені.

20. Організація поліції повинна містити ефективні заходи для забезпечення чесності та належного виконання своїх обов'язків службовцями поліції, зокрема, щоб гарантувати повагу до основоположних прав і свобод особи, закріплених, зокрема, в Європейській конвенції з прав людини.

21. Ефективні заходи з запобігання та боротьби з корупцією в поліції повинні бути встановлені в організації поліції на всіх рівнях.

В. Кваліфікація, набір і утримання персоналу поліції

22. Персонал поліції на будь-якому рівні початку кар'єри повинен відбиратися на основі його особистої кваліфікації та досвіду, які повинні відповідати цілям поліції.

23. Персонал поліції повинен бути в змозі виявляти ясність судження, відкрите ставлення, зрілість, справедливість, комунікабельність і, де це необхідно, лідерські та управлінські вміння. Крім того, вони повинні добре розуміти соціальні, культурні та суспільні проблеми.

24. Особи, які були засуджені за тяжкі злочини, повинні бути позбавлені права працювати в поліції.

25. Процедури з набору службовців повинні ґрунтуватися на об'єктивних та недискримінаційних засадах, слідуючи після проведення необхідного відбору кандидатів. Крім того, політика повинна бути спрямована на набір чоловіків і жінок з різних верств суспільства, в тому числі етнічних меншин, із загальною метою, щоб персонал поліції відображав суспільство, якому вони служать.

С. Підготовка персоналу поліції

26. Поліцейські тренінги, які повинні ґрунтуватися на фундаментальних цінностях демократії, верховенства права та захисту прав людини, повинні розроблятися у відповідності з цілями поліції.

27. Загальні поліцейські тренінги повинні бути максимально відкритими перед суспільством.

28. Бажано, щоб за загальним початковим тренінгом слідували заходи з підвищення кваліфікації під час роботи через регулярні проміжки часу, та тренінги для спеціалістів, менеджменту та керівництва, коли це необхідно.

29. Практичні заняття із застосування сили та обмежень у зв'язку з принципами прав людини, зокрема Європейської конвенції з прав людини та її судової практики, повинні бути включені в поліцейські тренінги на всіх рівнях.

30. Поліцейські тренінги повинні повністю враховувати необхідність кинути виклик і боротися з расизмом та ксенофобією.

Д. Права персоналу поліції

31. Персонал поліції повинен зазвичай мати такі самі громадянські та політичні права, як і інші громадяни. Можливе обмеження цих прав, тільки якщо це необхідно для виконання функцій поліцією в демократичному суспільстві, відповідно до права, і у відповідності з Європейською конвенцією про права людини.

32. Службовці поліції повинні мати соціальні та економічні права, як і державні службовці, в максимально можливому обсязі.

Зокрема, службовці мають право організовувати або брати участь у представницьких організаціях, отримувати належну заробітну плату та соціальне забезпечення, а також бути забезпеченими спеціальними заходами з охорони здоров'я і безпеки, враховуючи особливий характер роботи поліції.

33. Дисциплінарні заходи щодо службовців поліції повинні бути предметом розгляду незалежним органом або судом.

34. Органи державної влади повинні підтримувати персонал поліції, який піддається необґрунтованим звинуваченнями щодо їх обов'язків.

V. Керівні принципи діяльності / втручання поліції

A. Керівні принципи діяльності поліції / втручання: загальні положення

35. Поліція і вся поліцейська діяльність повинні поважати право на життя кожного.

36. Поліція не повинна за жодних обставин вчиняти, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування або нелюдського, або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання.

37. Поліція може застосовувати силу тільки у разі суворої необхідності і тільки в обсязі, необхідному для досягнення легітимної мети.

38. Поліція завжди повинна пересвідчуватися у правомірності своїх запланованих дій.

39. Персонал поліції повинен виконувати накази, правомірно прийняті їх керівництвом, але вони зобов'язані утримуватися від виконання наказів, які є явно протиправними, і доповідати про такі накази без страху покарання.

40. Поліція повинна виконувати свої завдання справедливо, керуючись, зокрема, принципами неупередженості та недискримінації.

41. Поліція може втручатися в право особи на недоторканність приватного життя тільки у разі суворої необхідності і тільки для досягнення легітимної мети.

42. Збирання, зберігання і використання персональних даних поліцією повинно здійснюватися відповідно до міжнародних принципів захисту даних і, зокрема, повинно бути обмежене в обсязі, необхідному для досягнення правових, легітимних і конкретних цілей.

43. Поліція у своїй діяльності повинна завжди пам'ятати про основоположні права кожного, такі як свобода думки, совісті, релігії, висловлення поглядів, мирні зібрання, пересування і безперешкодне користування своїм майном.

44. Персонал поліції повинен діяти чесно і з повагою до суспільства і з особливою увагою до становища осіб, які належать до найбільш уразливих груп.

45. Під час поліцейського втручання персонал поліції повинен зазвичай бути в змозі надати підтвердження свого поліцейського статусу і службове посвідчення.

46. Персонал поліції повинен протистояти всім формам корупції всередині поліції.

Вони повинні повідомляти своє керівництво та інші відповідні органи про корупцію в поліції.

В. Керівні принципи діяльності / втручання поліції: окремі ситуації

1. Поліцейське розслідування

47. Поліцейські розслідування повинні щонайменше бути засновані на розумній підозрі про фактичне вчинення або можливе порушення чи злочин.

48. Поліція повинна дотримуватися тих принципів, що кожен обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення вважається невинуватим, доки його вина не буде визнана судом, і що кожен обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має певні права, зокрема право бути невідкладно повідомленим про обвинувачення проти нього / неї, і підготувати свій захист або особисто, або за сприяння правової допомоги за своїм власним вибором.

49. Поліцейські розслідування повинні бути об'єктивними і справедливими. Вони повинні бути чутливими і гнучкими до особливих потреб осіб, таких як дітей, підлітків, жінок, меншин, включаючи етнічні меншини і вразливих осіб.

50. Керівні принципи належної поведінки і чесності допитів у поліції повинні встановлюватися з урахуванням статті.

48. Вони повинні, зокрема, передбачати чесний допит, під час якого допитані повинні знати про причини допиту, а також іншу необхідну інформацію. Повинен вестися систематичний облік поліцейських допитів.

51. Поліція повинна усвідомлювати особливі потреби свідків і повинна керуватися правилами їх захисту та підтримки в ході розслідування, зокрема там, де є ризик залякування свідків.

52. Поліція повинна забезпечувати необхідну підтримку, допомогу та інформацію для жертв злочинів без будь-якої дискримінації.

53. Поліція повинна забезпечувати усний / письмовий переклад, де це необхідно, на всіх етапах поліцейського розслідування.

2. Арешт / обмеження свободи поліцією

54. Обмеження свободи осіб має бути настільки обмеженим, наскільки це можливо, і проводитися з урахуванням гідності, уразливості і особистих потреб кожного затриманого. Повинен вестися систематичний облік затримання щодо кожного затриманого.

55. Поліція повинна, наскільки це можливо згідно з національним правом, негайно інформувати осіб, чия свобода була обмежена, про причини обмеження їх свободи і про будь-яке обвинувачення проти них, а також негайно інформувати таких осіб про процедуру, що стосується їх справи.

56. Поліція повинна забезпечувати безпеку, здоров'я, гігієну та належне харчування людей протягом періоду тримання їх під вартою. Поліцейські камери повинні мати розумний розмір, достатнє освітлення і вентиляцію, і бути обладнані відповідними засобами для відпочинку.

57. Особи, чия свобода була обмежена поліцією, повинні мати право на

повідомлення про обмеження їх свободи третім особам на їх вибір, на доступ до правової допомоги та на медичне обстеження у лікаря за їх вибором, коли це можливо.

58. Поліція повинна, по можливості, відокремлювати осіб, чия свобода обмежена за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, від осіб, чия свобода була обмежена з інших причин. Зазвичай має проводитися розділення чоловіків та жінок, а також дорослих та неповнолітніх.

VI. Відповідальність і контроль над поліцією

59. Поліція повинна бути відповідальною перед державою, громадянами та їх представниками. Вона повинна підлягати ефективному зовнішньому контролю.

60. Державний контроль над поліцією повинен бути поділений між законодавчою, виконавчою та судовою владою.

61. Органи публічної влади повинні забезпечити ефективні та неупереджені процедури для скарг на дії поліції.

62. Механізми притягнення до відповідальності, засновані на спілкуванні та взаєморозумінні між суспільством та поліцією, повинні заохочуватися.

63. Кодекси етики поліції, засновані на принципах, викладених у цій рекомендації, повинні бути розроблені в державах-учасницях і контролюватися відповідними органами.

VII. Дослідження та міжнародна співпраця

64. Держави-учасниці повинні сприяти і заохочувати дослідження про поліцію, що проводяться як власне поліцією, так і зовнішніми інституціями.

65. Міжнародна співпраця з поліцейської етики та аспектів прав людини, що стосуються поліції, повинна бути підтримана.

66. Засоби сприяння принципам цієї рекомендації та їх реалізація повинні бути об'єктом ретельного контролю Ради Європи.

Тестові завдання та задачі для самоконтролю

1. Рекомендація Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» застосовується до:

А) контрольованих органів з основними завданнями забезпечення права і порядку в громадянському суспільстві;

Б) традиційних публічних сил поліції або поліцейських служб, або інших владно уповноважених та / або контрольованих органів з основними завданнями забезпечення права і порядку в громадянському суспільстві, і уповноважених державою застосовувати силу та / або спеціальні повноваження для цих цілей;

В) органів, уповноважених державою застосовувати силу та / або спе-

ціальні повноваження;

Г) органів охорони правопорядку України.

2. Поліція:

А) не повинна виконувати судові функції;

Б) делегування їй судових повноважень повинно бути обмеженим і відповідати закону;

В) завжди повинна бути можливість оскаржити будь-яку дію, рішення або бездіяльність поліції, що зачіпають права особи, до судових органів;

Г) правильним є все вищезазначене.

3. Поліція повинна бути організована у такий спосіб, що сприяє:

А) суспільній злагоді;

Б) її позитивному іміджу;

В) її хорошим зв'язкам з громадськістю і, за необхідності, ефективній співпраці з іншими органами, місцевими громадами, неурядовими організаціями та іншими представниками громадськості, в тому числі етнічними меншинами;

Г) підтриманню правопорядку.

4. Персонал поліції повинен мати такі якості:

А) ясність судження;

Б) відкрите ставлення, зрілість, справедливість, комунікабельність і, де це необхідно, лідерські та управлінські вміння;

В) повинні добре розуміти соціальні, культурні та суспільні проблеми;

Г) правильним є все вищезазначене.

5. Обмеження свободи осіб поліцією:

А) має бути настільки обмеженою, наскільки це можливо, і проводитися з урахуванням гідності, уразливості і особистих потреб кожного затриманого та повинен вестися систематичний облік затримання щодо кожного затриманого;

Б) здійснюватися за принципом гендерної рівності чоловіків та жінок, а також дорослих та неповнолітніх;

В) не застосовувати систематичного обліку фактів затримання до кожного затриманого;

Г) може бути абсолютно необмеженим.

Задача № 1

У якій із частин Європейського кодексу поліцейської етики визначено цілі поліції? На вашу думку, вони є вичерпними чи потребують доповнення? Відповідь обґрунтуйте.

**КЕРІВНІ ПРИНЦИПИ
В ГАЛУЗІ ПРАВ ЛЮДИНИ І БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ
від 11 липня 2002 р.**

Вступне слово

Ці принципи, затверджені на 804-му засіданні Комітету міністрів Ради Європи 11 липня 2002 р., є першим міжнародним документом в цій сфері. В них передбачено обов'язок держав захищати все населення від тероризму та підтверджено зобов'язання уникати свавілля, а також вимога, щоб всі вжиті державою заходи були законними, а також абсолютна конфіденційність збору та оброблення особистих відомостей, заходів, пов'язаних із вторгненням в особисте життя, арештом, утриманням під вартою і попереднім ув'язненням, судочинством, екстрадицією та компенсацією жертвам.

Цей документ проголошує 17 основних принципів, що встановлюють обмеження, яких повинні дотримуватися держави у боротьбі з тероризмом та які витікають з міжнародних документів, а також із судової практики Європейського Суду з прав людини. Зокрема:

1. Обов'язок держав захистити будь-яку особу від тероризму;
2. Заборона свавілля;
3. Законність антитерористичних заходів;
4. Абсолютна заборона тортур;
5. Збір і обробка персональних даних будь-якими органами, що володіють повноваженнями в області державної безпеки;
6. Заходи втручання у приватне життя;
7. Затримання і попереднє ув'язнення;
8. Регулярний контроль за попереднім ув'язненням;
9. Судові процедури;
10. Покарання, які можуть бути застосовані;
11. Позбавлення волі;
12. Притулок, видворення і висилка;
13. Видача;
14. Право власності;
15. Можливі відступи від зобов'язань;
16. Повага до імперативних норм міжнародного права і норм міжнародного гуманітарного права;
17. Відшкодування шкоди жертвам терористичних актів.

Таким чином, у Керівних принципах в галузі прав людини і боротьби з тероризмом окреслено зобов'язання держав щодо використання певних заходів, які б дали змогу здійснювати боротьбу з тероризмом, не порушуючи права людини.

Преамбула

Комитет министров,

а) Полагая, что терроризм представляет собой тяжкое посягательство на права человека, угрожает демократии и, в частности, направлен на дестабилизацию законным образом учрежденных правительств и на подрыв плюралистического гражданского общества;

б) Категорически осуждая как преступные и не подлежащие оправданию любые террористические действия, методы или практику, где бы и кем бы они ни осуществлялись;

с) Напоминая, что террористический акт никогда не может быть ни прощен, ни оправдан ссылками на права человека и что злоупотребление правом никогда не подлежит защите;

д) Напоминая, что не только возможно, но абсолютно необходимо бороться против терроризма при уважении прав человека, верховенства права и гуманитарного права там, где оно применимо;

е) Напоминая о необходимости того, чтобы государства делали все возможное, и, в частности, сотрудничали с тем, чтобы предполагаемые исполнители, организаторы и спонсоры террористических актов предавались в руки правосудия и несли ответственность за все, в том числе уголовные и гражданские, последствия своих действий;

ф) Вновь подтверждая императивную обязанность государств защищать свое население от возможных актов терроризма;

г) Напоминая о необходимости того, чтобы государства, в частности, по соображениям справедливости и социальной солидарности, заботились о предоставлении жертвам террористических актов возможности получения возмещения ущерба;

h) Памятуя о том, что борьба с терроризмом предполагает принятие долгосрочных мер, направленных на устранение причин терроризма, в частности, путем сплочения наших обществ и проведения мультикультурного и межрелигиозного диалога;

j) Вновь подтверждая обязательство государств при ведении борьбы с терроризмом соблюдать международные инструменты в области прав человека, а для государств-членов (СЕ) в особенности, Конвенцию о защите прав человека и основных свобод и практику Европейского Суда по правам человека;

принимает следующие руководящие принципы и просит государства-члены обеспечить их широкое распространение среди всех властей, на которые возложена задача борьбы с терроризмом.

I. Обязанность государств защитить любое лицо от терроризма

Государства обязаны принять все необходимые меры для защиты основных прав, особенно права на жизнь, лиц, находящихся под их юрисдикцией, от террористических актов. Эта позитивная обязанность в полной мере оправдывает борьбу государств против терроризма при уважении настоящих Руководящих принципов.

II. Запрет произвола

Меры, принимаемые государствами в целях борьбы с терроризмом, должны осуществляться с соблюдением прав человека и принципа верховенства права, исключая любой произвол, а также дискриминационное или расистское отношение, и должны подлежать соответствующему контролю.

III. Законность антитеррористических мер

1. Любая мера, принимаемая государством в целях борьбы с терроризмом, должна иметь юридическое основание.

2. Если какая-либо мера ограничивает права человека, ограничения должны быть максимально четко определены и быть необходимыми и пропорциональными преследуемой цели.

IV. Абсолютный запрет пыток

Применение пыток или бесчеловечного или унижающего достоинство обращения или наказания абсолютно запрещено во всех случаях, в частности, при аресте, допросе и содержании под стражей лица, подозреваемого в совершении террористических действий или осужденного за такие действия, независимо от того, в чем состояли указанные действия, в совершении которых оно подозревается или обвиняется.

V. Сбор и обработка персональных данных любыми органами, обладающими полномочиями в области государственной безопасности

В рамках борьбы с терроризмом сбор и обработка персональных данных любыми органами, обладающими полномочиями в области государственной безопасности, могут наносить ущерб уважению частной жизни лиц только в случаях, если эти сбор и обработка данных, в частности:

- i) регулируются соответствующими положениями внутреннего права;
- ii) являются пропорциональными цели, для которой эти сбор и обработка были предусмотрены;
- iii) подлежат контролю со стороны иного независимого уполномоченного органа.

VI. Меры вмешательства в частную жизнь

1. Меры по борьбе с терроризмом, представляющие собой вмешательство в частную жизнь (в частности, обыски, выемки, прослушивание, в том числе телефонное, досмотр корреспонденции и внедрение секретных агентов), должны быть предусмотрены законом. Эти меры должны допускать судебный контроль.

2. Меры, принимаемые для борьбы с терроризмом, должны быть подготовлены и контролируются властями таким образом, чтобы свести к минимуму, насколько это возможно, применение силы на поражение, и в этом контексте применение оружия силами безопасности должно быть строго пропорционально необходимости защиты других лиц от незаконного насилия или необходимости произвести обычный арест.

VII. Задержание и предварительное заключение

1. Задержание лица, подозреваемого в террористической деятельности, не может применяться в отсутствие обоснованных подозрений. Причины задержания должны быть сообщены задержанному лицу.

2. Лицо, задержанное или содержащееся под стражей за террористическую деятельность, должно быть незамедлительно доставлено к судье. Продолжительность предварительного заключения должна быть разумной и ее пределы должны быть установлены законом.

3. Лицо, задержанное или содержащееся под стражей за террористическую деятельность, должно иметь возможность обжаловать в суде законность своего задержания или содержания под стражей.

VIII. Регулярный контроль за предварительным заключением

Лицо, подозреваемое в террористической деятельности и помещенное в изолятор временного содержания, имеет право на регулярный контроль со стороны суда за законностью его содержания под стражей.

IX. Судебные процедуры

1. Лицо, обвиняемое в террористической деятельности, имеет право на справедливое разбирательство своего дела в разумные сроки независимым и беспристрастным судом, учрежденным на основании закона.

2. Лицо, обвиняемое в террористической деятельности, должно пользоваться презумпцией невиновности.

3. Особенности, связанные с борьбой против терроризма, могут, тем не менее, обуславливать отдельные ограничения права на защиту, в частности, в том, что касается:

- i) условий доступа к адвокату и контактов с ним;
- ii) условий ознакомления с делом;
- iii) использования анонимных свидетельских показаний.

4. Такие ограничения права на защиту должны быть строго пропорциональны преследуемой цели, и должны быть приняты компенсационные меры,

позволяющие защитить интересы обвиняемого, с тем, чтобы был сохранен справедливый характер судебного разбирательства и права защиты не были бы полностью лишены своего содержания.

Х. Применимые наказания

1. Наказания, которые могут быть применены в отношении лица, обвиняемого в террористической деятельности, должны быть предусмотрены законом за действие или бездействие, которые уже представляли собой правонарушение в момент его совершения; никакое более суровое наказание, чем то, которое было применимо на момент совершения правонарушения, не может быть применено.

2. В любом случае лицо, обвиняемое в террористической деятельности, не может быть приговорено к смертной казни; в случае сохранения возможности вынесения такого приговора последний не может быть приведен в исполнение.

XI. Лишение свободы

1. В отношении лиц, лишенных свободы в связи с террористической деятельностью, во всех случаях должно проявляться уважение достоинства, присущего человеческой личности.

2. Задачи борьбы с терроризмом могут потребовать, чтобы в отношении лица, лишенного свободы в связи с террористической деятельностью, были установлены более существенные ограничения, чем те, которые применяются к другим заключенным, в частности, в том, что касается:

i) регламентации порядка передачи сообщений и досмотра корреспонденции, в том числе между адвокатом и его клиентом;

ii) помещения лиц, лишенных свободы в связи с террористической деятельностью, в тюремные блоки, отвечающие специальным требованиям безопасности;

iii) рассредоточения этих лиц в пределах одного пенитенциарного учреждения или по различным учреждениям при условии соблюдения пропорциональности принятой меры преследуемой цели.

XII. Убежище, выдворение и высылка

1. Каждая просьба о предоставлении убежища должна быть рассмотрена индивидуально. Принятое по ней решение должно допускать действительную возможность обжалования. Однако если у государства имеются серьезные основания полагать, что лицо, желающее воспользоваться правом убежища, принимало участие в террористической деятельности, ему должно быть отказано в предоставлении статуса беженца.

2. Государство, к которому обращена просьба о предоставлении убежища, обязано убедиться в том, что в случае возможного выдворения лица, ищущего убежища, в страну своего происхождения или в другую страну, ему не будут грозить смертная казнь, пытки или бесчеловечное или унижающее

достоинство обращение или наказание. То же применяется в отношении высылки.

3. Коллективная высылка иностранцев запрещена.

4. В любом случае исполнение решения о высылке или выдворении лица должно осуществляться в условиях, не допускающих нанесения ему физического вреда и обеспечивающих уважение его достоинства, а также исключая любое бесчеловечное или унижающее достоинство обращение.

XIII. Выдача

1. Выдача является процедурой, необходимой для осуществления эффективного международного сотрудничества в борьбе с терроризмом.

2. Выдача лица в страну, где оно может быть подвергнуто риску осуждения к смертной казни, не должна применяться. Тем не менее государство, к которому обращена просьба о выдаче, может согласиться на ее применение, если получит достаточные гарантии относительно того, что:

i) лицо, подлежащее выдаче, не будет приговорено к смертной казни;

ii) в случае вероятности вынесения такого приговора последний не будет приведен в исполнение.

3. Выдача не должна применяться, если существуют серьезные основания полагать, что:

i) лицо, подлежащее выдаче, будет подвергнуто пыткам или бесчеловечному или унижающему достоинство обращению или наказанию;

ii) просьба о выдаче была подана в целях осуществления преследования или наказания лица по соображениям расы, религии, национальности или политических взглядов, либо положение этого лица может быть ухудшено по какой-либо из этих причин.

4. Если лицо, подлежащее выдаче, убедительно утверждает, что ему грубейшим образом было отказано или оно может столкнуться с грубейшим отказом в праве на справедливое судебное разбирательство в государстве, требующем его выдачи, государство, к которому обращена такая просьба, должно рассмотреть обоснованность такого утверждения, прежде чем принять решение о выдаче.

XIV. Право собственности

Пользование имуществом, принадлежащим лицам или организациям, подозреваемым в террористической деятельности, может быть приостановлено либо ограничено, в частности, путем принятия компетентными властями таких мер, как замораживание или конфискация. Такое решение должно допускать возможность судебного обжалования собственником или собственниками соответствующего имущества.

XV. Возможные отступления от обязательств

1. Если борьба с терроризмом ведется в условиях войны или общественной опасности, угрожающей жизни нации, государство может в односто-

роннем порядке принять меры, предусматривающие временные отступления от некоторых обязательств, вытекающих из международных инструментов по защите прав человека, в той лишь степени, в какой это обусловлено ситуацией, а также в пределах и при соблюдении условий, установленных международным правом. Государство должно уведомить о принятии этих мер компетентные органы в соответствии с имеющимися международными обязательствами.

2. Однако государства не могут ни при каких обстоятельствах и независимо от того, в чем состояли действия лица, подозреваемого в террористической деятельности или осужденного за такую деятельность, отступить от права на жизнь в том виде, как оно гарантировано международными инструментами, от запрещения пыток или бесчеловечного или унижающего достоинство обращения или наказания, от принципа законности применяемых наказаний и мер, а также от принципа запрета придания обратной силы уголовным законам.

3. Обстоятельства, обусловившие принятие такого рода отступлений, должны регулярно пересматриваться с целью отмены этих отступлений, как только данные обстоятельства перестают существовать.

XVI. Уважение императивных норм международного права и норм международного гуманитарного права

При ведении борьбы с терроризмом государства не могут ни при каких обстоятельствах отступить от императивных норм международного права, а также от норм международного гуманитарного права, когда последнее применимо.

XVII. Возмещение ущерба жертвам террористических актов

Если возмещение ущерба не может быть полностью обеспечено за счет других источников, в частности, путем конфискации имущества, принадлежащего исполнителям, организаторам и спонсорам террористических актов, государство должно, в отношении таких актов, совершенных на его территории, содействовать возмещению ущерба жертвам за нанесенные увечья и причиненный вред здоровью.

Тестові завдання та задачі для самоконтролю

1. Скільки вищезазначених документ проголошує основних принципів, що встановлюють обмеження, яких повинні дотримуватися держави у боротьбі з тероризмом?

- А) 17;
- Б) 15;
- В) 10;
- Г) 7.

2. В якому випадку збір і обробка персональних відомостей в рамках боротьби з тероризмом будь-якими органами, що мають повноваження у сфері державної безпеки, можуть завдати шкоди повазі до приватного життя?

А) у випадку, якщо збір і обробка таких персональних відомостей підлягають контролю з боку іншого незалежного уповноваженого органу;

Б) у випадку, якщо збір і обробка таких персональних відомостей не регулюється відповідними положеннями внутрішнього права;

В) у випадку, якщо збір і обробка таких персональних відомостей підлягають контролю з боку іншої держави;

Г) у випадку, якщо збір і обробка таких персональних відомостей регулюється відповідними положеннями міжнародного права.

3. Яких умов можуть стосуватися окремі обмеження права на захист особи, яка обвинувачується у терористичній діяльності?

А) умов доступу до адвоката та контактів з ним;

Б) умов доступу до слідчого;

В) умов пред'явлення обвинувачення;

Г) умов пред'явлення особи, яка обвинувачується у терористичній діяльності, для впізнання.

4. Яке покарання може бути застосовано до особи, винної у терористичній діяльності?

А) передбачене законом на момент його вчинення;

Б) більш суворе, ніж те, що передбачене законом на момент його вчинення;

В) менш суворе, ніж те, що передбачене законом на момент його вчинення;

Г) смертна кара.

5. На кого покладається обов'язок сприяти відшкодуванню збитків жертвам терористичних актів за спричинену шкоду здоров'ю, якщо воно не може бути забезпечене за рахунок інших джерел?

А) на державу, на території якої вчинено терористичний акт;

Б) на державу, громадянином якої є особа, винна у вчиненні терористичного акту;

В) на міністерство внутрішніх справ;

Г) на міністерство закордонних справ.

Задача № 1

Під час допиту особи, якій було повідомлено про підозру у вчиненні злочину, передбаченого ст. 258 КК України (терористичний акт), слідчий умисно заподіяв йому сильного фізичного болю шляхом нанесення побоїв з метою отримати від нього визнання.

Дайте правову оцінку діям слідчого.

**КОНВЕНЦІЯ РАДИ ЄВРОПИ
ПРО ЗАХОДИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ
від 16 травня 2005 р.**

Вступне слово

Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми була відкрита Комітетом міністрів Ради Європи для підписання державами-членами у Варшаві 16 травня 2005 року. Це відкриття відзначилося рекордною кількістю підписань – 15 держав – членів РЄ висловилися на користь її подальшої ратифікації.

На разі Конвенція ратифікована 34 державами – членами РЄ, 43 є державами-підписантами. Конвенція набула чинності 1 лютого 2008 р. після її ратифікації 10 країнами (відповідно до ст. 42 Конвенції). Ними були: Албанія, Австрія, Болгарія, Хорватія, Кіпр, Данія, Франція, Грузія, Румунія, Словаччина.

Україна ратифікувала Конвенцію 21 вересня 2010 р. після декількох років підготовки ратифікаційного документа та лобіювань важливості такої ратифікації. Рішучість держав – членів РЄ імплементувати норми цього обов'язкового з юридичної точки зору міжнародного документа в національній законодавстві була підготовлена попередньою тривалою роботою організації на рівні Комітету міністрів та Парламентської асамблеї Ради Європи, які, обговорюючи європейські проблеми та шляхи їх подолання, прийняли низку конструктивних рекомендацій, що пропонують «про-європейську» стратегію боротьби з торгівлею людьми.

До Конвенції можуть приєднатися інші країни, які не є членами Ради Європи, не брали участі в її розробці (ст. 43), як це передбачено Статутом Ради Європи. Для забезпечення ефективного впровадження Конвенція започатковує спеціальний механізм моніторингу.

Дана Конвенція є повномасштабним і цілковито зваженим договором, що кваліфікує торгівлю людьми як порушення прав людини й посягання на гідність та цілісність людської особистості, а отже, підтверджує необхідність підвищення рівня захисту всіх жертв торгівлі людьми, інтегруючи у свої положення принцип гендерної рівності. Вона сконструйована таким чином, що стосується всіх видів торгівлі людьми (внутрішньодержавної, транснаціональної, пов'язаної з організованою злочинністю або не пов'язаної з нею, а також такої, що здійснюється з метою сексуальної експлуатації).

Конвенція складається з преамбули, 10 розділів та 47 статей. Цілями Конвенції є: запобігання і боротьба проти торгівлі людьми, гарантуючи гендерну рівність; захист прав людини жертв торгівлі людьми, розробка належних механізмів захисту й допомоги жертвам і свідкам, гарантуючи гендерну рівність, а також забезпечення ефективного слідства і кримінального переслідування; сприяння міжнародному співробітництву в боротьбі проти торгівлі людьми. Серед понять, яким надається визначення, – «торгівля людьми»,

«згода жертви торгівлі людьми», «дитина», «жертва». Конвенція багато в чому наслідує Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності, але враховує особливості свого регіону та вдосконалює деякі положення. Зокрема, розширено сферу застосування Конвенції (застосовується до всіх форм торгівлі людьми, національних або міжнародних, пов'язаних або не пов'язаних з організованою злочинністю), започатковано механізм ідентифікації жертв торгівлі людьми, встановлено положення про необхідність криміналізації користування послугами особи, яка є постраждалою від торгівлі людьми, діянь щодо проїзних і посвідчувальних документів, закладено положення про координацію зусиль у сфері протидії торгівлі людьми та розроблено механізм моніторингу виконання Конвенції.

Дуже важливим розділом Конвенції, який принципово і позитивно відрізняє її від інших «тематичних» документів Ради Європи, є розділ III «Заходи для захисту та підтримки прав жертв, що гарантують гендерну рівність». Його норми відображають загальновизнаний на міжнародному рівні підхід, який проголошує, що питання про права осіб, які стали жертвами торгівлі людьми, має стояти в центрі всіх зусиль щодо попередження торгівлі людьми та боротьби з нею, щодо захисту, допомоги й забезпечення компенсації шкоди, заподіяної жертвам.

Розділ IV вміщує норми, що стосуються матеріального кримінального права, яке набуває гармонізації у трактуванні певних дій як кримінальних злочинів. Зокрема, за цією Конвенцією, кримінальними злочинами визнаються: торгівля людьми, використання послуг жертви, дії, що стосуються документів для проїзду, або документів, що засвідчують особу, замах, допомога або співучасть у вищезазначених злочинах. Така гармонізація полегшує боротьбу зі злочинністю на національному та міжнародному рівнях. Беручи до уваги, що злочини з торгівлі людьми мають транскордонний характер, Конвенція (розділ VI) зобов'язує держави-сторони до належного міжнародного співробітництва. З огляду на значний обсяг та складність проблем у рамках цієї Конвенції засновано спеціальний механізм контролю за ефективним виконанням її норм – Група експертів із питань протидії торгівлі людьми (ГРЕТА), що складається з 10–15 членів, яких обирає Комітет міністрів з представників держав – сторін договору (розділ VII).

Конвенція передбачає можливість внесення змін (розділ IX). Пропозиція про зміну до Конвенції, представлена державою, передається Генеральному секретареві Ради Європи і надсилається ним державам – членам Ради Європи і всім державам, запрошеним приєднатися до Конвенції. Такі зміни передаються до ГРЕТА, яка готує висновок стосовно запропонованої зміни та надсилає його Комітету міністрів. Після розгляду запропонованих змін та висновку ГРЕТА Комітет міністрів після отримання одностайної згоди всіх Сторін може прийняти зміну, текст якої направляється Сторонам для схвалення. Така зміна набирає чинності лише після схвалення її усіма сторонами.

Преамбула

Держави-члени Ради Європи та інші держави, що підписалися, уважаючи, що метою Ради Європи є досягнення більшої єдності між її членами;

уважаючи, що торгівля людьми є порушенням прав людини та порушенням гідності й недоторканності людини;

уважаючи, що наслідком для жертв торгівлі людьми може бути рабство;

уважаючи, що головними цілями повинні бути дотримання прав жертв, захист жертв та заходи з боротьби з торгівлею людьми;

уважаючи, що всі заходи або ініціативи проти торгівлі людьми повинні мати недискримінаційний характер, брати до уваги гендерну рівність, а також підхід, що враховує права дитини;

пам'ятаючи про заяви міністрів закордонних справ держав-членів на 112-му (14–15 травня 2003 року) та 114-му (12–13 травня 2004 року) засіданнях Комітету міністрів, що закликають до посилення діяльності Ради Європи стосовно боротьби з торгівлею людьми;

беручи до уваги Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (1950) та протоколи до неї;

беручи до уваги такі рекомендації Комітету міністрів державам - членам Ради Європи: Рекомендацію N R (91) 11 «Про сексуальну експлуатацію, порнографію і проституцію, а також торгівлю дітьми та підлітками»; Рекомендацію N R (97) 13 «Про залякування свідків та право на захист»; Рекомендацію N R (2000) 11 «Про торгівлю людьми з метою сексуальної експлуатації» й Рекомендацію Rec (2001) 16 «Про захист дітей від сексуальної експлуатації»; Рекомендацію Rec (2002) 5 «Про захист жінок від насильства»;

беручи до уваги такі рекомендації Парламентської Асамблеї Ради Європи: Рекомендацію 1325 (1997) «Про торгівлю жінками та примусову проституцію у державах-членах Ради Європи»; Рекомендацію 1450 (2000) «Про насильство по відношенню до жінок в Європі»; Рекомендацію 1545 (2002) «Про кампанію проти торгівлі жінками»; Рекомендацію 1610 (2003) «Про міграцію, пов'язану з торгівлею жінками та проституцією»; Рекомендацію 1611 (2003) «Про торгівлю органами в Європі»; Рекомендацію 1663 (2004) «Про домашнє рабство: прислуга, особи «au pair» та придбані дружини»;

беручи до уваги Рамкове рішення Ради Європейського Союзу від 19 липня 2002 року про боротьбу з торгівлею людьми, Рамкове рішення Ради Європейського Союзу від 15 березня 2001 року «Про положення жертв у кримінальному судочинстві» та Директиву Ради Європейського Союзу від 29 квітня 2004 року про дозвіл на проживання для громадян третіх країн, які стали жертвами торгівлі людьми або дій зі сприяння нелегальній імміграції, які співробітничать з компетентними органами;

ураховуючи належним чином Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності й Протокол до неї про запобігання, стримування торгівлі людьми і покарання за торгівлю людьми, особливо жінками і дітьми, спрямованих на поліпшення захисту, який ними надається, і розвиток норм, установлених ними;

ураховуючи належним чином інші міжнародні правові інструменти, що стосуються сфери боротьби з торгівлею людьми;

беручи до уваги потребу підготувати всеосяжний міжнародний правовий інструмент, що зосереджується на правах людини стосовно жертв торгівлі людьми та започатковує окремий механізм моніторингу;

домовилися про таке:

Розділ I

Цілі, сфера застосування, принцип недискримінації та визначення термінів

Стаття 1

Цілі Конвенції

1. Цілями цієї Конвенції є:

а) запобігання торгівлі людьми й боротьба з нею з одночасним гарантуванням гендерної рівності;

б) захист прав людини стосовно жертв торгівлі людьми, розробка всеосяжної структури захисту жертв і свідків і допомоги їм з одночасним гарантуванням гендерної рівності, а також забезпечення ефективного слідства й кримінального переслідування;

с) сприяння міжнародному співробітництву в боротьбі з торгівлею людьми.

2. Для забезпечення ефективного впровадження її положень Сторонами ця Конвенція започатковує спеціальний механізм моніторингу.

Стаття 2

Сфера застосування

Ця Конвенція застосовується до всіх форм торгівлі людьми, незалежно від того, чи є вони національними або транснаціональними, чи пов'язані чи не пов'язані вони з організованою злочинністю.

Стаття 3

Принцип недискримінації

Виконання положень цієї Конвенції Сторонами, зокрема вжиття заходів для захисту й підтримки прав жертв, гарантується без дискримінації за будь-якою ознакою, наприклад статтю, расою, кольором шкіри, мовою, релігією, політичними або іншими переконаннями, національним або соціальним походженням, приналежністю до національної меншини, майновим станом, народженням або іншим статусом.

Стаття 4

Визначення понять

Для цілей цієї Конвенції:

а) «торгівля людьми» означає найм, перевезення, передачу, приховування або одержання осіб шляхом погрози або застосування сили чи інших форм примусу, насильницького викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або безпорадним станом або наданням чи отриманням плати чи вигоди для досягнення згоди особи, яка має владу над іншою особою, для експлуатації. Експлуатація включає в себе, принаймні, експлуатацію проституції інших осіб чи інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю чи послуги, рабство чи подібну до рабства практику, поневолення або вилучення органів;

б) згода жертви торгівлі людьми на умисну експлуатацію, визначену в пункті «а» цієї статті, не має значення, якщо було застосовано засоби, зазначені в пункті «а»;

с) найм, перевезення, передача, приховування або одержання дитини для експлуатації вважається торгівлею людьми, навіть якщо це не включає будь-яких засобів, зазначених у пункті «а» цієї статті;

д) «дитина» – будь-яка особа віком до 18 років;

е) «жертва» – будь-яка фізична особа, що є об'єктом торгівлі людьми, як її визначено в цій статті.

РОЗДІЛ II

Запобігання, співробітництво та інші заходи

Стаття 5

Запобігання торгівлі людьми

1. Кожна Сторона вживає заходів для встановлення або посилення національної координації між різними органами, відповідальними за запобігання торгівлі людьми та боротьбу з нею.

2. Кожна Сторона запроваджує та (або) зміцнює ефективну політику й програми запобігання торгівлі людьми за допомогою таких засобів, як: дослідження, інформування, кампаній з підвищення обізнаності й освітніх кампаній, соціальних й економічних ініціатив та навчальних програм, зокрема для осіб, уразливих до торгівлі людьми, та для професіоналів, які мають стосунок до проблем торгівлі людьми.

3. Кожна Сторона підтримує підхід, що ґрунтується на правах людини, і використовує гендерну інтеграцію та делікатний підхід до дітей під час розробки, упровадження й оцінювання всієї політики й програм, згаданих у пункті 2.

4. Кожна Сторона вживає відповідних заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення легальної міграції, зокрема шляхом поширення точної інформації відповідними службами стосовно умов законного в'їзду на її територію та перебування на ній.

5. Кожна Сторона вживає спеціальних заходів для зменшення вразливості дітей до торгівлі ними, зокрема шляхом створення для них захисного середовища.

6. Заходи, установлені згідно із цією статтею, здійснюються із залученням, у відповідних випадках, неурядових організацій, інших відповідних організацій та інших складових громадянського суспільства, що беруть участь у запобіганні торгівлі людьми та захисті жертв або допомозі жертвам.

Стаття 6

Заходи знеохочення попиту

Для знеохочення попиту, який сприяє всім формам експлуатації осіб, особливо жінок і дітей, що веде до торгівлі людьми, кожна Сторона вживає законодавчих, адміністративних, освітніх, соціальних, культурних або інших заходів, або посилює їх, у тому числі:

- a) дослідження найліпших практик, методів та стратегій;
- b) підвищення усвідомлення відповідальності й важливої ролі засобів масової інформації та громадянського суспільства у визначенні попиту як однієї з корінних причин торгівлі людьми;
- c) цільові інформаційні кампанії, що залучають, у відповідних випадках, *inter alia*, державні установи й тих, хто визначає політику;
- d) запобіжні заходи, у тому числі освітні програми для хлопців і дівчат під час навчання в школі, які наголошують на неприпустимому характері дискримінації за статтю й згубних наслідках такої дискримінації, важливості гендерної рівності, а також гідності й недоторканності кожної людини.

Стаття 7

Прикордонні заходи

1. Без шкоди для міжнародних зобов'язань стосовно вільного пересування осіб Сторони будуть посилювати, наскільки це можливо, такий прикордонний контроль, який може бути необхідним для запобігання й виявлення торгівлі людьми.

2. Кожна Сторона вживає законодавчих або інших відповідних заходів для запобігання, наскільки це можливо, використанню транспортних засобів, які експлуатуються комерційними перевізниками, для вчинення правопорушень, визначених згідно із цією Конвенцією.

3. Де це доцільно й без шкоди для відповідних міжнародних конвенцій такі заходи включають запровадження обов'язку комерційних перевізників, зокрема будь-якої транспортної компанії або власника чи оператора будь-якого транспортного засобу, упевнитися, що всі пасажери мають проїзні документи, які вимагаються для в'їзду до приймаючої держави.

4. Кожна Сторона вживає необхідних заходів згідно зі своїм внутрішнім законодавством для забезпечення санкцій у випадках порушення обов'язку, викладеного в пункті 3 цієї статті.

5. Кожна Сторона вживає таких законодавчих або інших заходів, які

можуть бути необхідними згідно з внутрішнім законодавством Сторони для відмови у в'їзді або анулюванні віз особам, причетним до здійснення правопорушень, визначених згідно із цією Конвенцією.

6. Сторони посилюють співробітництво між прикордонними службами, *inter alia*, шляхом установлення й підтримання прямих каналів зв'язку.

Стаття 8

Безпека й контроль документів

Кожна Сторона вживає таких заходів, які можуть бути необхідними:

а) для забезпечення такої якості проїзних документів або документів, що засвідчують особу, виданих нею, що ними не можна легко зловживати, і їх не можна легко підробляти або незаконно змінювати, дублювати або видавати, а також

б) для забезпечення цілісності й безпеки проїзних документів або документів, що засвідчують особу, виданих Стороною або від її імені, і запобігання незаконному виготовленню та видачі їх.

Стаття 9

Законність і дійсність документів

Сторона на запит іншої Сторони згідно зі своїм внутрішнім законодавством перевіряє в обґрунтовані строки законність і дійсність проїзних документів або документів, що засвідчують особу, виданих або нібито виданих від її імені, якщо є підозра, що такі документи використовуються для торгівлі людьми.

Розділ III

Заходи захисту та підтримки прав жертв, що гарантують гендерну рівність

Стаття 10

Виявлення жертв

1. Кожна Сторона забезпечує свої компетентні органи особами, які мають відповідну освіту й кваліфікацію для попередження й боротьби з торгівлею людьми, виявлення жертв цієї торгівлі й допомоги їм, зокрема дітям, і забезпечує співробітництво різних органів між собою, а також з відповідними організаціями підтримки, для установлення жертв у порядку, що враховує особливе становище жертв – жінок і дітей, і, у відповідних випадках, видачі їм дозволу на проживання згідно з умовами, передбаченими статтею 14 цієї Конвенції.

2. Кожна Сторона вживає таких законодавчих або інших заходів, які можуть бути необхідними для виявлення жертв, у випадку потреби, у взаємодії з іншими Сторонами й відповідними організаціями підтримки. Якщо у компетентних органів є достатні підстави вважати, що особа стала жертвою торгівлі людьми, кожна Сторона гарантує, що ця особа не буде вивезена з її території доти, доки компетентні органи не завершать процедуру визнання

жертви правопорушення, передбачену статтею 18 цієї Конвенції, а також гарантує отримання цією особою допомоги, передбаченої пунктами 1 і 2 статті 12.

3. Коли вік жертви невизначений і є підстави вважати, що жертва – дитина, вона вважається дитиною та їй надається спеціальний захист до встановлення її віку.

4. Як тільки несупроводжувана дитина визнана жертвою, кожна Сторона:

- a) забезпечує представництво цієї дитини законним опікуном, організацією або органом влади, які діють у найліпших інтересах цієї дитини;
- b) робить необхідні кроки для встановлення її особи й громадянства;
- c) докладає всіх зусиль для встановлення місцеперебування її сім'ї, коли це є в найліпших інтересах дитини.

Стаття 11

Захист особистого життя

1. Кожна Сторона захищає особисте життя й особу жертв. Дані особистого характеру про них зберігаються й використовуються згідно з умовами, передбаченими Конвенцією про захист осіб стосовно автоматизованої обробки даних особистого характеру.

2. Кожна Сторона вживає заходів для гарантії, зокрема, того, що дані про особу чи подробиці, які дозволяють ідентифікувати дитину – жертву торгівлі людьми, не стали загальновідомими через засоби масової інформації чи будь-яким іншим шляхом, крім виняткових обставин, коли це потрібно для полегшення пошуку членів сім'ї або для забезпечення іншим чином благополуччя й захисту дитини.

3. Кожна Сторона розглядає питання вжиття заходів, спрямованих на заохочення засобів масової інформації захищати особисте життя й особу жертв шляхом саморегуляції або через регуляторні чи спів-регуляторні заходи, згідно зі статтею 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у тлумаченні Європейського Суду з прав людини.

Стаття 12

Допомога жертвам

1. Кожна Сторона вживає таких законодавчих або інших заходів, які можуть бути необхідними для допомоги жертвам в їхній фізичній, психологічній та соціальній реабілітації. Така допомога включає, принаймні:

- a) рівень життя, здатний забезпечити їхнє існування за допомогою таких заходів, як: належне й безпечне житло, психологічна й матеріальна допомога;
- b) доступ до швидкої медичної допомоги;
- c) послуги з письмового й усного перекладу, у випадку потреби;
- d) поради та інформування, особливо стосовно їхніх законних прав і послуг, які їм можуть бути надані, – мовою, яку вони розуміють;
- e) допомогу у представленні й урахуванні їхніх прав та інтересів на відповідних стадіях кримінального переслідування правопорушників;

f) доступ до освіти для дітей.

2. Кожна Сторона належним чином урахує потреби жертви в безпеці та захисті.

3. Крім того, кожна Сторона надає необхідну медичну або іншу допомогу жертвам, які на законних підставах проживають на її території, не мають адекватних ресурсів і потребують такої допомоги.

4. Кожна Сторона запроваджує правила, за якими жертвам, які на законних підставах проживають на її території, дозволяється доступ до професійної підготовки, освіти й ринку праці.

5. Кожна Сторона вживає заходів у випадку потреби й на умовах, визначених її внутрішнім законодавством, для співробітництва з неурядовими організаціями, іншими відповідними організаціями або іншими складовими громадянського суспільства, залученими до допомоги жертвам.

6. Кожна Сторона вживає таких законодавчих або інших заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення допомоги жертві без висування умови стосовно її готовності виступати в ролі свідка.

7. Для виконання положень цієї статті кожна Сторона забезпечує надання послуг на основі взаємного погодження й інформування, ураховуючи належним чином особливі потреби осіб, що перебувають у вразливому становищі, і права дітей стосовно житла, освіти й належної охорони здоров'я.

Стаття 13

Період реабілітації та обмірковування

1. Кожна Сторона передбачає у своєму внутрішньому законодавстві період реабілітації та обмірковування протягом принаймні 30 днів, якщо є достатні підстави вважати, що відповідна особа є жертвою. Цей період повинен бути достатнім для такої особи, щоб пройти реабілітацію й позбутися впливу торговців та (або) прийняти обдумане рішення стосовно співробітництва з компетентними органами. Протягом цього періоду не повинно бути можливим видати будь-який наказ про вислання цієї особи. Це положення не перешкоджає діяльності компетентних органів на всіх стадіях відповідних процесуальних дій на національному рівні й, зокрема, під час розслідування й судового переслідування правопорушень у цій сфері. Протягом цього періоду Сторони надають відповідним особам дозвіл на перебування на своїй території.

2. Протягом цього періоду особам, зазначеним у пункті 1 цієї статті, надається право користуватися можливостями, передбаченими пунктами 1 і 2 статті 12.

3. Сторони не зобов'язані дотримуватися цього періоду, якщо це суперечить основам громадського порядку, або якщо встановлено, що статус жертви вимагається безпідставно.

Стаття 14

Дозвіл на проживання

1. Кожна зі Сторін надає дозвіл на проживання, який може поновлюва-

тися, жертвам в одній або в іншій з таких ситуацій, чи в обох таких ситуаціях:

а) компетентний орган вважає, що їхнє перебування необхідне з причини їхнього особистого становища;

б) компетентний орган вважає, що їхнє перебування необхідне для співробітництва з компетентними органами у процесуальних діях з розслідування або кримінального переслідування.

2. Дозвіл на проживання для жертв-дітей, коли він є юридично необхідним, надається відповідно до найліпших інтересів дитини і, у випадку потреби, поновлюється на таких самих умовах.

3. Непоновнення або позбавлення дозволу на проживання повинно відповідати умовам, передбаченим внутрішнім законодавством Сторони.

4. Якщо жертва подає заяву на отримання іншого виду дозволу на проживання, Сторона враховує, що ця особа має або мала дозвіл на проживання згідно з пунктом 1.

5. Ураховуючи обов'язки сторін, згадані в статті 40 цієї Конвенції, кожна Сторона гарантує надання дозволу згідно із цим положенням без шкоди для права шукати й отримувати притулок.

Стаття 15

Компенсація та законне відшкодування

1. Кожна Сторона гарантує жертвам доступ, починаючи з їхнього першого контакту з компетентними органами, до інформації про відповідні судові й адміністративні процедури мовою, яку вони розуміють.

2. Кожна Сторона передбачає у своєму внутрішньому законодавстві право для жертв на одержання правової допомоги й безкоштовної правової допомоги на умовах, передбачених внутрішнім законодавством.

3. Кожна Сторона передбачає у своєму внутрішньому законодавстві право жертв на одержання компенсації від правопорушників.

4. Кожна Сторона вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення компенсації жертвам згідно з умовами її внутрішнього законодавства, наприклад шляхом заснування фонду відшкодування жертвам або за допомогою заходів чи програм, спрямованих на соціальну допомогу й соціальну інтеграцію жертв, які можуть фінансуватися за рахунок коштів, отриманих від ужиття заходів, передбачених статтею 23.

Стаття 16

Репатріація та повернення жертв

1. Сторона, громадянином якої є жертва, або в якій ця особа мала право постійного проживання на момент в'їзду на територію приймаючої Сторони, без надмірної або необгрунтованої затримки сприяє її поверненню або погоджується на її повернення з дотриманням її прав, безпеки й гідності.

2. Коли Сторона повертає жертву в іншу державу, таке повернення здійснюється з дотриманням прав, безпеки й гідності цієї особи й статусу будь-яких процесуальних дій, пов'язаних з тим фактом, що ця особа є жерт-

вою; і бажано, щоб повернення було добровільним.

3. На запит приймаючої Сторони запитувана Сторона підтверджує, чи є особа її громадянином або мала право на постійне проживання на її території на момент в'їзду на територію приймаючої Сторони.

4. Для того щоб полегшити повернення жертви без необхідних документів, Сторона, громадянином якої є ця особа, або у якій вона мала право на постійне проживання на момент в'їзду на територію приймаючої Сторони, погоджується видати на запит приймаючої Сторони такі проїзні документи або інший дозвіл, які можуть бути необхідними для надання особі можливості подорожувати й повторно в'їхати на її територію.

5. Кожна Сторона вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для запровадження програм з репатріації, із залученням національних та міжнародних установ і неурядових організацій. Ці програми спрямовані на уникнення повторної віктимізації. Кожна Сторона докладася всіх зусиль для реінтеграції жертв у суспільство держави повернення, зокрема реінтеграцію до системи освіти й ринку праці, особливо через набуття й поліпшення їхніх професійних умінь. Стосовно дітей ці програми повинні включати користування правом на освіту й заходи із забезпечення належної опіки чи прийому сім'єю або відповідними органами опіки.

6. Кожна Сторона вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для надання жертвам, коли це потрібно й у співробітництві з будь-якою іншою відповідною Стороною, контактної інформації про установи, які можуть допомогти їм у країні, до якої вони повернулися чи були репатрійовані, такі як правоохоронні органи, неурядові організації, юристи, здатні надати консультації, й установи соціального забезпечення.

7. Жертви-діти не повертаються до держави, якщо після оцінки ризику й рівня безпеки виявлено ознаки того, що таке повернення не є в найліпших інтересах дитини.

Стаття 17

Гендерна рівність

Кожна Сторона прагне сприяти гендерній рівності й використовувати гендерну інтеграцію в розробці, упровадженні й оцінці заходів, згаданих у цій главі.

Розділ IV

Матеріальне кримінальне право

Стаття 18

Криміналізація торгівлі людьми

Кожна Сторона вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочинами діянь, зазначених у статті 4 цієї Конвенції, якщо їх вчинено умисно.

Стаття 19

Криміналізація користування послугами жертви

Кожна Сторона розглядає питання про вжиття таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання згідно з її національним законодавством злочинами користування послугами, які є предметом експлуатації та які згадуються в пункті «а» статті 4 цієї Конвенції, коли було відомо, що ця особа є жертвою торгівлі людьми.

Стаття 20

Криміналізація діянь стосовно проїзних документів або документів, що посвідчують особу

Кожна Сторона вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочинами таких діянь, якщо вони вчинені умисно й для сприяння торгівлі людьми:

- a) підробки проїзного документа або документа, що посвідчує особу;
- b) придбання або надання такого документа;
- c) утримання, відбирання, переховування, пошкодження та знищення проїзного документа або документа, що посвідчує особу, який належить іншій особі.

Стаття 21

Замах на злочин і пособництво або співучасть

1. Кожна Сторона вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочином учиненого умисно пособництва або співучасті в скоєнні будь-якого з правопорушень, установлених згідно зі статтями 18 і 20 цієї Конвенції.

2. Кожна Сторона вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочином учиненого умисно замаху на скоєння будь-якого з правопорушень, установлених згідно зі статтею 18 і пунктом «а» статті 20 цієї Конвенції.

Стаття 22

Відповідальність юридичної особи

1. Кожна Сторона вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для гарантії притягнення юридичної особи до відповідальності за злочини, установлені згідно із цією Конвенцією, скоєні для вигоди цієї юридичної особи будь-якою фізичною особою, яка діє індивідуально або як частина підрозділу юридичної особи, і займає керівну посаду в цій юридичній особі, ґрунтуючися на:

- a) повноваженні представництва юридичної особи;
- b) повноваженні приймати рішення від імені юридичної особи;
- c) повноваженні здійснювати контроль у межах юридичної особи.

2. Крім випадків, вже передбачених у пункті 1, кожна Сторона вживає заходів, необхідних для забезпечення притягнення до відповідальності юри-

дичної особи, якщо брак нагляду й контролю з боку фізичної особи, яка згадується в пункті 1, спричинив можливість скоєння злочину, установленого згідно з цією Конвенцією, для вигоди юридичної особи фізичною особою, яка діє за її повноваженнями.

3. Залежно від законодавчих принципів Сторони відповідальність юридичної особи може бути кримінальною, цивільною або адміністративною.

4. Така відповідальність не перешкоджає кримінальній відповідальності фізичних осіб, які скоїли правопорушення.

Стаття 23

Санкції та заходи

1. Кожна Сторона вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення покарання злочинів, установлених згідно зі статтями 18–21, ефективними, адекватними й переконливими санкціями. За злочини, передбачені статтею 18 й скоєні фізичними особами, ці санкції охоплюють покарання із застосуванням позбавлення волі, що може зумовити видачу правопорушників.

2. Кожна Сторона гарантує, що юридичні особи, які притягаються до відповідальності, установленій згідно зі статтею 22, підлягають ефективним, адекватним і переконливим кримінальним або некримінальним санкціям або заходам, зокрема грошовим стягненням.

3. Кожна Сторона вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для конфіскації або іншим чином позбавлення засобів і доходів від злочинів, установлених згідно зі статтею 18 і пунктом «а» статті 20 цієї Конвенції, або власності, вартість якої відповідає вартості таких засобів.

4. Кожна Сторона вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для тимчасового або постійного закриття будь-якої організації, яка використовувалася для торгівлі людьми, без перешкоди правам bona fidae третіх сторін або для тимчасового чи постійного позбавлення порушника можливості здійснювати діяльність, під час якої було скоєно це правопорушення.

Стаття 24

Обтяжуючі обставини

Кожна Сторона забезпечує визнання таких обставин обтяжуючими обставинами під час призначення покарання за правопорушення, установлені згідно зі статтею 18 цієї Конвенції:

а) правопорушення умисно або через грубу необережність створювало небезпеку для життя жертви;

б) правопорушення скоєно проти дитини;

с) правопорушення скоєно посадовою особою під час виконання обов'язків;

д) правопорушення скоєно в рамках злочинної організації.

Стаття 25

Попередні засудження

Кожна Сторона вживає таких законодавчих та інших заходів, які передбачають можливість урахувати під час призначення покарання остаточні вироки, винесені іншою Стороною у зв'язку з правопорушеннями, установленими згідно із цією Конвенцією.

Стаття 26

Звільнення від покарання

Кожна Сторона згідно з основними принципами своєї правової системи передбачає можливість не призначати покарання жертвам за участь у протиправній діяльності в тій частині, у якій вони були примушені так учиняти.

Розділ V

Розслідування, кримінальне переслідування та процесуальне право

Стаття 27

Заяви *ex parte* й *ex officio*

1. Кожна Сторона забезпечує, щоб розслідування або кримінальне переслідування правопорушень, установлених згідно із цією Конвенцією, не залежало від заяв або звинувачень з боку жертви, принаймні коли правопорушення було скоєно цілком або частково на її території.

2. Кожна Сторона забезпечує можливість подання жертвами правопорушення скарги до компетентних органів держави їхнього проживання на території Сторони, іншої ніж Сторона, де вони проживають. Компетентний орган, до якого подано скаргу, настільки, наскільки він не має власної компетенції з цього питання, без зволікань передає її до компетентного органу Сторони, на території якої було вчинено правопорушення. Скарга розглядається відповідно до внутрішнього законодавства Сторони, в якій було вчинено правопорушення.

3. Кожна Сторона забезпечує за допомогою законодавчих або інших заходів на умовах, передбачених її національним законодавством, можливість кожній групі, фундації, об'єднанню або неурядовій організації, які мають на меті боротьбу з торгівлею людьми або захист прав людини, допомагати та (або) підтримувати жертву за її згодою під час процесуальних дій з кримінального переслідування стосовно правопорушення, установленого згідно зі статтею 18 цієї Конвенції.

Стаття 28

Захист жертв, свідків та осіб, які співробітничать із судовими органами

1. Кожна Сторона вживає таких законодавчих або інших заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення ефективного й адекватного захи-

сту від імовірної помсти або залякування, особливо під час та після розслідування й кримінального переслідування правопорушників для:

- a) жертв;
- b) у випадку потреби – тих, хто заявляє про злочини, установлені згідно зі статтею 18 цієї Конвенції, або іншим чином співробітничав з органами дізнання та кримінального переслідування;
- c) свідків, які дають показання стосовно злочинів, установлених згідно зі статтею 18 цієї Конвенції;
- d) за необхідності – членів родини осіб, згаданих у підпунктах «а» й «с».

2. Кожна Сторона вживає таких законодавчих або інших заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення й пропонування різноманітних видів захисту. Вони можуть включати фізичний захист, переміщення, зміну особи та допомогу в працевлаштуванні.

3. Для жертви-дитини забезпечуються особливі заходи захисту з урахуванням найліпших інтересів дитини.

4. Кожна Сторона вживає таких законодавчих або інших заходів, які можуть бути необхідними для надання у випадку потреби належного захисту від імовірної помсти або залякування, особливо під час та після розслідування й кримінального переслідування правопорушників членам груп, фундацій, об'єднань і неурядових організацій, які займаються діяльністю, викладеною в пункті 3 статті 27.

5. Кожна Сторона розглядає питання укладення угод або домовленостей з іншими державами для виконання цієї статті.

Стаття 29

Спеціалізовані органи влади та координаційні органи

1. Кожна Сторона вживає таких заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення спеціалізації осіб чи організацій на боротьбі з торгівлею людьми й наданні допомоги жертвам. Такі особи чи організації користуються необхідною самостійністю згідно з основоположними принципами правової системи Сторони для надання їм можливості виконувати свої функції ефективно та без зайвого тиску. Такі особи чи персонал таких організацій повинні отримувати відповідну підготовку й фінансові ресурси для виконання своїх завдань.

2. Кожна Сторона вживає таких заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення координації політики та діяльності її урядових відомств та інших державних установ, спрямованої проти торгівлі людьми, коли це потрібно, шляхом створення координаційних органів.

3. Кожна Сторона запроваджує або посилює навчання відповідних службовців із запобігання торгівлі людьми й боротьби з нею, зокрема навчання з прав людини. Навчання може бути специфічним для кожної установи й зосереджується, у випадку потреби, на методах, що використовуються для запобігання такій торгівлі, переслідуванні торговців і захисті прав жертв,

зокрема захисті жертв від торговців.

4. Кожна Сторона розглядає питання призначення національних доповідачів або інші механізми для моніторингу діяльності з боротьби з торгівлею людьми з боку державних установ і виконання вимог внутрішнього законодавства.

Стаття 30

Судовий розгляд

Згідно з Конвенцією про захист прав людини й основоположних свобод, зокрема статтею 6, кожна Сторона вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для гарантії під час судового слідства:

- а) захисту особистого життя жертв і, у випадку потреби, їхньої особи;
- б) безпеки жертв і захисту від залякування, відповідно до умов її національного законодавства й, – у випадку, коли жертви є дітьми, – шляхом особливої уваги до потреб дитини й забезпечення їхнього права на особливі заходи захисту.

Стаття 31

Юрисдикція

1. Кожна Сторона вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для поширення юрисдикції на будь-яке правопорушення, установлене згідно з цією Конвенцією, якщо це правопорушення скоєно:

- а) на її території, або
- б) на борту морського судна, що плаває під прапором цієї Сторони, або
- с) на борту повітряного судна, зареєстрованого за законами цієї Сторони, або
- д) одним з її громадян чи особою без громадянства, які зазвичай проживають на її території, якщо правопорушення карається за кримінальним законодавством там, де воно було скоєне, або якщо правопорушення скоєно поза межами територіальної юрисдикції будь-якої держави;
- е) проти одного з її громадян.

2. Кожна Сторона може під час підписання або передачі на зберігання ратифікаційної грамоти, документа про прийняття, схвалення або приєднання у заяві на ім'я Генерального секретаря Ради Європи заявити, що вона залишає за собою право не застосовувати або застосовувати лише в конкретних випадках або умовах правила юрисдикції, викладені в підпунктах «d» й «e» пункту 1 цієї статті чи в будь-яких інших її частинах.

3. Кожна Сторона вживає таких заходів, які можуть бути необхідними для поширення юрисдикції на правопорушення, згадані в цій Конвенції, якщо підозрюваний правопорушник перебуває на її території й вона після запиту про видачу правопорушника не видає його іншій Стороні виключно на підставі його громадянства.

4. Якщо більш ніж одна Сторона заявляє про свою юрисдикцію стосовно правопорушення, що підозрюється, установленого згідно з цією Конвенці-

єю, залучені Сторони у необхідних випадках проводять консультації для визначення юрисдикції, яка найбільш підходить для судового переслідування.

5. Без шкоди для загальних норм міжнародного права ця Конвенція не виключає будь-якої кримінальної юрисдикції, що здійснюється Стороною згідно з її внутрішнім правом.

Розділ VI

Міжнародне співробітництво та співробітництво з громадянським суспільством

Стаття 32

Загальні принципи й заходи міжнародного співробітництва

Сторони якомога ширше співробітничать одна з одною згідно з положеннями цієї Конвенції та шляхом застосування відповідних міжнародних і регіональних документів, домовленостей, погоджених на основі уніфікованого або взаємно зобов'язуючого законодавства й внутрішнього права для:

- запобігання торгівлі людьми й боротьби з нею;
- захисту жертв і надання їм допомоги;
- розслідувань або процесуальних дій, що стосуються злочинів, установлених згідно з цією Конвенцією.

Стаття 33

Заходи стосовно осіб, яким загрожує небезпека, або зниклих осіб

1. Якщо Сторона на основі інформації, наявної у неї, має достатні підстави вважати, що життя, свобода або фізична недоторканність особи, згаданої в пункті 1 статті 28, знаходиться в безпосередній небезпеці на території іншої Сторони, то Сторона, яка володіє інформацією, у таких надзвичайних обставинах передає її без затримки останній для вжиття відповідних заходів захисту.

2. Сторони цієї Конвенції можуть розглядати питання посилення свого співробітництва для пошуку зниклих осіб, зокрема зниклих дітей, якщо наявна в них інформація дає змогу вважати, що ця особа є жертвою торгівлі людьми. Для цього Сторони можуть укласти одна з одною двосторонні чи багатосторонні договори.

Стаття 34

Інформація

1. Сторона, якій надсилається запит, негайно інформує Сторону, яка надсилає запит, про остаточні результати дій, які вживаються згідно з цим розділом. Сторона, якій надсилається запит, також негайно інформує Сторону, яка надсилає запит, про будь-які обставини, які унеможливають здійснення дій, стосовно яких надсилається запит, або можуть спричинити їхню значну затримку.

2. Сторона може в межах свого внутрішнього законодавства без попереднього запиту надіслати іншій Стороні інформацію, отриману в рамках

своїх власних розслідувань, якщо вона вважає, що розкриття такої інформації може допомогти Стороні, що отримує, розпочати або здійснити розслідування або процесуальні дії стосовно злочинів, установлених згідно з цією Конвенцією, або може привести до запиту про співробітництво іншої Сторони відповідно до цього розділу.

3. Перш ніж надати таку інформацію Сторона, яка її надає, може надіслати запит стосовно збереження її в таємниці або використання за певних умов. Якщо Сторона, що отримує, не може виконати цей запит, вона повідомляє про це Стороні, що надає інформацію, яка тоді визначає, чи слід надавати цю інформацію. Якщо Сторона, що отримує, прийме інформацію за певних умов, вона буде їх дотримуватись.

4. Уся інформація, стосовно якої надсилається запит, і яка стосується статей 13, 14 й 16, необхідна для дотримання прав, наданих цими статтями, надається на запит відповідної Сторони без затримки з дотриманням вимог статті 11 цієї Конвенції.

Стаття 35

Співробітництво з громадянським суспільством

Кожна Сторона заохочує органи державної влади й посадових осіб до співробітництва з неурядовими організаціями, іншими відповідними організаціями й членами громадянського суспільства для запровадження стратегічного партнерства з метою досягнення цілей цієї Конвенції.

Розділ VII

Механізм моніторингу

Стаття 36

Група експертів із заходів стосовно протидії торгівлі людьми

1. Група експертів із заходів стосовно протидії торгівлі людьми (далі – ГРЕТА) здійснює моніторинг за виконанням цієї Конвенції Сторонами.

2. ГРЕТА складається принаймні з 10 членів і щонайбільше з 15 членів, беручи до уваги гендерний і географічний баланс, а також багатопрофільність досвіду. Вони будуть обиратися Комітетом Сторін строком на 4 роки з можливістю переобрання на повторний строк із числа громадян держав – Сторін цієї Конвенції.

3. Обрання членів ГРЕТА ґрунтується на таких принципах:

а) вони обираються із числа людей з високими моральними якостями, відомих своєю визнаною компетентністю в галузі прав людини, допомогою й захистом жертв і протидією торгівлі людьми, або які мають професійний досвід у сферах, що охоплюються цією Конвенцією;

б) вони діють в індивідуальній якості та є незалежними й неупередженими у виконанні своїх функцій і можуть ефективно виконувати свої обов'язки;

с) членами ГРЕТА не можуть бути обраними двоє громадян з однієї й тієї самої держави,

d) вони повинні представляти основні правові системи.

4. Процедура обрання членів ГРЕТА визначається Комітетом міністрів після консультацій та отримання одностайної згоди Сторін цієї Конвенції протягом одного року після набрання чинності цією Конвенцією. ГРЕТА розробляє свої власні правила процедури.

Стаття 37 **Комітет Сторін**

1. Комітет Сторін складається з представників у Комітеті міністрів Ради Європи держав – Сторін цієї Конвенції, які є членами Ради Європи, та представників Сторін цієї Конвенції, які не є членами Ради Європи.

2. Комітет Сторін скликається Генеральним секретарем Ради Європи. Його перше засідання проводиться впродовж одного року після набрання чинності цією Конвенцією – для обрання членів ГРЕТА. Після цього Комітет збирається кожний раз, коли одна третина Сторін, Президент ГРЕТА або Генеральний секретар роблять запит про це.

3. Комітет Сторін приймає свої власні правила процедури.

Стаття 38 **Процедура**

1. Оціночна процедура стосується Сторін цієї Конвенції й поділяється на раунди, тривалість яких визначає ГРЕТА. На початку кожного раунду ГРЕТА визначає спеціальні положення, які складають основу для процедури оцінювання.

2. ГРЕТА визначає найдоцільніші засоби для здійснення цього оцінювання. Зокрема ГРЕТА може ухвалити анкету для кожного оціночного раунду, яка може слугувати основою для оцінки виконання цієї Конвенції Сторонами. Така анкета надсилається всім Сторонам. Сторони відповідають на цю анкету, а також на будь-який інший запит про інформацію від ГРЕТА.

3. ГРЕТА може запитати інформацію від громадянського суспільства.

4. ГРЕТА може додатково організовувати візити до країн спільно з державними органами й «контактною особою», призначеною останніми, і, у випадку потреби, при допомозі незалежних національних експертів. Під час цих візитів ГРЕТА можуть допомагати спеціалісти в специфічних галузях.

5. ГРЕТА готує проект звіту, в якому наводить аналіз виконання положень, на яких ґрунтується оцінювання, а також свої зауваження й пропозиції стосовно того, як заінтересована Сторона може впоратися з виявленими проблемами. Проект звіту передається для коментарів Стороні, якої стосується оцінювання. ГРЕТА під час укладання звіту бере до уваги її коментарі.

6. На цій підставі ГРЕТА ухвалює свій звіт і висновки стосовно заходів, ужитих відповідною Стороною для виконання положень цієї Конвенції. Цей звіт і висновки надсилаються заінтересованій Стороні й Комітетові Сторін.

Звіт і висновки ГРЕТА оприлюднюються з моменту їхнього ухвалення разом з можливими коментарями відповідної Сторони.

7. Без шкоди для процедури пунктів 1–6 цієї статті Комітет Сторін може прийняти на основі звіту й висновків ГРЕТА рекомендації, адресовані цій Стороні а) стосовно заходів, яких слід ужити для виконання висновків ГРЕТА, якщо потрібно – зі встановленням дати надання інформації про їхнє виконання, і б) що мають на меті сприяння співробітництву з цією Стороною для належного виконання цієї Конвенції.

Розділ VIII

Зв'язок з іншими міжнародними документами

Стаття 39

Зв'язок з Протоколом про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності

Ця Конвенція не впливає на права й обов'язки, які випливають з положень Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, і спрямований на посилення захисту, передбаченого в Протоколі, і розвиток норм, що в ньому містяться.

Стаття 40

Зв'язок з іншими міжнародними документами

1. Ця Конвенція не впливає на права й обов'язки, які випливають з інших міжнародних документів, Сторонами яких є чи будуть Сторони цієї Конвенції, і які містять положення з тих самих питань, які регулює ця Конвенція, і які гарантують більший захист і допомогу жертвам торгівлі людьми.

2. Сторони цієї Конвенції можуть укладати одна з одною двосторонні чи багатосторонні угоди з питань, які регулює ця Конвенція, для доповнення й підсилення її положень або сприяння застосуванню принципів, закладених у ній.

3. Сторони, які є членами Європейського Союзу, у відносинах між собою застосовують правила Співтовариства та Європейського Союзу настільки, наскільки існують правила Співтовариства та Європейського Союзу, які регулюють відповідне питання й підлягають застосуванню в цьому конкретному випадку, без шкоди для предмета й меті цієї Конвенції та без шкоди для її повного застосування іншими Сторонами.

4. Ніщо у цій Конвенції не впливає на права, обов'язки та відповідальність держав і фізичних осіб згідно з міжнародним правом, зокрема згідно з міжнародним гуманітарним правом і міжнародним правом у сфері прав людини та, особливо, коли можуть бути застосовані Конвенція про статус біже-

нців 1951 року й Протокол до неї 1967 року та принцип відмови від видворення, що в них міститься.

Розділ IX

Поправки до Конвенції

Стаття 41

Поправки

1. Будь-яка пропозиція стосовно поправок до цієї Конвенції, представлена Стороною, передається Генеральному секретарю Ради Європи і надсилається ним державам – членам Ради Європи, будь-якій стороні, що підписала цю Конвенцію, будь-якій державі – Стороні цієї Конвенції, Європейському Співтовариству, будь-якій державі, запрошеній підписати цю Конвенцію згідно з положеннями статті 42, і будь-якій державі, запрошеній приєднатися до цієї Конвенції згідно з положеннями статті 43.

2. Будь-яка поправка, запропонована Стороною, передається до ГРЕТА, яка надсилає свій висновок стосовно запропонованої поправки Комітетові міністрів.

3. Комітет міністрів розглядає запропоновану поправку й висновок, одержаний від ГРЕТА, і після консультацій зі Сторонами цієї Конвенції й отримання їхньої одностайної згоди, може прийняти цю поправку.

4. Текст будь-якої поправки, прийнятої Комітетом міністрів згідно з пунктом 3 цієї статті, надсилається Сторонам для схвалення.

5. Будь-яка поправка, прийнята згідно з пунктом 3 цієї статті, набирає чинності в перший день місяця, наступного після закінчення періоду в один місяць від дати, коли всі Сторони повідомили Генеральному секретарю, що вони схвалили її.

Розділ X

Прикінцеві положення

Стаття 42

Підписання та набрання чинності

1. Ця Конвенція є відкритою для підписання державами-членами Ради Європи та державами, які не є членами Ради Європи та брали участь у розробці цієї Конвенції, та Європейським Співтовариством.

2. Ця Конвенція підлягає ратифікації, ухваленню чи затвердженню. Ратифікаційні грамоти, документи про ухвалення або затвердження передаються на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи.

3. Ця Конвенція набирає чинності в перший день місяця, наступного після закінчення періоду в три місяці від дати, коли 10 сторін, що підписали цю Конвенцію, зокрема принаймні 8 держав-членів Ради Європи, висловили згоду взяти на себе зобов'язання за цією Конвенцією згідно з положеннями

попереднього пункту.

4. Стосовно будь-якої держави, зазначеної в пункті 1, або стосовно Європейського Співтовариства, які пізніше висловлюють свою згоду взяти на себе зобов'язання за цією Конвенцією, вона набирає чинності в перший день місяця, наступного після закінчення періоду в три місяці від дати передачі на зберігання їхньої ратифікаційної грамоти, документа про ухвалення або затвердження.

Стаття 43

Приєднання до Конвенції

1. Після набрання чинності цією Конвенцією Комітет міністрів Ради Європи після консультацій зі Сторонами Конвенції та отримання їхньої одностайної згоди може запросити будь-яку державу, яка не є членом Ради Європи й не брала участі в розробці цієї Конвенції, приєднатися до цієї Конвенції рішенням, прийнятим більшістю голосів, як це передбачено пунктом «d» статті 20 Статуту Ради Європи, й одностайним голосуванням представників Договірних Держав, уповноважених засідати в Комітеті міністрів.

2. Стосовно будь-якої держави, що приєднується до Конвенції, вона набирає чинності у перший день місяця, наступного після закінчення періоду в три місяці від дати передачі її документа про приєднання на зберігання Генеральному секретарю Ради Європи.

Стаття 44

Територіальне застосування

1. Будь-яка держава або Європейське Співтовариство під час підписання або передачі на зберігання своєї ратифікаційної грамоти, документа про ухвалення, затвердження або приєднання може визначити територію або території, до яких застосовується ця Конвенція.

2. Будь-яка Сторона може будь-коли пізніше у заяві на ім'я Генерального секретаря Ради Європи поширити дію цієї Конвенції на будь-яку іншу територію, визначену у заяві й за міжнародні відносини якої вона відповідає або від імені якої вона має право брати зобов'язання. Стосовно такої території ця Конвенція набирає чинності у перший день місяця, наступного після закінчення періоду в три місяці від дати отримання заяви Генеральним секретарем.

3. Будь-яка заява, зроблена відповідно до двох попередніх пунктів цієї статті стосовно будь-якої території, визначеної у такій заяві, може бути відкликана повідомленням на ім'я Генерального секретаря Ради Європи. Це відкликання набирає чинності в перший день місяця, наступного після закінчення періоду в три місяці від дати одержання такого повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 45

Застереження

Жодне застереження не може бути зроблене стосовно будь-якого положення цієї Конвенції, крім застереження стосовно пункту 2 статті 31.

Стаття 46

Денонсація

1. Будь-яка Сторона будь-коли може денонсувати Конвенцію шляхом повідомлення на ім'я Генерального секретаря Ради Європи.

2. Така денонсація набере чинності в перший день місяця, наступного після закінчення періоду в три місяці від дати одержання такого повідомлення Генеральним секретарем.

Стаття 47

Повідомлення

Генеральний секретар Ради Європи повідомляє державам-членам Ради Європи, будь-якій державі, що підписалася, будь-якій державі-Стороні, Європейському Співтовариству, будь-якій державі, запрошеній підписати цю Конвенцію згідно з положеннями статті 42, і будь-якій державі, запрошеній приєднатися до цієї Конвенції згідно з положеннями статті 43, про:

- a) будь-яке підписання;
- b) передачу на зберігання будь-якої ратифікаційної грамоти, документа про ухвалення, затвердження або приєднання;
- c) будь-яку дату набрання чинності цією Конвенцією згідно зі статтями 42 й 43;
- d) будь-яку поправку, ухвалену згідно зі статтею 41, і дату набрання чинності цією поправкою;
- e) будь-яку денонсацію Конвенції, здійснену на виконання положень статті 46;
- f) будь-який інший акт, повідомлення або інформацію стосовно цієї Конвенції;
- g) будь-яке застереження, зроблене згідно зі статтею 45.

На посвідчення чого ті, що підписалися нижче, належним чином на те вповноважені, підписали цю Конвенцію.

Учинено у м. Варшава 16 травня 2005 року, англійською та французькою мовами, причому обидва тексти є рівноавтентичні, у єдиному примірнику, який передається на зберігання в архів Ради Європи. Генеральний секретар Ради Європи розсилає завірнені копії кожній державі-члену Ради Європи, державам, які не є членами Ради Європи й брали участь у розробці цієї Конвенції, Європейському Співтовариству та будь-якій державі, запрошеній приєднатися до цієї Конвенції.

Тестові завдання та задачі для самоконтролю

1. Якою є сфера застосування Конвенції?

А) ця Конвенція застосовується тільки до національних форм торгівлі людьми;

Б) ця Конвенція застосовується тільки до транснаціональних форм тор-

гівлі людьми;

В) ця Конвенція застосовується тільки до таких форм торгівлі людьми, які пов'язані з організованою злочинністю;

Г) ця Конвенція застосовується до всіх форм торгівлі людьми.

2. Що зобов'язана забезпечити кожна держава, як тільки несупроводжувану дитину визнано жертвою?

А) представництво цієї дитини законним опікуном, організацією або органом влади, які діють у найліпших інтересах цієї дитини;

Б) встановлення її особи й громадянства;

В) встановлення місцеперебування її сім'ї, коли це є в найліпших інтересах дитини;

Г) все вказане у пунктах А, Б, В.

3. Протягом якого строку повинен тривати період реабілітації та обмірковування, передбачений у внутрішньому законодавстві держави, якщо є достатні підстави вважати, що відповідна особа є жертвою:

А) 30 днів;

Б) 40 днів;

В) 50 днів;

Г) 60 днів.

4. Зі скількох членів складається група експертів із заходів стосовно протидії торгівлі людьми (ГРЕТА)?

А) 10–15 осіб;

Б) 15–20 осіб;

В) 20–25 осіб;

Г) 25–30 осіб.

5. На який строк обираються члени групи експертів із заходів стосовно протидії торгівлі людьми (ГРЕТА)?

А) на 4 роки з можливістю переобрання на повторний строк із числа громадян держав – Сторін цієї Конвенції;

Б) на 3 роки з можливістю переобрання на повторний строк із числа громадян держав – Сторін цієї Конвенції;

В) на 4 роки без можливості переобрання на повторний строк;

Г) на 3 роки без можливості переобрання на повторний строк.

Задача № 1

Іванова І.І., пообіцявши працевлаштувати Петрову С.С. за кордоном, відвезла її до Туреччини, де за 5000 доларів США продала її Сергієнку М.М. для подальшої сексуальної експлуатації.

Дайте правову оцінку діям Іванової І.І. та Сергієнка М.М.

Перелік використаних джерел

1. Антонович М. М. Україна в міжнародній системі захисту прав людини : теорія і практика : монографія / М. М. Антонович. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – 384 с.
2. Застосування в Україні європейських стандартів протидії жорстокому поводженню і безкарності: науково-практичний посібник для суддів / Ахтирська Н. М., Касько В. В., Маланчук Б. А. та ін. ; за заг. ред. В. Т. Маляренка. – К., 2011. – 320 с.
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>
4. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>
5. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських, або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10 грудня 1984 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>
6. Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами від 2 грудня 1949 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>
7. Офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/
8. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>
9. Конвенція про статус біженців від 28 липня 1951 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>
10. Конвенція про статус апатридів від 28 серпня 1954 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>
11. Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями (правила) від 30 серпня 1955 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>
12. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку від 17 грудня 1979 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>
13. Декларація про поліцію від 8 травня 1979 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>
14. Основні принципи застосування сили і вогнепальної зброї посадовими особами по підтриманню правопорядку *27 серпня – 7 вересня 1990 р.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>
15. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй у відношенні заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням (Токійські правила) від 14 грудня 1990 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>
16. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>
17. Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13 грудня

1957 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>

18. Європейська конвенція про нагляд за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками від 30 листопада 1964 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>

19. Рамкова конвенція про захист національних меншин від 1 лютого 1995 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>

20. Європейський кодекс поліцейської етики 2001 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>

21. Керівні принципи в галузі прав людини і боротьби з тероризмом від 11 липня 2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>

22. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16 травня 2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>

ЗМІСТ

Передмова.....	3
Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р.	4
Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р.	13
Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 р.	33
Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами від 2 грудня 1949 р.	45
Конвенція про статус біженців від 28 липня 1951 р.	54
Конвенція про статус апатридів від 28 серпня 1954 р.	72
Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями (правила) від 30 серпня 1955 р.	87
Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку від 17 грудня 1979 р.	114
Декларація про поліцію від 8 травня 1979 р.	122
Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських, або таких, що принижують гідність, видів поведження і покарання від 10 грудня 1984 р.	129
Основні принципи застосування сили і вогнепальної зброї посадовими особами по підтриманню правапорядку від 27 серпня - 7 вересня 1990 р.	145
Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй у відношенні заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням (Токійські правила) від 14 грудня 1990 р.	155
Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року.	168
Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13 грудня 1957 р.	199
Європейська конвенція про нагляд за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками від 30 листопада 1964 року	213
Рамкова конвенція про захист національних меншин від 1 лютого 1995 р.	227
Європейський кодекс поліцейської етики 2001 р.	238
Керівні принципи в галузі прав людини і боротьби з тероризмом від 11 липня 2002 р.	249
Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16 травня 2005 р.	257

Навчальне видання

**Боняк Валентина Олексіївна
Завгородній Віталій Анатолійович
Перепьолкін Сергій Михайлович
Філянїна Людмила Анатоліївна
Христова Юлія Вікторівна**

**МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРАВ ЛЮДИНИ
У ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Практикум

Редактор, оригінал-макет, дизайн – *А.В. Самотуга*
Редактор *Л.В. Омельченко*

Підп. до друку 15.09.2014 р. Формат 60x84/16. Папір офісний. Друк – трафіретний.
Гарнітура – Times. Ум.-друк. арк. 17,50. Обл.-вид. арк. 17,75. Тираж – 50 прим.

Редакційно-видавниче відділення відділу організації наукової роботи ДДУВС
49005, м. Дніпропетровськ, просп. Гагаріна, 26, т. (056) 370-96-59
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру ДП № № 164-р від 07.08.2013 р.